

**Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені
Івана Франка**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОШКІЛЬНОЇ
ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Житомир 2017

УДК 37.01
ББК 74.21
Т 53

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № 8 від 27 січня 2017 року)

Рецензенти:

Н.М. Мирончук – кандидат педагогічних наук, доцент, Житомирський державний університет імені Івана Франка

І.Д. Сахневич – кандидат педагогічних наук, декан факультету мистецтв та менеджменту Житомирського інституту культури і мистецтв Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв.

Н.В. Шигонська – кандидат педагогічних наук, доцент, керівник науково-методичної лабораторії Житомирського інституту медсестринства

Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти : зб. наук. праць / за заг. ред. Н.А. Басюк. – Житомир: вид-во ЖДУ ім.. І. Франка, 2017. – 292 с.

У збірнику представлено результати науково-дослідної та навчально-методичної роботи майбутніх педагогів дошкільної та початкової ланок освіти, обґрунтовано теоретико-практичні аспекти їх професійної підготовки, висвітлено зміст виховання на сучасному етапі, охарактеризовано особливості впровадження нових підходів та ефективних технологій у навчально-виховний процес ДНЗ і початкової школи, розкрито психолого-педагогічні основи виховання дитини в сім'ї.

Адресується широкому загалу освітян, науковцям, викладачам, педагогічним працівникам загальноосвітніх навчальних закладів, аспірантам, студентам.

УДК 37.01
ББК 74.21

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ І ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Войненко Катерина Аналіз підручників «Я у світі»	8
Гуменюк Ганна Розвиток творчих здібностей молодших школярів засобами театрального мистецтва	11
Дейнеко Віра Особливості вивчення сімейних традицій на уроках «Я у світі»	14
Дорош Світлана Вплив засобів масової інформації на формування здорового способу життя молоді	17
Зімірович Катерина Гра як засіб формування особистості	20
Зінчук Катерина Гра як засіб формування особистості молодшого школяра	23
Казмірчук Ольга Формування здорового способу життя молодших школярів як соціально-педагогічна проблема	26
Кравець Валерія Народні звичаї та обряди як засіб формування національної самосвідомості учнів початкової школи	29
Левченко Юлія Розвиток творчих здібностей молодших школярів шляхом використання української народної казки	32
Лойко Олександра Формування пізнавальної активності учнів молодшого шкільного віку на уроках «Я у світі» шляхом застосування інноваційних технологій	36
Мельничук Юлія Творчий характер діяльності вчителя початкових класів	39
Нестеренко Анастасія Формування життєвоважливих компетентностей молодших школярів засобами проектної діяльності	42
Оляновська Вікторія Упровадження ідей М. Монтесорі на уроках «Я у світі» у початковій школі	46
Парійчук Ірина Розвиток пізнавальної активності в учнів початкових класів на уроках «Я у світі»	49
Пашкевич Інна Роль самовиховання у формуванні особистості майбутнього вчителя	53
Пилипчук Наталія Розвиток пізнавальних інтересів молодших школярів у педагогіці співробітництва Ш.О. Амонашвілі	57
Сірик Ірина Сенсорне виховання дітей у процесі розвитку мовлення	60
Сидоренко Віта Особливості вивчення сімейних традицій на уроках «Я у світі» у початковій школі	63

Сидорчук Дарина Інноваційний підхід до навчання на уроках «Я у світі»	66
Сиротенко Юлія Формування мовленнєвої компетенції дітей старшого дошкільного віку	70
Степанюк Анна Вплив засобів масової інформації на формування здорового способу життя дітей та учнівської молоді	73
Фомюк Жанна Здоров'язберігаюче середовище початкової школи як передумова збереження та зміцнення здоров'я	76
Харченко Вікторія Використання інтерактивних технологій у процесі фахової підготовки майбутнього вчителя початкових класів (на матеріалі курсу «Методика навчання освітньої галузі «Суспільствознавство»)	79
Чечет Вероніка Розвиток пізнавальної активності молодших школярів на уроках «Я у світі»	83
Левченко Марія Активізація пізнавальної діяльності учнів початкових класів на уроках «Я у світі» шляхом застосування сучасних інтерактивних технологій	86
Шваб Катерина Методика організації пошукової навчально-пізнавальної діяльності на уроках «Я у світі» у початковій школі	90

РОЗДІЛ 2.

ЗМІСТ ВИХОВАННЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Алексеева Марія Формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів на уроках «Я у світі»	94
Баб'як Аліна Естетичне виховання молодших школярів на уроках трудового навчання	97
Бардакова Ілона Технологія проектування на уроках «Я у світі»	101
Баранчук Іванна Народна казка як засіб морального виховання дітей молодшого шкільного віку	103
Бойко Олена Виховне значення казок у моральному вихованні молодшого школяра	106
Василюк Ірина Естетичне виховання молодших школярів засобами образотворчого мистецтва	109
Гайдай Ірина Усна народна творчість як засіб морального виховання учнів молодшого шкільного віку	112
Герасименко Любов Виховання культури поведінки молодших школярів засобами народної педагогіки	115
Грабар Алла Особливості патріотичного виховання молодших школярів	118
Гурманчук Діана Шанобливе ставлення дітей дошкільного і молодшого шкільного віку до батьків	121
Дем'янчук Анастасія Виховання емоційно-ціннісного ставлення	123

до природи в учнів молодшого шкільного віку	
Денисюк Оксана Формування громадянської компетентності молодших школярів на уроках «Я у світі»	126
Довбаш Анна Формування емоційно-ціннісного ставлення до природи у молодших школярів	129
Кальніцька Олена Формування культури поведінки молодших школярів засобами гуманітарних дисциплін	133
Касянюк Олена Роль та місце казки у формуванні особистості молодшого школяра	136
Катеренчук Анастасія Форми і методи морального виховання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку	139
Качуровська Яна Українська народна казка як засіб морального виховання молодших школярів	142
Козлова Марія Формування основ самоврядування в учнів початкової школи	145
Комашевська Світлана В.О. Сухомлинський про значущість музики й співу в гармонійному розвитку особистості	148
Кукелко Валентина Соціальний розвиток учнів початкових класів у групах подовженого дня сучасної школи	151
Кучер Таміла Формування культури поведінки молодших школярів на уроках «Я у світі»	154
Лук'янчук Марина Психолого-педагогічні аспекти виховання екологічної культури молодших школярів	158
Мілярчук Наталія Народна казка як засіб морального виховання молодшого школяра	163
Наконечна Ольга Виховне значення фольклорних творів на уроках «Я у світі»	166
Нечаюк Олександра Традиції школи і класу у формуванні колективу молодшої школи	169
Остапчук Ольга Формування моральних цінностей молодших школярів у процесі вивчення курсу «Я у світі»	173
Процик Марія Роль музики та образотворчого мистецтва в системі естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку	176
Радчук Тетяна Формування моральних цінностей у молодших школярів на уроках «Я у світі»	179
Романчук Мирослава Виховний потенціал українських народних колицьових пісень	183
Савицька Олександра Виховання екологічної культури в учнів молодшого шкільного віку	186
Свобода Вікторія Усна народна творчість як засіб патріотичного виховання	189
Семенчук Катерина Формування моральної вихованості молодших школярів у процесі проектної діяльності на уроках «Я у	192

світі»

Сетнік Вікторія Формування естетичної компетентності учнів 4 класу засобами образотворчого мистецтва	195
Синякіна Анастасія Екологічне виховання молодших школярів у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського	198
Стригуль Наталія Вплив казки на моральне виховання дітей молодшого шкільного віку	201
Суха Катерина В.О. Сухомлинський про важливість музики в житті дитини	204
Федчук Маргарита Формування умінь і навичок здорового способу життя молодших школярів у навчально-виховному процесі	207
Шевчук Аліна Формування основ самоврядування в учнів початкової школи	209
Шкабара Світлана Формування загальнокультурної компетентності молодших школярів на уроках «Я у світі»	212

РОЗДІЛ 3.

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ ПІДХОДІВ ТА ЕФЕКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ДНЗ І ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Давидюк Марина Проектна діяльність на уроках «Я у світі»	216
Євтушок Віта Використання медіа-освітніх технологій на уроках «Я у світі»	220
Змієвська Вікторія Комп'ютер на уроках «Я у світі» у початковій школі	223
Кочин Богдана Активізація пізнавальної діяльності молодших школярів засобами інтерактивних технологій	226
Мельник Мирослава Інтерактивні методи навчання на уроках «Я у світі» та труднощі у їх застосуванні	229
Мельник Тетяна Використання інноваційних технологій у початковій школі: історичний аспект	232
Пашківська Олена Ігрові технології на уроках «Я у світі»	235
Тимченко Марина Розвиток творчих здібностей на уроках «Я у світі» засобами диференціації з використанням інтерактивних технологій	237
Тишкевич Марія Використання інтерактивних методів навчання на уроках «Я у світі»	241
Хом'як Анна Умови та принципи розвитку критичного мислення молодших школярів на основі впровадження інтерактивних технологій та застосування методів і прийомів ТКМ	245
Шадюра Катерина Формування пізнавальної активності учнів початкових класів засобами інноваційних технологій на уроках «Я	249

у світі»

Якуба Ірина Використання комп'ютерних технологій у початковій школі 252

РОЗДІЛ 4. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ВИХОВАННЯ ДИТИНИ В СІМ'І

Баглай Ганна Психолого-педагогічні засади виховання дитини у сім'ї 256

Верещак Ірина Місце і роль сім'ї у вихованні дитини 260

Дьохтярчук Наталія Сім'я як фактор духовного розвитку особистості дитини 263

Іщук Олена Вплив взаємовідносин у сім'ї на формування культури мовлення дітей молодшого шкільного віку 265

Карун Олена Соціально-педагогічні фактори ефективності сімейного виховання учнів молодшого шкільного віку 269

Конопацька Тетяна Вплив батьківських взаємин на формування моральних якостей дитини молодшого шкільного віку 272

Кулик Анжела Взаємозв'язок сім'ї та школи у моральному вихованні молодших школярів 275

Левченко Зарина Місце і роль сім'ї у вихованні дитини 278

Молодцова Юлія проблема сімейного виховання дітей у сучасних умовах 281

Молчанець Ірина Спільна робота школи та сім'ї у вихованні обдарованої дитини 284

Поліщук Олена Взаємозв'язок сім'ї та школи у вихованні моральності молодших школярів 288

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ І ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Войненко Катерина,
студентка 51 групи
навчально-наукового інституту педагогіки

АНАЛІЗ ПІДРУЧНИКІВ «Я У СВІТІ»

Нині діти молодшого шкільного віку переживають події, що відбуваються в країні, разом із дорослими. Вони дивляться програми телебачення, де впродовж майже двох років демонструються далеко не мирні дії, що мають місце в Києві та інших регіонах нашої країни: це гострі зіткнення, протест і загибель людей на майдані, протистояння на території Кримського півострова, збройні зіткнення у Донецькій, Луганській областях та інших місцевостях України східно-південного вектору.

Як же маленьким учням, що навчаються в початковій школі, розібратися у цій інформації, якщо навіть не всім дорослим вдається аналітично визначитися з тим, що ж об'єктивно відбувається довкола. Хочемо ми того чи ні, але розмови батьків, учителів, однокласників, спрямовані на з'ясування сутності подій, визначення героїв або протилежних персонажів цих моментів історії, виявлення власної громадянської позиції більшості мешканців рідного міста або села мають значний вплив на свідомість молодшого школяра, на формування його характеру, ціннісних орієнтирів у складних перипетіях навколишнього середовища.

Сьогодні учні вивчають навчальний предмет «Я у Світі», що спрямований на соціалізацію особистості молодшого школяра, його патріотичне і громадянське виховання. Стратегічне значення цього предмета передусім полягає в тому, що своїм інформаційно-навчальним контентом він сприятиме процедурі входження особистості молодшого школяра в реальні проблеми навколишнього світу і допомагатиме поступово адаптуватися до них, бути готовим до участі в їх розв'язанні.

У програмі навчального предмета «Я у світі» зазначено, що «метою предмета є особистісний розвиток учня, формування його соціальної і життєвої компетентностей на основі поетапного засвоєння різних видів соціального досвіду, який охоплює загальнолюдські, загальнокультурні і національні цінності, соціальні норми, громадянську активність, практику прийнятої в суспільстві поведінки, толерантного ставлення до відмінностей культур, традицій, різних точок зору» [4, с. 204].

Утілення ідей успішної соціалізації особистості молодшого школяра, його громадянського і гуманістичного виховання простежується у працях, дослідженнях багатьох вітчизняних учених, зокрема Р. Арцишевського, І. Беха, Н. Бібік, І. Казанжи, У. Кецик, Л. Момотюк, О. Савченко, О. Сухомлинської та ін. Сучасні науковці продовжують розробляти й досліджувати проблематику формування соціальних і громадянських компетентностей молодших школярів, спрямованих на соціалізацію особистості, набуття громадянських навичок співжиття і співпраці в суспільстві, дотримання загальноприйнятих

соціокультурних норм, про що наголошується в працях М. Боришевського, Ю. Завалевського, П. Ігнатенка, Л. Крицької, Н. Косаревої.

Метою статті є розкриття основних завдань, принципів викладання навчального предмета «Я у світі» освітньої галузі «Суспільствознавство» у початковій школі як засобу формування особистості молодших школярів.

Навчальний ресурс предмета «Я у світі» спрямовано на формування особистості з розвиненими соціокультурними інтересами, яка послуговується такими актуальними морально-поведінковими імперативами, як утвердження національних цінностей, повага до представників та культури інших націй, розвиток власних креативних здібностей, прагнення соціозначущої діяльності, бажання сприяти збагаченню навколишнього суспільства [1; 2; 4].

Предмет «Я у світі» базується на низці основоположних принципів, що безпосередньо реалізуються у його навчальному змісті й визначають виховне спрямування. Серед них насамперед варто виділити «принципи світоглядної освіти: людиноцентризму, системності й цілісності, відкритості, плюралізму думок і свободи вибору, поєднання локального і глобального, гармонізації взаємин, стимулювання розвитку й саморозвитку особистості» та дидактичні принципи – відповідності цінностей українського суспільства особистісній формі їх існування, взаємодії змістової та процесуальної сторін навчання, наступності й перспективності, концентризму, здійснення зв'язку з реальністю [4, с. 204].

У підручнику «Я у світі», автором якого є Н.Бібік (Харків: Видавнича група «Основа», 2013), подано всі концепти розділів, що передбачені програмою. Зміст кожного наступного розділу викладається в певній інформаційно-семантичній послідовності: від окремих конкретних фактів – до адекватних дитячій свідомості узагальнень, що забезпечує взаємодію опорних і ново набутих знань, попереднього й збагаченого досвіду.

З перших сторінок підручника «Я у світі» авторка пояснює третьокласнику, що «світ – це все, що тебе оточує: твої рідні, друзі, школа, твоє місто і країна. Це суспільство з правилами й законами, яких слід дотримуватися, щоб не постраждати самому і не заподіяти шкоди іншим...» [1, с. 3]. Учень намагається з перших уроків зрозуміти, у чому сутність навколишнього світу, виокремити його складники. Найголовніше, що молодший школяр поступово починає розуміти, усвідомлювати: він є органічною часткою цього різноманітного і перманентно мінливого світу.

У процесі розкриття теми «Людина – частина суспільства» подається визначення поняття «суспільство», що також допомагає молодшим школярам вчитися сприймати себе у співвіднесенні з широким соціокультурним контекстом, сприяє формуванню індивідуальних граней їхньої особистості, допомагає налагодженню взаємодії з соціумом. Знайомлячись із дефініцією, що суспільство становить собою «об'єднання людей, які взаємодіють, залежать одне від одного» [1, с.7], учні доходять висновку, що все в світі, що вони мешкають, взаємопов'язане і що всі люди так чи інакше впливають або одне на одного, або на оточуючий їх соціодуховний простір. Для процесу формування свідомості, а отже й особистості молодшого школяра, надзвичайно важливим є світоглядний посил, що міститься в підручнику «Я у світі»: кожна людина не може жити окремо від іншої, система цінностей, поведінка, вчинки кожної особистості більшою або меншою мірою впливають на якісний тонус і організацію життєвого процесу всього суспільства. У такий спосіб у свідомість учня початкової школи

закладаються вагомі загальнолюдські настанови, формується його поведінкова етика: бути справедливим, чесним, толерантним, відповідальним, добрим, ввічливим, комунікативним тощо.

Матеріал підручника ознайомлює молодших школярів із знаковими особистостями для української історії, їх славнозвісними справами. Серед них – Аскольд і Дір, княгиня Ольга, князі Святослав, Володимир Великий, Ярослав Мудрий, Дмитро Вишневецький, Петро Сагайдачний, Богдан Хмельницький, Борис Патон, Микола Амосов тощо. Учні третіх класів починають пишатися відомими людьми своєї країни, переймати риси їхніх характерів (працездатність, цілеспрямованість, мужність, волю, прагнення до перемоги, наполегливість), брати з них приклад та формувати в собі перераховані якості. Розкриваючи концепцію підручника «Я у світі», Н. Бібік наголошувала, що «проблематизація навчального матеріалу через систему задач-ситуацій допомагає учням усвідомити широку картину уявлень про світ, життя людини, а моральні висновки і особистісні цінності перетворити на соціальнозначущі» [2, с. 9].

На уроках з навчального предмета «Я у світі» учні розвивають навички, що дають їм змогу взаємодіяти у колективі через активне спілкування із соціальним оточенням, накопичувати досвід комунікативної діяльності, толерантної поведінки, співпереживання й солідарності з іншими людьми. Виконуючи завдання цього підручника, молодші школярі намагаються самостійно формулювати правила поведінки учня (стор. 19), розуміти ті соціальні ролі, які вони можуть виконувати у своєму житті (стор. 25, вправа 1), обговорюють у парах добрі вчинки, свідками яких вони стають (стор. 25), устанавлюють значення поняття «людське Я» (стор. 26), висловлюють власні думки у контексті розуміння висловів «жити для людей», «жити по совісті», «господар свого слова» [1, с. 27, с. 43, с. 83]. Цікаві завдання третьокласники отримують і додому, залучаючи до їх виконання своїх родичів: «З допомогою батьків виrobi власні правила досягнення успіху у житті» (стор. 34), «З допомогою батьків склади для себе план виконання зобов'язань і щоразу підглядай у нього, перевіряй, чи дотржав ти даного собі слова» (стор. 84) [1]. Це все свідчить про те, що за допомогою підручника учні третіх класів опрацьовують різноманітні розумово спрямовані та практичні вправи, які забезпечують усвідомлення й особистісну адаптацію одержаної з різних джерел інформації, оскільки молодшому школяреві важливо не тільки почути й побачити матеріал, що вивчається, але й внутрішньо зрозуміти його, пережити в собі, увібрати його в свою дитячу сутність.

Підсумовуючи, зазначимо, що важливим нормативним документом у сфері освітньої політики стосовно виховання учнів початкової школи є наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1243 від 31.10.2011р., яким затверджено «Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України». Відповідно до нього визначено необхідність створення цілісної моделі виховної системи на основі громадянських та загальнолюдських цінностей згідно з такими ключовими лініями: ціннісне ставлення до себе, до сім'ї, родини, людей, до праці, природи, культури і мистецтва, до суспільства та держави [3], що своїм змістом реалізує ціннісний контент навчального предмета «Я у світі». У такий спосіб третьокласники отримують можливість на навчальних заняттях апробовувати, «приміряти на себе» різноманітні соціальні ролі, що сприяють формуванню їхніх навичок

соціально бажаної поведінки і впливають на процес становлення соціально конструктивних рис, якостей дитячої особистості.

Список використаної літератури

1. Бібік Н. М. Я у світі. 3 клас : [підруч. для загальноосвіт. навч. закл.] / Н. М. Бібік. – Х. : Вид. група «Основа», 2013. – 160 с.
2. Державний стандарт початкової загальної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/>.
3. Основні орієнтири виховання учнів 1–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів: наказ від 31.10.2011 р. № 1243 // Виховна робота в школі : наук.-метод. журн. – 2011. – № 12. – С. 2-26.
4. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою. 1–4 класи. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2011. – 394 с.

Гуменюк Ганна,
студентка 33 групи
навчально-наукового інституту педагогіки

Науковий керівник: І.М. Коновальчук
РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА

Актуальність теми обумовлюється тим, що на сучасному етапі все більше уваги приділяється пошуку перспективних підходів до вирішення проблеми гуманізації процесу виховання, стимулювання пізнавальної активності учнів, накопиченню досвіду їхньої творчої діяльності. У реалізації цього складного процесу важлива роль належить розвитку творчих здібностей. Проблема розвитку творчості і творчих здібностей учнів хвилювала в різні часи не тільки видатних педагогів, але й мислителів, дослідників, філософів, науковців.

Значна кількість наукових праць вітчизняних і зарубіжних авторів присвячена дослідженню творчого процесу (В. Андрєєв, Т. Громов, В. Моляко, В. Николко), загальних проблем розвитку творчих здібностей та вихованню творчої особистості в різних видах діяльності (Д. Богоявленська, Г. Костюк, Б. Теплов, С. Рубінштейн, К. Платонов та інші).

У молодшому шкільному віці важлива роль належить самовираженню дітей через власну художньо-творчу діяльність. Враховуючи психофізіологічні особливості школярів цього віку – необхідно залучати їх до творчої діяльності в образотворчому, музичному, театральному та інших видах мистецтва. Театральне мистецтво є синтетичним видом, що поєднує музику, танець, спів, художнє читання, хореографію та інші види мистецтва. У синтезі мистецтв діти набувають життєвого досвіду, розвивають особистісно-ціннісне ставлення до мистецтва, збагачують світогляд, розвивають мовленнєву діяльність. Звідси й постає проблема залучення учнів, зокрема молодшого шкільного віку до театрального мистецтва.

Мета статті – проаналізувати розвиток творчих здібностей молодших школярів, засобами театрального мистецтва.

Театральне мистецтво (слово «театр» з грец. «місце для видовищ»- «вид мистецтва, особливістю якого є художнє відображення життя за допомогою драматичної дії, виконуваної автором перед глядачами») – відображає дійсність у всіх її проявах (духовному й практичному); воно «діє переконливо, тому що,

залишаючись у рамках справжнього життя, воно разом з тим виходить і за його межі» [1, с. 23].

Характер впливу сценічного мистецтва на людину свідчить, що театр – це не тільки відображення дійсності, але й художня творчість, особлива практично-духовна діяльність людей. Ось чому, на думку К.Станіславського, театр є надзвичайним з усіх видів мистецтв [2]. Театр об'єднує усі мистецтва для підвищення почуттів; пантоміма, костюм, гра актора - все це подвоює враження, причому сценічний вплив сприймається цілою групою осіб, внаслідок чого розвивається спільне масове відчуття, що загострює моменти сприйняття [4, с. 144]. Звідси випливає, що театральне мистецтво – це унікальний за своїм характером педагогічний чинник, взаємопов'язаний і з іншими видами мистецтв.

Теоретики та практики педагогічної науки стверджують, що засоби театального мистецтва доречно використовувати, як у процесі предметних уроків, так і у позакласній та позашкільній роботі. Ю. Зубков, звертаючись до театального мистецтва, пропонував збагачувати читання естетичним завданням: викликати у дітях відповідні емоції та образи, пробуджувати творчі здібності дитини. Ця ж проблема отримала свій подальший розвиток у працях Ф. Буслаєва, А. Вітченко, Н. Ветлугіної. У своїх роботах учені постійно перебували у творчих пошуках, їх приваблювала можливість оживити викладання, уникнути одноманітності, «замкнутості вражень», проявити свободу творчості учителя і учнів.

На думку Т. Гріббена, нові театральні знання та враження учнів молодшого шкільного віку надають вивченню творів літератури збагачений художній досвід, вони розширюють коло літературних інтересів учнів, завдяки їм дієвіше збагачується світ емоцій, моральних почуттів і знань дітей, помітно підвищується самостійність в обґрунтуванні суджень. Автор розглядає театральне мистецтво як один із найважливіших джерел активізації навчальної діяльності школярів, підвищення рівня їх художнього, зокрема й творчого розвитку. «У душі школяра, – пише Т. Гріббен, – ... під впливом театру можуть пробуджуватися дуже яскраві почуття, які збагачують і формують його моральний, інтелектуальний та естетичний світ» [3].

Указуючи на безумовну важливість звернення до театру під час вивчення творів, науковець підкреслює, що театральне мистецтво «дійсноє активний вплив на засвоєння учнями художньої специфіки літератури», допомагає «розкрити перед дітьми, яке багатогранне значення мають деталі художнього опису, як необхідні вони, щоб створити ціле, поглибити враження, відкрити багатство слова» [3, 76]. Проте автор книги «Уроки литературы и театр» в основному розглядає проблему театального розвитку учнів старшого шкільного віку (8-11 класи) і лише під час вивчення творів російської драматургії.

Л. Виготський стверджував, що мистецтво є засобом для урівноваження із середовищем у інших точках нашої поведінки, що воно доповнює життя та розширює його можливості, формує для розуму та оживлює для почуттів такі емоції, які без нього залишилися б у невизначеному стані [2, с. 45].

Виховання театром дозволяє поєднувати сприйняття і різні види виконавства як рівноцінні творчі процеси, що активізують емоційний, моральний, соціальний, трудовий і, нарешті, інтелектуальний досвід дитини і розвивають його. Заняття театральним мистецтвом, на думку дослідників, здатні значно підвищити рівень емоційної чуйності та організованості, жвавості та тренування пам'яті, навичок

колективної праці, відповідального ставлення до своїх слів, вчинків і дій - словесних і безсловесних, розвивають і зміцнюють «універсально корисні сторони розвитку людини, наприклад, довільну і концентровану увагу, жваве уявлення й асоціативне мислення, навички спілкування, зовнішню та внутрішню зібраність» [4, с. 78].

К. Станіславський писав, що театральне мистецтво – «не вічне, проте воно надзвичайне з усіх мистецтв для сучасника. Його вплив створюється не однією людиною, а водночас цілою групою осіб - акторів, художників, режисерів, музикантів; не одним мистецтвом, а водночас багатьма, найрізноманітнішими... При цьому театральна вистава сприймається не однією людиною, а цілим натовпом людей, від чого розвивається загальне, масове відчуття, що загострює моменти сприйняття» [2, с. 143]

Видатний український педагог В.О. Сухомлинський про дітей молодшого шкільного віку писав, що казка, гра, фантазія –животворне джерело дитячого мислення, благородних почуттів і прагнень. Багаторічний досвід переконує, що естетичні, моральні та інтелектуальні почуття, які народжуються у душі дитини під враженням казкових образів, стимулюють потік думки, який пробуджує до активної діяльності мозок, зв'язує повнокровними нитками живі острівці мислення. Через казкові образи у свідомість дітей входить слово з його найтоншими відтінками; воно стає сферою духовного життя дитини, засобом висловлення думок і почуттів –живою реальністю мислення» [5, с. 76].

В. Сухомлинський називав інсценізацію «найвищим етапом роботи над казкою». Інсценізація – це не просто надання твору форми для певної постановки. Це злагоджена дія усіх її учасників, це демонстрування світобачення, поглядів на життя. Ніхто не може мислити так, як хтось інший. Хоч як люди не наслідували б один одного, кожен з них залишається індивідом. Якби усе було сказано лише однією постановкою «Маленького принца» А. Екзюпері, казка втратила б свою ціннісну суть і перестала бути вічною класикою. «Буття визначає свідомість», – і доки змінюватиметься наше буття, доти буде змінюватися наша свідомість, доти кожен з нас вноситиме в оточуючий світ неповторність індивідуальних думок, поглядів, діянь, рухів.

Театралізація у початкових класах – це ще одна можливість учнів виявити себе, показати аспекти свого всебічного розвитку. Діти народжуються з певними нахилами, які є не лише біологічним продуктом, а й продуктом суспільно-історичного розвитку. На їх основі виникають різні психічні якості (відчуття, сприймання, уявлення, пам'ять, мислення, почуття). Та ці якості виникають не самі по собі. Вони формуються у процесі творчого розвитку дитини, у процесі її діяльності, стосунків із зовнішнім світом. Важливе значення у цьому процесі відіграє вільне володіння мовою. У дитини виникають нові, вищі форми взаємовідношень з об'єктивною дійсністю, а разом з ними нові потреби, інтереси, нові види діяльності.

Отже, театралізована діяльність дозволяє кожній дитині проявити власну активність, повністю розкрити емоційні можливості, розгалумувати рухи, підвищити самооцінку, покращити пам'ять, збагатити словниковий запас, тобто виховати інтелектуально та духовно розвинену особистість. Але це можливо лише за тієї умови, якщо звертатись до театралізації систематично, не лише в позаурочний час, а також безпосередньо під час навчального процесу. Адже

«театралізація» – це та сама гра, через яку дитина має змогу пізнавати світ, «приміряючи» на себе різні речі.

Список використаної літератури

1. Артемова Л.В. Театр і гра: Вдома, в дитячому садку, в школі. / Артемова Л. В. – К.: ТОВ «Томіріс», 2002.
2. Станіславський К.С. Робота актора над собою / Станіславський К.С. – К.: Мистецтво, 1953.
3. Гриббэн Т. Н. Не в пижаме дело, или То, что действительно нужно вашему малышу / Гриббэн Т. Н. – К.: Грант, 1996.
4. Выготский Л. С. Игра и ее роль в психологическом развитии ребенка. /Выготский Л. С. – М.: Просвещение, 1996. – С. 45 – 66.
5. Сухомлинский В.А. Серце отдаю детям / Сухомлинський В.А. – К.: Радянська школа, 1971.– 123 с.

Дейнеко Віра,
студентка 51 групи,
навчально – наукового інституту педагогіки

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ СІМЕЙНИХ ТРАДИЦІЙ НА УРОКАХ « Я У СВІТІ»

Актуальним питанням сьогодні є і залишається сім'я як соціокультурне явище, яке у сучасних умовах, однак, є досліджене і вивчене недостатньо для того, щоб дати відповіді на складні питання: як відповідально і результативно виконувати свої функції та завдання. У життєдіяльності сім'ї відображені практично всі аспекти людського життя і діяльності. В умовах сьогодення сім'я не втратила своїх позицій щодо відтворення і продовження роду, виховання дітей, турботи про старих і немічних, забезпечення духовного комфорту своїх членів, а її цінності визнаються найважливішими у житті чи не кожної людини.

Виховання людини сучасного суспільства з високим рівнем загальної культури та високими моральними ідеалами немислиме поза сім'єю і родиною. Саама сім'я покликана бути осередком формування у дітей основ загальнолюдської моралі та передачі їм сімейних традицій.

Метою статті є розкриття особливостей вивчення сімейних традицій у навчально-виховному процесі початкової школи у контексті освоєння учнями курсу «Я у світі».

У ланці початкової освіти важливе місце займає освітня галузь «Суспільствознавство», мета якої – особистісний розвиток учня, формування його соціальної і громадянської компетентностей шляхом засвоєння різних видів соціального досвіду, що складається із загальнолюдських, загальнокультурних та національних цінностей, соціальних норм, громадянської активності, прийнятої в суспільстві поведінки, толерантного ставлення до відмінностей культур, традицій і різних думок. Мета освітньої галузі «Суспільствознавство» реалізується навчальним предметом «Я у світі».

Надзвичайно важливим у вивченні особливостей традицій сімейного виховання займає змістове наповнення курсу «Я у світі», який забезпечує: формування в учнів уявлень про історію свого роду, сім'ї; оволодіння знаннями складу сім'ї; основних обов'язків; культури взаємин членів родини; шанобливого ставлення до старших та інших членів сім'ї, розуміння значення понять

дружелюбності, милосердя, поступливості, наполегливості, відповідальності; володіння культурою спілкування тощо.

Першими вихователями дитини є батьки. Від того, як вони ставляться до своєї дитини, чого навчають і як виховують, залежить, чи гармонійно відбуватиметься розвиток особистості, чи ефективним буде суспільне виховання. Народний досвід чітко вказує, коли має починатися виховання дитини: «Тоді учи, як поперек на лаві лежить, а як поздовж ляже, не навчиш», «Коли дитину не навчили в пелюшках, то не навчите в подушках».

Використовувати народний досвід у вихованні дітей рекомендовано через основні напрями, зокрема: введення життєздатних народних звичаїв, традицій у процес родинного спілкування; залучення батьків до вивчення і використання у родинному спілкуванні кращих зразків мовленнєвої взаємодії з дітьми; українських колискових пісень, забавлянок, промовлянь, зразків мовленнєвого етикету. До традиційного родинного мовленнєвого етикету входило шанобливе звертання до своїх батьків, родичів на Ви, наприклад: «Мамо, купіть мені книжку», «Бабусю, Ви казали...». Звертання до батьків були лагідними, пестливими, виражали дитячу любов і шану: «Батечку мій любий», «Матусю рідненька!». Існувало ласкаво-шанобливе звертання до кожного члена родини: матінко, нене, татку, неню, бабусю, дідусю.

Доброзичливість і ввічливість у спілкуванні прищеплювалися дитині разом із різноманітними словесними вітаннями, які традиційно в українському мовленнєвому етикеті є побажанням добра, здоров'я, виражають приязнь, лагідне ставлення до співрозмовника: доброго дня, доброго здоров'я, добридень, здорові були, доброго вечора у вашій хаті, здоровенькі були, бувайте здорові, добраніч.

Пошана до батьків виявлялась і в повазі до батьківського слова. І маленькі, і дорослі завжди поспішали заручитися добрим словом своїх батьків перед початком важливої справи, рушаючи в дорогу. Для цього діти зверталися до своїх батьків із проханням: «Тату, мамо! Благословіть у дорогу!». А батьки відповідали: «Ми благословляємо, і хай Бог тебе благословить».

Використання кращих зразків українських сімейних традицій на уроках «Я у світі» під час вивчення тематичного блоку «Людина серед людей» у 3-4 х класах дозволяє формувати зміст наукових понять українознавчого та культурологічного плану у свідомості кожного учня на базі конструктивної взаємодії інформації, що надходить від учителя, зі змістом, який притаманний учневі у момент його засвоєння. З особливостями родинного виховання українців учні розпочинають своє ознайомлення з 3-го класу. Зокрема, з'ясовують значення поняття «рід», «родина», «рідня»; вчать скласти родинне дерево, складають словничок на основі вивчених понять. Вивчений матеріал за тематичним блоком «Людина серед людей» дасть змогу учням: сформувати уявлення про рідню, рід; взаємні обов'язки батьків та дітей; шанобливе ставлення до старших; піклування про старих і немічних, хворих членів сім'ї; наводити приклади позитивних вчинків, які схвалюються в сім'ї, і тих, що можуть засмучувати рідних; приклади переваг працелюбства над неробством; дружніх взаємин, злагоди в сім'ї; встановлювати найпростіші зв'язки між: результатами праці і ставленням до своїх обов'язків у сім'ї; виявляти інтерес до свого родоводу, збереження сімейних традицій, реліквій свого роду, турботливого ставлення до членів своєї родини.

Опрацьовуючи з учнями матеріал змістової лінії «Людина серед людей», вчителів у нагоді стануть зразки народної мудрості, дидактичні вправи,

проблемні ситуації, завдання і запитання. Наприклад, зразки народної мудрості: «Нема у світі цвіту кращого за маківочки, нема ж і роду ріднішого від матіночки», «Материн гнів, як весняний сніг: рясно випаде, та скоро розстане», «На сонці тепло, а біля матері добре». Дидактичні вправи: намалюйте своїх маму, тата, найрідніших людей (за малюнками можна визначити взаємостосунки у родині та ставлення дитини до дорослих і дорослих до дитини); розкажи, якою є твоя мама (тато, дідусь, бабуся); назви ласкаві слова, якими ти звертаєшся до мами та інших членів родини.

Родина була тим соціальним осередком, де кожен її член мав певні обов'язки перед іншими членами родини і громадою, тому родинно-трудова традиція завжди допомагала розвивати у дітях моральні якості (відвертість, єдність слова і діла, тощо), формували світоглядну свідомість та ціннісні орієнтації.

Важливим у справі виховання підростаючого покоління є залучення школи до співпраці з сім'єю. У системі відносин «вчитель–батьки–учні» вчитель заручається об'єктивною необхідністю, самими умовами здійснення педагогічного процесу. Ця система відносин може існувати і функціонувати навіть без безпосереднього контакту її учасників, бо їх зв'язує учень як об'єкт взаємного впливу. Об'єктивна потреба співпраці вчителя і батьків, учнів диктується єдністю цілей і завдань навчання і виховання. Відносини в системі «вчитель–батьки–учні» є важливим педагогічним чинником, що істотно впливає на формування особистості молодшого школяра.

Уроки курсу «Я у світі», на яких вивчаються традиції родинного виховання, сприяють засвоєнню моральних цінностей, ідеалів, культурних традицій, вихованню культури поведінки (справедливості, честі, людяності); залученню дітей до чарівного світу знань (вивчення народних казок, пісень, прислів'їв, тощо.); забезпеченню духовної єдності поколінь (збереженню родинних традицій, сімейних реліквій); прилученню дітей до народних традицій, звичаїв, обрядів, вихованню у них національної свідомості і самосвідомості.

Список використаної літератури

1. Абетка чеснот української дитини. Практико – орієнтований збірник методичних матеріалів / [авт.-упор. Л. Калуська]. Тернопіль : Мандрівець, 2007. – 136 с.
2. Болтарович З. Традиції сімейного виховання. / З. Болтарович // НТЕ. – 1993. – № 2. – С.15–24.
3. Заглада Н. Побут селянської дитини (матеріали до монографії с. Старосілля) / Н. Заглада. – К., 1929. – 180 с.
4. Стельмахович М. Новітні перспективи сімейного виховання / М. Стельмахович // Рідна школа, 1998. – № 7-8. – С. 23–25.
5. Стельмахович М. Сім'я і родинне виховання в Україні з найдавніших часів до ХІХст. / М. Стельмахович // Поч. школа – 1992 . № 3 – С. 16
6. Стельмахович М. Українська родина етнопедагогіка / М. Стельмахович // Поч. школа – 1995. – № 8 – С. 4.
7. Чмелик Р. Мала українська селянська сім'я другої половини ХІХ – початку ХХ ст. (структура і функції) : [монографія] / Р. Чмелик. – Львів, 1999. – 143 с.
8. Яценко Т. Історичне коріння українського народного виховання / Т. Яценко // Українська література в загальноосвітній школі, 2001. – № 3. – С. 148–155.
9. Яценко Т. Родинне виховання на засадах народної педагогіки / Т. Яценко // Педагогіка і психологія, 1997. – № 2. – С. 88–94.

ВПЛИВ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ НА ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ МОЛОДІ

У наш час засобами масової інформації відіграють важливу роль у житті кожної людини. Найпоширенішими серед них є телебачення, Інтернет, періодична преса. Але дедалі більше постає питання впливу засобів масової інформації на формування української молоді.

Цією проблемою займалися Е. Гідденс, Ю. Хабермас, Н. Луман, Т. Лукман, П. Бергер, А. Гончаров, Н. Денисов та багато інших.

Метою даної статті є проаналізувати та розкрити вплив засобів масової інформації на формування здорового способу життя молоді.

Молодь – це така соціальна група, яка максимально використовує ЗМІ та жадібно черпає інформацію різного змісту.

Відомо, що ЗМІ мають вагомий вплив на формування свідомості і поведінки людини. Вони спонукають людей досягнути певних цілей у житті. Засоби масової інформації також стали основним джерелом повідомлень, що також впливає на свідомість. На даний час ЗМІ є однією з найголовніших умов управління людьми.

В залежності від впливу на свідомість виділяють п'ять функцій [5] :

1. Інформаційна – метою є донесення до слухачів повідомлень про останні події у світі чи в певному регіоні.
2. Функція соціалізації – формування установок і ціннісних орієнтацій аудиторії.
3. Функція створення певного емоційного тону аудиторії, пов'язаного з переживаннями, настроями.
4. Функція організації поведінки – вплив на зміну, припинення певної дії групою людей.
5. Функція комунікації, що вказує на підтримання або послаблення зв'язків між різними групами.

Засоби масової інформації значно впливають на формування та розвиток особистості дітей. Формування особистості відбувається із засвоєнням досвіду життя. Вона особливо формується у відносинах з іншими людьми, у відносинах з навколишнім середовищем. Особистість людей формується протягом усього життя. Але найбільш інтенсивно вона починає розвиватися у підлітковому періоді, адже в цей період у дитини починаються закладатися погляди на життя у широкому розумінні. Можна сказати, що «неповнолітній – це часовий зріз особистості людини, що знаходиться в стадії формування, з частково вже сформованими в попередній віковий період властивостями» [1, с.40]

Особистість набирається досвіду від оточуючих людей, а особливо від батьків, у неї формується свій погляд на життя. Але часто на формування цих поглядів можуть вплинути засоби масової інформації. Приклад може бути у кожного в житті, адже не рідко спостерігаються такі життєві ситуації, коли батьки не доглядають за своєю дитиною. Вона покинута на поклик долі. І тоді у її свідомості закладаються зовсім інші погляди на життя. Дитина розвивається за допомогою телебачення та інших засобів масової інформації. Але це може як позитивно так і

негативно вплинути на дитину. Батьки самостійно повинні готувати дитину до життя та закладати у її свідомість тільки позитивне.

Крім того, засоби масової інформації впливають і на характер дітей. Батьки не замислюються над цим питанням, але це є основною умовою формування особистості дітей. Зазвичай діти ставлять у власний приклад своїх батьків. Але за допомогою ЗМІ у них часто змінюються погляди на це питання. Найпоширенішим засобом інформації у даний час є Інтернет, і безліч дітей проводить там свій час. Він має як позитивні переваги, так і негативні. Одним з негативних принципів комп'ютерної мережі є розповсюдження інформації сумнівного типу. Це впливає на характер, а ще більше на психіку дитини.

ЗМІ визначає життєвий орієнтир молоді людини, її вчинки, смаки та інтереси, світовідчуття і цілі в житті. Величезні за обсягом потоки інформації щодня обробляються на підсвідомому рівні. Але ніхто не гарантує правдивості цієї інформації.

Слід відзначити, що існують інформаційні дії, які загрожують психічному і фізичному здоров'ю людини. Вони сприяють зростанню психічних захворювань. Особливо вони загрожують дітям, тому що дитина може зайти на певні сайти, які можуть вплинути на її та містять інформацію, яка має негативний вплив на свідомість. Це можуть бути різні сайти про виготовлення різних предметів, які загрожують життю та здоров'ю людини, або про «дію» шкідливих звичок на організм. Сучасні ЗМІ виступають для дітей як чинник моделювання та формування системи поглядів на світ, тому доцільним є проведення спеціальних занять або таких видів діяльності, які б вчили дітей та молодь адекватно сприймати й аналізувати інформацію.

Переваги Інтернету в тому, що мережа надає корисну та освітню інформацію. Але є й недоліки, такі як неточні дані, а також невідповідна інформація дітей та підлітків в області інформації. Підлітки часто знаходяться на заборонених сайтах, які пов'язані із речами, які загрожують життю. Найбільшою загрозою є спілкування з незнайомими людьми в соціальних мережах. Підлітки можуть увійти в небажані для них компанії, сатанинські групи. Через Інтернет можливе залучення до азартних ігор, і дитина сама не розуміє того як піддається впливу.

Батьки не можуть заборонити дитині повністю користуватися Інтернетом, але вони можуть обмежити час їх користування. В мережі досить багато корисного для користувачів, але також багато і негативного. Всі не можуть зрозуміти і усвідомити вплив Інтернету на свідомість людини.

Не менш впливає на дитину і телебачення. Головною особливістю є переважання емоційного ставлення до суб'єкта дійсності за відсутністю певних знань про нього. Телебачення має також як переваги, так і недоліки. Особливої гостроти набула проблема телевізійного насильства. Майже у кожному серіалі спостерігається насильство. Крім того, насильство спостерігається не тільки у телесеріалах, а і сучасних мультфільмах. Це закладається у свідомості дітей. І вони вирішують, що все засновано на насильстві.

Крім негативного впливу засобів масової інформації, можна виділити і позитивну сторону. ЗМІ тримає в курсі всіх подій, які відбуваються в країні і в світі. Засоби масової інформації підвищують загальну і політичну культуру населення. Телебачення дуже сильно впливає на поведінку молоді, вносить вагомий внесок в характер їх спілкування з оточуючим світом. Особливо телебачення впливає на підлітків та юнаків, а особливо впливає на їх поведінку.

Телебачення посідає особливе місце і сьогодні воно найбільш діюче у напрямку проникнення у людську свідомість. Люди більш довіряють побаченому, ніж побаченому чи прочитаному. Тривале перебування біля телеекрана призводить до певного типу залежності. Телебачення впливає також на поведінку молодих людей, їхні моральні цінності. Читання книг вважалося основним засобом придбання знань, але із появою засобів масової інформації втратило свою першочерговість.

В умовах інформаційної цивілізації засоби масової інформації мають великі можливості для маніпулювання. Вони домагаються від людей потрібного світосприйняття, закладають певні стереотипи. Це створює серйозну небезпеку для розвитку сучасного суспільства.

Не менш важливий вплив на дітей та підлітків має преса. Розрізняють пресу, яка належить дітям, і, яка призначена для дорослих. Зазвичай пресою зацікавлені підлітки. Саме з дитячої преси вони дізнаються багато цікавого про їх розвиток та про розвиток їх періоду, а також ще багато корисної інформації. Але підлітки ще є не менш зацікавлені в пресі, призначеній для дорослих. Це є однією з негативних сторін преси, адже вона є доступною для всіх.

Засоби масової інформації здійснюють великий вплив на формування здорового способу життя молоді. Цей вплив поширюється не тільки через ЗМІ, а й через батьків, вчителів та однокласників. Засоби масової інформації з одного боку виступають як чинники формування здорового способу життя, а з іншого – провокують розвиток шкідливих звичок, сприяють розвитку психологічного дискомфорту.

Діяльність засобів масової інформації повинна розглядатися як окремий напрям у формуванні здорового способу життя. Причому преса, радіо, телебачення повинні не тільки публікувати не тільки потрібну для формування здорового способу життя інформацію, а й нести відповідальність за ту продукцію, яка суперечить цьому.

Можна зробити висновок, що вплив засобів масової інформації існує, і він досить суттєвий. Адже свідомість у дітей та підлітків ще не зовсім сформована, і дуже піддається впливу навколишнім факторам. Існує позитивна сторона всіх засобів інформації, але вона не так виражена, як негативна. Все ж таки засоби масової інформації завдають більшу шкоду, ніж дають щось хороше. Батьки повинні зробити висновки, що потрібно виховувати самим своїх дітей. Вони не повинні з самого дитинства привчати дітей до Інтернету, і обмежувати їх перебування в соціальних мережах.

Список використаної літератури

1. Ануфієва О. В. Вплив засобів масової комунікації на соціалізацію особистості. - Київ, 2003. - С.6-8.
2. Зернецька О. В. Нові засоби масової інформації. - К., 1993.
3. Копиленко О. Л. Влада інформації. - К., 1991.-108с.
4. Савіулін Н. Х., Данилевська М. В., Куликов М. М. Особливості поведінки неповнолітніх. – Казань, 1995. – С40.
5. <http://www.bestreferat.ru/referat - 276797.html>

ГРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Сьогодні небажання учня вчитися - це головна проблема школи. Причин виникнення такої ситуації багато, і вони найрізноманітніші. Тут і недоліки попереднього навчально-виховного процесу, які понижують ефективність методів навчання і труднощі взаємовідносин з ровесниками і вчителями, конфлікти в сім'ї, послаблення здоров'я учня і т.д. Однією із головних причин небажання вчитися є недостатній розвиток, деформація пізнавальних потреб у школярів, стандартний підхід до вибору форм і методів навчання, відсутність творчості, одноманітність в роботі.

Мета статті – розкрити вплив гри на формування особистості.

Ігрова діяльність завжди була об'єктом дослідження педагогів і психологів таких, як О.С. Газман, Д.Н. Кавтарадзе, М.В. Кларін, П.І. Підкасистий, Ж.С. Хайдаров, С.А. Шмаков, які вважали, що дидактична гра дозволяє підвищити активність, самостійність і зацікавленість учня в процесі пізнання, зробити навчальну діяльність особистісно значущою, полегшити процес придбання нових знань і умінь. Розробкою видів дидактичних ігор займалися А.Н. Леонтьєв, А.С. Макаренко, С.Л. Рубінштейн, К.Д. Ушинський, Д.Б. Ельконін, Н.П. Анікеєва, В.М. Букатов, О.С. Газман, Д. І. Кавтарадзе, М. В. Кларін, П.І. Підкасистий, Ж.С. Хайдаров, С.А. Шмаков.

Гра — діяльність із розважальною та іноді навчальною метою. Гра відрізняється від роботи тим, що не ставить перед собою корисної практичної мети, і від мистецтва тим, що не створює художніх цінностей, хоча кордони між цими видами діяльності розмиті. Гра має багатовікову історію. Аналіз змісту ігор дітей різних народів і епох наводить на висновок, що гра виникла після праці й на її основі.

З тим, що в історії людства праця випереджала гру, погоджується і психолог Д. Ельконін у монографії «Психологія гри». Виникнення дитячої гри він пояснював тим, що на зорі розвитку суспільства діти рано включалися у життя дорослих, брали безпосередню участь у їхній діяльності. Потреби у грі вони тоді ще не відчували. Ускладнення знарядь праці унеможливило участь дітей у допомозі дорослим, спричинило потребу в спеціальній підготовці до трудової діяльності. З цією метою почали виготовляти зменшені знаряддя: луки, списи, ножі тощо. Діти вправлялися з ними, і такі заняття можна вважати іграми-вправами. Рольових ігор на цьому етапі розвитку суспільства ще не існувало.

З розвитком виробничих сил, ускладненням знарядь зужувалося коло доступних дітям сфер виробництва, окремі види праці вони могли лише спостерігати. Змінювалися і функції предметів, якими діти оперували: якщо зменшений лук дотепер не втратив своєї основної функції (з нього можна пускати стріли і влучати у ціль), то зменшена гвинтівка не стріляє, а є тільки копією справжньої. Так з'явилися іграшки і рольові ігри, завдяки яким діти задовольняють своє прагнення до спільного з дорослими життя.

Отже, гра є історичним утворенням, її виникнення зумовлене розвитком суспільства і пов'язаною з ним зміною становища дитини в системі суспільних відносин.

Грі властиві певні загальні, універсальні ознаки:

1. Гра як активна форма пізнання навколишньої дійсності. Різноманітність її форм уводить дитину у сферу реальних життєвих явищ, завдяки чому вона пізнає якості та властивості предметів, їх призначення, способи використання; засвоює особливості стосунків між людьми, правила і норми поведінки; пізнає саму себе, свої можливості і здібності. Гра іншим чином відкриває шляхи пізнання світу, ніж праця і навчання. У ній практичне, дієве освоєння дійсності відбувається раніше, ніж здобуття знань. Інтерес дитини до гри поступово вичерпується внаслідок засвоєння знань і умінь. Це спричиняє розвиток сюжету гри, появу нових ролей у ній.

2. Гра як свідомо і цілеспрямована діяльність. Кожній грі властива значуща для дитини мета. Навіть найпростіші ігри-дії з предметами мають певну мету (нагодувати, покласти ляльку спати тощо). Чим менша дитина, тим більш наслідувальними є її ігрові дії. Поступово зростає рівень усвідомленості дітей у грі. Щоб досягти мети, вони відбирають необхідні засоби, іграшки, здійснюють відповідні дії та вчинки, вступають у різноманітні стосунки з товаришами. Діти домовляються про тему і зміст гри, розподіляють ролі, певною мірою планують свою діяльність. Усе це свідчить про цілеспрямований, свідомий характер гри.

Крім загальних, гра наділена специфічними, характерними тільки для неї ознаками:

1. Гра як вільна, самостійна діяльність, що здійснюється за особистою ініціативою дитини. У грі дитина відтворює свої задуми, по-своєму діє, змінює за своїми уявленнями реальне життя. Гра є вільною від обов'язків перед дорослими сферою самодіяльності та самостійності дитини, оскільки, граючись, дитина керується власними потребами та інтересами. Воля і самостійність дитини виявляються у виборі гри, її змісту, у добровільності об'єднання з іншими дітьми, у вільному входженні в гру і виході з неї тощо.

2. Наявність творчої основи. Гра завжди пов'язана з ініціативою, вигадкою, кмітливістю, винахідливістю, передбачає активну роботу уяви, емоцій і почуттів дитини. Ініціативу і творчість у різних ситуаціях діти виявляють по-різному. В одних іграх їхня творчість пов'язана з побудовою сюжету, вибором змісту, ролей; в інших — виявляється у виборі способів дії, їх варіативності (жмурки, ігри у доміно, м'яч тощо). Багато ігор вимагають умінь узгоджувати свої дії, швидко змінювати тактику своєї поведінки чи способи дій (рольові, рухливі ігри). Значну творчу роботу передбачають дидактичні ігри, які мають нї меті розвиток пізнавальної активності, допитливості, швидкості розумових дій, ініціативи у прийнятті рішень. Творчий елемент є носієм індивідуальності кожного гравця, тому гра є засобом розвитку творчості, формування здібностей дітей.

3. Емоційна насиченість. У процесі гри діти переживають певні почуття, пов'язані з виконуваними ролями: турбота, ніжність «матері», відповідальність «лікаря», справедливість «вихователя» тощо. У колективних іграх вони виявляють дружбу, товариську, взаємну відповідальність, відчують радість від результату, подолання труднощів. Більшість ігор супроводжуються естетичними емоціями.

У системі навчання і виховування молодших школярів активно використовуються дидактичні ігри, які розвивають спостережливість, уяву, пам'ять, мислення, мовлення, сенсорній орієнтації, максимально задіюють потенціал у пізнанні світу і себе.

Ж. Фабр зазначав: «Гра у житті дитини відіграє неабияку роль. Саме в іграх розпочинається спілкування дитини з колективом, взаєморозуміння між учителем і учнем. У процесі гри у дітей виробляється звичка зосереджуватися, працювати вдумливо, самотійно, розвивається увага, пам'ять, жадоба до знань. У процесі гри дитина вчиться пізнавати нове, запам'ятовує, орієнтується в різних ситуаціях, поглиблює раніше набутий досвід, порівнює запас уявлень, понять, розвиває фантазію. Проте не кожна гра має суттєве освітнє та виховне значення, а лише та, яка набуває характеру пізнавальної діяльності. Дидактична гра, яка має навчальне спрямування, поєднує нову, пізнавальну діяльність дитини із звичною для неї діяльністю, тим самим полегшуючи перехід від гри до серйозної розумової праці»[5].

В.О. Сухомлинський писав: «Без гри немає і не може бути повноцінного дитячого розвитку. Гра – це величезне світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливається життєвий потік уявлень, понять про навколишній світ»[1, с.19].

Даній проблемі сьогодні приділяється велика увага. Сучасна дидактика, звертаючись до ігрових форм навчання, вбачає в них можливості взаємодії педагогів і учнів. У практиці навчання дидактичні ігри використовуються давно. Дидактична гра – гра, спрямована на формування у дитини потреби в знаннях, активному інтересу до того, що може стати їх новим джерелом, вдосконалення їх пізнавальних умінь і навичок. Дидактичні ігри підвищують сприймання дітьми навчального матеріалу, урізноманітнюють їхню навчальну діяльність, вносять у неї елемент цікавості. Відповідно до цього вчитель одночасно навчає дітей і бере участь у їхній грі, а діти граючись навчаються.

Дидактична гра збагачує чуттєвий досвід дитини, забезпечує розвиток сприймання. Розвиток сенсорних здібностей у дидактичній грі відбувається з розвитком логічного мислення і вміння виражати думки словами до вибору форми і методів навчання, відсутність творчості, одноманітність в роботі. У системі навчання і виховування молодших школярів активно використовуються дидактичні ігри, які розвивають спостережливість, уяву, пам'ять, мислення, мовлення, сенсорній орієнтації, максимально задіюють інтенсивно потенціал у пізнанні світу і себе [3, с.358].

Отже, дидактична гра є основним чинником формування особистості в молодших школярів, що допомагає сформувати власний світогляд, і допомагає дитині сформувати навички, які необхідні для дорослого життя.

Наведемо приклади дидактичних ігор:

Гра «Зроби веселинку»

Малювала тигра внучка:

Замість тигра вийшла...(Жучка).

Гра «Кіндрат»

От Кіндрат, так Кіндрат!

Зуб зламав об...(мармелад).

Гра «Дописати 2 рядочки, щоб вийшли веселі вірші»

Раз цибуля вийшла з хати,

Хто їй стрівся, мусив чхати...

Гра «Місто пузанчиків»

А от і перше місто — місто Пузанчиків! У ньому живуть казкові чоловічки, які люблять попоїсти, а коли наїдаються, то обов'язково погладжують свої кругленькі животики. Тому їх і прозвали пузанчиками. Їдять вони тільки квіточки. І тільки

влітку. А взимку вони лягають спати — як ведмеді, і сплять до появи перших пролісків. А ще вони дуже люблять подорожувати. Щодня вони ходять гуляти до якого-небудь сусіднього міста і знайомляться з його жителями. У них дуже великі вуха й чималі очі, тому що вони постійно роззираються навсбіч і слухають історії. А ще пузанчики дуже люблять фотографувати. У їхньому місті навіть є Вулиця Загадкових Фотографій. І вони дуже люблять усім своїм гостям загадувати свої фотозагадки.

Гра «Розбитий чайник»

Загадка про розбитий чайник У цьому кафе є фотографія розбитого чайника. А поруч лежать осколки цього чайника та іншого. Уважно розглянь чайник на фотографії. Порівняй фрагменти цього чайника з тими фрагментами, що лежать поруч. Закресли зайві осколки, а осколки чайника пронумеруй (у кружечках) [2].

Список використаної літератури:

1. Горбатюк О., Заторжинська В. Дидактичні ігри до уроків математики у 2 класі // Початкова школа. — 2009. - №4 — С.19.
2. Народницький С.Г. Еврика. 5–6 років: Навчальне видання Еврика.
3. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. - Академвидав, 2004.
4. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: навчальний посібник. — К: Академвидав, 2015.
5. <https://uk.wikipedia.org/wiki/Гра>

Зінчук Катерина,
студентка 12 групи
навчально-наукового інституту педагогіки
Науковий керівник: Н.А. Басюк

ГРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

*«Людина грає тільки тоді, коли вона людина в повному розумінні слова, і вона
буває цілком людиною лише тоді, коли грає.»*

Ф.Шиллер

Одним з основних видів діяльності дитини, особливо молодшого віку, та найважливішим засобом її виховання є дитяча гра. Педагоги та психологи розглядають дитячу гру як особливу форму взаємовідносин дитини з оточуючої дійсності. У грі як у особливому історично започаткованому виді людської практики відтворюються норми людського життя і діяльності, підпорядкування яким забезпечує пізнання та засвоєння предметної і соціальної дійсності, інтелектуальний, емоційний і моральний розвиток особистості.

Більшість сучасних учених пояснюють гру як особливий вид діяльності, який вклався на відповідному етапі розвитку суспільства. Висловлювалися думки, що гра виникла раніше, ніж праця. Вперше з протилежним твердженням про те, що «гра – це дитя праці», виступив німецький психолог і філософ В.Вунт, а в подальшому цю точку зору розвинув російський філософ Г.Плеханов, вивчаючи проблеми походження мистецтва в людському суспільстві. Він прийшов до висновку, що гра має багатовікову історію і виникла в первісному суспільстві разом з різними видами мистецтва. Таким чином, Г. Плеханов підкреслив

генетичну спільність мистецтва та гри. На його думку, в історії суспільства праця передувала грі.

С. Русова наголошує на значенні народних ігор як прадавнього результативного засобу виховання і навчання дітей. Народні ігри - багата скарбниця народної мудрості, досвіду поколінь у ті часи, коли не існувало наукової педагогіки [1, с.200]

Вивчаючи досвід зарубіжних педагогів, М. Кларін [2, с.120-121] узагальнив і згрупував дидактичні можливості гри:

- ❖ в ході навчальної гри учні оволодівають досвідом діяльності, схожим з тим, який би вони отримали в дійсності;

- ❖ навчальна гра дозволяє учням самим вирішувати важкі проблеми, а не просто бути споглядальниками;

- ❖ навчальні ігри створюють потенційно більшу можливість перенесення знань та досвіду діяльності з навчальної ситуації в реальну;

- ❖ навчальні ігри забезпечують навчальне середовище, негайно реагуюче на дії учасників;

- ❖ навчальні ігри психологічно привабливі для учнів; прийняття рішень в ході гри тягне за собою наслідки, на які учням неминуче доводиться зважати;

- ❖ деякі навчальні ігри акцентують досвід діяльності, який не є основним, а додатковим, другорядним, по відношенню до навчального матеріалу, який підлягає засвоєнню;

- ❖ матеріали навчальних ігор менш доступні, ніж традиційні навчальні матеріали, вони можуть бути дорогими, що викликає труднощі фінансового характеру;

- ❖ під час проведення ігор можливе значне пожвавлення, висока рухливість учасників, що не завжди подобається викладачам, адміністрації;

- ❖ після проведення навчальних ігор школярі більше обговорюють своє навчання з батьками, друзями, вчителями, починають більше користуватися бібліотекою.

Отже, гра повинна стати важливим компонентом діяльності молодших школярів.

Мета статті – розкрити завдання гри у формуванні особистості молодшого школяра, визначити роль вихователя у розвитку ігрової діяльності дітей.

Гра –це форма діяльності в умовних ситуаціях, що спрямована на створення і засвоєння людського досвіду, зафіксованого у соціально закріплених діях, у предметах науки і культури.

Гра являє собою особливу діяльність, яка розквітає в дитячі роки і супроводжує людину протягом всього життя. Не дивно, що проблема гри приваблювала і приваблює до себе увагу дослідників, не тільки педагогів і психологів, але й філософів, соціологів, етнографів, мистецтвознавців і біологів.

Суть дидактичної гри полягає у розв'язанні пізнавальних задач, сформульованих у цікавій формі. Процес розв'язування такої задачі зв'язаний з розумовим напруженням, з переборенням труднощів, що є засобом підсилення розумових зусиль молодшого школяра. Дидактична гра відрізняється від пізнавальних завдань наявністю притаманних грі таких структурних елементів:

- 1) пізнавально-навчальна задача;
- 2) зміст;
- 3) правило;

- 4) ігрова дія;
 - 5) результат як закінчення гри
- Кожна гра виконує відповідні функції:
- 1) розважальну;
 - 2) діагностичну;
 - 3) комунікативну;
 - 4) коригуючу;
 - 5) самореалізацій;
 - 6) ігротерапевтичну[1, с.17].

Чітке визначення місця і значення гри в педагогічному процесі тісно пов'язане з вимогами до вихователя. Педагог насамперед повинен бути "організатором" дитячого життя, що розділяє з дітьми їх радості, успіхи і труднощі.

Беручи участь в житті дітей, в їхніх іграх, вихователь керується певними завданнями виховання.

В першу чергу необхідно виховувати громадські якості, на основі яких будується життя людей: дружбу, вміння діяти спільно, взаємодопомога, можливу вже для дітей цього віку, справедливість, правдивість, життєрадісність, товариськість, цілеспрямованість, організованість, особисту ініціативу, винахідливість, кмітливість, спритність

Уміння створити ігрову ситуацію, перенести учасників в іншу, частково умовну, площину реальності, затримати плин часу і викликати захоплення – все це є виявом високого професіоналізму організатора ігрової діяльності.

Одним з головних компонентів гри – колективізм. Кожне із завдань - від порівняно простий, до такої складної, як взаємодопомога, - може бути вирішена тільки в колективі дітей.

Слід чітко уявляти собі, що це тривалий процес, глибинний, що дає мало зовнішніх проявів, що характеризується повільними накопиченнями. Але добре відомо, що саме в вихованні необхідно велике терпіння. Результати виховання не скоростиглий плід [3, с.86].

Навчання в формі дидактичних ігор засноване на одній з закономірностей ігрової діяльності дитини - на його прагненні входити в уявну ситуацію, діяти за мотивами, які диктуються ігровою ситуацією.

Гра, більше ніж будь-яка інша діяльність в молодшій школі, вимагає від дитини певних вчинків, виявлення особистісних якостей. Тут дитина робить перші кроки, встановлюючи взаємини зі своїми однолітками, - це перша школа виховання суспільної поведінки. На основі взаємин формуються громадські почуття, звички, вміння діяти спільно, розуміння своїх і ще дуже простих, але спільних інтересів, розвивається цілеспрямованість дій, оцінка особистих і загальних досягнень. Разом з цим формується почуття співдружності, підпорядкування і рівності. Всім цим потрібно керувати [3, с.72].

Отже, гра її організація - ключ в руках дорослих, потужний засіб в організації навчання і виховання дитини. У грі формуються майже всі особливості і можливості особистості дитини.

Гра для дитини є природним засобом самовираження і дає їй можливість «програвати» свої почуття та проблеми.

Основною особливістю гри є те, що вона є відображенням дітьми оточуючого життя — діяльності людей, їх взаємовідносин, які віддзеркалюються в дитячій уяві.

У процесі ігрової діяльності молодших школярів необхідно враховувати такі психологічні особливості, як увага, мислення, пам'ять, сприймання, уява. Ці особливості сприятимуть підвищенню навчальних досягнень молодших школярів.

Формуванню пізнавальної діяльності молодших школярів сприяють прийоми різних видів. Зокрема такі, як предметні специфічні знання, специфічні види діяльності, логічні прийоми-мислення, логічні знання, дидактичні ситуації, участь учнів у спільній продуктивній діяльності в умовах дидактичних ситуацій, фронтальні та індивідуальні бесіди, ознайомлення учнів з сутністю логіко-розумових операцій, прийоми раціональної роботи з навчальним матеріалом, використання експертних оцінок, метод колективної генеральної ідеї, застосування опорних конспектів, умовних позначень, при веденні конспектів, виділення найголовнішого.

Будь-яка інструментовка ігор виправдана ще й психологічно: у грі дитина безтурботна, психологічно розкута і більше, ніж коли-небудь, здатна на повне вираження свого індивідуального "Я". Важливим стає таке завдання для вчителів початкових класів та вихователів: дати можливість кожній дитині через гру самовиразитися, самореалізуватися, як у процесі навчання так і в позаурочний час.

Потреба у грі ніколи не зникне в людини. Для дитини особлива цінність гри полягає не тільки в тому, що вона дає їй можливість як загального, так і фізичного, духовного зростання, а й у плані підготовки до різних сфер життя. Гра для дитини, особливо в молодшому шкільному віці, наділена ще й дослідницьким змістом, який дає змогу моделювати все те, що існує поза грою. Саме через гру дитина швидше знайомиться з правилами та нормами спілкування з оточенням – із світом природи, з людьми; швидше опановує навичок і звичок культурної поведінки.

Список використаної літератури

- 1.Ельконин Д.Б. Психология игры. – М, 1999.
- 2.Кларин М. В. Инновации в мировой педагогике: Обучение на основе исследования, игр, дискуссии (анализ зарубежного опыта). – Рига: Пед. центр "Эксперимент", 1995. – 176 с.
- 3.Усова А.П. Роль игры в воспитании детей/ Под ред. А.В. Запорожца.-М., «Просвещение», 1976.- 96 с.
- 4.Шевчук М.О. Дидактична гра як засіб пізнання і розвитку творчості учнів.- 2014.-90с.

Казмірчук Ольга,
студентка 12 групи

навчально-наукового інституту педагогіки

Науковий керівник: Н.А. Басюк

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Здоров'я дітей та підлітків – основа здоров'я нації. Стан здоров'я дітей та підлітків відноситься до важливих медико-соціальних проблем, тому що від нього залежить майбутнє держави, її трудовий та інтелектуальний потенціал. Статистичні дані свідчать про зростання за останні 10 років захворювань серед дітей України на 20%, поширеність хронічних захворювань в 2,87 рази, на 22,9% збільшився контингент дітей-інвалідів. Найбільш поширеними є хвороби

ендокринної системи (збільшення в 3,5 рази), хвороби крові та кровотворних органів (в 2,8 рази), хвороби системи кровообігу (в 1,8 рази), вроджені вади розвитку зросли на 77,6%, хвороби нервової системи – на 43,4%. Залишається високою загальна захворюваність дітей. Аналіз захворювань учнівської молоді вказує на її зростання з кожним роком навчання: у дитячих дошкільних закладах 70% дітей мають порушення опорно-рухової системи і вже до першого класу приходить 44% дітей, що мають хронічні захворювання. Слід відмітити, що серед патології перші місця займають захворювання носоглотки (73 %), захворювання органів травлення (64,5 %), хвороби ендокринної системи (55 %).

Серед найбільш актуальних питань нашої держави – здоров'я дітей. За енциклопедичним визначенням здоров'я – це природний стан організму, що характеризується його рівноваженістю із навколишнім середовищем та відсутністю будь-яких хворобливих змін. Здоров'я людини визначається комплексом біологічних (успадкованих і набутих) та соціальних факторів. Останні мають настільки важливе значення у підтриманні стану здоров'я або виникненні і розвитку хвороби, що у преамбулі до статуту Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) записано: «Здоров'я – це стан повного фізичного, духовного і соціального добробуту, а не лише відсутність хвороб та фізичних дефектів». Адже тільки здорова дитина досягає успіхів у навчанні, займає гідне становище у класному колективі, добре розвивається фізично, має рівноважений психічний стан. Як навчити школяра з дитинства цінувати своє здоров'я, докладати зусилля, щоб зберігати та зміцнювати його?

Найбільш ґрунтовні напрацювання щодо вирішення цієї проблематики зроблені протягом останніх років. Серед ґрунтовних наукових досліджень слід зазначити роботи Глушкова Е.К., Попової Н.М., Улицької О.М. Ще однією установою, яка систематично вивчає соціальне самопочуття окремих груп населення, є Український інститут соціальних досліджень (попередня назва – Український науково-дослідний інститут проблем молоді).

Протягом тривалого часу основним фактором життєдіяльності дітей та підлітків виступає школа. У вітчизняній та зарубіжній літературі зазначається, що незамінним та практично єдиним (після сім'ї) органом, який спроможний впливати на стан здоров'я дітей та підлітків, є навчальний заклад. Високий темп та ритм життя, модернізація навчального процесу, інформаційні перенавантаження висувають високі вимоги до організму школярів. Тривалий вплив несприятливих чинників сприяє виникненню функціональних розладів, які з часом призводять до формування стійкої патології.

Протягом молодшого шкільного віку продовжується ріст, розвиток організму дитини, змінюються пропорції тіла, зокрема співвідношення голови та довжини тіла. Дрібні м'язи розвиваються повільніше. Діти цього віку добре ходять і бігають, але ще не досконало координують дрібні рухи рук. Першокласникові важко писати в межах рядка, спрямовувати роботу, руки, не роблячи зайвих рухів, які швидко викликають втому. Тому дуже корисними будуть фізкультхвилинки, які розслаблюють дрібні м'язи пальців і кисті. Протягом молодшого шкільного віку діти набувають здатності розділяти навантаження на різні групи м'язів. Їхні руки стають координованішими, точнішими, удосконалюється техніка письма.

Погіршення здоров'я школярів та проблеми їхньої шкільної адаптації часто зумовлені не лише спадковістю, біологічним віком дитини та наявними мінімальними мозковими дисфункціями, але й комплексом

соціально-економічних причин, частина з яких є керованими. Серед них можна виділити соціально-несприятливі умови у сім'ї, зміну харчової поведінки та низьку якість харчування, збільшення гострої респіраторної захворюваності (унаслідок суттєвого збільшення контактів із хворими дітьми) та відповідно пропусків занять, незадовільні санітарно-гігієнічні умови навчання, нераціональне навчальне навантаження, недосконалість медичного спостереження за дітьми, практичну відсутність системи психолого-педагогічної підтримки школярів при наявності значної кількості стресових ситуацій, значний дефіцит ефективних освітніх програм, спрямованих на формування у дитини культури здоров'я.

Людство почало розуміти, що на сьогодні неможливо подолати захворювання, якщо серйозно не займатися вирішенням проблеми здорового способу життя.

Здоровий спосіб життя — це спосіб життя окремої людини, спрямований на профілактику хвороб і зміцнення здоров'я, це не просто комплекс оздоровчих заходів, а стан душі людини, її життєва філософія! Це система переконань, яка зачіпає всі сфери її життя: сімейну, соціальну, творчу, тощо. Вона не тільки допомагає забезпечити гармонійний розвиток та зміцнює здоров'я, але й підвищує рівень самого життя.

Ураховуючи існуючу тенденцію погіршення стану здоров'я дітей, розповсюдженість соматичних, нервово-психічних порушень здоров'я школярів, існування проблеми соціально-психологічної адаптації дітей та молоді, перед навчальними закладами постає завдання організувати навчально-виховний процес на засадах збереження здоров'я, розвивати професіоналізм педагогів щодо формування основ здорового способу життя, культури здоров'я і виховання дітей та учнівської молоді.

При організації роботи школи по формуванню здорового способу життя перш за все створюються відповідні психолого-педагогічні умови, коли учні через різноманітні види шкільної діяльності засвоюють знання, розвивають та реалізують себе у творчій праці, усвідомлюють себе вільними у формах культурної поведінки, уміють зберігати своє здоров'я, вести здоровий спосіб життя, бути готовими до особистого життя в різних умовах та ситуаціях, бути повноправними членами сучасного суспільства.

Складові здорового способу життя містять елементи, що стосуються всіх аспектів здоров'я — фізичного, психічного, соціального і духовного. Всі вони міцно взаємопов'язані та у сукупності визначають стан здоров'я людини. Найважливіші з цих елементів — усвідомлення цінності власного здоров'я;

відсутність шкідливих звичок; доступ до здорового харчування; задовільні умови побуту та праці; рухова активність.

Здоровий спосіб життя доцільно розглядати як сукупність зовнішніх і внутрішніх умов життєдіяльності людського організму, за яких усі органи та системи працюють ефективно, оптимально і гармонійно, а також залучення сукупності раціональних методів, що не лише сприяють зміцненню здоров'я, але й підвищують якість життя в цілому.

Рухова активність, регулярні заняття фізичною культурою та спортом — обов'язкова умова здорового способу життя. Через значне навантаження навчанням більшість школярів страждає від недостатньої рухової активності, відсутності навичок організації навчання, проведення здорового дозвілля, правильного харчування.

Говорячи про здоровий спосіб життя, не можна залишити без уваги таку важливу проблему, як шкідливі звички. Розповсюдження шкідливих звичок стає надзвичайно серйозною проблемою. Сьогодні це проблема загально педагогічна, загально медична і навіть соціальна. Причина цього полягає в тому, що на шкалі життєвих цінностей у школярів здоров'я займає невисоке місце. Тому пропаганда здорового способу життя, зокрема протиалкогольна і протинаркотична, буде більш ефективною в разі орієнтування на позитивні цінності та ідеали.

На початку року класні керівники спільно з батьками планують заходи, які сприяють зміцненню здоров'я дітей та членів їх родин, профілактиці дитячого травмування, дотриманню правил особистої гігієни.

На уроках слід навчати дітей усвідомлено виконувати вправи для формування правильної постави, стопи, дихання, збереження й розвитку зору, розвитку рухових якостей, гнучкості, швидкості, спритності, рівноваги, координації рухів. Цими вправами формується фізичний потенціал особи (тобто, рівень здоров'я) на все життя.

Загартовуючі, гігієнічні процедури як засоби фізичної культури ефективно зміцнюють і розвивають здоров'я молодших школярів, зокрема, збільшують неспецифічний імунітет до простудних хвороб. За темами загартування слід проводити практичні заняття, які б приносили користь і задоволення всім його учасникам.

Збереження й зміцнення здоров'я школярів є актуальною проблемою і турботою будь-якої сім'ї, держави і справедливо вважається багатством нації, яка покладає надії у подальшому прогресивному розвитку на своїх нащадків.

Але, на жаль, стан здоров'я та фізичного розвитку дитячого населення України продовжує погіршуватись. Проблеми сьогодення ставлять перед нами нові завдання. Комплексний підхід до оцінки стану здоров'я дітей, впровадження нових оздоровчих технологій дадуть змогу попередити зростання функціональних порушень та органічної патології у школярів.

Таким чином, вся робота вчителів початкових класів направлена на те, щоб допомогти дітям усвідомити, що здоров'я – це прекрасний дарунок, першооснова щастя людини, тому треба його берегти й зміцнювати.

Список використаної літератури:

1. Амосов М. М. Роздуми про здоров'я [Пер. з рос.] / М. М. Амосов. – К. : Здоров'я, 1990. – 168 с.
2. Міхеєнко О.І. Валеологія: Основи індивідуального здоров'я людини: навчальний посібник / О.І. Міхеєнко. – Суми : ВТД "Університетська книга", 2009. – 400 с.
3. Оржеховська В.М. Духовність і здоров'я: навчально-методичний посібник / В.М. Оржеховська. – К., 2004. – 168 с.

Кравець Валерія,
студентка 32 групи
навчально-наукового інституту педагогіки
Науковий керівник: Т.С. Гужанова

НАРОДНІ ЗВИЧАЇ ТА ОБРЯДИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Одним із актуальних завдань національної школи на сучасному етапі є формування майбутнього громадянина України на основі науково обґрунтованої

системи громадянського виховання. Зміст громадянського виховання в національній школі дається в різноманітних нормативно-правових документах: концепціях національного виховання, Законі України “Про освіту”, Законі України “Про загальну середню освіту”, у Державному стандарті початкової загальної освіти та в інших документах.

Помітне місце в процесі становлення національної самосвідомості учнів початкової школи посідають народні звичаї та обряди, що виступають важливим чинником становлення національної самосвідомості. Сьогодні їх виховний потенціал потрібно реалізувати з урахуванням нових соціокультурних обставин.

На значний виховний та духовний потенціал народних звичаїв та обрядів у формуванні національної самосвідомості учнів початкової школи вказують видатні учені та педагоги: С. Ананій, О. Астряб, А. Щерба, О. Дорошевич, М. Лисенко, Т. Лубенець, О. Музиченко, С. Русова, І. Стешенко, Я. Чепіга, В. Гнатюк, І. Юцишин, Т. Поніманська, А. Богуш, Н. Гавриш, К. Крутій, С. Ладивір, Т. Піроженко, Н. Ільїнська, Т. Ружевич, та інші.

На даному етапі розвитку суспільства існує велика потреба в теоретичному обґрунтуванні і в практичних рекомендаціях щодо використання педагогічного потенціалу українських звичаїв та обрядів у вихованні національної самосвідомості учнів початкової школи. Це завдання зумовлено важливістю шкільного періоду в житті людини, який у процесі її соціалізації є надзвичайно активним і плідним, оскільки саме у цей час відбувається досить інтенсивне переосмислення системи цінностей, перегляд уявлень про свою приналежність до певної національності, свої обов’язки перед державою та суспільством.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати організаційно-педагогічні умови формування національної самосвідомості в учнів початкової школи засобами народних звичаїв та обрядів.

Значна увага в процесі дослідження приділяється впливу традицій, обрядів, національної мови, звичаїв, усної народної творчості в збереженні нації. Серед загальнонаукових методологічних засад розв’язання проблеми педагогічного забезпечення розвитку національної свідомості учнів початкових класів провідне місце посідає системний підхід. Цей підхід був базовим у дослідженнях національної свідомості особистості таких вчених, як В. Борисов, Д. Тхоржевський, Г. Філіпчук, М. Фурса та ін. Здійснюючи системно-структурний аналіз національної свідомості особистості, вони зробили предметом наукового пошуку й національну самосвідомість: обґрунтували її структуру, педагогічні умови розвитку самосвідомості тощо [1, с. 115].

Проаналізувавши всі підходи до тлумачення поняття “національна самосвідомість”, ми визначили його наступним чином: *національна самосвідомість* - система соціальних, економічних, політичних, моральних, етичних, філософських, релігійних поглядів, норм поведінки, звичаїв і традицій, ціннісних орієнтацій та ідеалів індивіда, в яких виявляється стійке усвідомлення останнім себе як частки конкретної етнічної спільноти.

Основними педагогічними умовами, які забезпечують ефективність виховання молодших школярів засобами народних звичаїв та обрядів є:

- урахування вікових та індивідуальних особливостей формування національної самосвідомості в учнів початкової школи;
- відбір народних звичаїв та обрядів відповідно до спрямованості їх розвиваючого та виховного потенціалу;

- використання ігрових методів, інсценізації, театралізації, які забезпечують соціально-рольову ідентифікацію дітей та розвиток їх громадянських почуттів.

Відомо, що наша культура налічує величезну кількість обрядів та звичаїв, але потрібно відібрати ті, які мають найвищий потенціал для формування національної самосвідомості особистості, а також ті, про які доречно розповідати та обговорювати з учнями [2, с. 110].

Молодший шкільний вік – це вік, у якому гра, в деякій мірі, ще залишається провідною діяльністю дітей поряд з навчанням. Для них сам процес навчання – гра [2, с. 107]. Отже, сюжетно-рольові ігри, театралізації, а також інсценізації будуть дуже ефективними методами у формуванні національної самосвідомості учнів початкової школи, де вони зможуть вільно виражати свої думки і почуття.

Нами були визначені та проаналізовані критерії та показники сформованості національної самосвідомості учнів початкової школи.

У початкових класах закладається основа національної свідомості учнів, любов до рідної землі, своєї “малої батьківщини”, виховується патріотична гордість за минуле і сучасне України, любов до рідної мови, формується духовно розвинена, творча, працелюбна особистість.

Наше наукове дослідження було спрямоване на вивчення існуючого стану проблеми рівня сформованості національної самосвідомості учнів початкової школи. Враховуючи сучасні вимоги соціально-економічного розвитку країни, досвід шкіл, досягнення і розвиток педагогічної науки, досвід та надбання українських вчених (М.Стельмаховича, М.Боришевського, К.Чорної, О.Вишневського, П.Ігнатенка, Л.Крицької, Б.Чижевського,) ми вважаємо, що результатом формування національної самосвідомості буде розвиток почуттів, якостей і рис особистості, у яких виявлятимуться знання і пошана до національних звичаїв та традицій, національних і родинних свят; пошана до національних і державних символів, любов до рідного краю, до рідних місць, рідної мови, чимне ставлення до батьків, родичів, вчителів; інтерес до історії рідної держави; дбайливе ставлення до національних багатств, рідної природи; гордість за свою Батьківщину [3, с. 59].

Збір матеріалу проводився таким чином: тривале спостереження за школярами під час різних видів їх діяльності та спілкування; бесіди з ними, анкетування, інтерв'ю.

Діагностика критеріїв сформованості національної самосвідомості, дала нам такі результати:

1) самоцінне ставлення до української національної мови й інших національних цінностей - високий рівень мають 34% учнів, середній – 23%, а низький аж 43% дітей.

2) прояв активності в утвердженні цінностей української культури у різноманітних видах діяльності – високий рівень лише 16% дітей, середній - 21%, а низький аж 63% учнів початкової школи.

Аналіз психолого-педагогічної літератури, результати проведеного експерименту дали нам підстави стверджувати: щоб сформувати високий рівень національної самосвідомості в учнів молодшого шкільного віку, потрібно:

- розробити план роботи театрального гуртка “Вишиваночка”, внести в нього всі необхідні компоненти для формування національної самосвідомості»;
- залучати родину учнів до участі у виховній роботі гуртка;

- задіяти в цій роботі громадськість, народних умільців, представників культури;

- систематично використовувати елементи звичаїв та обрядів, традиції національного виховання;

- створити музей фото- та відеоматеріалів роботи дітей у театральному гуртку з формування національної самосвідомості учнів початкової школи засобами народних звичаїв та обрядів.

Проведене нами дослідження показало: національна самосвідомість, що формується завдяки запропонованими нами засобами, формами та методами, мотивує та стимулює молодшого школяра до його громадянського самоствердження на основі природного потягу до родини, рідного міста, краю, країни та Батьківщини в цілому.

Проведений експеримент довів, що запропонована нами позаурочна робота з формування національної самосвідомості молодших школярів сприяє поширенню знань національної спрямованості; збагаченню внутрішнього духовного світу дитини; виконанню самостійної діяльності для збереження та удосконалення природи рідної держави; усвідомленню свого національного “Я”; прагненню зробити власний внесок у збереження та розбудову української держави.

Отриманий матеріал дослідження і результати нашого експерименту визначили напрями нашої подальшої дослідно-експериментальної роботи.

Список використаної літератури

1. Базелюк О.М. Народна педагогіка як етноформуєчий чинник: автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.05 / Н. В. Жмуд; НАН України. Ін-т мистецтвознав., фольклористики та етнології ім. М. Рильського. — К., 2005. — 20 с.
2. Бойченко В. М. До загальнолюдського крізь призму національного (проблеми полікультурного виховання) / В. М. Бойченко // Педагогіка і психологія. — 2003. — № 3-4. — С. 106-112.
3. Гуменюк Г. К. Національна самосвідомість школярів та перспективи її розвитку / Г. К. Гуменюк // Рідна школа. — 1999. — № 2. — С. 59-61.

Левченко Юлія,

студентка 12 групи

навчально-наукового інституту педагогіки

Науковий керівник: Н.А. Басюк

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ КАЗКИ

У сучасному світі в науці, навчанні, виробництві використовують все частіше комп'ютер, ніж книгу. Чи зможе коли-небудь комп'ютер зовсім витіснити книгу з нашого життя? Книга здавна вважалася старовинним джерелом знань. Через книги передавався дорогоцінний досвід людей з покоління в покоління. У них зберігалася історія людства, всі важливі події, що відбулися у світі, державі. Пізніше люди стали читати не тільки для освіти, але й для духовного саморозвитку. Внесок книги в життя людини завжди цінувався і буде цінуватися в усі часи.

Сьогодні, коли взято курс на відродження та розвиток національної культури, школи, мови, велика надія покладається на уроки читання. Недарма народне прислів'я говорить: «Читання – найкраще навчання». Читання книг відкриває

кожному дивовижний світ людини і природи, всього, що нас оточує. Найбільшою мірою це стосується дітей. Учні початкових класів прилучаються до цього світу саме на уроках читання.

Український народ як передбачливий педагог засобами словесного мистецтва розробив цілісну систему виховання підростаючого покоління. Неважко переконатися, що, використовуючи засоби українського фольклору, здебільшого виходять не стільки з виховної концепції народу, скільки добирають певні твори для підтвердження з тими, які виробив сам народ. Інша річ, що в умовах школи, загалом навчального закладу, досить непросто зберігати цілісність виховної народної думки, оскільки вона реалізується через значну кількість її засобів, у даному випадку творів фольклору.

Метою статті є висвітлення теоретичних аспектів розвитку творчих здібностей молодших школярів шляхом використання української народної казки, спрямована на формування творчої особистості.

Серед різноманіття сучасних засобів навчання і виховання потрібно звернути увагу на казку. Видатні педагоги різних часів надавали особливе значення народній казці. Так, В.О. Сухомлинський широко використовував казки, оповіді, приказки і прислів'я, пісні, народні традиції і обряди у повсякденній вчительській роботі, у своїх творах показував їх доцільність у духовному зростанні учнівської молоді. У праці «Серце віддаю дітям» він відводить казці таку роль: «Діти розуміють ідею лише тоді, коли вона втілена у яскравих образах. Казка — благородне і нічим не замінне джерело виховання любові до Вітчизни. Патріотична ідея казки — в глибині її змісту, створені народом казкові образи, що живуть тисячоліття, доносять до серця і розуму дитини могутній творчий дух трудового народу, його погляди на життя, ідеали, прагнення. Казка виховує любов до рідної землі вже тому, що вона — творіння народу» [2, с. 14].

Усім нам відоме твердження про те, що кожна дитина — творець, тобто художник, поет, фантазер і винахідник. Дошкільники, молодші школярі — це переважно творчі особистості, що живуть у світі образів, почуттів і переживань, вирізняються безпосередністю сприймання, інтересом до всього нового і нестандартного, потягом до відображення та перетворення навколишньої дійсності [4, с. 6].

Цікавий, чарівний світ казки. Казка захоплює і веде у незвичайний і дивовижний світ, де всі розмовляють зрозумілою людською мовою: дерева і квіти, звірята і птахи, навіть камінь оживає і дерево дає пораду, аби тільки добре придивитися та прислухатися до рідної землі. Вона веде у далекі і дуже цікаві світи, де завжди перемагає добро, а зло зникає. Бо ж так і треба, тому що людина приходить на білий світ для добра і любові, для щастя і радості. Казка захоплює і розвиває фантазію та народжує мрію. А мрія — це велике щастя, вона дає крила для польоту у житті людини. Казка дає малій дитині політ думки, вона перевіряє себе на сміливість, порівнює з героями і прагне бути подібною до них. І, як правило, уявляє себе сміливою і сильною, чесною і справедливою, хоче підказати правильний шлях, вибрати правильну дорогу і переживає, а це означає, що дитина не стане байдужою і в реальному житті, її хвилюватимуть події і люди, вона не виросте байдужим спостерігачем, а буде активним борцем. Казка переслідує не тільки пізнавальну і розвиваючу мету, але й виховну, тому що виховує в дитині доброту і справедливість, чесність, а не брехливість. Діти вірять в казку, у ній живуть і прагнуть, щоб усе скінчилось добре, а зло ніколи не поверталось до

людей. Це чудова, світла і тендітна мрія дітей і дуже хочеться, щоб вона ніколи не зникала, щоб не черствіла дитяча душа, а розквітала чарівною квіткою і вічно жила в душі.

Розповідаючи чи читаючи казки, ми виховуємо дитину, розвиваємо його внутрішній світ, даємо знання про закони життя і способи прояву творчої кмітливості. Читання казки формує у дитини на все життя основи поведінки і спілкування, вчить наполегливості, терпінню, вмінню ставити цілі і йти до них. Слухаючи або читаючи казки, діти накопичують у підсвідомості механізми вирішення життєвих ситуацій, які при необхідності активізуються. Казка розвиває творчий потенціал, уяву і співчуття маленької людини.

Виховне і пізнавальне значення казки в житті дитини надзвичайно велике. Казка допомагає формуванню свідомості, певних моральних якостей, характеру. Через таку форму роботи можна реалізовувати багато навчальних, виховних, пізнавальних та розвивальних завдань. Діти повинні вміти розповідати як цілу казку, так і частинами; використовувати її образну мову, передавати інтонаційно характер дійових осіб.

Усім відомо, що діти дуже люблять казки. Вони, власне, живуть у світі казки, адже це їхній природний стан — фантазувати, уявляти, «оживлювати» предмети та явища. Казка — це вид художньої прози, що походить від народних переказів, порівняно коротка розповідь про фантастичні події та персонажі, такі, як феї, гноми, велетні тощо.

Казка - перевірений віками засіб гармонійного різнобічного розвитку дитини. Вона збагачує життєвий досвід школярів, емоційну сферу дитини. Привабливість казки - у сюжетності, таємничості, фантастичності.

Творчість — діяльність, що передбачає створення якісно нового предмета зовнішнього світу чи побудову мислення, що приводить до нових знань про світ або почуття, яке віддзеркалює нове ставлення до дійсності [3, с. 270].

Творчі здібності — це індивідуальні особливі якості людини, які визначають успішність виконання нею творчої діяльності певного виду [3, с. 27]. Творчість дитини — це особливе піднесення її духовних сил, яке характеризується переживанням почуття краси, задоволення, радості, це самоствердження особистості. Під впливом почуттів, пробуджених казковими образами, дитина вчиться мислити словами - стверджує В. О. Сухомлинський.

Одним із найпоширеніших видів творчої роботи під час опрацювання казки є читання в особах. Його доцільно поєднувати з інсценуванням. Діти з захопленням грають у вовків і лисиць, з любов'ю готують маскарадні костюми зайців і півників, а на дитячих ранках з інтересом відтворюють поведки улюблених казкових персонажів.

Діти від природи актори і перевтілюватися в персонажів для них природно. Вони легко вживаються в образ, включають індивідуальний досвід та фантазію, відкривають в образі власний зміст. Велике значення інсценізації полягає ще й у тому, що це колективна творчість. Для дітей інсценізація казок — важлива справа. Вони не лише самі захоплюються втіленням задуму в життя, а й залучають до цього учнів середніх класів, своїх наставників, товаришів, дорослих членів сімей. Використовуючи дитячу властивість фантазувати, придумувати, асоціювати можна розвинути у дитини творче мислення і одночасно у ігровій формі дати розуміння призначення того чи іншого предмету, чи правильності поведінки.

Особливо подобаються дітям казки, придумані батьками. Можна дати завдання дитині, придумати початок казки, а продовження складає дорослий. Для розвитку творчості дітей треба подбати про розкріпачення дитячої фантазії і створити такі умови, щоб кожен міг сказати своє слово,— скласти свою казку, загадку, свій вірш, створити власні образи. Нагадую слушну думку відомого дитячого письменника Дж. Родарі про те, щоб діти навчилися думати, вони насамперед повинні навчитися придумувати, тобто в них має бути вільна думка

Створення казки – це джерело творчості. Кожна людина від природи творча – треба лише пробудити її творчу активність. Казка – це саме активна творчість, яка охоплює всі сфери духовного життя людини. Творчість казки спонукає працювати й розум, і почуття, і уяву, і волю. Коли дитина співпрацює над створенням казкового світу, у неї пробуджується пізнавальна, дослідницька, творча активність. Працюючи разом з педагогом над народженням казки, маленький митець відчуває, як розкриваються його крила, їх розмах стає дедалі більшим і впевненішим. І ось уже творча уява піднімає свого казкаря на рівень його естетичних почуттів, без яких немислиме благородство душі, чуйність, героїчний вчинок. Саме у своїй казці дитина знаходить реальну форму виявлення власних духовних сил.

Дуже важливою є чутливість самого вчителя до творчості своїх вихованців. Вчителям початкових класів добре відомі збірки українських народних казок. Саме позитивні казкові образи зацікавлюють дітей, і ось на основі їх чарівності у класі народжується нова казка з національними мотивами, з національними образами.

У малюнках сприйняття дитини та її фантазія, пробуджена казкою, формуються і проявляються наочно. Малюнок дозволяє виразити те, що захопило дитину в мить читання. Для правильного розуміння дитячого малюнка важливими є коментарі самої дитини. Адже « вони дають ключ до розуміння малюнка й ланцюжка асоціацій, викликаних текстом прочитаної казки». «Казка, фантазія — це ключик, за допомогою якого можна відкрити ці джерела, і вони заб'ють життєдайними струменями», - писав В.Сухомлинський.[1, с 6]. «Відчиняйте віконце у безмежний світ поступово, не розчиняйте відразу навстіж, не перетворюйте на широкі двері». Оскільки «кожна дитина по-своєму бачить навколишній світ, по-своєму сприймає речі і явища, по-своєму думає...» [2, с 5].

Серед численних педагогічних можливостей казки визначимо ті, що найбільш відповідають психологічному розвитку суб'єкта виховання. Оскільки українська народна казка є елементом синкретичної культури, то вона передбачає: багату палітру супроводжуючих адекватних художньому зразку казки естетичної діяльності (малювання, пісня, танок, драма, тощо); варіативність творчих завдань (складання власних казок, казок-імпровізацій тощо). Викладення нового матеріалу на базі казкового сюжету направлене на розвиток не тільки монологічного, а й, насамперед, діалогічного мовлення, що сприяє формуванню навичок спілкування.

У працях В.О. Сухомлинського, який багато уваги приділяв розвитку творчості дітей: "Казка, гра, фантазія - животворне джерело дитячого мислення, благородних почуттів і прагнень. Багаторічний досвід переконує, що естетичні, моральні та інтелектуальні почуття, які народжуються в душі дитини під враженням казкових образів, стимулюють потік думки, який пробуджує до активної діяльності мозок, зв'язує повнокровними нитками живі острівці мислення"[1, с 7]. Творчих людей відрізняє особливе вміння бачити і чути те,

чого не помічають інші, тонше відчувати, яскравіше висловлюватися. Саме тому треба змалку пробуджувати у дітей невід'ємні якості творчої людини.

Список використаної літератури

1. В.О.Сухомлинський про роль казки в колективному житті дітей / М. В. Краєва // Педагогічний дискурс. - 2013. - Вип. 15. - С. 375-378.
2. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. – К., 1977. – Т. 3. – С. 9–278.
3. Станіславська Г.П. Розвиток творчих здібностей школярів / Г. Станіславська. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007. – 64 с.
4. Садовенко С. М. Виховання народною казкою : [методичний посібник] / С. М. Садовенко. – К. : Шкільний світ, 2011. – 128 с.

Лойко Олександра,
студентка 51 групи

навчально-наукового інституту педагогіки

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ НА УРОКАХ «Я У СВІТІ» ШЛЯХОМ ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Інтеграція України в європейський освітній простір викликала необхідність переглянути деякі підходи до навчання школярів, проаналізувати фактори, що гальмують підвищення якості та формування життєспроможності особистості.

Провідне місце у переході загальноосвітніх закладів на новий якісний рівень відводиться розробці та впровадженню педагогічних інновацій. На сучасному етапі розвитку системи освіти відбувається перехід до особистісно зорієнтованого навчання, метою якого є процес психолого-педагогічної допомоги дитині у становленні її суб'єктивності, культурної ідентифікації, соціалізації, життєвому самовизначенні. Вчені-дослідники, вчителі-новатори вважають, що у центрі уваги сучасної освіти мають стати питання розвитку особистості школяра, його творчих здібностей, інтересу до навчання, формування бажання і вміння вчитися.

Розглянемо конкретно, що таке активність. Активність – здатність людини до свідомої трудової і соціальної діяльності, міра цілеспрямованого, планомірного перетворення нею навколишнього середовища й самої себе на основі засвоєння нею багатства матеріальної і духовної культури [1, с. 51].

Психологічні особливості молодших школярів, їх природна допитливість, чуйність, особлива прихильність до засвоєння нового, готовність сприймати все, що пропонує вчитель, створюють сприятливі умови для розвитку пізнавальної активності. З психологічної точки зору пізнавальна активність – це міра розумового зусилля, спрямована на задоволення пізнавальних інтересів індивіда. Як педагогічне явище, пізнавальна активність є двостороннім взаємопов'язаним процесом: з одного боку, це форма самоорганізації і самореалізації учня, з другого – результат цілеспрямованих зусиль педагога в організації пізнавальної діяльності учня.

Сучасні дослідження пізнавальної активності ґрунтуються на працях Л. С. Виготського, С. Л. Рубінштейна, Б. М. Теплова, В. Н. М'ясищева, Л. В. Занкова, Д. Н. Узнадзе, Г. І Щукіної.

Пізнавальна активність не дозволяє молодшому школяреві залишатися на місці. Вона спонукає дитину до певних самостійних дій: запитати, відшукати

певну інформацію, прочитати, написати, зробити. Недарма активні школярі відзначаються і більшою самостійністю як у розв'язанні навчальних завдань, так і у життєвих ситуаціях. Успішність молодшого школяра у його навчальній діяльності також багато у чому залежить від рівня пізнавальної активності.

У дидактико-методичній систематизації навчального матеріалу особливо важливого значення надається зв'язку його з життям, оскільки обмеженість відповідного досвіду учнів потребує постійного залучення й аналізу життєвих вражень – цієї головної чуттєвої опори набутих знань.

Для того, щоб активізувати пізнавальний інтерес учня, творчий небайдужий вчитель повинен постійно знаходитись у пошуку нових засобів, форм і методів навчання і виховання. За вимогами часу з'являються нові, інноваційні підходи до організації процесу навчання [4, с. 34].

Загальновідомо, що інноваційна діяльність залежить від багатьох факторів і перш за все пов'язана з необхідністю вдосконалення педагогічних знань. Інноваційність головним чином стосується дидактики, проведення уроків, інших видів занять і методів навчання.

Педагогічні інновації - це:

а) цілеспрямовані зміни, що вносять в освітнє середовище нововведення, що поліпшують характеристики окремих частин, компонентів і самої освітньої системи в цілому;

б) процес освоєння нововведення (нові засоби, методи, технології, програми, і т.д.);

в) пошук нових методик і програм, їх впровадження в освітній процес і творче переосмислення [2, с. 243].

Модернізація освіти спонукає до пошуку нових освітніх і виховних технологій, до впровадження нетрадиційних форм і методів навчання та виховання.

Ці технології та методи навчання спрямовують учнів на краще розуміння навчального матеріалу, а також бажання учнів поліпшити свої досягнення.

Ідея втілення інноваційних технологій в навчання передбачає досягнення мети високоякісної освіти, спроможної забезпечити кожній людині умови для самостійного досягнення тієї чи іншої цілі, творчого самоутвердження у різних соціальних сферах.

Для практичного втілення цієї ідеї на уроках «Я у світі» використовуються наступні основні інноваційні технології:

- проблемне навчання;
- технологія розвитку "критичного мислення";
- інформаційно-комунікаційні технології;
- проектні та дослідницькі методи в навчанні;
- технологія інтенсифікації навчання на основі схемних і знакових моделей навчального матеріалу (В. Ф. Шаталов).

Один із способів оптимізації та урізноманітнення навчально-виховного процесу – це вивчення окремих тем з використанням інноваційних технологій, комп'ютерної техніки та найсвіжішої інформації, взятої з мережі Internet.

Комп'ютер сприяє не лише розвитку самостійності та творчих здібностей учнів, а й дозволяє змінити технологію навчання, надає уроку інтегрований характер. Усе це сприяє покращенню якості навчання [5, с. 126].

Ще однією специфічною рисою вивчення навчального предмету «Я у світі» є те, що об'єктом пізнання тут виступає людина і людське суспільство. Емоційно забарвлені розповіді вчителя, колективне обговорення, спільні висновки надовго запам'ятовуються і стимулюють інтерес учнів до предмету, що підвищує мотивацію до навчання і призводить до високої результативності роботи вчителя [3, с. 35].

Метод проектів – це технологія компетентнісно-орієнтованої освіти. Вона дозволяє керівнику проекту твердо дотримуватися освітньої технології "метод проектів" та технології оцінки рівня сформованості ключових компетентностей учнів через оцінку проектної діяльності. Це метод поєднання теорії з практикою, який пов'язує всю нашу навчальну і виховну роботу з життям, надає більшій життєвості всій нашій роботі.

Метод проектів завжди орієнтований на самостійну діяльність учнів – індивідуальну, парну чи групову, яку учні виконують протягом означеного відрізка часу. Завжди передбачає вирішення якоїсь проблеми, яка вимагає інтегрованих знань, дослідницького пошуку для її вирішення. Переваги методу проектів полягають у тому, що учень не просто отримує суму знань, він вчиться не тільки набувати їх самостійно, але й вміло ними користуватися. Також учні набувають комунікативних навичок і умінь, вміня працювати в групах, виконуючи різні соціальні ролі. Школярі вчать збирати необхідну інформацію, факти, аналізують їх з різних точок зору.

Застосовуючи метод проектів можна спрямовувати свою роботу на безпосереднє залучення учнів до навколишнього життя; вихованню ініціативи, самостійності, колективізму. Використовуючи проектний метод реалізується гуманістичний підхід до навчання, між предметні зв'язки: українська мова, читання, математика, природознавство, малювання, трудове навчання.

В третьому класі на уроках предмету «Я у світі» передбачено навчальною програмою виконання проектів на такі теми, як «Звідки походить моє прізвище», «Як досягти успіху», «Історія нашої школи», «Гордість України», «Забуті українські свята» та інші. У четвертому класі: «Історія дитячої іграшки», «Звідки походить назва України», «Давно забуті професії» тощо [3, с. 243].

Мозковий штурм спонукає учнів до вільного висловлення своєї думки, розвиває вміння швидко аналізувати ситуацію. Під час використання даного методу за короткий термін (до 3 хв.) вдається зібрати велику кількість ідей. Це ефективний метод колективного обговорення, пошук рішень, який спонукає учнів виявляти свою уяву та творчість, розвиває фантазію, виробляє вміння толерантно ставитись до чужих думок. Досвід передбачає вільне висловлення думок усіх учасників і допомагає знаходити багато ідей та рішень. Така діяльність потребує певної підготовки класу

Парна та групова робота дає учням можливість подумати, обмінятися ідеями з партнером і лише потім озвучити свої думки перед класом. Робота сприяє розвитку навичок спілкування, вміння висловлюватись, вміння переконувати й вести дискусію, критично мислити.

Використання такого виду співпраці сприяє тому, що учні не можуть ухилитися від виконання завдання. Під час роботи в парах учні швидко виконують справи, які за інших умов потребують великої затрати часу.

Учитель повинен намагатися організовувати інноваційний процес під час навчальної діяльності таким чином, щоб створити сприятливе навчальне середовище, в якому б теорія і практика учнів засвоювались одночасно.

Важливою умовою при вивченні предмета «Я у світі» є залучення учнів до активної пізнавальної діяльності, оскільки об'єкти вивчення важливо сприймати безпосередньо; застосовувати практичні методи навчання, використовувати набуті дитиною знання про способи громадянської активності у знайомих, змінених, набутих педагогічних ситуаціях, що впливають на розвиток досвіду індивідуальної творчої діяльності, залучати до співпраці батьків, створювати умови для самовираження, організації комунікативного спілкування, застосовувати у навчальному процесі елементи дискусії, що є ефективними засобами розвитку особистості, її громадянських якостей [1, с. 95].

На основі вивчених матеріалів можна зробити висновки:

- розвиток пізнавальної активності учнів початкових класів залежать від ефективності використання на уроках інтерактивних технологій;
- стійкий пізнавальний інтерес – ознака готовності дитини до вивчення навчального матеріалу. Знання сприяють виникненню, розширенню і поглибленню зацікавленості до дійсності. Важливо збуджувати пізнавальну активність учня, що виявляється в запитаннях, діях.
- маючи сформовані пізнавальні інтереси, дитина успішно навчатиметься, в неї з'явиться зацікавленість до навчальної діяльності;
- у школі дитина поглиблює і розширює свої пізнавальні інтереси. У неї виникає бажання змістового і досконалого вивчення певних навчальних понять, коли матеріал виходить за межі навчального. Важливим є спілкування, співпраця вчителя і учнів на уроці.

Список використаної літератури:

1. Бібік Н.М. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів: Навч.-метод. посіб. для вчителів початкових класів/ Н. М. Бібік. – К.: ІЗМН, 1997. – 124 с.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посібник / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
3. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою. 1-4 класи. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2013. – 392с.
4. Старинська О. Ініціатива як умова активізації пізнавальної діяльності учня // Початкова школа. – 2000. – № 5. – С. 34 – 35.
5. Химинець В. В., Кірик М. Ю. Інновації в початковій школі/ В. В. Химинець, М. Ю. Кірик. – Тернопіль: Мандрівець, 2010. – 312 с.

Мельничук Юлія,

студентка 12 групи

навчально-наукового інституту педагогіки

ТВОРЧИЙ ХАРАКТЕР ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У зв'язку зі стрімким соціальним та політичним розвитком нашої країни змінюється характер вимог до рівня знань та кваліфікації майбутніх фахівців. Суспільству потрібні фахівці з гнучким і оригінальним мисленням, багатою уявою, котрі зможуть швидко пристосуватися до швидкоплинних змін на ринку

праці та максимально використовувати накопичені знання й уміння в нових умовах.

Творчість є родовою властивістю людини і людства в цілому, однак у різні історичні епохи вони реалізуються різною мірою. Суспільство створює певні об'єктивні умови для творчих проявів особистості, яка є тією структурною одиницею суспільства, що здатна до творчого перетворення світу. Саме на особистісному рівні формуються і реалізуються дійсні людські можливості, з яких у кінцевому підсумку складаються можливості суспільства.

Творчість – це діяльність, яка породжує щось нове, раніше не відоме на основі осмислення вже нагромадженого досвіду та формування нових комбінацій знань, умінь, продуктів. Найголовнішою проблемою при вивченні творчості є проблема носія творчого початку, особистості, яка творить. Визначенню поняття творчої особистості у філософській, педагогічній та психологічній літературі приділяється багато уваги (Б.Г. Анан'єв, В.І. Андреев, Ю.К. Бабанський, С.М. Бондаренко, Р.М. Грановська, В.А. Кан-Калик, Я.О. Пономарьов та інші). Творчу особистість визначають як особистість, межі творчості якої охоплюють дії від нестандартного розв'язку простого завдання до нової реалізації унікальних потенцій індивіда в певній галузі, як Людину, яка володіє певним переліком якостей, а саме рішучістю, умінням не зупинятися на досягнутому, сміливістю мислення, умінням бачити далі того, що бачать його сучасники і що бачили його попередники. Вона повинна володіти мужністю для того, щоб піти проти течії і зруйнувати те, чому вірить сьогодні більшість.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури (роботи Ю.П. Азарова, Ю.К. Бабанського, О.О. Бодальова, В.І. Загвязінського, І.А. Зязюна, В.О. Кан-Калика, Н.В. Кичук, Н.В. Кузьміної, Л.М. Лузіної, М.Д. Нікандрова, М.М. Поташника та ін.) можна сформулювати найважливіші якості вчителя, що сприяють успішній творчій діяльності:

- Здатність до нестандартного рішення;
- Пошуково-проблемний стиль мислення;
- Уміння створювати проблемні, нестандартні навчальні і виховні ситуації;
- Оригінальність у всіх сферах своєї діяльності;
- Творча фантазія, розвинена уява;
- Специфічні особистісні якості (сміливість, готовність до ризику, винахідливість, цілеспрямованість, оптимізм, ентузіазм, настирливість, впевненість, кмітливість, інтуїтивне відчуття нового та оригінального та ін.).

Специфіка педагогічної творчості вчителя розглянута в роботах В.І. Загвязінського, В.А. Кан-Калика, Н.В. Кичук, Л.М. Лузіної, М.Д. Нікандрова, М.М. Поташника та інших. У результаті аналізу наукових праць вище перелічених дослідників, виділяємо такі специфічні риси педагогічної творчості вчителя:

- Співтворчий характер щодо суб'єкта-об'єкта педагогічної діяльності;
- Можливість суб'єктивної новизни й оригінальності процесу і результату;
- Обмеженість творчої діяльності педагога часом;
- Вплив на педагогічну творчість учителя багатьох факторів, які важко передбачити.

Серед характерологічних особливостей творчої особистості виділяють:

1. Відхилення від шаблону;
2. Оригінальність;
3. Ініціативність;

4. Наполегливість;
5. Висока самоорганізація;
6. Працездатність.

Особливості мотивації діяльності полягають у тому, що творча особистість знаходить задоволення не стільки у досягненні мети творчості, скільки у самому процесі. Найспецифічнішою рисою творця вбачається несамовитий потяг до творчої діяльності. Більшість авторів погоджується з тим, що творча особистість – це індивід, який володіє високим рівнем знань, потягом до нового, оригінального, який уміє відкинути звичайне, шаблонне. Головним показником творчої особистості, її найголовнішою ознакою дослідники вважають наявність творчих здібностей, які розглядаються як індивідуально-психологічні здібності людини, що відповідають вимогам творчої діяльності і є умовою її успішного виконання. Деякі дослідники не дають прямого визначення творчої особистості, а розглядають певні специфічні її риси (інтелектуальні, характерологічні, особливості мотиваційної сфери тощо) і визначають творчу особистість як таку, якій ці риси в тій чи іншій мірі притаманні.

Швидкість досягнення певного рівня творчих результатів не є рівномірною і цілком залежить від індивідуальних психофізіологічних особливостей конкретної особистості, умов творчої діяльності, соціального оточення. Творча особистість – це креативна особистість (особистість, що має внутрішні передумови творчої активності), яка внаслідок впливу зовнішніх факторів набула необхідних для актуалізації творчого потенціалу людини додаткових мотивів, особистісних утворень, здібностей, що сприяють дослідженню творчих результатів в одному чи кількох видах творчої діяльності. Таким чином, якщо вчитель ставить за мету розвиток потенційних творчих можливостей дитини, формування її як творчої особистості, він повинен оволодіти тими формами, методами і засобами педагогічної діяльності, які забезпечують розвиток креативних рис особистості, а також тих додаткових мотивів, особистісних якостей, здібностей, які сприяють успішній творчій діяльності. Для цього і сам учитель повинен бути творчим, бо як добро виховує добро, так і творчість розвивається через творчість.

Педагогічна творчість учителя – це педагогічна діяльність, спрямована на розвиток потенційних можливостей кожного учня у навчально-виховному процесі, для якої притаманні:

- Виникнення протиріччя, проблемної ситуації;
- Наявність об'єктивних (соціальні, матеріальні) і суб'єктивних (знання, уміння, особистісні якості, мотивація, творчі здібності) умов для творчості;
- об'єктивна чи суб'єктивна новизна й оригінальність процесу та результату;
- соціальна та особиста вага і прогресивність (педагогічна творчість учителя робить певний внесок у розвиток суспільства та особистості);
- діалектична взаємозумовленість впливу на розвиток як дитини, так і самого вчителя зовнішнього і внутрішнього саморуху особистості (виховання й самовиховання, розвиток і саморозвиток тощо).

Активна творча діяльність учителя дає позитивний результат у тому випадку, коли буде базуватися на двох основах: розвитку творчої активності студентів у вузі й подальшій організації творчого пошуку вчителя в школі. Тому одним із завдань вузівської підготовки майбутніх учителів є розвиток їхніх творчих

здібностей, нестандартного мислення, формування вмінь та навичок здійснювати в майбутньому навчально-виховний процес на творчому рівні.

Формування творчої особистості майбутнього вчителя, підготовка його до педагогічної творчості – це проблема, вирішення якої на сьогоднішній день не завершено. Узагальнений досвід, спостереження та експериментальні дані свідчать, що процес формування педагогічної творчості у майбутніх вчителів не приведе до ефективних наслідків, якщо не буде передбачена його органічна єдність із розвитком становлення їх творчої особистості, формуванням уміння сприйняти педагогічну діяльність як творчий процес. Творчість є основою формування педагогічної талановитості вчителя. Розвиток педагогічної творчості вчителів і підвищення результативності навчально-виховного процесу залежить від психолого-педагогічних умов, правильно визначених шляхів розвитку та реалізації творчої педагогічної діяльності та особистісних якостей учителя. Отже, педагогічна діяльність – це передусім діяльність творча. Без творчості неможливі ні виховний, ні навчальний процеси. Бо подібно до того, як скульптор ліпить свої скульптури, художник пише картини, учитель творить нову особистість, яка житиме в цьому суспільстві, стане його невід’ємною часткою.

Список використаної літератури

1. Вишнякова Н.Ф. Креативная психопедагогика: монография / Вишнякова Н.Ф. – Минск, 1995. – Ч. I. – 240 с.
2. Андреев В.И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности. – Казань, 1998. – 228 с.
3. Загвязинский В.И. Педагогическое творчество учителя. – М., 1987. – 159 с.
4. Кан-Калик В.А., Никандров Н.Д. Педагогическое творчество учителя. – М., 1987. – 159 с.
5. Поташник М.М. Педагогическое творчество: проблемы развития и опыт : пособие для учителя. – К., 1988. – С.5-60.

Нестеренко Анастасія,

студентка 12 групи

навчально-наукового інституту педагогіки

Науковий керівник: Н.А. Басюк

ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВО ВАЖЛИВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Дедалі більш актуальним в освітньому процесі стає використання в навчанні прийомів і методів, які допомагають формувати вміння самостійно здобувати нові знання, збирати необхідну інформацію, висувати гіпотези, робити висновки. В останні роки цю проблему в початковій школі вирішують, зокрема, через організацію проектної діяльності.

Актуальність методу проектів значно зростає при переході сучасної системи освіти від управління процесом освіти за кінцевим результатом, що був спрямований на формування знань, умінь та навичок, до компетентнісного підходу, пов’язаного з вихованням і розвитком компетентнісної особистості, тобто особистості, здатної діяти осмислено, орієнтуючись у мінливому навколишньому світі з виробленими цінностями.

Навчальний проект – це сукупність завдання учням, проблеми, яку потрібно вирішити, способів її вирішення, форм організації взаємодії учнів з учителем і

один з одним, самої діяльності і, нарешті, аналізу результату і співставлення його з попередньою гіпотезою.

Метою навчального проектування є створення педагогом таких умов під час освітнього процесу, за яких його результатом є індивідуальний досвід проектної діяльності учня.

Головне завдання сучасної системи освіти – створення умов для якісного навчання, упровадження компетентнісного підходу. Це той орієнтир національної освітньої системи, який реалізується в різних формах та методах роботи. Особливістю компетентнісного підходу є те, що важливим нині є не тільки обсяг знань, а й уміння ними оперувати, бути готовим змінюватися та пристосовуватися до нових потреб ринку праці, оперувати й управляти інформацією, активно діяти, швидко приймати рішення, навчатись упродовж життя. Перед освітою ставиться нове завдання – сформувати в школяра вміння вчитися. Саме розвиток в особистості життєво важливих компетентностей може дати людині можливості орієнтуватись у сучасному суспільстві, інформаційному просторі, швидкоплинному розвитку ринку праці, подальшому здобутті освіти.

Останнім часом проектна технологія широко впроваджується в закладах освіти різних країн світу та слугує засобом ефективного навчання, виховання та розвитку особистості. Реформування національної шкільної освіти відкрило шлях до відродження та застосування методу проектів у вітчизняній педагогіці та початковій школі зокрема. Теоретичне обґрунтування даної технології здійснили відомі науковці В. Зверєва, Андрійчук Б.І., Данильченко Н.Г. А. Моїсєєв М. Поташник, В. Лазарєв, Г. Селевко, І. Сисоєв та ін. Проблеми організації проектної діяльності в початковій школі присвячені праці Т. Башинської, Л. Коваль, О. Онопрієнко, В. Тищенко та ін. [1].

Навчальне проектування не є принципово новою технологією. Метод проектів виник у 20-ті роки нинішнього століття у США. Спершу його називали "методом проблем" і розвивався він у межах гуманістичного напрямку у філософії та освіті, в педагогічних поглядах та експериментальній роботі Джона Дьюї. У ньому містилися ідеї побудови навчання на активній основі, через доцільну діяльність учня, у співвідношенні з його особистим інтересом саме в цих знаннях. Надзвичайно важливо було показати дитині її особисту зацікавленість у здобутті цих знань, де і яким чином вони можуть їй знадобитись у житті. Проблема мусить бути з реального життя, знайома і значуща для дитини, для її розв'язання дитині необхідно застосовувати здобуті знання або ті, що їй належить здобути.

Одному з послідовників Дж. Дьюї — В. Х. Кілпатрику вдалося вдосконалити систему роботи над проектами. Під проектом у той час мався на увазі цільовий акт діяльності, в основі якого лежить інтерес дитини. В. Х. Кілпатрик дав таку класифікацію проектів: створюваний (продуктивний) проект, пов'язаний з трудовою діяльністю — доглядом за рослинами і тваринами, підготовкою макета, конструкторською діяльністю тощо; споживчий (його метою є споживання у найширшому розумінні, включаючи розваги) — підготовка екскурсій, розробка і надання різних послуг (ремонт одягу, взуття, інформаційні послуги тощо), проекти розв'язання проблем життєзабезпечення табору тощо; проект розв'язання проблеми (науково-дослідницький проект); дослідження впливу умов догляду за рослинами на врожайність, фізико-математичні проекти, технічні проекти, проекти розв'язання історичних або літературних проблем (які, як правило,

поєднуються з дискусійними формами роботи) тощо; проект-вправа (проекти навчання і тренування для оволодіння певними навичками).

Робота над проектом включає усвідомлення учнем мети, оформлення задуму, розробку організаційного плану, роботу за планом, підбиття підсумків у вигляді письмового звіту.

Метод проектів привернув увагу і російських педагогів початку ХХ ст. Ідеї проектного навчання виникли в Росії практично паралельно з розробками американських вчених. У 1905 р. під керівництвом російського педагога С. Т. Шацького було організовано невелику групу працівників, які намагалися активно запроваджувати проектні методи у практику викладання. Пізніше, вже за радянської влади, ідеї проектування почали широко використовувати і включати в навчально-виховний процес школи. Але, на жаль, недостатньо продумано і послідовно, через що постановою ЦК ВКП(б) 1931 року метод проектів було засуджено і заборонено. Відтоді і в Росії, і в Україні більше не робилося якихось серйозних спроб відродити метод в освітянській практиці. На жаль, повернення до методу проектів сьогодні відбувається повільно, використовуються лише окремі елементи технології.

У школах США, Великої Британії, Бельгії, Ізраїлю, Фінляндії, Німеччини, Італії, Нідерландів ідеї гуманістичного підходу Дж. Дьюї набули більшого поширення і популярності завдяки раціональному поєднанню теоретичних знань з їх практичним застосуванням для розв'язання конкретних проблем довкілля у спільній діяльності школярів. Згодом ідея методу проектів зазнала достатньої еволюції. Народившись з ідеї вільного виховання, у наш час проектування стає інтегрованим компонентом цілком розробленої і структурованої системи освіти.

Звичайно, вік накладає природні обмеження на організацію проектною діяльності молодших школярів, однак розпочинати залучати дітей до проектною діяльності варто обов'язково. Справа у тому, що саме у молодшому шкільному віці закладається цілий ряд ціннісних установок, особистісних якостей та ставлень. Якщо ця обставина не враховується, якщо це вік сприймається як «прохідний» для методу проектів, то порушується послідовність між етапами розвитку навчально – пізнавальної діяльності учнів і значній частині школярів так і не вдається пізніше досягти бажаних результатів у проектній діяльності.

Теми дитячих проектних робіт краще обирати зі змісту навчальних предметів або із близьких до них галузей, тому що для проекту потрібна особистісно – значуща і соціально – значуща проблема, яка знайома молодшим школярам і має для них самих значення. Проблема проекту або дослідження, яка забезпечує мотивацію включення школярів у самостійну роботу, повинна бути в галузі пізнавальних інтересів учнів і знаходитися в зоні їх найближчого розвитку.

Дж. Дьюї зазначав, що «з точки зору дитини, найбільший недолік школи полягає в неможливості вільно, повною мірою застосувати досвід, який був набутий поза школою, і навпаки: неспроможність застосувати в повсякденному житті те, чого навчилася в школі. У цьому — відірваність школи від життя». В основі навчального процесу, на думку Дж. Дьюї, має бути трудова діяльність, виконуючи яку дитина звикає до подолання перешкод, розвиває свою здатність до творчості, терпіння, наполегливості, енергійності, допитливості. Необхідно, щоб знання виростали із живого досвіду роботи.

Метою методу проектів є створення умов, за яких учні самостійно й охоче отримують знання з різних джерел, вчать користуватися ними для розв'язання

нових, пізнавальних і практичних завдань, удосконалюють комунікативні вміння, працюючи в різних групах, розвивають дослідницькі вміння та аналітичне мислення.

Виконання проекту передбачає зв'язок із реальним життям, незвичайність форми і самостійність виготовлення, створення матеріалів, що по суті є різними видами документування (фото-, аудіо-, відеозвіт, анкета, таблиця тощо).

Проектна діяльність безпосередньо впливає на розвиток учня. Вона дає можливість учителеві тісно впливати на зовнішні мотиви (допитливість, прагнення бути дорослим, активне сприйняття нового) та на внутрішні мотиви (почуття обов'язку, бажання вчитися, любов до книги, потяг до самоосвіти, прагнення до успіху тощо) школяра, дає змогу поєднати ціннісно-змістовні основи культури та процес діяльної соціалізації учня. Саме через це в наш час робота за методом проектів стала надзвичайно актуальною.

Метод проектів дозволяє працювати з учнями початкових класів із різним рівнем підготовленості. Обдаровані учні, які випереджають у своєму розвитку однолітків, можуть з успіхом розробляти довготривалі проекти. Захист – кульмінація всієї дослідницької роботи. Проводиться він за участю всіх співавторів проекту. Запрошуються гості: учні інших класів, батьки, вчителі. У ході захисту проектів учні вчать чітко і переконливо викладати інформацію, захищати свою точку зору, ставити питання, слухати один одного. Важливу роль відіграє вчитель, як керівник і наставник проекту. Основною метою його роботи є не передача знань, а організація пошукової діяльності учнів. Учитель повинен володіти методами досліджень, уміти висувати гіпотези, шукати розв'язання проблем, він повинен бути зацікавленим в інтелектуальній діяльності, мати високу культуру мислення, бути терплячим.

Метод проектів є інноваційною педагогічною методикою. Він дозволяє найповніше враховувати індивідуальні особливості кожного учня, тобто реалізувати особистісно орієнтований підхід у навчанні, заснований на особистісних характеристиках, що передують досвіду, рівню інтелектуального, морального та фізичного розвитку дитини. Метод проектів дозволяє розв'язати проблему мотивації, створити позитивну атмосферу навчання, навчити дітей застосовувати свої знання на практиці для розв'язання життєвих і особистісних проблем.

У процесі спільної роботи над проектом в учнів формуються такі якості, як уміння працювати в колективі, брати відповідальність за вибір розв'язку, аналізувати результати діяльності, підкоряти свій темперамент, характер, час інтересам спільної справи.

Учні є активними учасниками процесу створення проекту, мають свій власний погляд на інформацію, визначають мету й завдання і шукають шляхи їх розв'язання.

Отже, метод проектів є сучасною педагогічною технологією, використання якої створює умови для всебічного розвитку особистості у процесі організації творчої діяльності учнів початкових класів, де вчитель не лише підвищує власний професійний рівень, а й формує в школярів навички самоосвіти, що є головним завданням сучасної школи. Час особистісно-орієнтованих технологій, а зокрема проектних, настав. Уміння використовувати інноваційні методи – це показник високої кваліфікації і прогресивної діяльності педагога-новатора, спрямований на

творчий розвиток учнів та їх самореалізацію, підготовку до дорослого життя в суспільстві.

Список використаної літератури

1. Онопрієнко О.В. Управління проектною діяльністю молодших школярів // Навчання і виховання учнів 4 класу : методичний посібник для вчителів / упор. О.Я. Савченко. – К. : Початкова школа, 2005. – С. 35-54
2. Освітні технології : навчально-методичний посібник / за ред. О.М. Пехоти. – К. : АСК, 2002. – 255 с.
3. Проектна діяльність у школі / упорядник М. Голубенко. – К. : Шкільний світ, 2007. – 128 с.
4. Проекти в початковій школі : тематика та розробка занять / упоряд. О. Онопрієнко, О. Кондратюк. – К. : Шкільний світ, 2007. – 128 с.
5. Фенченко Г. Проектна діяльність учнів школи // Рідна школа. – 2006. - № 3. – С. 26-29.

Оляновська Вікторія,

студентка 11 групи

навчально-наукового інституту педагогіки

УПРОВАДЖЕННЯ ІДЕЙ М. МОНТЕССОРІ НА УРОКАХ «Я У СВІТІ» У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Педагогіка М. Монтессорі залишається актуальною і сьогодні, завдяки гуманістичним підходам до процесу виховання та навчання дітей. Основним завданням педагогіки М. Монтессорі є спонукання дитини до гармонійного всебічного саморозвитку, що відбувається у спеціально створеному педагогом середовищі, у якому дитина займає провідну роль, а вихователь лише допомагає їй у цьому.

Основне завдання: чим більше вправ застосовує вчитель на осмислення себе, своїх перспектив, тим гнучкішою й еластичнішою стає психіка дитини, тим успішніше вона входить у соціальні зв'язки.

Вагомий внесок у розвиток освіти, а також психолого-педагогічної думки в Україні зробила Марія Монтессорі. Праці італійського педагога не тільки історичний факт, а й цілком сучасний із сьогоднішніх позицій погляд на загальну проблему школи й освіти, визначення її цілей, завдань, основних принципів побудови змісту, форм і методів організації виховання і навчання.

Педагогічна діяльність Марії Монтессорі була предметом досліджень таких вітчизняних вчених як: В.М. Богуславський, І.М. Дичківської, Б.М. Жебровського, Н.Д. Лубинець, Т.І. Поніманської, С.Ф. Русової, Д.Г. Сороков, К.Є. Сумнітельного, Ю.І. Фаусек та багатьох інших вчених Польщі, Німеччини, Франції, США та Великобританії, що не лише популяризували ідеї М. Монтессорі, а й втілювали їх на практиці. Для розкриття теми також були опрацьовані праці самої М. Монтессорі.

Шістнадцятилітньою М.Монтессорі вступила до технічної школи Мікеланджело Буанарроті з наміром здобути професію інженера. Однак невдовзі її інтереси переорієнтувалися на медицину, і Марія стала студенткою медичного факультету університету. Після закінчення університету вона створила спеціальну школу, а згодом і медико-педагогічний інститут для дітей з бідних сімей і сиріт, де

розробила і застосувала різноманітний дидактичний матеріал, який пізніше увійшов в історію як «Золотий матеріал» М. Монтессорі.

М. Монтессорі часто відвідувала притулки для розумово відсталих дітей, обстежувала хворих та відбирала пацієнтів для клінік. Так вона зацікавилася розумово відсталими дітьми, яких на той час утримували в загальних притулках для недоумкуватих. Паралельно з вивченням дитячих хвороб, вона ознайомлювалася зі спеціальними методами "ненормальних" дітей, що наштовхувало її на думку про ефективність "педагогічного лікування" таких форм хвороб як глухота, параліч, ідіотизм, рахіт тощо.

З 1899 р. італійський педагог взялась за дуже складну справу - виховання й навчання розумово відсталих дітей, кинутих батьками і взятих під опіку державою. Лікар-педагог почала ознайомлюватись з першими методами виховання дефективних дітей. Так, створюючи свою методіку, М. Монтессорі використала праці відомого французького психіатра Пінеля, які займають важливе місце в історії медицини. Гуманістичні ідеї й успіхи у вивченні розумово відсталих дітей стимулювали розвиток суспільної допомоги дітям з обмеженими можливостями.

«Поширенню мого методу в роботі з дітьми початкової школи (з 6 до 10 років) передували три роки експериментальної роботи. У 1911 році мій добрий друг, Донна Марія Марени Герьєри Гонзага, вперше зважилася випробувати, чи можна з нашими посібниками, тільки більш складними, займатися з дітьми молодшого шкільного віку по нашому методу, вже довів свою успішність на ранніх етапах розвитку дитини. До неї приєдналася баронеса Аліс Франшетти, чий талант зробив величезний вплив на створення цієї книги. Пам'ять про неї залишилася не лише в серцях усіх, кому пощастило ближче пізнати цю надзвичайну жінку, але і в школах, які вона створила для селянських дітей у своєму маєтку Делла Монтеסקа. У цих навчальних закладах мій метод був адаптивний-роман до умов сільської школи. Ще подяка моїм батькам, які брали участь у всіх моїх працях, в тому числі в цьому останньому експерименті, що відкриває шлях до нової освіти. Вони були б задоволені, побачивши мене зараз» (Рим, 30 липня 1916)» [1].

На створення системи навчання і виховання М. Монтессорі вплинули також ідеї Едуарда Сегена (1812 -1880) - французького лікаря-педагога, який першим на той час створив цілісну медико-педагогічну систему, щодо практичного виховання розумово відсталих дітей.

Не багатьом ученим і педагогам пощастило за життя здобути світове визнання і повагу, як поширюються та реалізуються їхні ідеї. М. Монтессорі належить до таких постатей у світовій педагогіці. Засади М. Монтессорі - педагогіки реалізують М. Монтессорі - дитячі садки, М. Монтессорі - школи. Функціонують вони в країнах Європи, Америки, Азії, Австралії. На початку ХХ сторіччя такі навчально-виховні заклади діяли в нашій країні, однак згодом у зв'язку з уніфікацією типів освітніх закладів, програм і методів роботи з дітьми, а також через різку критику теорії М. Монтессорі за її невідповідність комуністичній ідеології їх було заборонено. На початку 90-х років ХХ століття вітчизняну Монтессорі-педагогіку відроджено. Нині в окремих дошкільних закладах України, як і Росії та Білорусії, принцип Монтессорі-педагогіки інтегрується з традиційними для вітчизняної педагогіки виховними та освітніми програмами.

Найактивнішими та найпослідовнішими серед вітчизняних спеціалістів, які започаткували суспільні дошкільні виховання в Україні були О. Дорошенко, Н. Лубенець, С. Русова.

Протягом 1920-1930-х років XX сторіччя багато навчально-виховних установ України широко застосовували елементи технології італійського педагога.

Світове визнання технологія М. Монтессорі здобула завдяки гуманістичному підходу для виховання і навчання дітей, вірі у безмежні можливості розвитку дитини, опорі на її самостійність та індивідуальність. Виховна мета цієї технології полягає в розкритті духовного та інтелектуального потенціалу дитини, засобами її досягнення є не зовнішні впливи на особистість, а спеціально сформоване середовище, своєрідна «духовна екологія».

Проаналізувавши ті дослідження, які вже проведені і які постійно поповнюють список досліджень спадщини Монтессорі, ми визначили, що цілеспрямованого вивчення і аналізу потребують психологічні засади організації суспільного виховання дітей початкової школи, врахування типових та індивідуальних особливостей дітей молодшого шкільного віку, використання дидактичного матеріалу та свободи вибору на уроках, як основних методів виховання дітей, а також педагогічні засади, зокрема, вимоги до підготовки педагога, сутність, мета, зміст та впровадження ідей М. Монтессорі на уроках «Я у світі» у початковій школі.

Велике значення надається повторенню вже вивченого матеріалу. Часто повторюючи, педагог додає певні деталі, розширюючи бачення дитини про використання матеріалу та покращуючи його засвоєння. Такі уроки за Монтессорі педагогікою мають назву «уроки-номенклатури», на яких закріплюються навички роботи та вводяться нові поняття.

Назва «Я у світі» обумовлена тим, що саме в дошкільному віці виникає перший схематичний обрис цілісного дитячого світогляду, образ світу та себе в ньому. Дитина не може жити в безладі, вона намагається пізнати навколишній світ та свої зв'язки з ним, упорядкувати, пояснити, наповнити змістом життя та діяльність людей, перевірити на власному досвіді здобуту інформацію. Вона прагне дізнатися, для чого живуть люди; ознайомитися з умовами життя та його основними законами. Дитина має навчитися існувати відповідно до цих законів, а не всупереч їм, відкрити для себе та інших людей власні можливості, знаходити своє домірне місце у складному й суперечливому світі, почуватися в ньому щасливою [4].

Щоб привернути увагу дитини, необхідні сильні зовнішні подразники. Отже, всі уроки повинні бути предметними. Кожен розпочинається з представлення предмета, про який педагог вимовляє кілька слів, ясних, чітких, виразних, супроводжуючи слова емоційною мімікою і жестами. Щоб урок був цікавим, викликав цікавість дітей, слід використовувати різні ігри, загадки. Урок завжди має бути насиченим, щоб по його закінченні у дитини залишалося бажання продовжити. Його нестійку увагу не повинно виснажувати заняття. Для закріплення знань ми повторюємо один і той же урок багаторазово. Однак предмет всякий раз представляється в іншій формі, в іншому оточенні, щоб виникало відчуття новизни, захоплювало. Якщо уроки абсолютно індивідуальні, потрібно подбати, щоб усі учні займалися з різними предметами. Якщо хтось відмовляється від уроку, не варто наполягати. Будемо діяти поволі. Нехай дитина почне працювати, наслідуючи товариша. Для цього ми звернемося до його

працьовитих сусідів зі словами захоплення. Часто це змушує лінивця зайнятися справою. Якщо дитина у відповідь, зробила щось добре, продемонструвала розуміння того, чому ми його вчили, не варто просити його повторити [1].

Конкретні знання постають як засіб пізнання світу і життєтворчості, а не як кінцева мета. Саме тому основним завданням є забезпечення активної позиції учня у набутті особистісних цінностей. А через них – суспільно значущих. Важливо всіляко заохочувати звернення учня до власного «Я», до використання життєвого досвіду, до проб, подолання труднощів, творення нового знання.

Типовим недоліком вчителів початкових класів у проведенні уроків суспільствознавчої тематики є зловживання словесними методами, коли ефект засвоєння змісту пов'язується з добрим розтлумаченням норми. За такого розуміння пріоритетним стає слово. А має бути «менше вчителя» – «більше учня!», діалог – звернення до іншого, жива взаємодія, яка породжує партнерські стосунки.

Підручник допомагає учителеві дозувати навчальний матеріал, організовувати практичну та пошуково-дослідницьку роботу. Підручник передбачає діалог з учнем, розгортає тему як пошукову задачу через опору на позитивне підкріплення, стимулювання добрих намірів і вчинків. Школярі освоюють моральні норми і правила співжиття в суспільстві («Про добро і зло»; «Про доброту: щедрість і жадібність»; «Про правопорушення»; «Умій відмовляти»; «Чому не можна підглядати» тощо).

Помічено, що у молодшому шкільному віці важко передбачати можливі наслідки вчинків, тому послідовно вводяться прогностичні задачі типу: «Що буде, якщо...»; проектні завдання, які потребують планування спільних дій, розподілу ролей і досягнення бажаного результату. У такий спосіб діяльність учнів спрямовується на спільне вироблення правил, створення власного життєпису, накопичення інформації про людей, які досягли успіхів у житті.

Таким чином, використання технології особистісно орієнтованого навчання спрямовується на вироблення траєкторії саморозвитку учня. Учителеві важливо збагатити навчальний матеріал конкретними фактами, які близькі й зрозумілі школярам четвертого класу, збалансувати питому вагу інформативного й діяльнісного компонентів навчання.

Список використаної літератури:

1. Монтессорі М. Мой метод: начальное обучение.- М., 2005.
2. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі» (нова редакція). У 2 ч. Ч ІІ. Від трьох до шести (семи) років. Аксьонова О.П. – К.: ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2014.
3. <http://www.refsuu.com/referat-8054-1.html>;
4. <http://liyalno1.blogspot.ru/2015/12/4.html?m=1>;

Парійчук Ірина,
студентка 51 групи
навчально-наукового інституту педагогіки

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ «Я У СВІТІ»

Навчальний курс «Я у світі», в якому інтегруються суспільствознавчі та природничі знання, володіє великими можливостями для розвитку пізнавальних

інтересів молодших школярів. Це зумовлено тим, що його вивчення ґрунтується на безпосередніх дитячих спостереженнях за навколишніми явищами та об'єктами природи, елементарних дослідженнях, які проводять учні.

Розвиток пізнавальних інтересів у молодших школярів є умовою розвитку пізнавальних здібностей; зміцнення вмінь і навичок самостійно засвоювати та осмислювати навчальний матеріал; формування основних інтелектуальних умінь, необхідних для оволодіння курсом «Я у світі» в початкових класах. Від того, як відбувається розвиток стійких пізнавальних інтересів учнів, залежить активність і самостійність молодших школярів на уроці, а отже і ефективність усієї роботи вчителя.

Мета статті: розкрити дидактичні умови розвитку пізнавальної активності учнів початкових класів на уроках «Я у світі».

Аналіз психолого-педагогічної літератури показує, що різні аспекти проблеми формування пізнавальної активності молодших школярів досліджувались багатьма вченими. Так, питання пізнавальної активності та пізнавального інтересу досліджували такі науковці, як Л. Аристова, Н. Бібік, В. Лозова, П. Підкасистий, І. Харламов, Т. Шамова, Г. Щукіна та ін. Психологічні аспекти навчання молодших школярів, їх вікові можливості та особливості пізнавальної діяльності висвітлено у працях Б. Ананьєва, Л. Виготського, Н. Добриніна, Д. Ельконіна, М. Задесенеця, В. Крутецького, О. Леонтьєва, К. Поливанової, С. Рубінштейна, І. Старагіної, С. Тарасової та ін.

У психологічній науці активність аналізується у контексті вивчення особистості – особистісному та діяльнісному. Прихильники особистісного підходу в центр дослідження ставлять особистість з її властивостями, рисами, особистісними характеристиками. Активність тут розглядається як риса особистості. Концепція діяльнісного підходу до вивчення особистості в центр уваги ставить активність, ототожнюючи тим самим поняття „діяльність” та „активність”. Пізнавальна активність, яка зумовлює ефективність пізнавальної діяльності, виявляється у спрямованості та стійкості пізнавальних інтересів [3, с. 79].

Отже, „активність” означає свідоме, вольове, цілеспрямоване виконання розумової чи фізичної роботи, необхідної для оволодіння знаннями, вміннями, охоплюючи користування ними у подальшій навчальній роботі чи практичній діяльності. Це, по суті, готовність (здатність і прагнення) до енергійного, ініціативного оволодіння знаннями, докладання вольових зусиль. Уроки доцільно будувати так, щоб кожен учень почувався дослідником, який самостійно здобуває знання, шукає істину зі своїми однокласниками та з учителем [5, с. 34-35]. Така організація навчання дає змогу максимально активізувати навчально-пізнавальну діяльність учнів на уроках природознавства й забезпечити психологічний комфорт кожної дитини. А звідси бажання вчитися, позитивне ставлення до школи. Пізнавальна активність дитини зумовлюється однією з провідних закономірностей психічного розвитку дитини - індивідуальністю. Якщо навчальний процес відповідає особливостям психічної діяльності кожного учня, тоді створюються сприятливі умови для успішного сприймання і засвоєння матеріалу. Правильно організована робота, увага до кожної дитини сприятиме тому, що розумові сили її розвиватимуться безупинно, а сама вона відчує себе сильною, здібною, цікавою для вчителя і однокласників. Індивідуального підходу потребують усі діти. Кожна дитина – цілий світ, неповторний та незрівнянний, незважаючи на її можливості.

Аналіз педагогічної літератури дає можливість встановити, що зміст навчального матеріалу володіє великими можливостями для розвитку пізнавальної активності. Для пояснення окремих явищ потрібно вчити дітей звертатися до науково – популярної літератури. Наприклад, щоб викликати інтерес і збагатити уявлення учнів про властивості підземної води на уроці «Я у світі» під час опрацювання теми «Вода нашої місцевості», учитель може розповісти не тільки про звичайні мінеральні джерела, а й про існування в природі джерел з гарячою мінеральною водою. Під впливом почутих цікавих відомостей учні стають уважнішими та активнішими на уроках природознавства, а це є дуже важливим фактором для отримання знань.

Результативною вважається участь дітей у проектах природничого напрямку, таких як: «Людина на захисті природи», «Брати наші менші», «Ми – жителі планети Земля». В таких ситуаціях учні підходять до самостійного вирішення та дій, до вільного вибору завдань, до творчої діяльності. Це буває і в ситуаціях допомоги товаришам, коли є труднощі, в самоперевірці та аналізі результатів своєї діяльності, у висловленні суджень та їх обґрунтуванні. Розвитку пізнавальної активності молодших школярів сприяє використання дослідів і спостережень, наочності на уроках. За допомогою наочності активізуються увага, сприймання, пам'ять, мислення; вона стимулює живе, зацікавлене спілкування дітей з приводу побаченого й почутого, викликає асоціативні зв'язки, розширює і уточнює поведінку і неповні уявлення дітей про рослинний світ.

Використання ігор у навчанні допомагає активізувати навчальний процес, розвиває спостережливість дітей, увагу, пам'ять, мислення, збуджує інтерес до навчання. Гра – природна діяльність творчого характеру, через яку дитина пізнає світ і вільно проявляє себе. Дослідження показали, що використання дидактичних ігор природничого змісту дає змогу формувати в них міцні знання, підводити до узагальнень, розвивати мовлення та мислення. Дидактичні ігри можуть включатися на різних етапах уроку як структурний елемент, а може і весь урок будуватися як сюжетно-рольова гра (урок-мандрівка). Гра не тільки розвиває пам'ять і логічне мислення, а й дає можливість учням глибше вникати в завдання.

Використання ребусів, кросвордів, чайнвордів, шарад, анаграм – важливий засіб розвитку інтересу молодших школярів. Вони викликають позитивні емоції учнів, підвищений інтерес до виучуваного, є цікавими формами перевірки засвоєння фактичного матеріалу [6, с. 53-54].

Отже, особливості розвитку пізнавальної активності учнів початкових класів під час уроків «Я у світі» передбачають:

- вибудову змісту і процедури навчального процесу в такий спосіб, який найповніше орієнтувався б на розуміння дитиною змісту і значення матеріалу, який вивчається;
- несення до змісту навчального матеріалу нових знань;
- організацію атмосфери, яка сприяла б емоційній привабливості навчання;
- добір і використання системи пізнавальних завдань;
- застосування завдань з логічним навантаженням;
- доцільне використання форм і методів організації пошукової діяльності;
- використання у процесі навчання проблемно-пошукових ситуацій;
- використання довідкового матеріалу, «цікавинок», кросвордів, ребусів, загадок на уроках.

Формування пізнавальної активності — процес тривалий. Він вимагає певних умов і залежить від педагогічного керівництва, від правильного встановлення органічної єдності системи науки, системи пізнання цієї науки та системи її викладання в школі. Це зобов'язує вчителя під час формування пізнавальної активності враховувати характерні особливості навчальної діяльності як об'єкта інтересу учнів, зокрема наявність елементів новизни в змісті навчального матеріалу, функціональний зміст навчальної праці, форми організації навчальної діяльності [1, с. 12].

Головна умова формування пізнавальної активності — це розуміння дитиною змісту і значення вивчуваного. Для цього вчитель повинен поставити перед собою педагогічно чітку мету: в чому він повинен сьогодні переконати учнів, як розкрити їм значення даного питання в наш час і в найближчій для дітей перспективі.

Друга важлива умова розвитку активності — це наявність нового, як у змісті вивчуваного, так і в самому підході до його розгляду. Не можна повторювати відомі істини на одному й тому самому пізнавальному рівні; треба розширювати горизонти пізнання учнів, вчити відшукувати в добре відомому питанні нове, раніше не відоме, але істотне для глибшого розуміння матеріалу.

Третя умова формування пізнавальної активності — це емоційна привабливість навчання. Треба прагнути, щоб здобуті на уроках знання викликали в учнів емоційний відгук, активізували їхні моральні, інтелектуальні та естетичні почуття. Дані спеціальних досліджень показують, що активність учнів формується там, де вчитель не просто подає готові істини, а активізує їхню пізнавальну діяльність, ставить перед потребою знайти відповідь на певне запитання, включає у процес розумового (а іноді й досвідного) пошуку цієї відповіді, у послідовне розв'язання якогось пізнавального завдання.

Четверта умова розвитку пізнавальної активності — це наявність оптимальної системи тренувальних творчих вправ та пізнавальних завдань до відповідної «порції» програмового матеріалу.

Розвитку пізнавальної активності сприяють пізнавальні інтереси учнів, що створюють як внутрішні так і зовнішні сприятливі умови навчання. Пізнавальний інтерес висвітлює об'єктивні цінності навчання, дає навчання силу, легкість інтенсивність, рухливість, продуктивність діяльності, надає всій навчально-пізнавальній діяльності сприятливий емоційно - інтелектуальний тонус. Навчально-пізнавальну діяльність учнів доцільно будувати в послідовності: цікаво – знаю – вмію.

Різні види навчальної роботи розкривають перед дітьми навколишній світ, заохочування їх до самостійних спостережень, узагальнень, тобто активізація роботи дитячого інтелекту, розширення їх розумових горизонтів, розвиток зв'язного мовлення.

Таким чином, різні види завдань та вправ, як доводять спостереження дають учням змогу вибірково підходити до об'єктів пізнання (вибирати те, що потрібно зараз), виявляти самостійність і творчість, наполегливість у навчанні. А для вчителя - це одна з можливостей розвивати пізнавальну активність у молодших школярів, бо такий спосіб вивчення програмового матеріалу захоплює не лише інтелектуальну сферу дітей, а й емоційну, підвищує рівень мотивації навчальної діяльності, суспільний зміст учіння, культуру розумової праці; допомагає виявити можливості стійкої пізнавальної активності школярів на уроках природознавства.

В основі активізації навчання лежить інтерес, який дарує радість творчості, радість пізнання, пов'язані з гостротою сприйняття навколишнього світу.

Список використаної літератури

1. Бібік Н.М. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів: Навч.-метод. посіб. для вчителів початкових класів. – К.: ІЗМН, 1997.
2. Максименко С. Общая психология. – М.: Рефл-бук, 2000. – С. 528.
3. Обухова Л.Ф. Детская возрастная психология: Учебное пособие для студентов вузов. — М.: Педагогическое общество России, 1999. — С. 442.
4. Олешко Н. Активізація навчальної діяльності молодших школярів засобами мистецтва / Н. Олешко, І. Шевчук // Початкова школа. – 2007. – № 2. – С. 25 – 27.
5. Старинська О. Ініціатива як умова активізації пізнавальної діяльності учня // Початкова школа. – 2000. – № 5. – С. 34 – 35.
6. Сухомлин Л. Форми активізації пізнавальної діяльності молодших школярів // Сучасна школа України. – 2009. - № 9. – С. 49 – 60.

Пашкевич Інна,

студентка 11 групи

навчально наукового інституту педагогіки

Науковий керівник: Н.А. Басюк

РОЛЬ САМОВИХОВАННЯ

У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Першопричиною негараздів у суспільстві є втрата або відсутність морально-духовних і культурних цінностей. Першопричиною негараздів у житті людини є невміння або небажання розвиватися. Багато психологів та педагогів стверджують те, що більшість молодих людей сьогодні не усвідомлює себе як різнобічно розвинуту особистість, майже не володіє знаннями про себе: про свою соціальну спрямованість, властивості свого темпераменту, характеру, особливості свого мислительного апарату, власні здібності, талант, професійну придатність тощо. Значна частина майбутніх фахівців з вищою освітою, а часом навіть тих, хто давно її отримав, перебуває в стані недовершеного розвитку, не маючи необхідності, здатності або бажання рухатися уперед до найвищих рівнів самовдосконалення. Процес самоформування індивіда можливий за умови самоусвідомлення себе як особистості. Самовиховання, саморозвиток, самореалізація – це процеси, які можливі за умови, коли людина має відповідні знання про себе і уміння, навички саморегулювання, самовдосконалення й самоаналізу. Якби цій проблемі приділялася належна увага, нам би не доводилося говорити про згубний вплив на молодь кризових умов, оскільки кожна особистість уміла б успішно з них виходити, а більшості існуючих на сьогодні проблем і не виникало б. Загальною метою людства стала б вища моральна досконалість.

У розвиток теорії і практики самовиховання великий внесок зробили представники вітчизняної педагогіки П. Каптерев, А. Макаренко, Л. Рувинський, С. Рубінштейн, В. Сухомлинський, Л. Толстой, К. Ушинський, В. Оржеховський та ін. Вони розглядали самовиховання як один із найсуттєвіших факторів розвитку особистості. На їхню думку, тільки те виховання вважається ефективним, яке пробуджує в особистості потребу в самовихованні. І чим старшою стає особистість, тим більша роль у її формуванні має належати самовихованню. На особливій ролі самовиховання у становленні особистості наголошував і Гегель:

“Здатність пізнавати своє власне ‘я’ є важливим моментом у духовному розвитку дитини; з цього моменту вона робиться придатною до рефлексії над собою. Але найголовнішим є відчуття, яке у неї прокидається, що вона ще не є те, чим повинна бути, і живе бажання стати такою ж, як і дорослі, серед яких вона живе. Це особисте прагнення дітей до виховання є “іманентний момент будь-якого виховання” [2, с.9].

Самовиховання є важливим шляхом здійснення таких життєвих цілей як самоактуалізація, самореалізація і самоутвердження. Педагоги вважають, що тема самовиховання є досить актуальною, так як справжній педагог не може виховувати дітей, не виховавши себе самого. Він стає прикладом для наслідування учням. Педагогу важливо крокувати в ногу з часом: пізнавати нове, удосконалювати здобуте, пізнавати іноді себе та дітей, адже не має меж розвитку моральних якостей: людяності, добра, відповідальності, уміння слухати, бути сучасним та розумним. Особистість вчителя є важливим чинником у формуванні особистості дитини, від його інтелектуальних та моральних якостей також залежить розвиток самої дитини. Проблема нині в тому, що не всі педагоги хочуть ставати кращими.

Психолого – педагогічний аналіз самовиховання майбутнього вчителя дає підстави розглядати його як систему, що характеризується цілісністю, взаємозв'язками всіх частин. У своїх дослідженнях С. Єлканов показав, що структура самовиховання охоплює:

- цілі самовиховання. Їх регулюють суспільні цілі, які мають такий самий напрям – моральний, естетичний, фізичний та ін.;
- зміст і завдання самовиховання. Передбачають таку поведінку і діяльність, які сприяють досягненню мети самовиховання, що істотно залежить від психічних якостей особистості, її інтелектуальної, емоційної і вольової сфер;
- засоби самовиховання. Вони є своєрідними способами впливу на самого себе. Серед них – ознайомлення з різними видами мистецтва, читання наукової та художньої літератури, власна педагогічна діяльність і т. д.;
- результати самовиховання. Це ті зміни, які відбулися в особистості внаслідок самовиховання[4, с. 102].

Самовиховання є діяльністю людини, спрямованою на зміну своєї особистості у відповідності зі свідомо поставленими цілями, сформованими ідеалами і переконаннями. Самовиховання передбачає певний рівень розвитку особистості, її самосвідомості, здатності до її аналізу при свідомому зіставленні своїх вчинків з вчинками інших людей. Ставлення людини до своїх потенційних можливостей, правильність самооцінки, вміння бачити свої недоліки характеризують зрілість людини і є передумовами організації самовиховання.

Ефективна професійна підготовка майбутнього вчителя неможлива без самоосвіти, самовиховання та саморозвитку. А це потребує не лише знання норм і методів аудиторної роботи, роботи з книгою та іншими сучасними джерелами інформації, а й застосування вольових зусиль, розвитку певних особистісних і професійних якостей, володіння технологією професійного самовиховання.

Досвід загального самовиховання є необхідною передумовою професійного самовиховання, яке передбачає свідому роботу з розвитку професійно значущих якостей, формування педагогічних умінь і здібностей.

Самовиховання – систематична і цілеспрямована діяльність особистості, орієнтована на формування і вдосконалення позитивних якостей та подолання негативних.

Самоосвіта педагога – це провідна форма вдосконалення професійної компетентності, що полягає в засвоєнні, оновленні, поширенні й поглибленні знань, узагальненні досвіду шляхом цілеспрямованої, системної самоосвітньої роботи, спрямованої на саморозвиток та самовдосконалення особистості, задоволення власних інтересів і об'єктивних потреб освітнього закладу.

Саморозвиток – це свідомий цілеспрямований процес підвищення рівня своєї професійної компетентності й розвитку професійно значущих якостей відповідно до зовнішніх соціальних вимог, умов професійної діяльності та власної програми розвитку.

Необхідною умовою самовиховання є самоусвідомлення – усвідомлення людиною себе як особистості свого місця в суспільній діяльності людей.

Отже, самовиховання нерозривно пов'язане зі здатністю людини до самоаналізу і самооцінювання, з умінням контролювати свою поведінку і діяльність, ставити перед собою значущі цілі. Самовиховання може бути спрямоване на виховання розуму, почуттів, волі. Однак провідною в самовиховному процесі є вольова сфера, яка забезпечує саморегулювання внутрішнього світу людини відповідно до дійсності. Успішність педагогічної діяльності значною мірою залежить від уміння і здатності педагога мобілізувати свої зусилля на систематичну розумову працю, раціонально вибудовувати свою діяльність, переборювати труднощі під час самостійної підготовки до занять, знімати емоційні та психічні перевантаження, керувати своїм емоційним станом.

Чи стане студент справжнім педагогом, залежить від його уміння працювати над собою, установок, інтересів, потреб, активності в оволодінні науковими знаннями і вміннями, а також від того наскільки цілеспрямовано, свідомо і наполегливо він працює над розвитком у собі тих якостей, які формують особистість фахівця. Німецький педагог А. Дістервег зазначав, що для вчителя святим обов'язком є “лише до того часу здатний насправді виховувати і навчати, доки сам працює над своїм власним вихованням і освітою” [3, с. 163].

Основними етапами процесу самовиховання є: усвідомлення вихованцем вимог до своєї діяльності; самопізнання, критична самооцінка вихованцем своєї діяльності та поведінки; планування роботи над собою, вироблення програми і правил поведінки; реалізація програми самовиховання у практиці, з урахуванням всієї складності намічених позицій; самоконтроль, самооцінка та самокорегування дій і поведінки.

Самовиховання – систематична і цілеспрямована діяльність особистості, орієнтована на формування і вдосконалення її позитивних якостей і подолання негативних. За словами В. Сухомлинського, «у вихованні особистості одна з провідних мелодій належить самовихованню». Воно «потребує дуже важливого, могутнього стимулу - почуття власної гідності, поваги до самого себе, бажання стати сьогодні кращим, ніж був учора. Самовиховання можливе тільки за умови, коли душа людини дуже чутлива до найтонших, суто людських засобів впливу - доброго слова, поради ласкавого чи докірливого погляду. Не може бути й мови про самовиховання, якщо людина звикла до грубості й реагує тільки на сильне слово, окрик, примус. За самою суттю своєю, самовиховання передбачає віру людини в людину, звертання до честі й гідності особистості. Педагогічне

керівництво самовиховання - це насамперед відносини між педагогом і вихованцем, пройняті глибокою взаємною вірою в добрі наміри” [4, с. 541].

Самовиховання починається з самоусвідомлення - усвідомлення людиною себе як особистості, свого місця в суспільній діяльності. Структурно воно постає як єдність пізнавальної (самопізнання), емоційно-оцінної (самоствалення) і дієвольової, регулятивної (саморегуляція) внутрішньої діяльності людини. Головною при цьому є вольова сфера яка забезпечує саморегуляцію її внутрішнього світу, активізує діяльність залежно від мети, установок, мотивів поведінки, практичних завдань.

Робота із самовиховання починається із самопізнання, самовивчення, усвідомлення своїх успіхів і невдач, аналізу своїх переживань, психічних станів.

Самопізнання – процес цілеспрямованого отримання інформації про розвиток якостей своєї особистості.

Основне правило самопізнання – шукати в собі істинне Я. Важливим елементом процесу самопізнання є самовизначення власної спрямованості, темпераменту, здібностей, особливостей і мотивів поведінки, вчинків тощо.

Професійне самопізнання дає змогу майбутньому вчителю створити свій психологічний портрет – карту особистості педагога. Вона дає змогу майбутньому педагогові оцінити свої сильні і слабкі сторони, зрозуміти свої можливості, тобто створити мотивацію. Завдяки самопізнанню і самооцінці майбутній педагог усвідомлює необхідність самовиховання, поступово створює модель майбутньої роботи над собою. Самопізнання виявляє потребу людини в самодостатності й самоутвердженні. Одним із рівнів розвитку самопізнання особистості є самоконтроль, який передбачає усвідомлене, вольове управління своїм психічним життям та поведінкою відповідно до Я-характеристик, ментальності.

Щоб досягнути хороших результатів у професійній діяльності, педагогу потрібно систематично вивчити себе, знати свої сильні та слабкі сторони, постійно формувати в собі внутрішній стержень, на якому буде відбуватись не лише професійний, а й особистий ріст. Саме у педагогічній діяльності особистий ріст - неодмінна умова досягнення професіоналізму. Завдання майбутнього педагога полягає в тому, щоб розвивати в собі спеціальні здібності, необхідні для успішного оволодіння професією, досягнення високих результатів. Основним завданням майбутнього вчителя є вдосконалення професійно значущих якостей особистості: розширення світогляду, збереження і зміцнення професійного здоров'я, підвищення рівня методичної підготовки, формування своєї духовної культури, педагогічного мислення, творчості тощо.

Список використаної літератури

1. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади.- К.: Либідь, 2003, - 280 с.
2. Рувинський Л. И. Самовоспитание личности. - М., 1984.
3. Фіцула М. М. Вступ до педагогічної професії. К.: Навч. К. - Богдан, 2007. - 168 с.
4. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5-ти т. - К., 1997. - Т. 5.
5. Мешко Г.М. Вступ до педагогічної професії: навч. посіб. / Г. М. Мешко; ред. Г. А. Теремко. - К.: Академвидав, 2010. -197 с.- (Альма-матер). Бібліогр.: 194-197 - укр.

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПЕДАГОГІЦІ СПІВРОБІТНИЦТВА Ш.О. АМОНАШВІЛІ

Співробітництво—одна з популярних форм взаємодії вчителя та учнів. У процесі співробітництва відбувається перебудова відносин вчителя і молодших школярів. Відбувається формування пізнавального інтересу як необхідна умова шкільного навчання. Не випадково інтерес образно порівнюють з каталізатором, який полегшує і прискорює розумові реакції, з ферментом, що дає змогу учням асимілювати основами наук. Стійкий пізнавальний інтерес - ознака готовності дитини до навчання в школі. Він є основою всієї навчально - виховної роботи з дітьми в період їх підготовки до школи. Маючи сформовані пізнавальні інтереси, дитина успішно навчатиметься, в неї з'явиться зацікавленість до навчальної діяльності.

Проблема розвитку пізнавальної активності школяра не нова, вона має давню історію і притаманна майже всім періодам розвитку педагогіки. Оскільки пізнавальна активність – це якість діяльності, в якій проявляється перш за все ставлення учня до предмету і процесу діяльності, то не дивно, що увага до проблеми пізнавальної активності школярів в процесі навчання характерна для багатьох педагогів.

Педагогіка співробітництва — напрям у вітчизняній педагогіці 2-ї половини ХХ ст., що представляє собою систему методів і прийомів виховання і навчання на засадах гуманізму та творчого підходу до розвитку особистості. Серед авторів: В.О. Сухомлинський, Ш.О. Амонашвілі, І.П. Волков, І.П. Іванов, А.С. Макаренко, Є.М. Ільїн, В.А. Караковський, С.М. Лисенкова та інші. Всі автори мали великий досвід роботи в школі (більше 25 років) і розробили оригінальні концепції навчання і виховання.

Особливу роль у навчанні відігравали творчі завдання і самостійна робота учнів. Тільки в ході активного застосування знань на практиці школяр міг розкрити наявний потенціал.

Так, видатний чеський педагог Я.А. Коменський у першому розділі «Великої дидактики» говорить про необхідність всіма засобами підвищувати в дітях гаряче прагнення до пізнання, до навчання. Цій проблемі надавали належної уваги Й.Г. Песталоцці, А.Г. Дістерверг, К.Д. Ушинський, В.О. Сухомлинський.

Особлива роль пізнавального інтересу у молодших школярів, бо він сприяє підвищенню ролі розумової діяльності і є важливою умовою формування пізнавальної активності та пізнавальної самостійності.

Пізнавальний інтерес не тільки активізує розумову діяльність в даний момент, але і спрямовує її в наступних рішеннях різноманітних задач. Стійкий пізнавальний інтерес формується різними засобами в навчальній діяльності учителя (елементи зацікавленості, гра, предметна діяльність школярів і т. ін.). Ці висновки вчених підтвердилися під час дослідного навчання дітей 6-річного віку в Україні, апробації підручників, які містили цікаві ігрові прийоми навчання, що мали позитивний вплив на появу й розвиток пізнавального інтересу.

Відоме оригінальне вирішення проблеми формування пізнавального інтересу учнів педагогами. Так, Ш.О. Амонашвілі вважає гру основним засобом розвитку молодшого школяра, шляхом задоволення його пізнавальних інтересів.

Ш. Амонашвілі вважає, що треба постійно виявляти віру в можливості і перспективи кожного школяра. Педагог має справді вірити в можливості кожної дитини і будь-які відхилення в її розвитку розглядати в першу чергу як результат недиференційованого методичного підходу до неї. Сприйняття природних невдач школяра як його нездібності і засуджуюче реагування на них, навіть із глибоким співчуттям, але без орієнтування на їхнє обов'язкове подолання в майбутньому є негуманним щодо особистості дитини.

Щоб школа для учня стала Школою Радості, Школою Життя, психологічною основою спілкування, в такій школі має бути постійне вивчення особистості дитини, розуміння мотивів її поведінки. Не менш важливим є усвідомлене прагнення вчителя до оволодіння все більш тонкими засобами впливу, незмінний такт, різноманітність і обґрунтованість способів заохочення й корекції поведінки дітей. Усі засоби педагогічного спілкування (слово, інтонація, міміка, практичні дії) в сукупності мають забезпечити емоційний комфорт учня, задоволення від напружених розумових і практичних зусиль. На уроці ніхто не повинен відчувати себе обділеним увагою вчителя. Спілкуючись із дітьми щоденно на трьох-чотирьох уроках, учитель зобов'язаний знайти можливість, щоб кожна дитина змогла відповісти йому кілька разів, щоб вона отримала підтримку своїх зусиль словом, поглядом чи дотиком. Інакше поступово зростає відхилення дитини від учителя, народжується замкненість, невпевненість у своїх силах і невдоволення навчанням.

Школа, зорієнтована на потреби та проблеми конкретних дітей і що йде від дитини, в якій дитина буде не тільки вчитися, але і жити повним життям, випустить із своїх стін здорових, зацікавлених "повноцінних людей" і тим самим виконає своє справжнє громадське призначення: бути потужним чинником позитивного розвитку суспільства і культури.

Педагогіка співробітництва передбачає, що діти відкрито, довірливо ставляться до дорослих - у школі і в сім'ї. Для цього потрібні не єдині вимоги, як прийнято говорити, а доброзичливі, товариські стосунки з дітьми в сім'ї.

Загальновідомо, що, оскільки здібності дітей різні, не варто наполягати на їх помилках, вважаючи, що можна штучно розвивати здібності дитини, досягаючи при цьому великих успіхів, ніж що створила їх природа. Відповідно, слід проявити мудрість і заохотити у дитину, за його власними бажаннями.

Головним мірилом хорошого або поганого навчання Ш. Амонашвілі вважав збудження інтересу дітей до навчання. Цікаво дітям вчитися, світяться їхні очі - хороша школа; нудно їм, обтяжливо, «тьмяні без кольору очі» - школа погана. Свобода учнів була показником якості навчання. Будь-який примус вказує на недоліки методу викладання. Вільна школа не та, де свобода від вчення, а де прекрасно вчать, і тому учні відчувають себе вільними.

Співпраця виробляє це парадоксальне і рятівне зближення: вона примудряється невиразно сплавити ігрове і ділове, жорстке і пластичне; спілкування натяками, усмішками, півслова - і грубо наближені визначення; незграбне, сором'язне проходження через негаразди - і блискучі легкі розчерки майстерності.

По суті, як мало треба для гарного виховання. Треба тільки зрозуміти, що немає двох відносин до дитини - людського і педагогічного. Є одне, одне і тільки одне: людське.

Просто "співпраця" красивий, але порожній заклик, тому що з розбещеними, відстаючими, що не бажають працювати школярами співпрацювати неможливо. Так само, як неможливо встановити відносини співпраці в розбавтаному колективі, не об'єднаному загальними цілями, у колективі, який тримається тільки на наказах і інших адміністративних заходах.

Педагогіка співробітництва дуже важка. Щоб добитися співпраці з дітьми, треба мати добре серце, високу культуру, сучасний професіоналізм.

Класична педагогіка минулого стверджувала: «Смертельний гріх учителя - бути нудним». Тому потрібно надавати перевагу тим методам, що передбачають залучення учнів до активного здобування знань. Дослід чи проблемне навчання не можна протиставляти інформаційним методам або репродуктивному засвоєнню знань. Тільки вміле їх поєднання дає можливість підвищити ефективність навчання.

Педагогіка співпраці не була винайдена, на неї неможливо взяти патент. Вчителі-експериментатори лише побачили її, змогли побачити в результаті своїх багаторічних важких експериментів. Вони навчилися добре вчити всіх, не розділяючи дітей за здібностями і в той же час надаючи кожному можливість вчитися на межі своїх сил, що і веде до розвитку дитини. І вони виявили, що загальний корінь їх пошуків і знахідок - співпраця з дітьми. Вони міняли свої методики, як виявилось, з однією метою: щоб досягти відносини співпраці. Ось це єдність відносин співпраці та нових методик, розрахованих на співпрацю з дітьми, і становить суть педагогіки співробітництва.

Список використаної літератури

1. Амонашвили Ш.А. Психологические основы педагогики сотрудничества: кн. для учителя (Текст) / Ш.А. Амонашвили. - К.: Освіта, 1991. — 111с.
2. Ярошевський М.Г., Марцинівська Т.Д. Особистість дитини і драматизм її розвитку // Початкова школа. - 1996. - № 11.
3. Бруднов А., Березіна В. Соціально-педагогічна робота в школі // Виховання школярів. - 1994.
4. Вукіна Н.В., Дементієвська Н.Л., Сизенко І.М. Критичне мислення: як цього навчити: Науково-методичним посібник / За наук. ред. О. Пошетун. —Х., 2007.-190 с.
5. Бех І.Д. Почуття успіху у вихованні особистості // Початкова школа. — 2004. — № 12; 2005. — № 1.
6. Амонашвили Ш.А. Личностно-гуманная основа педагогического процесса. — Минск: Универс, 1990.

СЕНСОРНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ У ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ

Кожна людина, народившись, уже готова до сприйняття навколишнього світу, здатна чути, бачити, відчувати тепло і холод тощо. Розвинена сенсорика – основа для удосконалення практичної діяльності дитини. Зміни в організмі малюка відбуваються в результаті того, що дошкільник оволодіває новими діями сприймання, спрямованими на обстеження предметів і явищ дійсності, їх різноманітних властивостей і відношень.

Актуальність даної теми полягає в тому, що сенсорне виховання є фундаментом загального розумового розвитку дитини, а саме розвитку мовлення дітей.

Метою даної статті є виявлення та обґрунтування завдань, засобів сенсорного виховання дітей в процесі розвитку мовлення.

Сенсорне виховання – це система педагогічних впливів, спрямованих на формування способів чуттєвого пізнання та вдосконалення відчуттів та сприймань [4]. Сенсорне виховання має дуже важливе значення для всебічного розвитку дитини. О. Усова відзначала, що 9/10 всього розумового багажу дітей дошкільного віку складають результати діяльності органів чуття. Видатні педагоги – О. Декролі, М. Монтессорі, Є. Тихеева, К. Ушинський, С. Русова, Ф. Фребель, відзначали його, як одну з основних сторін дошкільного виховання [2, с. 29].

Сенсорне виховання – це засіб формування повноцінної особистості дитини, що надає змогу малюкові відчувати своє «Я», своє місце серед інших. У кожному віці перед сенсорним вихованням постають завдання [3].

Основне завдання сенсорного виховання – допомогти дитині накопичувати уявлення про колір, форму, розмір предметів.

Успішність розвитку мовлення напряму залежить від сенсорного розвитку дитини, від того, як вона відчуває навколишній світ, бачить та чує.

Сенсорне виховання дошкільника включає дві взаємопов'язані сторони – засвоєння уявлень про різноманітні властивості предметів і явищ та оволодіння новими діями, які дають змогу повніше та більш диференційовано сприймати світ [2, с. 30].

Ще в ранньому віці у дітей накопичилося певне коло уявлень про ті чи інші властивості предметів і такі уявлення виконують роль зразків, з якими порівнювалися нові предмети у процесі їх сприймання. Дитина накопичує сенсорний досвід у взаємодії з оточенням. Саме сенсорні дії сприяють розвитку мовлення – слухання, обмацування, розгляд, куштування на смак.

Поступове ознайомлення дітей з різними видами сенсорних еталонів та їх систематизація – одне з найважливіших завдань сенсорного виховання в дошкільному віці [2, с. 30]. Його основою має бути організація дорослими дій дітей з обстеження та запам'ятовування основних різновидів кожної властивості, що здійснюється передусім у процесі їх навчання малюванню, конструюванню, ліпленню та ін.

Навколишня дійсність пізнається через аналізатори. Аналізаторна система інтенсивно розвивається в дошкільному віці, особливо від 2 до 5 років. Необхідно забезпечувати діяльність дітей, що вдосконалює їхні аналізатори. Дуже важливим є формування в дітей уміння слухати, спостерігати, бачити, чути. Для розвитку сенсорних здібностей важливо, щоб діти не тільки одержували відомості про те, що для чого вживається, як це називається, але й збільшували сприйняття цих предметів, випробовували різні відчуття від дотику до них, від дії з ними: переносили предмети, відчувати міру їхньої ваги; беручи їх до рук, відчувати й визначити якість поверхні, температуру [3].

Поступово сприймання виділяються у відносно самостійні дії, спрямовані на пізнання предметів та явищ навколишнього світу, виконання перших перцептивних завдань.

Перцептивні дії, адекватні об'єкту, починають формуватися у дітей п'яти – шести років, їх характерною ознакою є розгорнутість, включення до свого складу великої кількості рухів рецепторних апаратів, що здійснюються рукою чи оком.

У дошкільному віці відбувається зниження порогів чутливості (зорової, слухової та ін.). Зростає гострота зору, спроможність розрізняти відтінки кольорів, розвивається звуковисотний та фонематичний слух, відчуття дотику тощо [5, с. 21]. Усі ці зміни є наслідком того, що дитина оволодіває новими способами сприймання, які мають забезпечити обстеження предметів та явищ дійсності, їх різноманітних властивостей та взаємозв'язків.

Органи чуттів дітей до початку дошкільного віку за своєю будовою та деякими особливостями функціонування схожі з органами чуттів дорослих людей [3].

Дитина пізнає навколишній світ, а також явища природи, події громадського життя, доступні спостереженню. Добре розвинена здатність сприйняття необхідна, і її потрібно розвивати в дітях [2, с. 31]. У процесі всієї життєдіяльності дітей відбувається накопичення ними сенсорного досвіду, збагачення їхнього світовідчуття, підвищення емоційного тону, активізація позитивних знань, пов'язаних зі сприйняттям явищ навколишнього світу, пробудження інтересів, формування потреб [4].

Дитина в житті зустрічається з різноманітними форм, барв та інших властивостей об'єктів, зокрема іграшок і предметів домашнього побуту. Вона знайомиться з творами мистецтва: музикою, живописом, скульптурою. Малюка оточує навколишня дійсність з усіма її сенсорними ознаками: багатокольоровістю, запахами, шумами.

Навколишня дійсність пізнається через аналізатори. Аналізаторна система інтенсивно розвивається в дошкільному віці, особливо від 2 до 5 років. Необхідно забезпечувати діяльність дітей, що вдосконалює їхні аналізатори. Дуже важливим є формування в дітей уміння слухати, спостерігати, бачити, чути. Для розвитку сенсорних здібностей важливо, щоб діти не тільки одержували відомості про те, що для чого вживається, як це називається, але й збільшували сприйняття цих предметів [2, с. 31].

Опанувавши еталонну систему величин, кольорів, форм дитина дошкільного віку отримує набір еталонів, з якими вона може взаємодіяти і порівнювати будь-які якості. Саме ці уявлення, у поєднанні з мовленням, дозволяють дитині як найширше сприймати навколишній світ.

Зовнішні якості й властивості предметів навколишнього світу надзвичайно різноманітні. Кожний сенсорний еталон має своє словесне позначення: міри ваги, міри довжини, колірний спектр, площинний об'ємні геометричні фігури та ін.

Опанувавши ці еталони, діти будуть співвідносити з ними будь-яку якість, яку вони сприйняли, давати їй визначення. Завдяки цим «одиницям виміру» дитина повніше й глибше пізнає різні властивості конкретних предметів, її сприйняття набуває цілеспрямованого й організованого характеру [3].

Сенсорному вихованню приділяється велика увага у дошкільному навчальному закладі, а це напряду впливає на розвиток мовлення дитини. Сенсорне виховання реалізується на заняттях, художній, ігровій, конструктивній діяльності.

Удосконалювання будь-якої діяльності залежить від рівня сенсорного виховання дитини. Особливо чітко ця залежність простежується в художній діяльності, у якій потрібний переважний розвиток тих або інших аналізаторів, що забезпечують необхідну точність і тонкість диференціювання [5, с. 22].

Паралельно дитина засвоює слова, що означають основні різновиди властивостей предметів. Слово-назва закріплює сенсорний еталон, дає змогу точніше й усвідомленіше його застосовувати. Але це можливо за умови, що слова-назви вводяться на основі власних дій дитини з обстеження та використання відповідних еталонів [4].

Для розвитку мовлення у сенсорному вихованні важливо, щоб дитина вчилася характеризувати, сприймати, зображувати оточуючі її предмети. Тому важливо, щоб дитина у процесі своєї діяльності безпосередньо обстежувала предмети і взаємодіяла з ними. Діти граються, користуються, різноманітно застосовують і називають різноманітні предмети.

Чим більше органів почуттів «задіяно» в пізнанні, тим більше ознак і властивостей виділяє дитина в досліджуваному об'єкті, явищі, а отже, тим багатшим стає його мовлення. На основі такого мовлення виникають розумові процеси, уява, формуються естетичні почуття [5, с. 22].

Отже, сенсорне виховання дитини – це виховання її відчуттів і сприймань. Особлива роль у розвитку мовлення дітей належить сенсорному вихованню. Розвиток мовлення спочатку здійснюється почуттєвим шляхом: за допомогою слуху, зору, дотику, нюху.

Готуючи дитину до сприймання матеріалу, треба враховувати її попередні знання, йти від відомого до невідомого, від близького до далекого. Ці дидактичні вимоги мають значення вже при виділенні форми, величини, просторового розміщення предметів і сприяють більш успішному навчанню дітей – конструюванню, ліпленню, малюванню, лічбі, орієнтації в навколишньому середовищі.

Список використаної літератури

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / Науковий керівник : А. М. Богущ // Дошкільне виховання. – 2012. – № 7. – С. 4–14.
2. Внук О. Д. Сенсорний розвиток дітей раннього віку / О. Д. Внук // Дошкільний навчальний заклад – 2011. – № 8. – С. 29-32.
3. Сенсорне виховання дошкільнят [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dnz28.org/index.php/2012-02-28-23-40-23/sensorne-vykhovannia-doshkilniat>.
4. Сенсорний розвиток дітей дошкільного віку [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.parta.com.ua/referats/view/1960/>.

5. Смольникова Г. Розвиваймо у малят сенсорику та дрібну моторику / Г. Смольникова // Дошкільне виховання – 2010– № 7. – С. 20-22.

Сидоренко Віта,
студентка 51 групи
навчально-наукового інституту педагогіки

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ СІМЕЙНИХ ТРАДИЦІЙ НА УРОКАХ «Я У СВІТІ» ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Сім'я була і залишається складним соціокультурним явищем, яке у сучасних умовах, однак, є досліджуване і вивчене недостатньо для того, щоб дати відповіді на складні питання: як відповідально і результативно виконувати свої функції та завдання. У життєдіяльності сім'ї відображені практично всі аспекти людського життя і діяльності. В умовах сьогодення сім'я не втратила своїх позицій щодо відтворення і продовження роду, виховання дітей, турботи про старих і немічних, забезпечення духовного комфорту своїх членів, а її цінності визначаються найважливішими у житті чи не кожної людини.

Виховання людини сучасного суспільства з високим рівнем загальної культури та високими моральними ідеалами немислиме поза сім'єю і родиною. Саме сім'я покликана бути осередком формування у дітей основ загальнолюдської моралі та передачі їм сімейних традицій.

Необхідність підвищення виховного потенціалу сім'ї зумовлене тим, що вона, як соціальний інститут, відповідальна за весь комплекс відтворення людини, вона є для дитини тією мікромоделлю суспільства, через яку засвоюється духовна культура особистості, що формується протягом століть, нагромаджуючи та удосконалюючи існуючий суспільний досвід і пристосовуючи його до певних конкретних суспільно-історичних обставин.

Вагоме місце у висвітленні інституту сім'ї займають праці педагогів, істориків та етнографів, зокрема: Л. Артюха, М. Грушевського, В. Горленка, В. Дмитровського, О. Кравця, В. Наулка, А. Пономарьова, Р. Чмелика, К. Фортунатова та ін. Дослідниками висвітлено характерні риси сімейного побуту українців; визначено особливості та специфічні риси різних типів сімей; здійснено аналіз функцій української сім'ї та вплив на неї соціально-економічних, політичних, національних та релігійних чинників.

Активно працюють над вивченням механізмів сімейного інституту, дають важливі конкретні рекомендації щодо побудови процесу родинно-сімейного виховання сучасні українські педагоги та психологи – Г. Авдіянц, Т. Алексєєнко, М. Боришевський, О. Вишневський, О. Докуніна, К. Журба, Г. Кришталь, Д. Луцик, Т. Руденко, І. Сіданіч, О. Сухомлинський та ін.

Отже, з огляду на вище сказане, вивчення й аналіз історичних традицій сімейного виховання видається цілком доречним. У ланці початкової освіти важливе місце займає освітня галузь «Суспільствознавство», мета якої реалізується навчальним предметом «Я у світі».

Мета статті – розкрити особливості вивчення сімейних традицій як елемента духовної культури українців у навчально-виховному процесі початкової школи у контексті освоєння учнями курсу «Я у світі».

Надзвичайно важливим у вивченні особливостей традицій сімейного виховання займає змістове наповнення курсу «Я у світі», який забезпечує:

формування в учнів уявлень про історію свого роду, сім'ї; оволодіння знаннями складу сім'ї; основних обов'язків; культури взаємин членів родини; шанобливого ставлення до старших та інших членів сім'ї; розуміння значення понять дружелюбності, милосердя, поступливості, наполегливості, відповідальності; володіння культурою спілкування тощо.

Першими вихователями дитини є батьки. Від того, як вони ставляться до своєї дитини, чого навчають і як виховують, залежить, чи гармонійно відбуватиметься розвиток особистості, чи ефективним буде суспільне виховання. Народний досвід чітко вказує, коли має починатися виховання дитини: «Тоді учи, як поперек на лаві лежить, а як повздовж ляже, не навчиш», «Коли дитину не навчили в пелюшках, то не навчите в подушках» [4, с. 4].

Використовувати народний досвід у вихованні дітей рекомендується через основні напрями, зокрема: введення життєздатних народних звичаїв, традицій у процес родинного спілкування; залучення батьків до вивчення і використання у родинному спілкуванні кращих зразків мовленнєвої взаємодії з дітьми: українських коліскових пісень, забавлянок, примовлянь, зразків мовленнєвого етикету [3, с. 24].

Використання кращих зразків українських сімейних традицій на уроках «Я у світі» під час вивчення тематичного блоку «Людина серед людей» у 3-4-х класах дозволяє формувати зміст наукових понять українознавчого та культурологічного плану у свідомості кожного учня на базі конструктивної взаємодії інформації, що надходить від учителя, зі змістом, який притаманний учневі у момент його засвоєння. З особливостями родинного виховання українців учні розпочинають своє ознайомлення з 3-го класу. Зокрема, з'ясовують значення понять «рід», «родина», «рідня»; вчать скласти родинне дерево, складають словничок на основі вивчених понять. Вивчений матеріал за тематичним блоком «Людина серед людей» дасть змогу учням: сформувати уявлення про рідню, рід; взаємні обов'язки батьків і дітей; шанобливе ставлення до старших; піклування про старих і немічних, хворих членів сім'ї; наводити приклади позитивних вчинків, які схвалюються в сім'ї, і тих, що можуть засмучувати рідних; приклади переваг працелюбства над неробством; встановлювати найпростіші зв'язки між: результатами праці і становленням до своїх обов'язків у сім'ї; виявляти інтерес до свого родоводу, збереження сімейних традицій, реліквій свого роду, турботливого ставлення до членів своєї родини.

Опрацьовуючи з учнями матеріал змістової лінії «Людина серед людей», вчителів у нагоді стануть зразки народної мудрості, дидактичні вправи, проблемні ситуації, завдання і запитання. Зокрема, прислів'я і приказки: «На сонці тепло, а біля матері добре», «Шануй батька і неньку, то буде тобі скрізь гладенько», дидактичні вправи: намалюйте своїх маму, тата, найрідніших людей; назви ласкаві слова, якими ти звертаєшся до членів своєї родини.

Роль традицій у розвитку людства можна порівняти з роллю пам'яті у розвитку окремої людини. Основна функція пам'яті полягає у збереженні набутого досвіду. Отже, це функція консервативна. Проте, коли б людина не володіла пам'ятю, коли б вона не зберігала попередніх вражень, уявлень і думок, вона не тільки не рухалась би вперед, а взагалі не могла б існувати, бо тільки попередній досвід дає їй змогу з успіхом пристосуватись до умов життя і боротись за своє існування. Коріння української родини сягає сивої давнини, адже сім'я з її побутом, тобто загальним укладом життя, сукупністю виховних звичаїв і

традицій, складалася упродовж багатьох століть і зміцнювалася в ході історичного розвитку людства [5, с. 88-89].

В українській родині завжди панував культ *гостинності*. У селах і досі живе звичай «шапкування» (зайшов у хату – скинь шапку, посміхнись, привітайся: «Здрастуйте, у вашій хаті на хліб-сіль багатій») [1, с.148]. Ця традиція виховувала моральні чесноти – повагу, ввічливість, доброзичливість.

Родина була тим соціальним осередком, де кожен її член мав певні обов'язки перед іншими членами родини і громадою, тому *родинно-трудова традиція* завжди допомагала розвивати у дітях моральні якості (відвертість, єдність слова і діла тощо), формували світоглядну свідомість та ціннісні орієнтації. Традиції спільної систематичної праці привчали до відповідального ставлення і поваги до роботи, старанності, самодисципліни, наполегливості, комунікабельності, виховували дбайливого господаря. Трудіві свята – традиційна форма передачі від старших поколінь молодшому соціального досвіду та духовних цінностей, моральних норм і принципів.

Здоров'я є не лише запорукою матеріального благополуччя, а й джерелом життєрадісного настрою і краси, добрих стосунків з людьми. Тому *родинно-оздоровчі традиції* зумовлювали систему поведінки членів родини, а це: раціональне харчування, творча активність, формували готовність зміцнювати фізичне й моральне здоров'я, зокрема такі риси, як гуманізм, порядність, витримку, людяність.

Родинно-мистецькі традиції (музичні, образотворчі, декоративно-ужиткові) відображають естетичний колорит побуту, доброзичливе ставлення до людей, уміння виготовляти вироби; вони передають з минулого у майбутнє усталені століттями форми, ідеї, образи, теми, формують кодекс народної етики й естетики. Музичні традиції є особливою формою засвоєння навколишньої дійсності, найпотаємнішого і найтоншого стану душі.

Родинно-побутові традиції зумовлювали поведінку людей у повсякденному житті. Родильні звичаї виховували повагу до роду, пошану до батька, матері, людяність, безкорисливість, доброту, привчали до дбайливого ставлення й догляду за дитиною. Весільні звичаї та обряди виховували справедливість, вірність, благородство, гордість, що підкреслювалося християнськими нормами дотримання чистоти у взаєминах. Поховальна обрядовість виховувала культ предків, почуття пошани до своїх пращурів, їхніх справ, заповітів, вказувала на безперервність родових традицій.

Традиції спорядження житла містили знання про особливості й символіку розташування речей хатнього побуту, жилих і господарських приміщень та виховували риси охайності, хазяйновитості, працьовитості.

Декоративно-ужиткові традиції сприяли розвиткові свідомого ставлення до праці і творчості, вдосконалювали і зберігали навички, методи, стиль роботи, формували естетичну культуру особистості.

Характеризуючи *родинно-громадські традиції*, варто зазначити, що батьки і діди глибоко розуміли і реалізовували силу, вигідність, авторитет колективних форм організації та їх методів виховного впливу на дітей. Зокрема, традиції добросусідства виховували людяність, доброту, співчуття, повагу до односельців, взаємодопомогу, взаємовиручку («Без брата проживеш, а без сусіда – ні» [1, с. 148]. Вулиця, досвітки, вечорниці не тільки обнародували суспільні відносини, а й дисциплінували, зобов'язували заручатись гарною славою про себе.

Отже, родинне виховання – це перевірений віками досвід національного виховання дітей у сім'ї. Воно є могутнім джерелом формування світогляду, національного духу, високої моральності, трудової підготовки, громадянського змужніння, глибоких людських почуттів, любові до матері і батька, бабусі і дідуся, роду і народу, пошани рідної мови, історії, культури [2, с.16].

Важливим у справі виховання підростаючого покоління є залучення школи до співпраці з сім'єю. У системі відносин «вчитель-батьки-учні» вчитель залучається об'єктивною необхідністю, самими умовами здійснення педагогічного процесу.

Уроки курсу «Я у світі» з проблем традицій родинного виховання сприяють засвоєнню моральних цінностей, ідеалів, культурних традицій, етичних норм взаємин між близькими людьми і в суспільному оточенні, вихованню культури поведінки (правдивості, справедливості, гідності, честі, людяності, милосердя до слабших і людей похилого віку); залученню дітей до чарівного світу знань (вивчення народних казок, пісень, дум тощо); забезпеченню духовної єдності поколінь (збереженню родинних традицій, сімейних реліквій, вивченню родоводу); прилученню дітей до народних традицій, звичаїв, обрядів, виховання у них свідомості і самосвідомості.

Список використаної літератури

1. Абетка чеснот української дитини. Практико-орієнтований збірник методичних матеріалів / [авт.-упор. Л. Калуська]. – Тернопіль: Мандрівець, 2007. – 136 с.
2. Болтарович З. Традиції сімейного виховання / З. Болтарович // НТЕ. – 1993. - №2. – С. 15-24.
3. Стельмахович М. Новітні перспективи сімейного виховання / М. Стельмахович // Рідна школа. - 1998. - №7-8. – С.23-25.
4. Стельмахович М. Сім'я і родинне виховання в Україні з найдавніших часів до XIX ст. / М. Стельмахович // Початкова школа – 1992. - №3 – С. 16.
5. Яценко Т. Родинне виховання на засадах народної педагогіки / Т. Яценко // Педагогіка і психологія. - 1997. - №2. – С. 88-94.

Сидорчук Дарина,
студентка 51 групи

навчально-наукового інституту педагогіки

ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ “Я У СВІТІ”

Уміння і бажання навчатися – це той фундамент, який має закласти вчитель. Тому перед кожним уроком учитель шукає відповідь на “вічне” запитання: як побудувати навчальну роботу, щоб вона викликала емоційне піднесення у школярів, неодмінно позитивно впливала на їхні почуття і мислення, збагачувала їх досвідом самостійних пошуків та роздумів.

Учитель має залучати дітей до пошуку інформації у підготовці до уроку “Я у світі”, вчити їх шукати відповіді на різноманітні питання. Це має бути так організовано, щоб дитина сама хотіла це робити. Це головна мета, яку вчитель має поставити перед собою. Саме тому я вирішила запропонувати деякі інноваційні технології для застосування на уроках “Я у світі”.

Мета статті – розкрити особливості використання інноваційних технологій на уроках “Я у світі”.

Проблема інноваційного підходу до навчання в останнє десятиліття широко розглядається в роботах І.М.Дичківської, М.В. Кларіна, В.Я. Ляудіса, Л.С. Подимова, С.Д. Полякова, Н.Р. Юсуфбековата інших.

Інноваційний підхід до навчання або виховання означає введення і використання педагогічних інновацій.

На думку О. Пригожого, *педагогічні інновації* - це:

а) цілеспрямовані зміни, що вносять в освітнє середовище нововведення, що поліпшують характеристики окремих частин, компонентів і самої освітньої системи в цілому;

б) процес освоєння нововведення (нові засоби, методи, технології, програми, і т.д.);

Інноваційні технології швидко увійшли як дидактичний засіб чи система, маючи при цьому втілитися у навчальні предмети. На перший план навчання виходять завдання допомогти кожному учневі вдосконалювати свої індивідуальні здібності з урахуванням того досвіду пізнання, якого він уже набув. Вчитель має побачити, розкрити і розвинути індивідуальні пізнавальні можливості кожного учня, визначити педагогічні умови, необхідні для їх реалізації.

Модернізація освіти спонукає до пошуку нових освітніх і виховних технологій, до впровадження нетрадиційних форм і методів навчання та виховання. Ці технології та методи навчання спрямовують учнів на краще розуміння навчального матеріалу уроку “Я у світі”, а також бажання учнів поліпшити свої досягнення.

Викладання матеріалу на основі інноваційних технологій сприяє розв’язанню таких актуальних проблем у навчанні, як:

- активізація аналітичного мислення учнів;
- розвиток дослідницьких навичок;
- розширення світогляду учнів;
- використання інформаційних технологій під час розв’язування найскладніших життєвих завдань.

Ідея втілення інноваційних технологій в навчання передбачає досягнення мети високоякісної освіти, спроможної забезпечити кожній людині умови для самостійного досягнення тієї чи іншої цілі, творчого самоутвердження у різних соціальних сферах.

На уроках “Я у світі” доцільно використовувати такі *інноваційні технології*:

- технологію розвитку "критичного мислення";
- інформаційно-комунікаційні технології;
- проектні та дослідницькі методи в навчанні;
- технологію інтенсифікації навчання на основі схемних і знакових моделей навчального матеріалу.

Також ми можемо використовувати елементи інших інноваційних технологій:

- технологію використання в навчанні ігрових методів: рольових, ділових і інших видів навчальних ігор;
- навчання у співпраці (командна і групова робота);
- інтерактивні методи.

Впровадження та використання інноваційних технологій на уроці “Я у світі” дає можливість встановити в своїй роботі різні форми взаємодії “учитель-учень”, що дає можливість вчителю спрогнозувати позитивне ставлення учнів до уроку.

Інформаційно-комунікаційні технології стали активно впроваджуватися в практику освітніх установ. Персональні комп'ютери перестали бути екзотикою і увійшли в наше повсякденне життя, а також у навчально-виховний процес.

Переваги ІКТ:

- оперативність в оновленні інформації;
- вільний доступ до будь-якого джерела інформації;
- яскравий барвистий світ мультимедіа;
- наочність і творчий стиль роботи.

Це нова форма роботи, яка викликає зацікавленість і учнів, і вчителя. Використання інноваційних технологій у процесі вивчення різних предметів у школі дає змогу покращити зміст навчання, вдосконалити методи і форми навчання, активізувати та індивідуалізувати його. Але слід підкреслити, що ніяка, навіть найдосконаліша комп'ютерна навчальна програма не замінить вчителя. Тільки він повною мірою може керувати навчально-пізнавальною діяльністю учнів, залишаючись центральною фігурою навчально-виховного процесу.

Велике значення має оволодіння і широке застосування ІКТ у навчальному процесі. Комп'ютерна мультимедійна навчальна програма, яка використовується на уроці, дозволяє:

- за мінімум часу на уроці донести до учнів більший об'єм учбового матеріалу, ніж під час роботи з підручником;
- своєчасно поповнити теоретичні відомості новими фактами та подіями.

Один із способів оптимізації та урізноманітнення навчально-виховного процесу – це вивчення окремих тем з використанням інноваційних технологій, комп'ютерної техніки та найсвіжішої інформації, взятої з мережі Internet.

Комп'ютер сприяє не лише розвитку самостійності та творчих здібностей учнів, а й дозволяє змінити технологію навчання, надає уроку інтегрований характер. Усе це сприяє покращенню якості навчання.

На уроках активно використовуються *електронні освітні ресурси*.

Метод проектів – це технологія компетентнісно орієнтованої освіти. Вона дозволяє керівнику проекту твердо дотримуватися освітньої технології "метод проектів" та технології оцінки рівня сформованості ключових компетентностей учнів через оцінку проектної діяльності. Це метод поєднання теорії з практикою, який пов'язує всю нашу навчальну і виховну роботу з життям, надає більшій життєвості всій нашій роботі.

За допомогою такої технології, діти вчаться мислити, їх думки будуються на фактах, а не на передбаченнях. Вони вчаться бути самостійними, знають, де і як потрібно знаходити матеріал, як тлумачити факти, як їх обґрунтовувати.

Цікавою та різносторонньою може бути робота над проектами: «Державні та релігійні свята України», «Славетні українці», «Культурна спадщина українського народу», «Історичні пам'ятки рідного краю», «Шляхами рідного краю» і т.д.

Метод "Займи позицію" використовується на уроках "Я у світі" під час обговорення певних ситуацій. Цей метод застосовується на початку уроку з метою висловлення і доведення учнями своєї думки щодо даного питання. Завдяки цьому методу учні вчаться на практиці відстоювати свою позицію; вчаться вислуховувати думки інших; отримувати додаткові знання з теми.

Мозковий штурм спонукає учнів до вільного висловлення своєї думки, розвиває вміння швидко аналізувати ситуацію. Це ефективний метод колективного обговорення, пошуку рішень, який спонукає учнів виявляти свою

уяву та творчість. Досвід передбачає вільне висловлення думок усіх учасників і допомагає знаходити багато ідей та рішень.

Парну та групову роботу можна використовувати для досягнення такої мети на уроці “Я у світі”: засвоєння, закріплення, перевірка знань тощо. Така робота дає учням можливість подумати, обмінятися ідеями з партнером і лише потім озвучити свої думки перед класом. Робота сприяє розвитку навичок спілкування, вміння висловлюватись, вміння переконувати й вести дискусію, критично мислити. Використання такого виду співпраці на уроці “Я у світі” сприяє тому, що учні не можуть ухилитися від виконання завдання. Під час роботи в парах учні швидко виконують вправи, які за інших умов потребують великої затрати часу.

Під час навчання потрібно використовувати такі методи, при яких:

- в учнів виникає бажання до творчої, результативної роботи;
- учні стають активними, розкутими, намагаються досягти успіху, при цьому не порушують поведінку у класі.

Вчитель досягне успіху на уроках “Я у світі” лише тоді, коли зрозуміє, що дітям подобається все нове і цікаве. Ми, вчителі, повинні пам’ятати, що одна й та сама модель проведення уроків не дає можливості дітям розкрити себе повністю, зупиняє розвиток творчого потенціалу навчання.

Таким чином, використовуючи інноваційні освітні технології на уроках “Я у світі”, вчителю вдасться вирішити наступні взаємообумовлені проблеми:

1. Через формування умінь орієнтуватися в сучасному світі, сприяти розвитку особистості учнів з активною громадянською позицією, що вміє орієнтуватися в складних життєвих ситуаціях і позитивно вирішувати свої проблеми.
2. Змінити характер взаємодії суб’єктів шкільної системи освіти: вчитель і учень - партнери, односторонній, рівноправні члени "однієї команди".
3. Підвищити мотивацію учнів до навчальної діяльності
4. Приділяти більше уваги вивченню та оволодінню сучасними педагогічними технологіями, що дозволяють істотно змінити методи організації освітнього процесу.

На основ вивчених матеріалів можна зробити висновки:

- розвиток пізнавальної активності учнів на уроках “Я у світі” залежить від ефективності використання інтерактивних технологій;
- стійкий пізнавальний інтерес – ознака готовності дитини до вивчення навчального матеріалу. Знання сприяють виникненню, розширенню і поглибленню зацікавленості до дійсності. Важливо збуджувати пізнавальну активність учня, що виявляється в запитаннях, діях. Маючи сформовані пізнавальні інтереси, дитина успішно навчатиметься, в неї з’явиться зацікавленість до навчальної діяльності;
- на уроках “Я у світі” дитина поглиблює і розширює свої пізнавальні інтереси. У неї виникає бажання змістового і досконалого вивчення певних навчальних понять, коли матеріал виходить за межі навчального.

Список використаної літератури

1. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посібник / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
2. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. Із навчанням українською мовою. 1-4 класи. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2013. – 392с.

3. Пехота О.М. Освітні технології: Навчально-методичний посібник / О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін.; ред. О.М. Пехота. – К.: Вид. А.С.К., 2002. – 252 с.
4. Підласий І, Педагогічні інновації / Підласий І, Підласий А. // Рідна школа. - № 12. – 256 с.
5. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія і практика. – К., 2002. – 136.
6. Гладир В.Г. Інноваційні підходи до викладання предметів гуманітарного циклу http://www.mcppv.ho.com.ua/docs/st_gladur1.htm.

Сиротенко Юлія,
студентка 53 групи
навчально-наукового інституту педагогіки
Науковий керівник: Т.С. Гужанова

ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Мовленнєвий розвиток дитини є головним інструментом, за допомогою якого вона встановлює контакт із довкіллям і завдяки якому відбувається соціалізація дитини. Дана тема є актуальною, тому що мовленнєва компетенція є однією з провідних базисних характеристик особистості, яка формується на етапі дошкільного дитинства.

Мета статті: визначити і науково обґрунтувати розвиток процесу формування мовленнєвої компетенції дітей старшого дошкільного віку.

Актуальність проблеми формування мовленнєвої компетенції дітей старшого віку обумовлюється пріоритетними напрямками Державної національної програми “Освіта” (“Україна ХХІ століття”), Базовим компонентом Дошкільної освіти, Законів України “Про освіту”, “Про дошкільну освіту”.

Проблемі формування мовленнєвої компетенції приділено велику увагу в дослідженнях А.М. Богуш, Л. Варзацької, М. Вашуленка, С. Карамана, В. Карасика, Ю. Караулова, Л. Мацько, Л. Паламар, М. Пентилук, Л. Скуратівського, Г. Шелехової, З. Бакум та ін. Разом із тим потрібно зазначити, що компетентний аспект формування національно-мовної особистості недостатньо вивчений у вітчизняній лінгводидактиці [1, с. 3].

Термін «мовна компетенція» було введено Н. Хомським близько середини ХХ століття. Зміст цього поняття запропонував Д. Слобін, який, досліджуючи психолінгвістичну проблему «мовних здібностей, знання про мову і мовної активності», довів, що існує різниця «між тим, що людина теоретично здатна говорити і розуміти, і тим, що вона насправді говорить і розуміє в конкретних ситуаціях» А.М. Богуш тлумачить мовну компетенцію, як засвоєння і усвідомлення мовних норм, що склались історично у фонетиці, лексиці, граматиці, орфоєпії, семантиці, стилістиці та адекватне їх застосування в будь-якій людській діяльності у процесі використання певної мови. Мовна компетенція - це інтегративне явище, що охоплює цілу низку соціальних здібностей, знань, умінь, навичок, стратегій і тактик мовної поведінки, установок задля успішного здійснення діяльності в конкретних умовах спілкування. [2, с. 272].

Мовленнєва компетентність - це вміння адекватно й доречно користуватися мовою в конкретних ситуаціях (висловлювати свої думки, бажання, наміри,

прохання тощо), використовувати для цього як мовні, так і позамовні (міміка, жести, рухи) та інтонаційні засоби виразності [3, с. 5-10].

Дитина має бути здатною користуватися рідною мовою як засобом мовленнєвої взаємодії в товаристві людей, знаходити своє місце серед них, розуміти їх і бути зрозумілою, узгоджувати власні бажання з намірами інших учасників. Головною умовою є своєчасно сформована мовленнєва компетентність у дошкільному віці для подальшого успішного навчання у школі. Розумне поєднання традицій та інновацій у сучасній організації мовленнєвої роботи з дошкільниками забезпечить її ефективність, реалізацію завдань, визначених у новій редакції Базового компонента дошкільної освіти.

Мовленнєве виховання пов'язане з вихованням у дошкільнят любові, поважного ставлення до рідної мови як скарбниці, виховання прагнення правильно, культурно, красиво говорити рідною мовою багатющого надбання нашого народу.

Згідно Базового компоненту дошкільної освіти України, мовленнєва діяльність дошкільника визначається відповідною віку мовленнєвою та мовною зрілістю, рівнем оволодіння елементами грамоти, сформованістю ставлення до використання слова у взаєминах з дорослими та дітьми, розвиненістю комунікативних здібностей [4, с. 243].

Як складова мовленнєвої діяльності дитини мовна компетентність передбачає сформованість фонетичної, лексичної та граматичної складових. Їх єдність забезпечує розуміння дитиною мовлення партнерів по спільній діяльності, розвиває її зв'язне розмовне мовлення, його чіткість, сприяє оволодінню вмінням читати, а згодом й писати. Мовленнєва компетентність як складова мовленнєвої діяльності, забезпечує вміння дитини підтримувати мовленнєву взаємодію з іншими, вибудовувати логіку висловлювань, забезпечувати мовленнєве взаєморозуміння з дорослими та однолітками, формувати комунікативні здібності, мовленнєве самовираження, розвивати соціальне мовлення (вміння презентувати себе оточуючим, виражати особисту позицію по відношенню до інших тощо).

Становлення мовленнєвої особистості в дошкільному віці передбачає оволодіння рідною мовою, яка здебільшого є побутовою, ситуативною, експресивною, уривчастою за своєю суттю. Вдосконалення мовленнєвої діяльності має базуватися на урізноманітненні й зростанні її змістовності, наявності належних мовленнєвих еталонів на активному поєднанні слова з практичною діяльністю дошкільника.

Мовленнєва компетенція — це багатокомпонентне утворення, яке містить такі компетенції:

- лексичну (наявність певного запасу слів у межах вікового періоду, їх доречне застосування, вживання засобів мовної виразності: приказки, прислів'я, фразеологізми, епітети, порівняння);
- фонетичну (правильна звуковимова, розвинений фонематичний слух, володіння інтонаційними засобами виразності);
- граматичну (практичне вживання відповідних граматичних форм рідної мови: рід, число, відмінки, час тощо) та діалоговну (розуміння зв'язного тексту, вміння відповідати та звертатися із запитаннями, вести діалог, складати різні види розповідей, переказувати) [5, с. 12-14].

Отже, ми під мовленнєвою компетенцією розуміємо вміння адекватно й доречно, а також практично користуватися мовою у конкретних ситуаціях

(висловлювати свої думки, бажання, наміри, прохання тощо), використовувати для цього як мовні, так і позамовні (міміка, жести, рухи) та інтонаційні засоби виразності мовлення.

Для успішного мовленнєвого розвитку важливе значення має вся життєдіяльність дітей, що дає змогу вправляти їх у спілкуванні. Оптимальний рівень мовленнєвої компетентності дошкільників досягається створенням розвивального мовленнєвого середовища, у якому діти перебувають. Пріоритетами для розвивального середовища мають бути спілкування, обговорення, роздуми вголос без остраху помилитися чи мати іншу думку, ніж дорослий, мовленнєво-творча діяльність.

Під час різних видів діяльності, дитина оволодіває мовленням завдяки спілкуванню. Проте, повсякденного спілкування для становлення мовленнєвої компетентності недостатньо. Саме на міні-заняттях, в яких домінують гра і спілкування, вихователь систематично та послідовно формує у дітей мовленнєві вміння та навички, які закріплюються при спілкуванні дітей під час різних видів діяльності в повсякденному житті. На таких заняттях з мовленнєвого спілкування діти не стільки засвоюють матеріал про навколишній світ, скільки вправляються в мовленнєвій діяльності. Міні-заняття з мовленнєвого спілкування проводяться в усіх вікових групах з підгрупами дітей та індивідуально. Основною метою міні-занять з мовленнєвого спілкування є розвиток мовлення кожної конкретної дитини, тому важливо стимулювати максимальну мовленнєву активність кожного вихованця.

Оскільки дитина тривалий час перебуває в умовах садочка, головна мовленнєва взаємодія у неї лише з однолітками та педагогами під час ігрових ситуацій, вправ, в побуті, коли діти творять власні мовні конструкції, саме цей період ми називаємо процесом розвитку дитячого мовлення. Отож, нам необхідно звертати особливу увагу на розвиток процесу формування мовленнєвої компетенції дітей старшого дошкільного віку, адже саме мовлення є унікальною формою діяльності дитини, це результат її зусиль в освоєнні життєвого простору, наслідуючи способи мовленнєвого спілкування того середовища, яке її оточує і потрібно щоб цей результат, а саме мовленнєва компетенція дитини була правильно сформована.

Список використаних джерел:

1. Бібік Н. Компетентність і компетенції у результатах початкової освіти // Початкова школа: Науково-методичний журнал. - 2010. - №9. - С. 3.
2. Богуш А. М. Формування мовної особистості на різних вікових етапах : монографія / Богуш А. М., Трифонова О. С. та ін. – Одеса : ПНЦ АПН України, 2008. – 272 с.
3. Подліна С.В. Розвиток мовленнєвої компетенції // Дошкільний навчальний заклад. - 2012. - №1. - С. 5-10.
4. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні:[наук.-метод. посіб. / наук. ред. О. Л. Кононко]. – К.: Ред. журн.«Дошкільне виховання», 2003. – 243 с.
5. Гавриш Н. Розвиток мовлення та навчання дошкільнят рідної мови: мета і завдання // Дошкільне виховання. – 2003. – № 7. – С. 12-14.

ВПЛИВ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ НА ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ДІТЕЙ ТА УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Інформаційний простір України протягом останніх років зазнав значних якісних та кількісних змін. Саме в наш час засоби масової інформації мають найбільший вплив на суспільну свідомість. Сучасні ЗМІ знищують національні кордони, пов'язуючи в єдину мережу найвіддаленіші куточки як складова масової культури скорочують на планеті як простір так і час. Через ЗМІ серед різних категорій населення (глядачів, читачів, слухачів) пропагуються світоглядні стереотипи та моделі поведінки, певні ціннісні установки, унаслідок чого спільні смаки і форми “культурного споживання” поширюються як серед привілейованих, так і малозабезпечених категорій населення. Дивлячись на це, можна зрозуміти, що у змаганні за культуру мас-медіа перебувають практично поза конкуренцією.

У цілому проблема впливу засобів масової інформації як на безпосередніх, так і на непрямих їх учасників є ще мало вивченою. Зокрема, Апостолова Г.В. досліджувала наслідки використання електронної техніки для розвитку здібностей дитини. Х'юсманн Л. та Ерон Л. досліджували особливості життєвого шляху шанувальників телебачення. Здіорук С.І. – психічно обґрунтувала використання ЗМІ з метою профілактики нарко-, токсикоманії та алкоголізму. Предметом досліджень Коваль Л.Г., Зверєвої І.Д., Хлебнік С.Р. були функції ЗМІ в суспільстві, соціально-психологічні механізми впливу ЗМІ, соціально-педагогічні функції управління ЗМІ.

Інформаційні засоби формування основ здорового способу життя різні, але насамперед це, звичайно, радіо, преса та телебачення. За даними наукового звіту “Ціннісні орієнтації молоді” (1998 р.) Українського інституту соціальних досліджень, серед форм проведення вільного часу молодих людей, перше місце посідає перегляд телепередач: більша частина людей щоденно дивиться телевізор, лише 1% не дивляться зовсім. Свою інформаційну потребу більша частина української молоді вгамовує саме за допомогою телевізора. Спірним є питання про ефективність цього способу. В даному випадку телевізор виступає засобом отримання не стільки інформації, скільки задоволення видовищ. Трохи більше половини молодих українців мають вдома радіоприймачі, та лише 25% іноді присвячують свій вільний час слуханню радіо. Та роль, яку телебачення відіграє в організації дозвілля молоді, робить його важливим інструментом формування суспільної свідомості. Кардинальні зміни відбуваються і у книговидаванні. На даний момент в нашій країні нараховується щонайменше тисяча видавництв і, майже 2 тисячі поліграфічних підприємств. Формування світогляду та розвиток особистості у ранньому дитячому віці відбувається переважно у сім'ї. Вона і є основним джерелом будь-якої інформації для дитини. Дошкільний вік характеризується включенням дитини в групу ровесників у дитячому садку під керівництвом виховательки, яка, як правило, виступає для дитини, нарівні з батьками. В шкільному віці дитина входить в цілком нову для нього групу людей, якою керує вчитель. Думка вчителя для молодших школярів є найбільш істотною і безапеляційною. Молодші школярі беззастережно приймають його авторитет.

Вони звертаються до нього з різних причин - від випадкових до найбільш особистих.

Кардинальні зміни у структурі особистості дитини, яка вступає в підлітковий вік, відзначаються якісним зрушенням у розвитку самосвідомості, через що порушуються стосунки між дитиною і середовищем, які існували раніше. Центральним і специфічним новоутворенням в особистості підлітка є те, що він починає уявляти та прагне бути, вважатися вже не дитиною, а дорослим. Претензії підлітків на нові права поширюються перш за все на всю сферу стосунків з дорослими. Він починає ображатися, протестувати, опиратися вимогам, які раніше виконував (коли обмежують його самостійність). У підлітка виникає загострене почуття власної гідності. Чим більше підліток незадоволений ставленням дорослих до нього, тим більше він потребує товаришів, і тим сильнішим у цій ситуації буде їхній вплив на нього. Помилки, допущені при спілкуванні з підлітком, можуть призвести до розвитку стійких психологічних бар'єрів: може змінитися ставлення не лише до конкретної людини, яка допустила нетактовність, а й до інших вчителів і школи в цілому. Власне у підлітковому віці особливо помітно виявляється інтерес школярів до подій колективного життя, посилюється обмін думками між ними з різних питань, а взаємини між людьми стають об'єктом уваги. Спілкування для підлітка у групі ровесників стає провідним мотивом діяльності, так що на другий план можуть відходити і спілкування з дорослими, і навчання. Підліток у групі може порівняти себе з іншими, оцінити свої успіхи і поразки, досягти належного статусу, отримати визнання тощо. Тому він прагне до виховання таких якостей, що найбільше визнаються ровесниками (а це вже залежить від конкретного соціального середовища), і такої поведінки, яка відповідає очікуванням оточуючих. Природно, що основними джерелами впливу та інформації в даному випадку стають ровесники з оточення підлітка або значущі референтні особистості чи групи. Найчастіше підліток наслідує свого більш активного, колоритного або "успішного" ровесника, копіюючи щось з його поведінки, яка, виходячи із загальнолюдських понять, може бути небажаною.

Які ж висновки і рекомендації можна зробити, щоб змінити ситуацію? Якщо розбити проблему на блоки, то це матиме такий вигляд:

- На розвиток і формування кожної людини впливає рівень розвитку народу, країни, рівень добробуту, суспільна свідомість, культура народу. Отже, необхідно проводити таку соціальну політику: забезпечувати такий рівень життя і формувати такі життєві цінності та норми, які б стали підґрунтям у прагненні всіх людей (і вчителів, і батьків, і молодих, і старих,) до здорового способу життя.

- Робота з молодим населенням. Залучення молоді до різних форм роботи, тобто вплив в процесі роботи (допомога хворим, підтримка людей, які цього потребують), а не тільки інформаційний. Необхідна орієнтована агітація здорового способу життя, яку готують і проводять спеціалісти.

Більш ґрунтовно ця проблема висвітлюється у пресі і в найрізноманітніших періодичних виданнях. Аналіз деяких видань для молоді показав, що сьогодні дуже мало українських дитячих та молодіжних видань, у яких молодь була б особливо зацікавленою. Журнали "Соняшник", "Мурзилка", "Малютко", які призначені для наймолодших дітей, взагалі не торкаються теми здоров'я. Це дуже прикро, адже дітей змалечку повинні привчати до здорового способу життя. На протипагу можна назвати журнал "Будьмо здорові", в якому з першого номера

ведеться рубрика “За здоровий спосіб життя”. Таке нехтування проблемами здоров’я, безперечно, є негативним моментом для дитячих видань.

Окремо варто виділити рекламу, що набула чималого розмаху і стала одним із засобів стимуляції споживання послуг та товарі. Реклама – це оперативна інформація, що завжди знаходиться на поверхні. Вона бере участь у формуванні споживчих потреб членів суспільства, має певний вплив на всю життєву діяльність людини. Західними вченими доведено що реклама, виконуючи роль механізму переконання, впливає на цінності та спосіб життя людини, це в свою чергу має як позитивні, так і негативні аспекти. Шляхи поширення реклами в Україні різні. Найчастіше соціальна реклама доходить до молоді завдяки телебаченню. Крім того, молодь споживає соціальну рекламу, яка розміщена на рекламних щитах на вулицях, у журналах, на товарах, у радіопередачах, в газетах, у магазинах та у спеціальних інформаційних буклетах і листівках. Сприйняття соціальної реклами з різних джерел не є однаковим для різних груп молоді. Так соціальна реклама представлена на телебаченні, найбільшою мірою доходить до 15-16-річної молоді. Молодші вікові групи дітей досить поінформовані щодо соціальної реклами, яка транслюють по телебаченню так як загальний час перегляду телепередач для дітей віком від 10 до 12 років є чи не найбільшим і, відповідно, вплив телебачення є також досить значним.

Підводячи підсумок, можна сказати, що на сьогодні не розроблено чітко продуманої системи для висвітлення проблем здорового способу життя на телебаченні. Передачі на цю тематику займають незначний відсоток від загального обсягу телебачення. До того ж із назв програм не завжди ясно, про що піде мова, і іноді ці проблеми обговорюються там, де навіть важко про це здогадатися. Ще однією проблемою є те, що ці передачі транслюються переважно вдень, коли значна частина дітей і молоді знаходиться або у школі, або на роботі. З огляду на це, є правильним змінити час виходу деяких передач. Відповідним державним установам і соціальним службам варто звернути увагу на те, щоб у спеціальних передачах, крім загальних порад, подавалися конкретні адреси, джерела куди можна було б звернутися у разі потреби.

Список використаної літератури:

1. Апостолова Г. В. Про наслідки використання електронної техніки для розвитку здібностей дитини / Г. В. Апостолова // Обдарована дитина. – 2003. – № 1. – С. 18–23.
2. Коваль Л. Г. Соціальна педагогіка : навч. посібник / Л. Г. Коваль, І. Д. Зверева, С. Р. Хлебнік. – К. : ІЗМН, 1997. – 392 с.
3. Круглий стіл “Громадська думка населення України – травень 2004 р.” / Прес-реліз Фонду “Демократичні ініціативи” і Центру “Соціс”. – К., 2004. – С. 7.
4. Лапаєнко С. В. Формування ціннісних орієнтацій старших підлітків на здоровий спосіб життя : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.07 – теорія та методика виховання / Лапаєнко С. В. – Інститут проблем виховання АПН України, Київ, 2000. – 203 с.
5. Роль засобів масової інформації та інших джерел у формуванні здорового способу життя молоді / О. Яременко, О. Балакірєва та ін. – К. : Український інститут соціальних досліджень, 2000. – 111 с.

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧЕ СЕРЕДОВИЩЕ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ЗМІЦНЕННЯ ЗДОРОВ'Я

В сучасних умовах в Україні відзначається складна ситуація із станом здоров'я населення. Різко зросла захворюваність населення, спостерігається тенденція до зниження середньої тривалості життя чоловіків і жінок, зменшення чисельності населення країни. Досвід розвинутих країн свідчить про те, що органи державної влади надають програмного значення питанням розвитку фізичного виховання, фізичної культури і спорту, розглядаючи їх як найбільш економічно вигідний та ефективний засіб профілактики захворюваності, зміцнення генофонду, збільшення кількості робочих місць та розв'язання інших соціальних проблем. Наявна система фізичного виховання в Україні перебуває у кризовому стані і не може задовольнити в повному обсязі потреб населення у наданні відповідних послуг. Це зумовлено об'єктивними і суб'єктивними факторами розвитку існуючої системи фізичного виховання. Звідси випливає гостра необхідність у зміні програмних підходів та визначенні пріоритетних напрямків розвитку фізичного виховання, які б забезпечували ефективне функціонування галузі в нових соціально економічних умовах. Основною ланкою вирішення наявної проблеми є фізичне виховання школярів, які складають постійно поповнюючий контингент загального населення держави. Це цілком виправдано і правомірно, якщо аналізувати статистичні дані, що характеризують стан здоров'я та фізичної підготовленості школярів України.

В умовах науково-технічного прогресу проблеми оздоровлення і зміцнення здоров'я підростаючого покоління і всього населення різко загострюються. Значна частина дітей народжуються хворими. Це зумовлено передусім загрозливими екологічними негараздами. Крім того, через розвиток техніки дитина з раннього віку перебуває у стані гіподинамії, та й значна частина дорослих людей перебувають у такому самому стані. Ось чому важливою передумовою інтенсивного соціально-економічного поступу є турбота про здоров'я громадян України.

Фізичне виховання відіграє важливу роль у формуванні молодого покоління, зміцнення і збереження його здоров'я, підготовці до майбутньої професійної діяльності та захисту Батьківщини. Громадяни мають право займатися фізичною культурою і спортом незалежно від походження, соціального і майнового стану, расової і національної належності, статі, освіти, віросповідань, роду і характеру занять, місця проживання та інших обставин. Держава надає необхідну допомогу, пільги та гарантії окремим категоріям громадян, в тому числі інвалідам, для реалізації ними своїх прав у сфері фізичної культури і спорту.

Дослідженням проблем фізичного виховання учнів займалися такі вчені, як М.Д. Зубалій, В.В. Кришко, А.І. Кузьмінський, В.Л. Омеляненко, А.Д. Леськів, Н.В. Андрощук, А.Б. Дзюбановський, С.П. Максимюк, Л.П. Матвеев, Н.Є. Мойсеюк, С.С. Пальчевський, З.П. Плетнева, С.Ю. Путров, Л.Г. Соловйов, М.М. Фіцула, Б. М. Шиян, В.Г. Папуша, В.О. Сухомлинський, М. П. Козленка та інші.

Вони відзначають, що фізичне виховання школярів може бути ефективним лише за умови спільної діяльності школи та сім'ї.

Повноцінно працювати і навчатись у школі нам допомагає здоров'язберігаюче середовище.

Здоров'язберігаюче середовище – це середовище, сприятливе для життя та діяльності людини, а також оточуючі її суспільні, матеріальні та духовні умови, що позитивно впливають на здоров'я особистості (Н. Т. Рилова).

Здоров'я школярів знаходиться в прямій залежності від умов навчання, харчування, рухової активності, правильного чергування навантаження та відпочинку, умов сімейного виховання. Воно також визначається співвідношенням зовнішніх і внутрішніх факторів, з одного боку, і можливостями самого організму протидіяти небажаним впливам, захищатись від них, по можливості підсилюючи вплив позитивних для здоров'я з другого боку. Серед складових ключових компетентностей, що мають стосунок до проблеми збереження і зміцнення здоров'я людини, науковці Д. В. Воронін, І.П. Зімяня, В.Б. Сергієнко виділяють компетентність здоров'язбереження.

Здоров'язберігаюча компетентність – це готовність самостійно вирішувати завдання, пов'язані з підтримкою, зміцненням та збереженням здоров'я, як свого так і оточуючих. Суть поняття «здоров'язберігаюча компетентність» проявляється у проведенні профілактичних заходів і застосуванні здоров'язберігаючих технологій людьми, що знають закономірності процесу здоров'язбереження. Здоров'язберігаючі технології – це сукупність наукових знань, засобів, методів та прийомів, що дозволяють оцінити функціональні та психофізіологічні параметри здоров'я індивіда; на основі оцінки параметрів здоров'я підібрати адекватне тренувальне навантаження, що дозволяє підвищити функціональні можливості організму з метою переходу його на новий рівень функціонування і зміцнення творчого потенціалу, підвищення рівня працездатності і соціальної активності, вирішення завдань фізичної підготовленості.

Т. Бойченко відмічає, що сутність здоров'язберігаючих технологій полягає в проведенні відповідних коригуючих, психолого-педагогічних, реабілітаційних заходів з метою поліпшення якості життя особистості: формування більш високого рівня її здоров'я, навичок здорового способу життя, забезпечення професійної діяльності та її мінімальної фізіологічної «вартості».

Особливої уваги потребує стан здоров'я молодших школярів. Коли дитина тільки переступила поріг школи, їй важко звикати до уроку, режиму роботи, тут потрібна вміла, чуйна і тактовна підтримка вчителя. Тому в своїй педагогічній діяльності потрібно створити сприятливі умови навчання дитини в школі оптимальну організацію навчального процесу, повноцінний раціонально організований руховий режим. Вчитель повинен створити сприятливий мікроклімат, а саме: перевірити освітлення температурний режим, перевірити кімнату, дотримуватись правил гігієни, чистоти в класі. Впроваджуючи нові прогресивні технології та інтерактивні методи навчання, потрібно дотримуватися правила: «не нашкодь, навчаючи». Для цього під час навчального процесу стежимо за своєчасною зміною статичної напруги під час письма та читання (фізкультхвилинки, вправи для корекції зору, музичні паузи); забезпечити зміну різних видів навчальної діяльності, намагатися використовувати позитивні емоції, які полегшують засвоєння матеріалу, що в свою чергу зменшує втому, стимулює

вищу нервову діяльність, покращує психологічний клімат у класі, проводити з дітьми дихальну гімнастику, рухливі ігри, фізкультурні заняття.

Важливим завданням початкової школи є зміцнення здоров'я і сприяння правильному фізичному розвитку учня. Успішне розв'язання цих завдань фізичного виховання молодших школярів можливе лише в тому разі, якщо воно стає частиною всього навчально-виховного процесу школи, суспільства, сім'ї. Школа, як один із осередків виховання дітей, повинна своєчасно і гнучко реагувати на процеси, що відбуваються у суспільстві і допомагати сім'ї та маленьким громадянам країни краще пізнати перевагу фізичного виховання в житті. Вирішення завдань фізичного виховання молодших школярів у школі передбачено організацією щоденних занять учнів фізичною культурою (на уроках, гуртках фізичної культури, спортивних секціях, групах загальної фізичної підготовки тощо). Документи планування з фізичної культури в школі складають цілісну систему. Реалізація їх змісту в навчально – виховній роботі забезпечує вирішення таких взаємопов'язаних завдань або задач:

1.Збереження і зміцнення здоров'я, загартування, підвищення працездатності учнів;

2.Виховання у школярів загальнолюдських цінностей, формування потреби до здорового способу життя;

3.Виховання потреби до систематичних занять фізичними вправами, прагнення до фізичного вдосконалення, готовності до суспільно корисної праці і захисту Батьківщини;

4.Набуття необхідного рівня знань у галузі медицини, гігієни, фізичної культури і спорту;

5.Набуття життєво важливих рухових навичок та вмінь;

6.Розвиток фізичних якостей.

Фізична підготовка - це процес виховання якостей і оволодіння життєво важливими рухами. Вона підкреслює прикладну спрямованість фізичного виховання до трудової чи іншої діяльності. Розрізняють загальну фізичну підготовку та спеціальну. Загальна фізична підготовка спрямована на підвищення рівня фізичного розвитку, широкої рухової підготовленості як передумов успіху в різних видах діяльності.

Спеціальна фізична підготовка – спеціалізований процес, що сприяє успіху в конкретній діяльності (вид професії, спорту тощо), що пред'являє спеціалізовані вимоги до рухових здібностей людини. Спорт являє собою власне змагальну діяльність, спеціальну підготовку до неї, а також міжлюдські відносини і норми, їй притаманні. Характерною особливістю спорту є змагальна діяльність, специфічною формою якої є змагання, дозволяють виявити, порівнювати і зіставляти людські можливості.

Вчитель фізичного виховання має можливість застосувати власну технологію педагогічної діяльності у проведенні уроків. Тому при розробці своєї програми він повинен враховувати інтерес учнів, щодо запропонованих фізичних вправ і певних видів спорту, матеріальну базу, географічно-кліматичні умови у яких функціонує школа та ін. Нова концепція фізичного виховання школярів передбачає реалізацію тих завдань, які пов'язані з формуванням в учнів рухових вмінь та навичок, а також повідомлення їм певних валеологічних знань, які є підставою для запровадження засобів фізичної культури у повсякденний побут людини, турботу про збереження та зміцнення свого здоров'я. Вчитель фізичного виховання

повинен так побудувати свою працю з учнями, щоб вони мали можливість опанувати такими знаннями, вміннями та навичками, які їм потрібні у дорослому житті.

Під час виконання різних фізичних вправ, участі в рухливих і спортивних іграх створюються сприятливі умови для розвитку процесів сприймання і пам'яті дитини, виховання працьовитості, активності, правдивості, чесності та волевих якостей. Покращення фізичного розвитку, зміцнення здоров'я і підвищення загальної працездатності, що досягається в процесі фізичного виховання, позитивно впливають на поліпшення розумової працездатності дітей. Статистичні дані показують, що успішність молодших школярів, які систематично займаються фізичною культурою і спортом значно вища, в порівнянні з тими, які не займаються.

Список використаної літератури:

1. Ашмарин Б. А. Теорія і методика фізичного виховання: посібник для вчителя .- М.: Академія, 2001.
2. Лях В. І. Методика фізичного виховання учнів: посібник для вчителя. - М.: Просвещение, 2000.
3. Холодов Ж.К., Кузнецов В.С. Теорія і методика фізичного виховання і спорту: Учеб. Посібник для студ. Вищ. Учеб. Закладів .- М.: Академія, 2003.
4. Янсон Ю.А. Фізична культура в школі. Науково-педагогічний аспект: Книга для вчителя – Ростов-на-Дону: Фенікс, 2004.

Харченко Вікторія,

студентка 51 групи

навчально-наукового інституту педагогіки

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ (НА МАТЕРІАЛІ КУРСУ «МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ «СУСПІЛЬСТВОЗНАВСТВО»)

Підвищення суспільних вимог до школи, вчителя, зміни у змісті і методах його роботи зумовили необхідність докорінної перебудови системи професійної підготовки майбутнього учителя. В сучасних умовах важливо переглянути систему педагогічної освіти, забезпечивши її кардинально новими технологіями, які допоможуть вивести її на новий, якісно вищий рівень, створять належні умови для професійної підготовки учителя до цілісного гуманно-демократичного виховання учнів і творчого самовдосконалення власної особистості. Таким чином, сучасний розвиток педагогічної науки в Україні передбачає обґрунтування і реалізацію нових технологій, які б забезпечили повноцінний процес формування та розвитку особистості, створення комфортних умов для її самоствердження та самоактуалізації. Сьогодення вимагає, перш за все, людей, здатних самовдосконалюватися, здобувати та засвоювати інформацію, уміло її використовувати тощо. Усе більш очевидним стає той факт, що традиційні методи та форми роботи на сьогодні є неефективними. У контексті останнього інтерактивні методи навчання розглядаються нами як такі, що сприяють розвитку та утвердженню особистості, її творчого потенціалу. Інтерактивні методи навчання, за висновком спеціалістів, є корисними та перспективними для учителя

та учнів, завдяки закладеним в їх суть самостійній діяльності та груповій взаємодії [4].

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні необхідності використання інтерактивних технологій у процесі підготовки учителя початкових класів до реалізації завдань громадянської освіти та виховання молодших школярів.

Проблема розробки та практичного використання інтерактивних методів навчання знайшла своє відображення у працях В. Гузєєва, А. Гіну, І. Дичківської, О. Любарської, А. Нісімчук, О. Пехоти, О. Пометун, Л. Пироженко та ін. Теоретичною основою використання інтерактивних методів навчання є системний, особистісно-зорієнтований та діяльнісний підходи до побудови дидактичних процесів; теорія оптимізації педагогічного процесу (Ю. Бабанський, М. Поташник), а також інваріантність процесу навчання, уроку як конкретної форми існування процесу засвоєння знань і методу навчання як мікродіяльності навчання. Наявний науковий фонд є підтвердженням інтересу до проблеми використання інтерактивних технологій у процесі навчання.

Термін «інтерактивний» прийшов до нас з англійської і має значення «взаємодіючий». Існують різні підходи до визначення інтерактивного навчання. Одні вчені (В. Гузєєва, В. Кондратюк, С. Крамаренко, А. Нісімчук, О. Падалка, О. Саган та ін.) визначають його як діалогове навчання:

«Інтерактивний – означає здатність взаємодіяти чи знаходитись в режимі бесіди, діалогу з чим-небудь (наприклад, комп'ютером) або ким-небудь (людиною). Отже, інтерактивне навчання – це перш за все діалогове навчання, в ході якого здійснюється взаємодія вчителя та учня» [2, с. 4]. Ми поділяємо точку зору О. Пометун та Л. Пироженко, які визначають сутність інтерактивного навчання втому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів: «Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове навчання в співпраці)» [4, с. 7].

Інтерактивне навчання не є зовсім новим, адже подібні підходи застосовувалися з давніх часів, а протягом короткого часу на початку радянської педагогіки були дуже поширеними в школі (лабораторне та бригадне навчання 20-х років). Науковці відзначають, що ефективність інтерактивних методів навчання полягає у підвищенні «ККД» процесу засвоєння інформації. За даними американських вчених, під час лекції учень засвоює всього лиш 5 % матеріалу, під час читання – 10 %, роботи з відео / аудіоматеріалами – 20 %, під час демонстрації – 30 %, під час дискусії – 50 %, під час практики – 75 %, а коли учень навчає інших чи відразу застосовує знання – 90 % [4, с. 9]. Звідси можемо зробити висновок про необхідність використання інтерактивних методів з метою підвищення рівня якості навчального процесу. Особливістю інтерактивного навчання є те, що саме воно створює усі необхідні умови для налагодження суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників навчально-виховного процесу. Відтак, учень стає не об'єктом, а суб'єктом навчання, відчуває себе активним учасником подій, власної освіти та розвитку.

Аналіз останніх публікацій, що стосуються проблеми підготовки педагогічних кадрів до роботи з дітьми, власні спостереження підтверджують той факт, що ВНЗ часто формує випускника неготового до життя, особливо до плідної роботи з дитячим колективом. Проте, сучасний педагог повинен володіти високими кваліфікаційними характеристиками, бути готовим до здійснення навчально-

виховних завдань, вміти виробляти власний педагогічний стиль. У системі фахової підготовки майбутнього вчителя початкових класів курс «Я у світі» з методикою викладання є провідною галуззю з погляду формування основ громадянської компетентності молодших школярів. Його мета полягає у забезпеченні умов для ефективного засвоєння студентами різних видів соціального досвіду, системи суспільних цінностей, морально-правових норм та традицій. У цій галузі поєднано природознавчий та суспільствознавчий компоненти змісту, відповідно її навчальні програми передбачають інтегроване вивчення суспільствознавства та природознавства.

Метою даного курсу є підготовка висококваліфікованого фахівця, здатного сформувати в учнів чіткі уявлення про міжнаціональні відношення, працю та професії, сім'ю, фізичне здоров'я, охорону життя та інше. Вивчення курсу «Я у світі» передбачає розв'язання таких завдань: забезпечення студентів психолого-педагогічними знаннями про сутність і структуру процесу навчання громадянської освіти, об'єктивні зв'язки та відношення між її компонентами; формування в майбутніх педагогів навичок аналітичної розумової діяльності.

Вивчення курсу «Я у світі» з методикою викладання відбувається на інтерактивній основі, передбачає активну взаємодію суб'єктів навчання (викладача і студентів), широке застосування проблемно-пошукових, ігрових та творчих методів навчання, що значно підвищує рівень розумової самостійності студентів, сприяє формуванню їх педагогічного мислення. У процесі вивчення курсу «Я у світі» з методикою викладання значна увага приділяється сучасним інтерактивним методам, оскільки його специфіка полягає в активній діяльності студентів під час оволодіння даним навчальним матеріалом.

У процесі вивчення даного курсу студенти знайомляться з новими формами та методами викладання шкільного курсу освітньої галузі «Суспільствознавство», оволодівають вмінням формувати громадянськості поняття, використовуючи новітні комунікативні технології, проводити оцінювання навчальних досягнень на основі найновіших наукових розробок у цій галузі. Основна увага у процесі викладання курсу громадянської освіти зосереджується на формуванні у студентів розуміння того, що він матиме справу з індивідуальністю, самотністю особистості, оскільки індивідуальність є головним принципом етики і мусить виступити керівним методологічним положенням у вихованні й навчанні. У процесі вивчення курсу «Я у світі » з методикою викладання майбутні вчителі залучаються до різноманітної діяльності. Цьому сприяє використання таких форм та методів організації навчальної діяльності як ділові та рольові ігри, методи мікро викладання та моделювання, проведення різноманітних конкурсів, захисту творчих проєктів. Залучення майбутніх учителів до різної діяльності сприяє їх професійному зростанню, дає можливість розкриттю творчого потенціалу, розвитку кожної особистості. Його метою є формування людини як неповторної особистості, творця самої себе, власної «Я-концепції». Відповідне методичне забезпечення має ґрунтуватися на діалогічному підході, який визначає суб'єкт-суб'єктну взаємодію учасників педагогічного процесу, їх самоактуалізацію і самоорієнтацію. Технології такого спрямування передбачають перетворення суперпозиції вчителя і субординаційної позиції учня в особистісно рівноправну позицію. Вона й дає дитині можливість бути суб'єктом навчальної діяльності, що сприяє практичній реалізації її прагнення до саморозвитку, самоствердження. У процесі вивчення курсу «Людина і світ» нами широко використовуються групові

(робота в парах, в трійках, в малих групах, «Карусель», «Акваріум») та фронтальні методи («Велике коло», «Мікрофон», «Незакінчені речення», «Мозковий шторм», «Мозаїка», «Броунівський рух», «Метод прес», «Громадські слухання» та ін.), які дозволяють уникати пасивного засвоєння знань, сприяють виробленню соціально важливих навиків роботи в колективі, взаємодії, дискусії, обговорення.

Крім того, при застосуванні інтерактивного навчання поглиблюється мотивація навчальної діяльності, у студентів спостерігається вироблення вміння приймати спільні рішення, поліпшуються комунікативні уміння, якісно змінюється рівень оволодіння головними мислительними операціями – аналіз, синтез, узагальнення, абстрагування тощо. Використання інтерактивних технологій забезпечує можливість студентам постійно спілкуватися між собою, з викладачем. Таким чином, забезпечується постійний взаємозв'язок учасників навчального процесу. Ефективність використання інтерактивних технологій забезпечується дотриманням ряду педагогічних умов, серед яких нами було виділено наступні: створення доброзичливої, комфортної атмосфери; ретельна підготовка до організації та проведення заняття, що передбачає визначення чіткої структури та складання плану роботи; забезпечення активної взаємодії учасників навчально-виховного процесу, залучення кожного до спільної діяльності; створення ситуацій успіху; постійний контроль щодо досягнення поставлених цілей (вони повинні бути чітко сформульовані і легко контролювані) та ін.

Проте, варто пам'ятати, що використання інтерактивних технологій не має бути стратегією, досвідчений педагог завжди знайде можливість використання та оптимального поєднання інтерактивних методів, що забезпечить високу продуктивність процесу навчання, досягнення мети та принесе неабиякий результат. Інтерактивні технології мають зайняти особливе місце у сучасній освіті так як вони здатні створити комфортні умови навчання, за яких кожен учасник відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність.

Основою навчального процесу, за таких умов, є постійна, активна, позитивна взаємодія всіх його учасників. Відбувається колективне, групове, індивідуальне навчання, навчання у співпраці, коли викладач і студенти – рівноправні суб'єкти навчання.

Список використаної літератури

1. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник. – К.: Академвидав, 2004. – 352с.
2. Нісімчук А.С., Падалка О.С., Шпак О.Т. Сучасні педагогічні технології. – К.: А.С.К., 2000. – 368с.
3. Освітні технології: Навч.-метод. посібник / О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін.; За ред. О.М. Пехоти. – К.: А.С.К., 2002. – 256 с.
4. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія і практика. – К., 2002. – 136с.
5. Саган О. Інтерактивні методи навчання як засіб формування навчальних умінь молодших школярів//Початкова школа.–2002.–№3.
6. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии. – М., 1998.
7. Фасоля А.М. Особистісно-зорієнтоване навчання: дидактичний аспект//Українська мова і література. – 2003. – № 48.

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ «Я У СВІТІ»

У сучасних умовах стрімкого розвитку науки і техніки, інформаційних технологій, зміни структури та змісту освіти, її гуманізації особливого значення набуває питання підготовки учня до життя в складних умовах, що швидко змінюються. Вся ця підготовка пролягає через шлях навчання, у процесі якого найважливішу роль відіграє пізнавальна активність учнів.

Пізнавальний інтерес є ефективним засобом успішного навчання, необхідною умовою досягнення позитивних наслідків, найважливішим мотивом пізнавальної діяльності людини, який збуджує її до пошуку істини, сприяє оволодінню учнями досвідом пошукової діяльності в атмосфері загального захоплення цікавою справою.

Проблема формування і розвитку пізнавальних інтересів особистості завжди привертала увагу психологів, педагогів, методистів, учителів-практиків. Ця проблема розглядалась у працях Н. Бібік, Б. Друзь, О. Киричук, О. Савченко, М. Савчина, О. Скрипченко, В. Сухомлинського, І. Шамової, Г. Щукіної та інших.

Актуальність теми статті зумовлена необхідністю розвитку пізнавальної активності в учнів. Адже неможливо уявити навчально-виховний процес без активізації пізнавальної діяльності, тому що вона створює умови для самореалізації учнів, сприяє підвищенню теоретичних знань, розвитку інтелектуальних здібностей.

Метою статті є розкриття умов розвитку пізнавальної активності молодших школярів на уроках «Я у світі».

Сучасна початкова школа покликана виявляти і розвивати здібності учнів, формувати уміння і бажання вчитися. А реалізувати ці завдання можна на основі формування пізнавальної активності молодших школярів.

Активність як важлива характеристика діяльності розглядається сучасними педагогами і психологами як головна, пріоритетна передумова творчої й ефективної навчальної праці [Л. Арістова, Н. Бібік, Л. Божович, Н. Гавриш, М. Данилов, Д. Ельконін, І. Лернер, В. Лозова, В. Паламарчук, Т. Шамова, Г. Щукіна та інші], адже саме активність зумовлює інтенсивність, результативність діяльності. У психолого-педагогічній науці немає єдиного підходу до визначення поняття «пізнавальна активність». Так, наприклад, Л. Арістова вважає, що пізнавальна активність людини виявляється у процесі її перетворювальної діяльності й передбачає ставлення суб'єкту до оточуючих явищ і предметів [1, с. 34]. На її думку, активність виступає як невід'ємна умова пізнавальної діяльності суб'єкту і змінюється відповідно до того, як змінюється рівень і характер змісту його діяльності. Пізнавальна активність, як відзначає Г. Щукіна, – це особистісне утворення, яке виражає індивідуальний відгук на процес пізнання, живу участь, розумово-емоційну чуйність учня в пізнавальному процесі [4, с. 18]. В. Лозова розглядає це поняття як рису особистості, що виявляється в її ставленні до пізнавальної діяльності, яка передбачає стан готовності, прагнення до самостійної діяльності, спрямованої на засвоєння індивідом соціального досвіду, накопичених

людством знань і способів діяльності, а також знаходить вияв у якості пізнавальної діяльності [3].

В. Сухомлинський вважав, що навчальний процес у сучасній школі «...повинен розвивати всемогутню радість пізнання» [2]. Лише тоді, коли дитина зацікавиться матеріалом, у неї виникне бажання дізнатися про нього більше. К. Ушинський в інтересі вбачав основний внутрішній механізм успішного навчання. Він довів, що зовнішній механізм поневолення не досягає потрібного результату, навчання, позбавлене інтересу і здійснюване тільки силою примусу, вбиває в учні прагнення до оволодіння знаннями. Ефективне навчання неможливе без пошуків шляхів активізації активності учнів. Адже діти повинні не тільки засвоїти певну суму знань, а й навчитися спостерігати, порівнювати, виявляти взаємозв'язок між поняттями, міркувати. А досягти цього можна лише засобами, що активізують пізнавальну діяльність. Разом з цим, успішний розвиток пізнавальних інтересів дитини дасть змогу краще засвоїти нові поняття, сформувати стійкі мислительні системи, що забезпечать роботу пам'яті та уваги.

Навчальний курс «Я у світі» володіє великими можливостями для розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів. Це зумовлено тим, що його вивчення ґрунтується на особистісному розвитку учня, формування його соціальної і життєвої компетентностей, на основі засвоєння соціального досвіду, охоплює загальнолюдські, загальнокультурні і національні цінності, соціальні норми, громадянські норми, толерантне ставлення до різних точок зору. Розвиток у молодших школярів пізнавальних інтересів є умовою розвитку пізнавальних здібностей; зміцнення умінь і навичок самостійно засвоювати та осмислювати навчальний матеріал; формування основних інтелектуальних умінь, необхідних для оволодіння курсом «Я у світі» в початкових класах. Від того, як відбувається розвиток стійких пізнавальних інтересів учнів, залежить активність і самостійність молодших школярів на уроці, а отже і ефективність усієї роботи вчителя. Для цього необхідно формувати здатність особистості творчо, нешаблонно мислити, самостійно поповнювати свої знання, бо прогрес залежить у великій мірі від інтелектуального потенціалу суспільства, освіти і науки. Як писав Г. Ващенко, «людина мислить і творить остільки, оскільки вона вільна й активна. З падінням активності занепадає й процес мислення і творчої фантазії» [2].

Уроки курсу «Я у світі» можуть бути досить різноманітними як за формами роботи, так і за змістом, для розвитку пізнавальної активності вдалим буде використання педагогічних інновацій:

- особистісно-орієнтованих технологій навчання;
- проблемного навчання;
- технології розвитку "критичного мислення";
- інформаційно-комунікаційних технологій;
- проектних та дослідницьких методів в навчанні;
- технології використання ігрових методів: рольових, ділових і інших видів навчальних ігор;
- інтерактивних технологій навчання.

Впровадження та використання інновацій дає можливість встановити в своїй роботі різні форми взаємодії «учитель-учень», що дає можливість вчителю спрогнозувати позитивне ставлення учнів до уроку.

Чим більше вправ на осмислення себе, своїх перспектив, тим гнучкішою й еластичнішою стає психіка дитини, тим успішніше вона входить у соціальні зв'язки.

Для педагога важливими стає вміння розподіляти активність – свою власну і школярів шляхом розгортання різних видів діалогічних форм. Домінуюча ж позиція вчителя знижує навчально-виховний ефект, не залишаючи часу на обдумування, нав'язує учням свою точку зору, ігнорує їхню активність. Натомість і зміст уроку, і методи його проведення мають актуалізувати рефлексивні шари свідомості учня, спрямувати кожного прагнути більшого: більше знати, читати, уміти.

Учитель віднайде такі прийоми роботи в методичному апараті підручника. Їх необхідно колекціонувати, випробовувати. Створюючи образ предмета «Я у світі», який і в змісті, і в процесі містить мотивацію до дії, спонукає до партнерських взаємин у спільній роботі, до самовираження в різних формах активності.

Такими будуть завдання типу:

- Придумай іншу кінцівку історії...
- Візьміть інтерв'ю в учня, який...
- Знайдіть докази «за» і «проти»...
- Висуньте припущення про те, що могло б трапитись, якби...
- Зробіть діораму улюбленої сцени на столі...
- Перелічіть причини, чому сподобалась і чому не сподобалась...
- Організуйте аукціон добрих справ...
- Придумайте нове призначення для...
- Складіть оголошення про...
- Придумайте рекламу...

Безумовно, необхідним елементом побудови навчального процесу є правильне оцінювання діяльності учнів, створення ситуацій успіху в процесі оволодіння програмовим матеріалом.

Значна увага у змісті предмета «Я у світі» приділяється проектним технологіям, які спрямовані на стимулювання інтересу учнів до пошуку інформації, розвиток дитини через розв'язання проблем і застосування здобутих знань у конкретній діяльності. Це – «Славетні українці», «Уявні подорожі в інші країни», «Маленька Україна чи велика?», «Звідки походять назви наших міст?», «Громадянські права і обов'язки» та інші. Робота над проектом – практика особистісно орієнтованого навчання в процесі конкретної праці учня, на основі його вільного вибору, з урахування його інтересів. У свідомості учня це має такий вигляд: «все, що я пізнаю, я знаю, для чого мені це треба і де я можу застосувати ці знання».

Вивчаючи предмет «Я у світі», варто залучати учнів як до індивідуальної, так і колективної практичної роботи. Говорячи про Україну як про державу освічених людей, варто запропонувати учням принести до школи свою улюблену книжку. Зробити у класі виставку книжок. Хай учні коротко розкажуть одне одному про свої книжки. Таким чином, виховуватимемо любов до книги, інтерес до знань. Вивчаючи тему «Як досягти успіху», третьокласники можуть виконати таку практичну роботу: зібрати у класі бібліотеку книжок про життя видатних людей, обмінятися книжками. Читаючи, хай звертають увагу на зв'язок між працьовитістю цих людей і їхнім досягненням. А з допомогою батьків вироблять

власні правила досягнення успіху у житті. Вивчаючи тему «Сім'я», зробіть із учнями колаж із малюнків того родовідного дерева, у якого найбільше гілок. Автор цього малюнка найбільше за інших знає про себе і своє коріння. Нехай учні принесуть до школи свої сімейні світлини. Разом із однокласниками зроблять фотовиставку. Обмінюються враженнями.

Використання ігор у навчанні допомагає активізувати навчальний процес, розвиває спостережливість дітей, увагу, пам'ять, мислення, збуджує інтерес до навчання. Гра – природна діяльність творчого характеру, через яку дитина пізнає світ і вільно проявляє себе. Дослідження показали, що використання дидактичних ігор природничого змісту дає змогу формувати в них міцні знання, підводити до узагальнень, розвивати мовлення та мислення. Дидактичні ігри можуть включатися на різних етапах уроку як структурний елемент, а може і весь урок будуватися як сюжетно-рольова гра (урок-мандрівка). Гра не тільки розвиває пам'ять і логічне мислення, а й дає можливість учням глибше вникати в завдання.

Важливою умовою при вивченні предмета «Я у світі» є залучення учнів до активної пізнавальної діяльності, оскільки об'єкти вивчення важливо сприймати безпосередньо; застосовувати практичні методи навчання, використовувати набуті дитиною знання про способи громадянської активності у знайомих, змінених, набутих педагогічних ситуаціях, що впливатимуть на розвиток досвіду індивідуальної творчої діяльності, залучати до співпраці батьків, створювати умови для самовираження, організації комунікативного спілкування, застосовувати у навчальному процесі елементи дискусії, що є ефективними засобами розвитку особистості, її громадських якостей.

Список використаної літератури:

1. Аристова Л. П. Активность учения школьников / Л. П. Аристова. – М. : Просвещение, 1968. – 138 с.
2. Сухомлинський В.А. Серце віддаю дітям. - К.: Рад. школа, 1988. - 220 с 21. Сухомлинський В.О. Сто порад учителям // Вибрані педагогічні твори: В 5-ти т. - К., 1976. - Т.2. - С.419-656.
3. Лозова В. І. Цілісний підхід до формування пізнавальної активності школярів / В.І. Лозова. – 2-е вид., доп. – Х. : ОВС, 2000. – 164 с.
4. Щукина Г. И. Активизация познавательной деятельности учащихся в учебном процессе: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов / Г. И. Щукина. – М. : Просвещение, 1979. – 160 с.

Левченко Марія,
студентка 51 групи
навчально-наукового інституту педагогіки

АКТИВІЗАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ «Я У СВІТІ» ШЛЯХОМ ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Сьогодні з-поміж важливих завдань, що постають перед системою освіти, особливої актуальності набуває проблема розумового виховання у молодшого школяра. Одним із центральних питань розумового виховання є розвиток пізнавальної активності.

Як і чим зацікавити учнів молодшого шкільного віку, щоб предмет був для них цікавим, потрібним, таким, коли на урок хочеться йти, а з уроку – ні. Напевно,

найважливіше – створювати такі ситуації на уроці, щоб учні були постійно в пошуку і знаходили відповіді на різні питання. Найкраще для цього підходять уроки предмета «Я у світі».

Аналіз літературних джерел із проблеми активізації пізнавальної діяльності учнів засвідчив, що досліджувались її психологічні аспекти (Б.Г. Ананьєв, Л.І. Божович, Д.Б. Богоявленська, Л.С. Виготський, Г.С. Костюк, О.М. Леонтьєв, Н.О. Менчинська, Н.Ф. Талізін, А.В. Фурман); вивчались можливості активізації навчання учнів шляхом удосконалення методів навчання (Ю.К. Бабанський, Б.І. Коротяєв, І.Я. Лернер, М.І. Махмутов, М.М. Скаткін); досліджувався зв'язок пізнавальної активності, інтересу та пізнавальних потреб школярів (Л.П. Арістова, Л.О. Іванова, В.С. Ільїн, В.І. Лозова, Н.Г. Морозова, В.О. Онищук, І.Ф. Харламов, Т.І. Шамова, Г.І. Щукіна). В останні роки питання активізації пізнавальної діяльності учнів висвітлювались у дисертаційних роботах з педагогіки та окремих методик (С.Б. Беляєв, О.В. Ващук, М.С. Головань, М.Я. Ігнатенко, Л.О. Лісіна та ін.). Вивчення праць зазначених учених дало підстави для висновку, що в психолого- педагогічних дослідженнях відсутній єдиний підхід до трактування поняття „пізнавальна активність”. Воно розглядається як компонент пізнавальної діяльності (Л.П. Арістова, Л.О. Іванова, М.Я. Ігнатенко, І.Ф. Харламов, Т.І. Шамова та ін.); як готовність особистості до пізнання зовнішнього і внутрішнього світу (Н.О. Половнікова, В.О. Онищук, Т.І. Шамова та ін.); як одна з рис (властивостей) особистості (М.С. Головань, І.Я. Ланіна, В.І. Лозова, Г.І. Щукіна та ін.). У результаті аналізу та теоретичного узагальнення результатів досліджень учених встановлено, що пізнавальна активність – це складне особистісне утворення, інтегрована якість особистості, що має мотиваційний, змістово-операційний та емоційно-вольовий компоненти і реалізується через ставлення до навчально-пізнавальної діяльності, пізнавальний інтерес, ініціативу, ефективне оволодіння знаннями і способами діяльності, самостійність, цілеспрямованість та наполегливість у навчанні, впевненість у собі, прагнення до самовдосконалення, інтелектуальну рефлексію особистості.

Активність учнів виражається через запитання, прагнення мислити, пізнавальну самостійність в процесах сприйняття, відтворення, розуміння, творчого застосування. Ознаками сформованості активності особистості виступають: ініціативність, характеристика діяльності, енергійність, інтенсивність, ставлення до діяльності, добросовісність, інтерес, самостійність, усвідомлення дій, воля, наполегливість в досягненні мети та творчість. Тому можна виділити певні рівні активності учня в навчальній діяльності:

1. Низький – вчитель повідомляє знання, ставить запитання, дає відповіді, показує як розв'язується завдання, а учень слухає, записує, пригадує повідомлене.

2. Середній – завдання розв'язуються спільними зусиллями викладача та учнів; учні залучаються у частковий пошук.

3. Високий – самі учні здійснюють активний пошук відповіді, знаходять власні способи розв'язання.

Прояв активності в процесі навчання пов'язаний з новими пізнаннями світу. Тому в багатьох педагогічних джерелах відмічається важливість саме пізнавальної активності, яка виникає завдяки продуктивній активності. Отже, пізнавальна активність учнів є показником якості їх навчально-пізнавальної діяльності, спрямованої до ефективного оволодіння знаннями та способами діяльності [3].

Навчальний предмет «Я у світі» реалізує галузь «Суспільствознавство» Державного стандарту початкової загальної освіти і спрямовується на соціалізацію особистості молодшого школяра, його патріотичне і громадянське виховання.

Поступове нагромадження ставлень школярів до себе, до найближчого і віддаленого соціального середовища сприятиме розвитку їхньої самосвідомості і самовизначення у довкіллі, і на цій основі прагнення до самовдосконалення. Цей курс за навчальним планом реалізується в 3-4 класах.

Для того, щоб навчання було успішним на перший план виходить особистісно-орієнтована взаємодія вчителя і учня. Творчий небайдужий вчитель постійно знаходиться у пошуку нових засобів, форм і методів навчання і виховання. За вимогами часу з'являються нові, інноваційні підходи до організації процесу навчання. Інноваційний підхід до навчання або виховання означає введення і використання інтерактивних технологій.

Інтерактивне навчання – це організація продуктивної взаємодії суб'єктів педагогічного процесу, спрямованої на: формування нового знання; засвоєння способів навчальних дій учнями; розвиток комунікативних умінь; соціалізацію за рахунок моделювання життєвих ситуацій. Відповідно до цього визначення, інтерактивні методи – це способи організації продуктивної взаємодії суб'єктів педагогічного процесу [4].

У побудові класифікації інтерактивних методів скористаємося класифікацією інтерактивних технологій О. Пометун і Л. Пироженко, які виокремлюють [3]:

- 1) технології кооперативного навчання (навчання відбувається в робочих групах);
- 2) технології колективно-групового навчання (фронтальні форми роботи);
- 3) технології ситуативного моделювання (симуляції або імітаційні ігри);
- 4) технології опрацювання дискусійних питань (тобто форми організації та проведення дискусій).

У межах технології кооперативного навчання автори розглядають такі методи: робота в парах, ротатійні трійки, карусель, акваріум.

Метод „Карусель” за своєю сутністю є роботою в змінних парах. Використання цього методу забезпечує обмін думками між усіма учнями класу: учні сідають по колу, обличчями один до одного. Після того, як вони обмінялись думками, зовнішнє коло рухається, тоді як внутрішнє залишається нерухомим. Таким чином, усі учні мають змогу обмінятися думками.

На уроках курсу „Я у світі” у початковій школі цей метод часто використовують для проведення взаємоопитувань: кожен учень отримує (або формулює самостійно) питання з теми по черзі задає його учням, із якими опиняється у парі. Цей метод може також використовуватись для обговорення у парах проблемних питань, які вимагають нестандартних рішень. Наприклад: „Що треба робити, щоб під час ожеледиці люди не надали?”, „Навіщо кішці вуса?”, „Як можна побудувати дім без цегли?” тощо.

Метод „Акваріум” передбачає роботу однієї групи, тоді як інші учні спостерігають за процесом її діяльності, а потім аналізують її ефективність та результативність. Наприклад, на уроці група учнів може будувати школу майбутнього, використовуючи всі ідеї, що були висловлені колективно. Решта учнів спостерігають та оцінюють роботу групи. Під час використання цього

методу необхідно враховувати психологічні особливості молодших школярів, які не можуть тривалий час пасивно спостерігати за діяльністю інших.

До технології колективно-групового навчання відносять методи обговорення проблеми в загальному колі (полілоги), мікрофон, незакінчені речення, мозковий штурм, аналіз ситуацій, броунівський рух.

Полілог є одним з основних інтерактивних методів, який розуміється як модифікацію евристичної бесіди. За класифікацією О. Пометун, цей метод має назву “обговорення у загальному колі”. Його сутність полягає в організації інтерактивного обговорення певної проблеми, в ході якого кожен може висловити свою думку. Наприклад, у колі можуть обговорюватись такі питання: „Які справи краще робити одному, а які – разом?”, „Чи кожна людина може стати успішною?”, „Від чого залежить мода?”

Мікрофон є різновидом цього методу: висловлювати позицію можна тому, хто має в руках мікрофон. Цей метод дозволяє організувати відповіді дітей.

Сутність броунівського руху полягає у тому, що учні вільно рухаються по кімнаті, хаотично об’єднуються в пари з метою отримати відповідь на запитання; або рухаються цілеспрямовано: із метою знайти парну картинку, продовження висловлювання тощо. На уроках курсу „Я у світі” для цієї виправи можна ставити такі завдання: „Зібрати тварин у класи”, „Об’єднати тварину та її дитину”, „Знайти для кожної тварини відповідну їжу”.

Технології ситуативного моделювання передбачають симуляції, імітаційні ігри. Імітаціями (імітаційними іграми) називають процедури з виконанням певних простих відомих дій, які відтворюють, імітують будь-які явища навколишньої дійсності. Учасники імітації реагують на конкретну ситуацію в рамках заданої програми, чітко виконуючи інструкцію...”

З метою опрацювання дискусійних питань використовують методи ПРЕС, „займи позицію”, „неперервна шкала думок”, дебати тощо. Метод ПРЕС передбачає побудову висловлювання за таким алгоритмом: Я вважаю... Тому що... Наприклад... Таким чином... За таким алгоритмом можна вчити дітей будувати докази. Наприклад, необхідно довести, що Земля має форму кулі. Використовуючи означений метод, це можна зробити таким чином: „Я вважаю, що Земля має форму кулі. Тому що, якщо вийти з однієї місцевості та рухатися в одному напрямку, потрапиш знову і цю місцевість. Наприклад, це довів своєю подорожжю Магеллан. Таким чином. Земля має форму кулі”.

Метод „Займи позицію” спрямований на поляризацію думок стосовно певної проблеми. Він застосовується на початку дискусії. Наприклад, може бути поставлене таке питання .. Миша польова – це корисна чи шкідлива тварина?”

Неперервна шкала думок є методом, що дозволяє висловити думку усім членам групи. Найчастіше використовується ланцюг питань-відповідей.

Кооперативне навчання є основною формою організації діяльності, що існує паралельно з груповою (фронтальною) формою та визначається як організація навчання у малих групах учнів, об’єднаних спільною навчальною метою. Реалізація означеної форми навчання вимагає об’єднання дітей у групи, склад яких може змінюватись протягом року. Проблемні запитання для всіх груп можуть бути однаковими або взаємодоповнюючими У відповідності до характеру завдання визначається зміст груп: гетерогенний (складається з учнів із різними пізнавальними можливостями) або гомогенний (складається з учнів із приблизно однаковим рівнем пізнавальних можливостей). Організація роботи в групі може

бути паралельно-спільною (кожен член групи розв'язує одне із завдань, що входить до складу нагальної навчальної задачі); або власне спільною (коли одну задачу розв'язують усі разом).

Оптимальний склад груп дослідники інтерактивних технологій визначають від трьох до п'яти учнів, але на початкових шинах допускається поділ на групи з двох осіб. Під час організації роботи в групах пропонується такий розподіл ролей: спікер (або керівник групи), який зачитує завдання групі, організовує порядок виконання, підбиває підсумки роботи, визначає дисципліну; секретар, який веде записи та має бути готовий висловлювати думки як член групи; посередник, в обов'язки якого входить стежити за часом та заохочувати групу до роботи; доповідач, який доповідає про результати роботи групи.

Важливою відмінністю інтерактивних форм роботи від традиційної фронтальної чи групової є постановка мети вчителем перед дітьми. Якщо в традиційній технології переважає постановка однакової мети для кожного, що сприяє конкуренції, змаганням, то інтерактивна технологія передбачає "наявність спільної мети, що вимагає об'єднання зусиль учнів для її досягнення, розподілу функцій та обов'язків між учасниками діяльності, співробітництва, яке засноване на взаємодопомозі в процесі діяльності, взаємонавчання".

Інтерактивні технології відіграють важливу роль у сучасній освіті. Їхня перевага полягає в тому, що учні засвоюють рівні пізнання (знання, розуміння, застосування, оцінювання), у класах збільшується кількість учнів, які свідомо засвоюють навчальний матеріал. Учні займають активну позицію у засвоєнні знань, зростає їхній інтерес у сприйманні знань. Значно підвищується особистісна роль учителя – він є лідером, організатором. Але необхідно зазначити, що проектування і проведенням уроків за інтерактивними технологіями потребують, перш за все, компетентності в цих технологіях учителя, його вміння переглянути і перебудувати свою роботу з учнями.

Список використаної літератури

1. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посібник / І.М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
2. Інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу: інноваційні засоби і технології: монографія. - К.: Атіка, 2005.
3. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1-4 класи. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2013. – 392с.
4. Підласий І. Педагогічні інновації / Підласий І., Підласий А. // Рідна школа. - № 12. – С. 25
5. Гладир В.Г. Інноваційні підходи до викладання предметів гуманітарного циклу http://www.mcprv.ho.com.ua/docs/st_gladur1.htm

Шваб Катерина,
студентка 51 групи
навчально-наукового інституту педагогіки

МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ПОШУКОВОЇ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА УРОКАХ «Я У СВІТІ» У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Формування та розвиток пошукової навчально-пізнавальної діяльності школярів – одна з актуальних проблем сьогодення. Формування творчої

пошукової активності, ініціативи відбувається під впливом суспільства, але розвиток суспільства – процес безперервний. Це постійне оновлення і ускладнення всіх умов і сторін життя, і діяльності людини, нові проблеми міжнародного і внутрішнього життя суспільства, нові наукові відкриття, стрімкий науково – технічний прогрес, зміна праці під впливом змінюваних умов життя – все це ставить перед вчителем та учнем нові та більш складні завдання. Їх пошук і вирішення активно здійснюється наукою і практикою.

Активізація пошукової навчально-пізнавальної діяльності є процесом і результатом стимулювання активності школярів в пізнавальній діяльності. Даній проблемі приділяється значна увага психологами, педагогами та методистами (Н. Бібік, В. Білий, Т. Шушара, Л. Ніколенко, Г. Коберник, В. Лозова, О. Зозуля, Т. Головань та ін.).

Мета статті – проаналізувати методичні особливості керівництва пошукової навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів на уроках «Я у світі».

На сучасному етапі розвитку суспільства зросло значення початкової освіти, як підготовчої ланки до наступного навчання школярів. Це, з одного боку, ще більше підносить важливість даної проблеми, а з другого вимагає від класоводів оптимального впливу на формування особистості учня, який в цьому віці є найбільш сприятливим до виховання. В молодших класах в учнів формуються основні інтелектуальні уміння, необхідні для успішного оволодіння курсом початкової школи, розвитком пізнавальної активності і здібностей; зміцненню їх умінь і навичок, активного засвоєння та осмислення навчального матеріалу. Найважливішою умовою формування цих умінь є підвищення пошукової навчально-пізнавальної діяльності учнів.

Перш за все, потрібно зауважити, що формування в молодших школярів навиків пошукової діяльності має відбуватися у руслі розвивального навчання. Розвивальне навчання – не просто один з нових методів навчання, воно є праобразом принципово нової системи освіти. В основі розвивального навчання лежить уявлення про розвиток дитини як суб'єкта особистої діяльності. Тому головна мета вчителя – забезпечити її розвиток, вивчити особисті навчально-пізнавальні можливості учня, визначити індивідуальні зони його найближчого розвитку та допомогти формуванню ще не сформованих здібностей [1, с. 13]. Головною метою розвивального навчання є формування активного, самостійного, творчого мислення учнів і на цій основі поступового переходу до самостійного навчання. Завданням розвивального навчання є формування особистості з гнучким розумом, розвиненими потребами до подальшого пізнання і самостійних дій, з певними навичками і творчими здібностями.

Отже, проблему організації пошукової навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів потрібно вирішувати на новому рівні. Виникла необхідність в розробці науково-обґрунтованої системи засобів організації пошукової навчально-пізнавальної діяльності і у виявленні дидактичних умов її реалізації в шкільній практиці. Важливо підібрати такі методи навчання, які б сприяли ефективності навчання, активізували пошукову навчально-пізнавальну діяльність молодших школярів.

Роль пошукової навчально-пізнавальної діяльності у розвитку особистості учнів природно зумовлює постійний інтерес педагогів-практиків до цієї проблеми. Неможливо охарактеризувати всі методи формування пошукової навчально-пізнавальної діяльності школярів у зв'язку з їх різноманітністю.

Однак, можна назвати ті методи формування пошукової навчально-пізнавальної діяльності, які є найвагомішими. До таких належать: частково-пошуковий метод, проблемного навчання, проектно-пошуковий, метод активного навчання, самостійна робота школярів. Виділення саме цих методів як основних зумовлене тим, що проблемність лежить в основі пошукової навчально-пошукової діяльності, а самостійна робота та метод проектів є формою реалізації цього підходу.

Більшу перевагу вчителі початкової школи надають *частково-пошуковому методу*. Виклад навчального матеріалу здійснюється у процесі евристичної бесіди, яка використовується на всіх етапах уроку. Рекомендуємо вчителям під час опрацювання теми «Правила життя в суспільстві. Права й обов'язки» застосовувати бесіду на тему «Наша країна – Україна». Мета даної бесіди передбачатиме розширення знань про найпростіші права й обов'язки людини в Україні (рівноправність людей, право кожного на працю, захист, відпочинок, право на освіту); виховання турботливого ставлення до довкілля, культурної спадщини.

Необхідно вказати і на такі особливості роботи на уроках курсу «Я у світі», як використання зв'язку навчання з життям, який забезпечує *метод проблемного навчання*. Проблемне навчання – один із засобів розвитку розумових сил учнів, їх самостійності та активності, творчого мислення. Воно забезпечує міцне засвоєння знань, робить навчальну діяльність захоплюючою, оскільки вчить долати труднощі самостійно. Проблема ситуація виникає в тому випадку, коли в процесі навчальної діяльності учень зіткнувся з чимось невідомим, незрозумілим.

Щодо способів розв'язання виділяють такі проблеми: фронтальна – проблема, яку ставлять перед усім класом і вирішують зусиллями всіх учнів; групова – вирішується окремою групою учнів. Групи можуть розв'язувати одну загальну або кожна свою окрему проблему; індивідуальна – проблема, яку ставить сам учень або вчитель, але як правило, вирішує учень самостійно. Важливими компонентами проблемного навчання є проблемна ситуація, задача, запитання для оволодіння якою учень або колектив мають знайти й застосувати нові для себе знання чи способи дій [2, с. 68]

Для формування пошукової навчально-пізнавальної діяльності учнів широко використовуються і різноманітні засоби наочності, включаючи кіно- і діафілми, відеозаписи і телебачення. Однак, в масовій практиці наочність використовується головним чином як ілюстрація до розповіді вчителя. За певних дидактичних умов пошукову навчально-пізнавальну діяльність, самостійність мислення викликає застосування наочності, а саме, використання демонстрації та спостереження у структурі уроку. Це сприяє загостренню уваги дітей на вузлових моментах уроку, уточненню й розширенню уявлень і понять дітей, активізації процесів сприймання, пам'яті, мислення. Демонстрація і спостереження підтримує працездатність учнів та їх інтерес до навчання[3, с. 34-36].

З метою розвитку пошукової навчально-пізнавальної діяльності школярів пропонуємо проводити роботу на уроці з *використанням самостійних робіт у курсі «Я у світі»*. Зосереджуємо увагу на тому, що самостійну роботу потрібно застосовувати не тільки на етапі закріплення, але й на етапах сприйняття, усвідомлення, засвоєння учнями нових знань.

Повноцінна пошукова навчально-пізнавальна діяльність досягається при застосуванні *методу активного навчання*. Цей метод на уроці варто втілювати за

допомогою створення змагальних ситуацій з введенням ігрових моментів. Дидактична гра дає змогу яскраво зреалізувати всі провідні функції навчання: освітню, виховну та розвивальну. Використання ігор допомагає сформувати пізнавальну самостійність – якість особистості, що проявляється у готовності власними силами здійснити цілеспрямовану пізнавальну діяльність [5, с. 3-5].

Не менш важливим методом є *проектно-пошуковий*. Суть якого полягає в тому, що у зв'язку з вивченням окремих тем навчального курсу «Я у світі» учні намічають проекти визначених робіт, під час виконання яких застосовуються отримані ними раніше знання. Перевагами застосування проектно-пошукового методу є: розвиток ініціативи, залучення до планової роботи, до обліку всіх видів труднощів, формування вміння розраховувати свої сили в процесі навчальних занять, а також залучення до самостійної роботи. Участь в проектуванні розвиває дослідницькі та творчі здібності, здатність до самовизначення, вміння самостійно конструювати свої знання, здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, вміння планувати свою роботу та презентувати її.

Вище наведені методи та засоби навчання забезпечують на уроці «Я у світі» організацію пошукової навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів. Сприяють розвитку пізнавальних інтересів в учнів; відбувається мотивування, з'являється задоволення від діяльності, адже учні бачать результат своєї праці; розвивається вміння співробітництва; встановлюються зв'язки із життєвим досвідом; розвивається саморегуляція в діяльності та вміння ставити мету і досягати її.

Список використаної літератури

1. Захарова Н. І. Пізнавальні завдання формують в учнів загально пізнавальні вміння / Н. І. Захарова // Початкова школа. – 2001. - №1. – С. 67-70.
2. Коберник Г. І. Стимулювання навчально-пізнавальної активності молодших школярів / Г. І. Коберник. - Дніпропетровськ: Видавництво ДДУ, 1996. – 140 с.
3. Костюк Г. С. Педагогічні умови поліпшення якості уроку / У кн. : Психологічні умови поліпшення якості уроку / [за ред. Г. С. Костюка та І. О. Синиці]. – К. : Радянська школа, 1989. – С. 3-16.
4. Ніколенко Л. Т. Розвиток пізнавальної активності і самостійності учнів / Л. Т. Ніколенко // Початкова школа, 1990. - №3. – С. 2-9.

РОЗДІЛ 2. ЗМІСТ ВИХОВАННЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Алексєєва Марія,
студентка 51 групи
навчально-наукового інституту педагогіки

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ «Я У СВІТІ»

Початок ХХІ сторіччя ознаменований кардинальними змінами в соціально-політичному та суспільному житті людини, зростанням вимог до освітнього рівня її громадян. Питання збереження здоров'я школярів в освітньому процесі останнім часом набуло особливої *актуальності*. На жаль, останні статистичні дані свідчать про те, що за період навчання дітей у школі стан здоров'я погіршується в 4-5 разів. І ці факти підтверджують, що саме в школі учень отримує певне захворювання, відхилення від здоров'я. У зв'язку з цим формування здоров'я має відбуватися в роки інтенсивного розвитку учнів, що припадає на період навчання в школі. Перші роки навчання є базовими для формування ключових компетентностей, які спрямовують подальший життєвий шлях та навчальні можливості учнів, формуючи стиль навчальної діяльності та моделі поведінки, розуміння себе як члена соціальної спільноти. Однією з таких компетентностей є здоров'язбережувальна компетентність.

Тому одним із головних завдань сучасної початкової освіти є формування у дітей знань, умінь і навичок збереження здоров'я та розуміння переваг здорової людини, а діяльність учителя на кожному уроці «Я у світі» повинна бути орієнтована на прищеплення дітям стійкої позиції цінності та почуття відповідальності за збереження й зміцнення власного здоров'я. Отже, основним завданням сучасної школи стає виховання компетентної особистості, яка не тільки володіє знаннями щодо здоров'язбереження, а й уміє застосовувати їх у житті, адаптуватися до складних соціальних умов, підтримувати своє здоров'я на належному рівні, надавати опір негативним впливам [4; с.104].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання окресленої проблеми, доводить, що науковці приділяють значну увагу визначенню умов формування здоров'язбережувальної компетентності в підростаючого покоління. Так, педагогічні умови формування здоров'язбережувальної компетентності в учнів загальноосвітніх шкіл аналізують О. Аксьонова, Т. Бабко, Т. Бойченко, А. Карабашева та ін. Проблемі збереження здоров'я дітей молодшого шкільного віку, присвятили свої дослідження: Н. Бібік, А. Борисенко, І. Брехман, О. Ващенко, М. Гончаренко, О. Дубогай, І. Дубровіна, Н. Кацур, С. Кондратюк, А. Маслоу, О. Московченко, В. Оржеховської, О. Савченко, С. Свириденко та ін.

Саме тому **метою** статті є обґрунтування необхідності збереження, зміцнення та відтворення здоров'я молодших школярів шляхом створення

необхідних педагогічних умов для формування здоров'язбережувальної компетентності учнів молодшого шкільного віку.

Компетентність - здатність учня самостійно реалізовувати практичну діяльність і розв'язувати життєві проблеми, яка ґрунтується на набутому навчальному та життєвому досвіді, особистісних цінностях і здібностях (О. М.

Новиков). Це комплекс знань, умінь, ставлень та цінностей, які спрямовані на збереження й укріплення здоров'я – свого та оточуючих, на уроках «Я у світі» та в позаурочній діяльності. Одна з ключових компетентностей – це здоров'язбережувальна, вона включає в себе:

- уявлення і поняття про здоров'я, здоровий спосіб життя та безпечну поведінку;
- усвідомлення здоров'я як вищої життєвої цінності;
- взаємозв'язок організму людини з природним і соціальним оточенням;
- удосконалення фізичної, соціальної, психічної та духовної складових здоров'я та дбайливе ставлення до свого здоров'я.

Важливим складником шкільної освіти є формування мотивації до збереження та зміцнення здоров'я. Саме на досягнення цієї мети й спрямований курс "Я у світі". Його завданнями є формування в учнів свідомого ставлення до свого життя і здоров'я, оволодіння основами здорового способу життя, життєвими навичками безпечної та здорової поведінки, формування в учнів здоров'язбережувальної компетентності.

Навчання учнів має бути спрямованим на опанування ними навичками, що сприяють здоровому способу життя:

- санітарно-гігієнічними навичками;
- навичками раціонального харчування, рухової активності, режиму праці та відпочинку;
- навичками ефективного спілкування, співчуття, розв'язання конфліктів, поведінки в умовах тиску, погроз, дискримінації; - навичками самоконтролю, аналізу проблем і прийняття рішень, визначення життєвих цілей та програм тощо.

Саме школа має відігравати провідну роль у формуванні у дітей життєво важливих компетенцій, необхідних для збереження власного здоров'я. Саме тому планування діяльності на уроках «Я у світі» передбачає широке використання методів навчання, що базуються на принципі активної участі самих учнів: "мозкова атака", моделювання ситуацій, рольові ігри, дискусії, дебати, робота у малих групах; розгляд та аналіз конкретних життєвих ситуацій, складання планів дій у проблемних ситуаціях, тощо.

Добираючи додаткові матеріали до уроків, учителю слід особливу увагу звернути на відповідність їх змісту віковим особливостям, реальним потребам учнів та їх навчальним можливостям. Лише за цих умов реалізація освітньої траєкторії учнями за схемою: "знання" – "уміння" – "ставлення" – "життєві навички" сприятиме формуванню мотивації учнів щодо здорового способу життя.

Як показує практика формування здоров'язбережувальної компетентності не є пріоритетним дидактичним спрямуванням у роботі вчителів початкових класів. Так, поза їх увагою залишається формування досвіду здоров'язбережувальної діяльності, тобто уміння застосовувати практичні уміння і навички у ситуаціях передбачених програмою; також недостатня увага приділяється мотивації учнів на щоденне збереження і зміцнення власного здоров'я, що має ґрунтуватися на ціннісних орієнтаціях. Значна їх частина не володіє способами навчально-пізнавальної діяльності у сфері здорового і безпечного способу життя; досвідом застосування набутих знань, сформованих умінь і навичок у навчальних і життєвих ситуаціях, передбачених програмою; досвідом емоційно-ціннісного ставлення до власного здоров'я.

Для досягнення позитивного результату та актуалізації здоров'язбережувальної компетентності необхідно щоб на уроках «Я у світі» відбувалося переважання практичних дій і вправлянь учнів у засвоєнні змісту навчального матеріалу; зв'язок теоретичного матеріалу з можливостями його практичного застосування; спостереження за об'єктами (предмети, явища), подіями, поведінкою пішоходів, водіїв, рухом транспортних засобів, спеціальних машин тощо; виконання практичних робіт, дослідницьких проєктів, практичних і творчих завдань; обговорення навчальних і життєвих ситуацій; залучення дітей до рольових ігор, інсценізацій казок, діалогів з однокласниками, медичними працівниками школи щодо збереження і зміцнення здоров'я; робота у парах, малих групах; моделювання різних типів поведінки; запрошення на уроки, здоров'язбережувальні заходи працівників ДАІ, медичних працівників, батьків, водіїв, пожежників, свідків ДТП; використання усної народної творчості.

Такі принципи активного навчання забезпечують інтерес дітей до знань, запобігають перевтомі. За допомогою активних методів навчання діти отримують важливу для себе інформацію, що сприяє формуванню знань, умінь та навичок щодо здорового способу життя та позитивного уявлення про себе, через визнання сильних якостей своєї особистості, співчуття та поваги до інших людей, визнання поведінки, яка вважається прийнятною в суспільстві, визначення цінностей. Діти набувають навичок здорової міжособистісної комунікації, критичного мислення для розв'язання складних проблем, пошуку альтернатив, вчать висловлювати свою думку, відкрито говорити про свої почуття, приймати рішення в ситуаціях, які загрожують здоров'ю [3, с. 97]

Діяльність учителя кожен урок повинна бути орієнтована на формування в дітей стійкої позиції, що передбачає визначення цінності здоров'я, почуття відповідальності за збереження й зміцнення власного здоров'я, поглиблення знань, умінь та навичок, пов'язаних з усіма складовими здоров'я (фізична, соціальна, психічна, духовна). Формування в учнів компетентного ставлення до власного здоров'я неможливе без реалізації всіх складових здоров'я. Грамотно складений розклад уроків, використання вчителями на уроках та на перервах прийомів рухової активності, нейтралізації стресів, організації гарячого харчування, зв'язок навчального матеріалу з життям, озброєння учнів валеологічними та екологічними знаннями – це повсякденна діяльність школи. Ефективність позитивного впливу на здоров'я школярів методів роботи на уроках «Я у світі» визначається не хаотичністю методів, а системною роботою за всіма напрямками.

Завдання школи – збереження духовного, фізичного, психічного здоров'я учнів, формування в них відповідального ставлення до власного здоров'я. Саме тому виникає необхідність у формуванні здоров'язбережувальної компетентності учнів на уроках «Я у світі» та використанні освітніх технологій, що полегшують формування нових знань, зберігаючи при цьому здоров'я ; забезпечують дитині можливість збереження здоров'я під час навчання у школі, формують в неї необхідні знання, уміння та навички щодо здорового способу життя, навчають використовувати отримані знання у повсякденному житті.

Таким чином, вчителі на уроках «Я у світі» повинні допомогти усвідомити дітям, що здоров'я – це дар не тільки для людини, а й для суспільства; розширити уявлення про способи відтворення та збереження своїх фізичних, інтелектуальних, психоемоційних, творчих ресурсів; спонукати турбуватися про своє здоров'я; розвивати бажання підтримувати традиції здорового способу життя. Для цього під

час навчально-виховного процесу учителю необхідно використовувати не тільки традиційні, а й інноваційні технології навчання для активного формування здоров'язбережувальної компетентності учнів молодших класів.

Список використаної літератури

1. Ващенко О. М. Організація навчально-виховного процесу : навч. метод. посібник / О. М. Ващенко. – Кам'янець-Подільський ФОП Сисин О. В., 2010. – 167 с.
2. Кацур Н. Здоров'я дітей – здоров'я нації (про формування здорового способу життя у школярів) / Н. Кацур // Рідна школа. – 2002. – № 7. – С. 11–14.
3. Кондратюк С. М. Технологія організації сучасного уроку в початковій школі / С. М. Кондратюк, Л. І. Рубан // Серія: Педагогіка і психологія : зб. статей. – Ялта : РВВ КГУ, 2013. – Вип. 41. – Ч. 2. – С. 260–265.
4. Мельник І. М. Аксіологічний аспект технології здорового способу життя молодших школярів / І. М. Мельник та ін. // Сучасні технології навчання в початковій освіті : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (13–14 квітня 2006 р.) / Редкол.: З. Сіверс, О. Кононко, Е. Белкіна та ін. – К. : КМПУ ім. Б.Д. Грінченка, 2006. – С. 105–108.
5. Оржеховська В. М. Здоров'язбережувальне навчання і виховання: проблеми, пошуки / Валентина Михайлівна Оржеховська // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : [збірник наукових праць / Інститут проблем виховання АПН України; за ред. І. Д. Бега]. – Вип. 10, Т. 1. – Кам'янець-Подільський : Видавець Зволейко Д. Г., 2007. – С. 461–466.

Баб'як Аліна,

студентка 51 групи

навчально-наукового інституту педагогіки

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

За різних політико-економічних трансформацій, які переживала Україна, коли змінювалися уявлення про світ і місце людини в ньому, як ніколи гостро постало питання про роль естетизації життя людини та суспільства в цілому, інтеграцію української національної культури у світову, що загалом виражається в посиленні впливу прекрасного на різні аспекти життєдіяльності суспільства.

На сучасному етапі розвитку української культури та сучасних інформаційних технологій у вихованні дітей актуальним є естетичне виховання майбутнього покоління. Краса здавна вважалася могутнім засобом морального вдосконалення особистості. Головне завдання естетичного виховання полягає в тому, щоб прищепити людині високі норми і принципи моралі, прагнення до творчої діяльності, яка є засобом реалізації духовних потреб особистості. Розвиваючи культуру почуттів, поведінки, особистих інтересів, творчу працю, активну громадську діяльність, можна формувати всебічно-досконалу і розвинену людину.

Над проблемою формування естетичних смаків та національних цінностей працювали чимало педагогів сьогодення, серед яких В. Довбишенко, П. Дроб'язко, Р. Захарченко, П. Ігнатенко, В. Каюков, В. Кузь, І. Мартинюк, Ю. Руденко, З. Сергійчук, М. Стельмахович, Б. Ступарик, Є. Сявако та інші. У кінці ХХ ст. академіком АПН України Д. Тхоржевським започатковано наукову школу з проблеми національного виховання учнів загальноосвітніх закладів

навчання. Окремі педагогічні аспекти формування в учнів естетичних цінностей були розглянуті у дослідженнях Б. Тимківа, О. Лихолата, Л. Оршанського, В. Рака, Л. Савки, С. Чебаненка, С. Павх, М. Бойчука.

Мета статті – розкрити особливості формування естетичних смаків учнів на уроках трудового навчання.

Кожний елемент педагогічної системи повинен нести естетичне навантаження в тісному взаємозв'язку з іншими елементами системи: мета праці - з її процесом, процес - з результатом, результат - з особистими відносинами, відносини - з якостями особистості. Ідеальна сторона процесу праці полягає в тому, що виконуючи будь-яку роботу, школярі повинні мати в своїй уяві ідеальний образ виробу. Праця виховує естетично не тоді, коли дитина просто щось робить, а коли ця діяльність направлена на відтворення ідеалу. Не лише прибирання, але й розстановка меблів, оздоблення інтер'єру - все це необхідна умова успіху в праці, яка забезпечується його ідеальною стороною. Будь-яка праця, особливо та, яка претендує на естетичну оцінку, починається з її організації.

Розпочинаючи практичну роботу, учень повинен мати перспективу і установку на красу: не лише хто швидше виконає, але й хто виконає краще, зі смаком оформить результат праці, швидше приведе в порядок своє робоче місце. Якщо трудова діяльність в колективі організується як змагання, тоді одним з важливих показників оцінювання повинен бути естетичний вигляд роботи. Це сприяє формуванню й подальшому розвитку естетичних смаків.

Сам процес праці може бути іноді нелегким і потребувати багато вольових зусиль. І тоді в якості стимулу діяльності може виступити прагнення до творчості, образ прекрасного, який необхідно втілити в життя. Тобто, крім того, що учень повинен виготовити корисний, безпечний і зручний виріб, відповідно до його призначення, від повинен бути ще й гарним, викликати задоволення своїм зовнішнім виглядом. Створюючи виріб, учень реалізує внутрішню тенденцію розвитку естетичних смаків. Така практична діяльність збагачує естетичну культуру дитини, відображає закономірності розвитку її естетичних смаків.

В естетичному судженні з приводу досконалості виробу по змісту і формі проявляється вся ступінь культурного розвитку індивіда з однієї сторони, і культурного розвитку суспільства - з іншої [8, с. 34]. Тому естетичний смак виступає істинно людською здатністю "оцінювати" предмет мірою всієї людської культури, взятої в історичному ставленні.

Щоб виріб був гарний, в ньому насамперед повинна найповніше виразитись та мета, яку людина ставить при виготовленні його. Крім цього, задум предмета, його призначення повинні бути виражені в оптимальній формі: якщо в формі предмета найбільш повно виражені мета і зміст речі, то ця форма сприймається як гарна.

В формі виражається не лише відношення учнів до самого предмету. Речі виступають як свідки і посередники його відношення до людей, до дійсності в цілому. Зміст речі збагачується новим естетичним відношенням, розкриває естетичні смаки учнів. Тому вчитель повинен розвивати у школярів відчуття форми, вміння гармонійно поєднувати кольори, оцінювати композицію, гармонію, симетрію. Закон єдності і краси простежується в їх органічному поєднанні. Корисно, коли в оцінюванні виробів приймають участь учні. Це спонукає їх не лише до самокритики, критики, але й вчить всебічно розкривати естетичність даного виробу і виявляти власні естетичні смаки. Ще М. Чернишевський говорив

про те, що важливо знати не лише про те, подобається чи не подобається, але й те, на основі яких міркувань певний предмет йому подобається чи не подобається [3, с. 72]. Тому вчитель повинен це враховувати для виявлення й подальшого розвитку естетичних смаків учнів. Але перед тим, як розпочати практичну діяльність, направлену на виготовлення конкретного виробу, учень повинен проявити творчість, оздобити цей об'єкт праці за власним смаком, але при цьому дотримуючись “законів краси”, гармонійно поєднавши форму, кольорову гаму зі змістом виробу. Це завдання можна поставити лише перед дитиною з розвиненим естетичним смаком. В іншому випадку учень повинен працювати під керівництвом вчителя або в парі з однокласником, в якого розвинений естетичний смак, і це, відповідно, вплине на формування й естетичне збагачення естетичної культури і розвитку естетичних смаків першого.

Формуючи естетичні смаки учнів на уроках трудового навчання, не слід забувати про спецодяг. Учні на уроках праці обов'язково повинні бути в спецодязі. Добре було б, якби в цьому аспекті вчитель і діти проявили творчість, виготовивши свій власний спецодяг, оздобивши його відповідним чином, тим самим створивши власну “емблему” свого класу. В такому одязі учні з великим задоволенням би працювали, адже, він би не лише захищав від забруднення, а й прикрашав, тобто виконував би і естетичну функцію, що сприяло б формуванню естетичних смаків учнів, розвитку їх творчого потенціалу. Навіть така дрібничка в поєднанні з іншими складовими не лише розвиває смаки, а й сприяє розвитку особистості.

Естетичні смаки учнів на уроках трудового навчання формуються під впливом відчуття краси в процесі праці, які виникають в дитини тоді: коли бачить цінність праці для суспільства; коли зміст і характер праці відповідають її нахилам і здібностям; коли трудова діяльність відбувається в естетичних умовах; коли праця сама по собі цікава, складна, різноманітна; коли в дитини є певні трудові навички, необхідні для виконання певної трудової діяльності [6, с. 71].

Звідси випливає висновок: в формуванні естетичних смаків учнів в процесі трудової діяльності, в отриманні естетичного задоволення від праці багато залежить від виду праці, умов і інших факторів, але ще більше - від самих учнів, від їх вміння насолоджуватись працею, яке повинен розвивати учитель трудового навчання.

Естетична організація виробничого середовища учнів включає ряд елементів. Сюди відноситься архітектура будівлі, зокрема школи, інтер'єр навчальних приміщень, колір, освітлення, чистота класу, раціональна організація робочих місць, наочні стенди, спецодяг, озеленення і навіть музичний супровід під час практичної роботи. Тільки на основі комплексного врахування всіх цих елементів досягається повноцінний позитивний вплив середовища на особистість і на формування її естетичних смаків.

Однією з проблем уроків з трудового навчання є недостатній рівень оснащення майстерень. При правильному розумінні ролі уроків трудового навчання в розвитку дітей цій проблемі слід приділяти більше уваги. Перша і необхідна умова - просторий, світлий клас. У такому приміщенні учні з великим задоволенням будуть працювати. При гарному освітленні робочого місця менше втомлюються очі, помітно підвищується активність школяра, їх успіхи в трудовій діяльності. Щоб вирішити проблему освітлення, недостатньо поставити певну кількість

світильників або мати в класі великі вікна. Важливо досягти рівномірності і м'якості освітлення: різке світло не менше втомлює, ніж слабе.

Піклуючись про гарне освітлення, не можна забувати про колір. Немало світла в приміщенні прибавляють чи крадуть кольори, якими пофарбовані стіни, меблі. Так, наприклад, біла поверхня відбиває 80% світла, яке падає на неї. Але слід обережно відноситись до кольорів, адже крім того, що кожний колір спроможний посилювати чи послаблювати освітлення, він ще здійснює психофізіологічний і емоційний вплив на людину. Одні кольори - заспокоюють, інші - збуджують. На особистість важкий вплив здійснює грубе поєднання кольорів, позитивний - гармонія кольорів. "Отже, як і все, що нас оточує, відчуття міри в кольорі, культура поєднання кольорів має велике, хоч і не зовсім усвідомлене, значення", - стверджує Н. Яковлев [9, с. 117].

У створенні естетичних умов праці не меншу роль відіграє така "дрібниця", як краса і зручність інструментів і обладнання. Крім того, потрібно вміти правильно з ними працювати, тобто працювати так, щоб на парті був порядок, щоб все було під руками і нічого не заважало, тобто приділяти увагу правильній організації робочого місця.

Трудове навчання школярів неможливе без врахування рекомендацій наукової організації праці. Взаємодія краси праці і культури на уроках трудового навчання сприяє формуванню естетичних смаків через моральне задоволення, естетичні відчуття, які отримують учні в процесі праці.

Ефективність формування естетичних смаків учнів може забезпечити не випадковий, епізодичний вплив на школярів, а система естетичного виховання, одним з завдань якої є розвиток естетичних смаків. Тому з метою підвищення ефективності процесу формування естетичного смаку учнів вчителю рекомендується звернути увагу на вирішення таких завдань в навчально-виховному процесі:

- * збагачення рівня загальної культури учнів;
- * формування естетичного ідеалу;
- * знайомлення учнів з критеріями краси, які існують в суспільстві;
- * розвиток естетичних почуттів, духовно-естетичних потреб учнів;
- * розвиток вмінь сприймати і оцінювати красу;
- * розвивати бажання створювати красу власними руками.

Ця система повинна опиратись на різноманітний вплив. В ньому велику роль мають відігравати як підготовка до виконання трудових завдань, так і сам процес виготовлення об'єкту праці. В цій системі відповідна роль повинна бути відведена чіткій організації трудової діяльності, боротьбі за красу трудових дій школярів, за високу культуру умов праці. Вибір об'єкта праці і знайомство з ним, постановка мети і планування послідовності виконання трудових операцій, аналіз креслення і його розмітка, обробка матеріалів і оздоблення виробу - все повинно комплексно сприяти розвитку естетичних смаків учнів.

Список використаної літератури

1. Гаврилова К. В. Морально-естетичне виховання школярів. - М.: Педагогіка, 1988. - С. 304 - 307.
2. Зорева О. А. Моральні і естетичні фактори в трудовому вихованні. -К.: Освіта, 1986. - 241 с.
3. Эстетическое воспитание школьников / Под ред. Б. Т. Лихачева. - М.: Просвещение, 1989. - С. 37 - 49.

4. Івашенко Ф. І. Праця і розвиток особистості. - К.: Радянська школа, 1987. - С. 50.
5. Кучерюк Д. Ю. Естетика труда. - К.: Высшая школа, 1989. - 249 с.
6. Раппопорт С. Х. Эстетическое творчество и мир вещей. - М.: Знание, 1987. - 163 с.
7. Толстых В. И. Естетическое воспитание. - К.: Знание, 1987. - 234 с.
8. Яковлев Н. М. Методика и техника урока в школе. - М.: Просвещение, 1985. - 208 с.

Бардакова Ілона,
студентка 12 групи
навчально - наукового інституту педагогіки
Науковий керівник: Н.А. Басюк

ТЕХНОЛОГІЯ ПРОЕКТУВАННЯ НА УРОКАХ «Я У СВІТІ»

Сьогодні суспільство потребує людей нової деформації: активних, ініціативних, самостійних, відповідальних. Щоб сформувати особистість з перерахованими ознаками, варто вже з дошкільного і молодшого шкільного віку включати дітей у діяльність, яка б дозволила їй розкритись і самоствердитись. Такою є проектна діяльність, яка широко практикується на уроках освітньої галузі «Суспільствознавство» у початковій школі. Проектна діяльність формує прагнення до досягнення успіху як вчителів, так і учнів, а також дозволяє простежити осмислення суті моральних правил і норм, вироблення громадянської позиції.

Навчальний проект для учнів—це можливість щось зробити самостійно чи з товаришами; це нова й незвичайна діяльність, що допомагає виявити свої нахили і здібності, самоствердитися, застосувати свій життєвий досвід; це дослідження; це корисна справа, пов'язана з виготовленням потрібної речі, яку можна публічно продемонструвати; це нові відкриття й нові знання; це просто цікаво, тому що незвично.

В основі кожного навчального проекту має лежати близька й актуальна для учнів проблема. Саме вона мотивує діяльність, спрямовану на її розв'язання. Учасники ніби відштовхуються від проблеми, організовуючи діяльність.

Проект, за визначенням Є.Полат, це - сукупність навчально-пізнавальних прийомів, що дозволяють розв'язати ту чи ту проблему внаслідок самостійних дій учня з обов'язковою кінцевою презентацією результатів". Якщо конкретизувати це поняття стосовно молодшого шкільного віку, необхідно зробити акцент на суб'єктивно нових творчих винаходах, що є обов'язковою складовою дитячої проектної діяльності. Таким чином, „творчий проект" можна розглядати як метод, форму організації творчої та самостійної пошукової діяльності та водночас, результат такої діяльності. Отже творчий проект виступає як особистий чи колективний продукт спеціально організованої дослідно-творчої діяльності, в основі якої лежить суб'єкт-суб'єктна взаємодія учасників педагогічного процесу.

Особливість використання творчих проектів у навчальній діяльності полягає в тому, що учням надається можливість творити не тільки в художній, але й в навчальній діяльності.

У початкових класах через введення предмета «Я у світі» готується підґрунтя для диференційованого вивчення суспільствознавчої галузі на наступних ланках

школи. Метою предмета у 3-4 класах є особистісний розвиток учня, формування його соціальної і життєвої компетентностей на основі поетапного засвоєння різних видів соціального досвіду, який охоплює загальнолюдські, загальнокультурні і національні цінності, соціальні норми, громадянську активність, практику прийнятої в суспільстві поведінки, толерантного ставлення до відмінностей культур, традицій, різних точок зору.

На початку XX ст. у м. Далтон (США) педагог Елен Паркхерст запропонувала лабораторний план організації занять: учителі видавали письмове завдання кожному учню, уроки скасовувались. Учні працювали над матеріалом індивідуально та здавали вчителю звіт про виконану роботу. Лабораторний план організації занять став відомий в усьому світі під назвою «дальтон-плану». І хоча у своєму первісному варіанті він проіснував недовго (оскільки учням було не під силу самостійне освоєння навчального матеріалу), дальтон-план вважають родоначальником проектного навчання.

Проектна діяльність безпосередньо впливає на розвиток учня. Для кожного вчителя є незаперечним той факт, що навчальні досягнення молодшого школяра перебувають у тісному зв'язку з особливостями його пізнавальних процесів (сприймання, пам'яті, мислення, уваги, уяви, мовлення). Робота над проектом сприяє розвитку внутрішньої мотивації.

Велике значення для розвитку пізнавальних процесів мають зовнішні та внутрішні мотиви учня. Досвід роботи та педагогічні спостереження дають підставу стверджувати, що у переважної більшості молодших школярів яскраво виражені зовнішні мотиви, які виявляються в їхній допитливості, прагненні бути дорослими, активному сприйнятті всього нового й незвичного. Ці мотиви спонукають учнів також до розробки навчальних проектів. Однак майже не задіяними при цьому залишаються внутрішні мотиви. Це, зокрема, почуття обов'язку, бажання вчитися, любов до книги, пізнавальні інтереси, потяг до самоосвіти, прагнення до успіху тощо.

Таким чином, перед педагогом виникає проблема відшукати такий механізм, щоб друга група мотивів стала домінуючою у навчальній діяльності учнів.

Серед усіх мотивів навчальної діяльності центральним і найсильнішим є мотив, в основі якого – пізнавальний інтерес. Він виникає і зміцнюється лише в ситуації пошуку нових знань, інтелектуального напруження та самостійної діяльності.

Пізнавальні інтереси порівняно з іншими мотивами мають низку переваг, а саме: вони раніше й легше усвідомлюються дитиною; це конкретний і реальний імпульс до навчання; вони доступні для виявлення та спостереження; їх можна розвивати в будь-якому шкільному віці.

Навчання, підкріплене пізнавальними інтересами має активний, дієвий характер. Активізуються розумові процеси учнів. У нього з'являється прагнення до пошуку, до дослідження. Пізнавальні інтереси виявляються через певні емоції або емоційні стани: здивування відкриттям, очікування нового, піднесення у процесі навчання, інтелектуальна радість. Вольові прояви пізнавального інтересу пов'язані з ініціативою учня, самостійністю у здобутті знань, пошуком шляхів розв'язання навчальних завдань.

Ефективним засобом розвитку пізнавального інтересу молодших школярів є метод проектів. Розробка навчального проекту, як і будь-яка нова форма роботи,

викликає в учнів певне здивування чи цікавість. Цікавість є початковою стадією пізнавальної спрямованості особистості учня.

На основі цікавості виникає допитливість – прагнення дитини проникнути за межі побаченого. На відміну від цікавості, допитливість пов'язана зі змістом проектної діяльності й виявляється у прагненні пізнати об'єкт своєї уваги. Для допитливості характерні прагнення до пізнання глибших зв'язків та відношень. Вона виявляється у формі загального інтересу до всього, з чим доводиться зустрічатися дитині. Безпосередній інтерес до нових фактів і явищ переростає в інтерес до пізнання істотних властивостей предметів і явищ, до встановлення причинно-наслідкових зв'язків і закономірностей.

Таким чином, формуються зовнішні мотиви, які у подальшому породжують інтереси, що характеризуються прагненням можливі проблемні питання на практиці. Саме на цій стадії розвитку пізнавальних інтересів найповніше виявляється їх властивість – бути рушійною силою діяльності, і стає можливим залучення учнів до самостійної розробки навчальних проектів. Об'єктивно це виявляється у захопленні учня справою, в потребі творчого застосування знань, їх поповнення.

На уроках «Я у світі» діти працюють над розробкою проектів: «Не роби ні кому зла», «Усім світом охороняємо культуру різних народів», «Історія моєї школи» та інші.

Необхідним елементом у побудові навчального проекту є правильне оцінювання діяльності учнів, створення ситуацій успіху в процесі оволодіння програмовим матеріалом.

Оскільки у змісті предмета «Я у світі» першочерговими є формування системи ставлень учнів до навколишнього світу, створення умов для вибору ними суспільних цінностей, формування соціальної, громадянської компетентностей та вміння вчитися, то і кожен урок вчителя має бути нестандартним, позбавленим знансцентричності, направленим здобуття дитиною практичних навиків.

Список використаної літератури:

1. Бібік Н.М. Я у світі. 3 клас: підруч. для загальноосвіт. навч. закл. / Н.М. Бібік. – Х.: Вид. група «Основа», 2013. – 160 с.:іл.
2. Лось, Ю. А. Методика обучения младших школьников выполнению творческих проектов / Ю. А. Лось, Н. В. Мятяш, Н. А. Семенович, В. Д. Симоненко. — Брянск: Изд. БГПУ, 1998.
3. Онопрієнко, О. В. Управління проектною діяльністю молодших школярів / О.В. Онопрієнко // Навчання і виховання учнів 4 класу: метод. посіб. для вчителів / упор. О. Я. Савченко. – К. : Початкова шк., 2005. – С. 53—64.

Баранчук Іванна,
студентка 11 групи
навчально-наукового інституту педагогіки

НАРОДНА КАЗКА ЯК ЗАСІБ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

На запитання, що найголовніше в педагогічній праці, однозначну відповідь – “знати дитину” — дав славетний український вчений-гуманіст, педагог-практик В.О. Сухомлинський. Розуміти і відчувати ту істину, що кожна дитина — це цілий світ думок, почуттів, зацікавлень, переживань, прагнень, радощів, прихильностей,

прикростей. Головне — розпочати проникнення педагога в духовний світ дитини, розпочати вивчення її мислення, почуттів, характеру, волі, інтересів. Виховувати — це насамперед знати дитину, кожна з яких має особливий, неповторний світ.

Казка – невід’ємна складова народної педагогіки. “ Казка, гра, фантазія, - пише В.О. Сухомлинський, - животворне джерело дитячого мислення, благородних почуттів і прагнень...Через казкові образи в свідомість дітей входить слово з його найтоншими відтінками... Під впливом почуттів, що породжені казковими образами, дитина вчиться мислити словами” [5, с.69].

Л. Кольберг розглядає розвиток моральної свідомості як послідовний процес. Узагальнивши великий експериментальний матеріал, він виділяє шість стадій розвитку, які об’єднують в три рівні.

Перший – доморальний рівень. Норми моралі для дитини – щось зовнішнє, він виконує правила, встановлені дорослими, з суто егоїстичних міркувань.

Другий рівень – конвенціональна мораль. Дитина вже прагне вести себе певним чином з потреби у схваленні, у підтриманні хороших відносин зі значимими для себе людьми.

Третій рівень - автономна мораль. Моральні норми і принципи стають власним надбанням особистості, тобто внутрішніми. У цьому періоді ми ніколи не побачимо дитини в пасивно-демонстративному стані. Вона завжди чимось або зайнята: то вона уважно спостерігає вуличну сварку, якесь захоплення читанням нової книги або ж лізе на дерево чи дах, щоб поглянути звідти на навколишню місцевість. У ній, звичайно, багато рухів, але більшість їх уже з новими, зовсім іншими цілями. Життя у всьому її розмаїтті – ось що зараз збуджує її діяльність; але життя не ілюзорне і фантастичне, а справжнє. У цьому світі дитина мало-помалу залишає ілюзорний світ, в якому жила раніше, але тим не менш напружена увага до казки зачаровує, казки викликають у дітей незвичайний емоційний підйом.

Багато психологів і педагогів відзначають завзятість, з яким діти вимагають повторення казки з усіма деталями і подробицями, без зміни найменших дрібниць, навіть інтонації при розповіданні. Дитині хочеться, щоб казка розповідалася тими ж словами, що і в перший раз, йому приємно ці слова дізнаватися, сприймати в первісній послідовності, відчувати ті ж почуття.

Виховання, в основу якого покладено ідею – тримати дитину подалі від злого, страшного, веде до пригнічення психіки, але не до подолання небезпек і страхів. Малюк легко входить в незвичну для нього казкову обстановку, миттєво перетворюючись на Івана-царевича або царівну-Лебідь, і разом з тим так само вільно перемикається на прозаїчну повсякденність. Він інтуїтивно відчуває, що казки нереальні, але в той же час допускає, що це могло б відбутися і в дійсності.

Крім очікування надзвичайного, чудесного, чарівного дитячій уяві притаманна ще одна потреба. Дитина хоче наслідувати оточуючих його спритних, розумних дорослих, але йому не завжди це вдається. У казці все можливо.

Проте світ казки забезпечує не тільки реалізацію незадоволених бажань. Вирішальну роль грає тут мотив досягнення рівності або, користуючись психологічною термінологією, – мотив компенсації. У дітей за їх соціально-залежного положення часто бувають різного роду прикросі, терплять крах їх прагнення, наміри, вчинки, що зазвичай компенсуються в мріях, уяві. Казка створює прекрасну основу для цієї компенсаційної потреби, приводячи все неодмінно до щасливого кінця.

Завдяки казкам у дитини виробляється здатність співпереживати, співчувати. Маленька дитина, слухаючи розповідь чи казку і відчуваючи реальне існування навіть фантастичного героя, “сприяє” з героєм; старша дитина “бере участь” з героєм.

Видатний педагог К. Ушинський надавав великого значення вихованню, що створене народом і побудоване на народних основах. Адже, на його думку, саме це виховання володіє великою силою виховного впливу, на відміну від тих педагогічних систем, що побудовані на абстрактних ідеях або запозиченні. Педагог не раз наголошував на величезному значенні пам’яток народної творчості у вихованні та навчанні й на чільне місце серед них поставив народні казки “як перші й блискучі спроби” народної педагогіки.

К. Ушинський детально розробив питання про педагогічне значення казок та їх психологічний вплив на дитину; він рішуче підносив народну казку вище оповідань, опублікованих в освітній літературі спеціально для дітей, тому що останні, як вважав великий педагог, все-таки підробка: «дитяча гримаса на старечому обличчі».

Розкриваючи значення казки як педагогічного засобу, треба визнати, що, якщо дітям повторювати хоч тисячу разів один і той же моральний вислів, він для них залишиться мертвою буквою, але якщо ж розповісти їм казку, прийняту тією ж самою думкою, — дитина буде схвильована і вражена нею.

Діти рано привчаються вірно оцінювати розміри явищ, справ і вчинків, розуміти смішну сторону усіляких життєвих невідповідностей. У кожній казці є мораль, яка необхідна дитині, адже він має визначити своє місце в житті, засвоїти морально — етичні норми поведінки в суспільстві.

В. Сухомлинський теоретично обґрунтував і підтвердив практикою, що «казка невіддільна від краси, сприяє розвитку естетичних почуттів, без яких немислима благородність душі, сердечна чуйність до людського нещастя, горя, страждання. Завдяки казці дитина пізнає світ не тільки розумом, але й серцем»[5, с.84]. На його думку, казка - благодатне і нічим незамінне джерело виховання любові до Батьківщини. Казка виховує любов до рідної землі вже тому, що вона — творіння народу. Це духовні багатства народної культури, пізнаючи які дитина пізнає серцем рідний народ.

В українських казках, як і в казках інших народів, приводиться думка, що у праці людина набуває свої найкращі якості. Вона вселяє дітям, що життя жорстоко карає легковажність тих, хто не цінує найголовнішого в житті — повсякденної, завзятої і основної цінності людини — працьовитості.

Оптимізм казок особливо подобається дітям і посилює виховне значення цього засобу. Казка завжди на боці скривджених і пригноблених, про що б вона не оповідала. Вона наочно показує, де проходять правильні життєві шляхи людини, в чому його щастя і нещастя. Кожен крок героя веде його до мети, до фінального успіху.

Професор Карл Бюлер спеціально вивчав роль казки в розвитку дитини. На його думку, герої казок прості та типові, вони позбавлені всякої індивідуальності. Часто вони навіть не мають імен. Їх характеристика вичерпується двома-трьома якостями, які є зрозумілими для дитячого сприйняття. Але ці характеристики доводяться до абсолютного ступеня: небувала доброта, хоробрість, винахідливість. При цьому герої казок роблять все те, що роблять

звичайні люди: їдять, п'ють, працюють, одружуються. Все це сприяє кращому розумінню казки дитиною.

Для повноцінного розвитку дитини необхідна цілеспрямована виховна робота вчителя, адже для молодшого шкільного віку головним є засвоєння соціальних норм морального розвитку, становленню адекватної самооцінки, розвитку критичності по відношенню до себе і оточуючих, розкриття індивідуальних особливостей і здібностей.

Молодший шкільний вік характеризується підвищеною сприйнятливостю до зовнішніх впливів, необхідністю моральних норм і моральних вимог до інших, безпосередньою поведінкою. Ці особливості є запорукою навченості і сприйнятливості молодших школярів, дають великі можливості для систематичного і послідовного морального виховання дітей. Вплив народної творчості на всі сторони нашого життя величезне.

Виховання і освіта у демократичному суспільстві не можуть ефективно функціонувати без народної педагогіки. Народна казка сприяє формуванню певних цінностей, ідеалу. Ідеал для дитини – далека перспектива, до якої він буде прагнути, зв'язуючи з ним свої справи і вчинки. Ідеал, набутий у дитинстві, багато в чому визначить його як особистість.

Список використаної літератури

1. Воловникова Г.М. Педагогічний словник. – М.: АПН, 1961.
2. Глібова Л.С. Педагогічний енциклопедичний словник. – М.: Велика енциклопедія, 2003.
3. Дубровіна І.В. Вікова та педагогічна психологія. – М.: Академія, 1999.
4. Косачева І.П. Моральне виховання молодшого школяра в процесі навчання і виховання. – М., 2005.
5. Сухомлинський В. – Серце віддаю дітям. – К., 1978.

Бойко Альона,
студентка 33 групи
навчально-наукового інституту педагогіки

ВИХОВНЕ ЗНАЧЕННЯ КАЗОК У МОРАЛЬНОМУ ВИХОВАННІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Сучасні діти ростуть і виховуються в той час, коли знижується моральний і культурний рівень покоління, процвітає невихованість, байдужість. Молодь не знає витоків своєї культури, забуває свою мову вживаючи мову сленгу. А це є шлях до духовного зубожіння, до культурної деградації особистості і суспільства. І тому першим і самим головним завданням суспільства повинно стати відновлення духовних і моральних цінностей у підростаючого покоління, формування всебічно розвиненої особистості.

Важливим виховним засобом, який вироблений на протязі століть і перевірений народом є казка. Саме на прикладі казкових персонажів дитина отримує життєвий досвід. Казка як розважає так і виховує характер дитини, найбагатше джерело і підсилювач почуттів, переживань. Казка необхідний засіб в осягненні дитиною світу. Можна без перебільшення говорити, що читання в дитинстві казок є виховання дитячого серця, дотик шляхетності до найпотаємніших куточків дитячої душі. Відкритість дитини до добра, позитивне ставлення до оточуючого світу, до людей, до самого себе, засвоєння норм

морального виховання, відповідальність за свої справи і вчинки все це є результатом виховання казкою. Казка є найкращим засобом прищепити дитині хороші риси характеру, навчити етикету без таких не улюблених нотацій.

Питаннями морального виховання займалися В. Сухомлинський, К. Ушинський, В. Сластьонін, І. Харламов, А. Макаренко та багато інших видатних особистостей. Досліджувана проблема знайшла відображення у працях С. Литвиненко, М. Стельмаховича, П. Еббса. Як у своїх працях розкривають ефективність формування моральних почуттів у дітей через вплив казки.

У формуванні всебічно розвиненої особистості найголовніше місце належить моральному вихованню. Моральне виховання формує моральні поняття, погляди і переконання. У моральному вихованні слід спиратися на гуманістичну ідею, згідно з якою людині властиве прагнення до добра, правди і краси. Моральне виховання – виховна діяльність, що має на меті сформувати стійкі моральні якості, потреби, почуття, навички і звички поведінки на основі ідеалів, норм і принципів моралі, участі у практичній діяльності [6].

Важливим в процесі морального виховання є повідомити дитині сукупність знань про моральні принципи і норми, оволодіти якими вона повинна. Виховуючи дитину ми повинні усвідомлювати, що саме доросла людина є організатором життя дитини, об'єктом пізнання, носієм моральних цінностей, до яких в дитини формується своє певне відношення. Кожен із дорослих є взірцем поведінки і відношення до дійсності. І тому, результат виховання буде тоді кращим, коли більш ідеальним буде сам взірець.

Висвітлюючи засади морального виховання, слід зазначити, що це питання не тільки про засоби й методи виховання, а й про цінності, норми й правила, які людина сприйняла і якими керується в житті. Призначення морального виховання полягає в тому, щоб правильно зорієнтувати формування особистості, а це можливе лише на основі глибокого знання її рушійних сил та мотивів, потреб, життєвих планів і ціннісних орієнтацій вихованця [1].

У словнику В. Даля моральне виховання трактується як «правила для волі й совісті» [3].

Молодший шкільний вік має найсприятливіші умови для морального розвитку дитини і опанування нею простих моральних норм. В моральному становленні особистості молодшого школяра важлива роль належить вчителю, його педагогічній майстерності. В роботі педагога казка є незамінною. За допомогою казки вчитель веде дітей в світ знань, а через казкові елементи знаходить шлях до емоцій дитини. Моральне виховання дитини залежить від умінь вчителем правильно підібрати методи виховання, а їх вибір залежить від віку дітей і їхнього життєвого досвіду. Що вклав педагог в душу дитини в цьому віці, від цього і буде залежати, чого досягне вона в майбутньому і як буде будувати свої відносини з оточуючим її світом. Проблему морального виховання видатний педагог В. Сухомлинський вважав найголовнішою в праці школи. Потрібно сформувати в дитині таку особистість, яка мала б високі моральні і ідейні переконання, культуру поведінки. А це найкраще починати робити, коли життєвий досвід починає тільки накопичуватись, тобто в дитинстві.

Діти молодшого шкільного віку починають усвідомлювати відповідальність перед людьми, думати над сенсом життя і змістом цінностей. Виховання полягає не просто у виробленні етикету, стереотипів поведінки, але, головне, в розвитку мотивів моральної поведінки. Але вже в молодшому шкільному віці дитина може і

повинна регулювати поведінку, оцінювати свої дії і мотиви, передбачити наслідки діяльності і орієнтуватися не на бажання, а на більш далеку моральну мету. Розвиток моральної свідомості дитини – обов'язкова умова морального і духовного становлення. Моральна свідомість формується в процесі виховання розуму, почуття і волі [7].

Молодший шкільний вік психологи називають найсприятливішим для засвоєння моральних норм і правил поведінки. Саме на цьому етапі в особистості закладаються підвалини моральності. Передумови морального розвитку більше не повторяться, і те, що буде упущене тут, надолужити в наступних вікових періодах і мікроперіодах (від класу до класу) виявиться важчим чи зовсім неможливим [2].

В. Сухомлинський говорив: «Ніхто не вчить маленької людини: «Будь байдужим до людей, ламай дерева, зневажай красу, найвище став своє особистісне». Вся справа в одній, в дуже важливій закономірності морального виховання. Якщо людину вчать добру вчать уміло, розумно, наполегливо, вимогливо, в результаті буде добро. Вчать злу (дуже рідко, але буває і так), в результаті буде зло. Не вчать ні добру, ні злу – все одно буде зло, тому що і людиною його треба зробити» [4].

Для вирішення проблеми морального виховання, потрібно шукати нові більш кращі засоби і методи чи переосмислювати вже відомі. Казка і є тим дієвим засобом в вихованні моральних якостей особистості. Моральні проблеми завжди були головними проблемами, які з'єднують казку з життям.

В наш час, знайти спільну мову дорослій людині і дитині стає все важче, все гірше вони розуміють одне одного. Одним з не багатьох засобів, що допомагає об'єднати дорослого і дитину, що дає можливість зрозуміти їм одне одного і є казка. Казка використовується як засіб розумового, морального і естетичного виховання. Читання казок є самим давнім засобом пізнання і виховання, найважливішим педагогічним моментом. Життя і народна практика виховання переконливо доводять педагогічну цінність казки. Казки несуть в собі глибокий зміст і повчання. І саме тому таке велике значення казок в вихованні дітей.

Неможливо уявити дитину, яка ніколи не співпереживав герою казки, не намагалась уявити себе в ролі його магічного помічника, наставника, проходячи разом з ним складний і заплутаний чарівний світ. Казки створюють еталон, тобто людину, якій хочеться і можна наслідувати. Він володіє вихованістю, моральністю, розумом і фізичними задатками. Казка є одним з найдоступніших жанрів літератури молодших школярів [5].

В педагогіці казка є не тільки виховним та освітнім матеріалом, а й педагогічним засобом, методом. Про це педагогіка висловлювалась, ще більш ста років тому. Методами роботи з казкою на уроках є читання, переказ, ілюстрування за мотивами казок. Використання на уроках читання казок і їх переказу, збагачує уроки і одночасно відкриває можливість збереження системи людських цінностей, гуманних відносин між людьми в вихованні дітей. Розповідаючи казку, читаючи і обговорюючи її разом з дітьми, ми сприяємо позитивному ефекту в розвитку їх особистості, в розвитку їхньої мови.

Отже, підбирати казки для дітей потрібно відповідально. Тому, що вони неминуче впливають на літературний розвиток дитини, на формування літературного досвіду, ставлення до книги: небайдужості і інтересу чи байдужості. Казка повинна бути завжди ілюстрована, без цього дітям буде нецікаво і незрозуміло. Але найголовніше казка повинна бути доступна для розуміння

дитини і тоді всі інші критерії її відбору зіграють свою позитивну роль. Ти ніколи не зрозумієш в який саме час і де відбувається описана в казці подія, ця розповідь позачасова і тому казка вічна. Вічний вихователь дитячої душі. Вихователь добрий, надійний і справедливий, який вкладає в дитяче серце найкращі моральні якості.

Список використаної літератури:

1. Бабій І. До визначення сутності поняття «моральне виховання»/ І.Бабій // Рідна школа. – 2009. – № 11. – С. 38-41.
2. Басюк Н. Орієнтири вчителя у моральному вихованні молодших школярів // Рідна школа. – 2007. – № 3. – С. 21-22.
3. Даль В.И. Толковый словарь живого великорусского языка: Т. 1-4. – М., 1955-1956. – Т. 1. – С. 504.
4. Кучинський М.В. Роль усної народної творчості у розвитку молодших школярів // Початкова школа. – 1995. – № 1. – С. 13–19.
5. Мошенцева Л. А., Филиппова Л. В. Нравственное воспитание младших школьников средствами произведений художественной литературы разных народов // Молодой ученый. – 2015. – № 22.1. – С. 67-69.
6. Степанов О.М., Фіцула М.М. Основи психології і педагогіки: Посібник. – К.: Академвидав, 2003. – 504 с.
7. Шелыгина О. Б. Содержание и способы духовно-нравственного воспитания младших школьников на уроках математики // Концепт. – 2015. – Т. 13. – С. 1466-1470.

Василіук Ірина ,
студентка 33 групи
навчально-наукового інституту педагогіки
Науковий керівник: І.М. Коновальчук

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Актуальними питаннями сьогодення є питання естетичного виховання і розвитку естетичної культури підростаючого покоління. Особистісна орієнтація сучасної освіти передбачає прилучення молодшої людини до досвіду людства, до творчої діяльності, що є основою естетичного розвитку особистості. У зв'язку з цим важливого значення набуває осмислення конкретних питань естетичного виховання, діяльності та базових теоретичних засад формування естетичної культури особистості.

Естетичне виховання –це процес формування цілісного сприйняття і правильного розуміння прекрасного у мистецтві та дійсності; здатність до творчого самовиявлення притаманна людині.[1,310].

Однак ця здатність вимагає свідомого, цілеспрямованого, планомірного і систематичного розвитку. Естетичне виховання проникає в усі сфери дитячого життя, воно забезпечується всіма ланками виховання і використовує багатство і різноманітність його засобів.

Під час споглядання картини чи скульптури, в дитини розвивається не лише сприйняття, а й фантазія: вона мислить, уявляє, “домальовує” зображає, бачить за картиною події, образи, характери .

Видатні вчені, естети і педагоги Ю.Борев, О.Буров, В.Вансолов, Л.Волович, І.Долецька, М.Каган, Л.Коган, В.Розумний, В.Скатерщиков, Є.Квятковський, М.Лайзеров, А.Макаренко, О.Семашко, В.Сухомлинський, В.Шестакова зробили значний внесок у розробку теорії естетичного виховання. Насамперед вони визначили основні поняття, на які потрібно спиратися при побудові системи естетичного виховання. Е.Водовозова, П.Каптерева, С.Лисенкова, С.Русова, Е.Михеева, К.Ушинський розуміють, як важливо поєднувати в процесі естетичного виховання всю сукупність різноманітних засобів і форм, що будять і розвивають в школярів естетичне ставлення до життя, до літератури і мистецтва.

Живопис є видом образотворчого мистецтва, твори якого формуються з допомогою фарб, що наносяться на тверду поверхню (основу). Головними засобами виразності тут є колір, колорит (цілісна система співвідношення тонів та відтінків кольору), світлотінь, лінія.

Графіка – вид образотворчого мистецтва, що включає малюнок та засновані на ньому друковані зображення (різні види гравюри – відбитки з пластин). Графіка використовує такі засоби виразності, як контурна лінія, силует, штрих, пляма, контраст білого (лист паперу) та чорного. З допомогою таких незначних засобів митець створює живу картину світу. Саме незавершеність, умовність зображення предмета, лаконізм – важливі засоби художньої виразності у графіці, які дозволяють створювати образно-виразні метафори, різко загострювати образ (графічна сатира та гротеск) [3, 82-82].

Естетичне виховання на уроках образотворчого мистецтва спрямоване на формування здатності сприймати дитиною прекрасне у навколишньому середовищі і мистецтві, на розвиток естетичних почуттів, суджень, смаків, умінь, творчих здібностей, потреби брати участь у створенні прекрасного в житті і художній творчості [1, 252 с.].

Поняття «естетичне виховання» включає в себе естетичний розвиток, естетичний смак, естетичний ідеал, естетичне почуття.

Естетичний розвиток – процес цілеспрямованого становлення в дитині сутнісних сил, що забезпечують активність естетичного сприйняття, творчої уяви, емоційного переживання, а також формування духовних потреб.

Естетичний смак – здатність людини до оцінки предметів, явищ, ситуацій з точки зору їх естетичних якостей. Істотним компонентом у прояві смаку є естетичний ідеал.

Естетичний ідеал – цілісний, соціально обумовлений, конкретно-чуттєвий образ, який є втіленням уявлень людей про досконалість краси в природі, суспільстві, людині, мистецтві.

Естетичне почуття – суб'єктивне емоційне переживання естетичного ставлення до предметів і явищ навколишнього світу. Естетичне почуття виражається в духовній насолоді чи відразі, супроводжує сприйняття і оцінку предмета в єдності його змісту і форми. Розвиток і виховання естетичного почуття спрямовані на формування у вихованців естетичного ідеалу і засвоєння дітьми естетичних норм і оцінок [2, с.304].

Важливе місце в розвитку молодшого школяра займає образотворче мистецтво. В. Сухомлинський писав, що твори образотворчого мистецтва утверджують в юній душі почуття величі й краси людини, підносять особистість в її власних очах.

У навчальному процесі естетичному вихованню сприяє викладання всіх навчальних предметів початкової школи. Предмети естетичного циклу – читання, природознавство, образотворче мистецтво, музика забезпечують учням елементарні знання і навички практичної творчості, естетичної поведінки. У позакласній роботі естетичне виховання проводиться в різних творчих об'єднаннях учнів (хорових колективах, оркестрах народних інструментів, хореографічних, фольклорних, художніх студіях, тощо), творчих об'єднаннях школярів, які пов'язані з відродженням народних ремесел і декоративно-прикладної творчості (рушникарства, вишивання, різьбярства та інших ремесел), у художніх гуртках, студіях, клубах, театрах тощо. Сприяють естетичному вихованню учнів молодшого шкільного віку екскурсії на природу, вечори і ранки, присвячені життю і творчості видатних українських і зарубіжних композиторів та виконавців, видатних художників, виставки, свята та інше [4, 557].

Використання на уроках образотворчого мистецтва в сукупності, музичних, літературних творів, витворів образотворчого мистецтва, сприяє емоційнішому сприйнятті теми, що вивчається [5, 47].

Отже, естетичне виховання в школі починається з молодших класів в процесі вивчення мови, доступних літературних творів, а також на уроках співу, малювання і природознавства. Основний напрям цієї роботи зводиться до практичного ознайомлення дітей з різними видами мистецтва, привчання до їх естетичного сприйняття і простих естетичних думок.

Формування естетичних уявлень, понять і смаків учнів молодшого шкільного віку, досить складне педагогічне завдання. Дуже важливо в початкових класах збагатити учнів уявленнями про художні засоби передачі настрою людини, які використовуються в літературі, музиці і образотворчому мистецтві.

У молодших школярів важливо пробудити: здатність оцінити естетичні риси окремого явища або його елементів, смак до оцінки естетичних властивостей даної науки, самого процесу пізнання, учбово-трудових та інших видів діяльності, пов'язаних з природною дійсністю. Педагогам треба прагнути до розвитку уявлення про цілісну естетичну картину світу, до естетичних оцінок власної діяльності і відношення до природи.

Таким чином, сутність естетичного виховання полягає в організації різноманітної художньо-естетичної діяльності учнів, спрямованої на формування у них здібностей повноцінного сприйняття і правильного розуміння прекрасного в мистецтві і в житті, на вироблення естетичних понять, смаків та ідеалів, розвиток творчих задатків дітей.

Естетичне виховання може здійснюватися через залучення до художньо-творчої діяльності в закладах загальної та додаткової освіти, культури, а також у навчальній діяльності і в різноманітних формах і видах поза навчальної виховної роботи. В основному завдання естетичного виховання в освітньому процесі початкової школи вирішуються за допомогою таких шкільних предметів, як музика, образотворче мистецтво, літературне читання, навколишній світ і трудове навчання. Здійснюючи естетичне виховання, вчителю необхідно враховувати вікові особливості розвитку мислення, сприйняття, пам'яті, уяви дітей і будувати виховний процес у відповідності з цими особливостями.

Так, засобами живопису, скульптури, архітектури, графіки виражається краса життя, природи, виражаються високі думки, почуття. Твори образотворчого мистецтва закликають дітей до прекрасного, відіграють велику роль в

повсякденному житті. Талант розуміти і тонко відчувати прекрасне в образотворчому мистецтві, талант створювати прекрасне в живописі, скульптурі, графіці, малюванні починає формуватися в молодших школярів в процесі особистої творчої діяльності та ознайомленні з образотворчим мистецтвом.

Список використаної літератури

1. Аболина Т.Г., Митропольская Н.Е. Эстетическое воспитание в школе. – К.: Высшая школа, 1987. – 252 с.
2. Лабковская, Г. С. Естетична культура і естетичне виховання: кн. для вчителя / Г. С. Лабковская. – М.: Просвещение, 1983. – 310 с.
3. Сандюк Л.О. Основи культурології – Київ «Центр учбової літератури» 2012 – С.82-82.
4. Сухомлинський В. О. Народження громадянина. Вибрані твори в 5 томах. Т.3. К.: Радянська школа, 1977. – 557 с.
5. Яновська Н. Мистецтво навчання або навчання через мистецтво / Початкова школа. - 2005. - № 9. - С. 47.

Гайдай Ірина,
студентка 51 групи,
навчально-наукового інституту педагогіки

УСНА НАРОДНА ТВОРЧІСТЬ ЯК ЗАСІБ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

У періоди зміни суспільних формацій порушується спадкоємність поколінь у вихованні дітей і, перш за все, у сфері передачі морального досвіду, головних життєвих цінностей і установок. Сформованість моральних цінностей є найважливішим показником цілісної особистості. Істинно самостійною і відповідальною, здатної створити власне уявлення про своє майбутнє життєвому шляху. Сьогодні як ніколи широко усвідомлюється відповідальність суспільства за виховання підростаючого покоління.

Мета статті – визначити ефективні умови для розвитку моральних якостей у молодших школярів засобами усної народної творчості.

У Концепції національного виховання, а також у Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті зазначено, що одним і пріоритетних напрямів реформування виховної системи в сучасній школі є утвердження принципів загальнолюдської моралі [1, с. 2]. Таким чином, бачимо, що саме моральне виховання займає одне з головних місць у виховній системі підростаючого покоління. Результатом виховної роботи педагога має стати моральна вихованість школярів.

Необхідна ланка в процесі морального виховання – моральна освіта, мета якої – повідомити дитині сукупність знань про моральні принципи і норми суспільства, якими вона повинна оволодіти. Усвідомлення і переживання моральних принципів і норм прямо пов'язане з усвідомленням зразків моральної поведінки і сприяє формуванню моральних оцінок і вчинків [3, с.8].

Аналіз наукових джерел засвідчив, що проблема виховання гуманістичних моральних цінностей в учнів досліджувалась різними авторами. Так у ряді наукових робіт відображено наукові аспекти означеної проблеми: загальнотеоретичні засади гуманізації виховання молодших школярів у позаурочній діяльності, перетворення школи в „майстерню гуманності і викладені

у працях Я. Коменського, А. Макаренка, В. Сухомлинського; психологічні аспекти гуманістичного виховання розкриті у працях І. Беха, О. Бодальової, М. Боришевського, О. Киричука, Г. Костюка, Е. Помиткіна; сутність та структура етично-моральних цінностей у сучасній вітчизняній системі виховання обґрунтовані в роботах: Т. Аболіної, О. Вишневського, Е. Корнієнко, М. Красовицького, О. Сухомлинської. Концептуальні засади виховання гуманістичних цінностей учнів сформовано І. Бехом, Н. Ганнусенко, К. Чорною. Є. Докуніна вивчала взаємодію школи і сім'ї у формуванні моральних засад поведінки молодших школярів[4, с. 15].

Усна народна творчість узагальнює багатовіковий людський досвід, вона є носієм і втіленням народної мудрості, народного світогляду, його ідеалів. У ній відбивається національна психологія, національна свідомість народу, це його історія, філософія, мораль, правові закони. Узагальнені форми життя, виховання, навчання, спостережливості втілювались у рідному слові, закріплювались, передавались із вуст в уста, шліфувались, набували значимості «народних перлин», які передавались як найдорожча спадщина[5, с. 43].

Усна народна творчість — важлива частина національної культури. Вона є джерелом пізнання історії народу, його суспільної свідомості, етичних норм та естетичних уявлень. Фольклор здійснив відчутний вплив на становлення й розвиток літератури. Народнопоетичні мотиви відіграли помітну роль у формуванні літературних сюжетів, а фольклорні теми, образи, персонажі використовувалися й переосмислювались літературою упродовж всього її існування. Письменники завжди запозичували з народної творчості символіку, використовували і модифікували фольклорні жанри.

У фольклорних творах знайшли відбиток особистості світогляду, мислення, моралі нашого народу. У цьому жанрі втілено думки, надії, сповідання, естетичні ідеали українців, відображено багатовікову боротьбу із ворогами. Знання фольклору сприяє вихованню позитивних літературних смаків, розумінню людських стосунків, міцному й глибокому усвідомленню учнями матеріалу з української літератури, орієнтує педагогів на широке використання фольклористичних жанрів під час вивчення будь-яких предметів.

«Українськими засобами виховати розумну працюовиту дитину, не одірвану від свого народу, а навпаки – пов'язану з ним пошану до усього свого, знанням усього того, серед чого вона виросла», - це кредо поборників українського шкільництва М. Драгоманова, С. Русової, П. Чубинського якнайкраще засвідчує всю вартість народної педагогіки для української інтелігенції. У статті «В оборону казки» С. Русова писала: «Казка й дитина щось таке споріднене. Вони так одне з другим зрослися, що якби педагоги не намагалися вигонити казку з дитячої хати, вона таки пануватиме, бо вона природно відповідає вимогам дитячого розуму» [6, с. 18].

Різні аспекти роботи з казкою висвітлені у працях психологів (О. Запорожець, Н. Карпинська, Т. Рубцова, Н. Молдавська) та педагогів (А. Абдуліна, Н. Бібко, М. Львова, Н. Светловська).

Узагальненою пам'яттю українського народу, конденсацією роздумів, спостережень, висновками з життєвого досвіду є прислів'я і приказки. У своїй сумі вони становлять ніби неписаний звід правил, якими має керуватися людина у повсякденному житті. Вони не констатують якийсь факт, радше рекомендують чи застерігають, схвалюють чи засуджують, повчають, бо за ними стоїть авторитет

поколінь [7]. Українські прислів'я і приказки дають змогу одразу скласти уявлення про менталітет народу, а також дозволяють стверджувати наявність значної кількості вічних проблем, виховання культури поведінки на сучасному етапі є важливою проблемою.

Серед українських прислів'їв є чимало творів з іншими мотивами. Зокрема, звертають на себе увагу прислів'я про вік та зовнішність людини, про дружбу, дозвілля тощо.[6, с. 8]

Зміст початкової освіти складає основу різнобічного розвитку учнів, формування у них мислення пізнавальних інтересів, оволодіння навичками здобувати знання. У цей період у молодших школярів інтенсивно формуються інтелектуальні, соціальні і моральні якості. Саме в початковій школі учні отримують основи знань з навчальних дисциплін, правил поведінки, розуміння гуманістичних цінностей, що будуть служити підґрунтям їхньої успішної діяльності та поведінки впродовж усього життя.

Поняття «народ» і «виховання» тісно взаємозв'язані, вони не існують одне без одного. Народ завжди виступає вихователем підростаючого покоління, тому виховання при цьому набуває народного характеру. Уся народна педагогіка ґрунтується саме на моралі.

Проаналізувавши зміст українських народних казок бачимо, що народ у своїй творчості піднімає найрізноманітніші проблеми, пов'язані з гуманним ставленням один про одного, такі як: взаємовідносини батьків і дітей, співчуття та доброзичливість, вибору між добром і злом, життєвого шляху. На прикладі казкових героїв: сміливих і добрих, смішних і безкорисливих, діти мають чудову можливість вчитися розуміти що добре й погано та як слід поводитись. Прислів'я і приказки дають поради і настанови щодо культурної поведінки адже пройшовши випробування часом мають безумовний авторитет.

Перед загальноосвітньою школою ставиться завдання підготовки відповідального громадянина, здатного самостійно оцінювати, що відбувається і будувати свою діяльність відповідно до інтересів оточуючих людей. Рішення цієї задачі пов'язане з формуванням стійких моральних властивостей особистості школяра.

Формування морального виховання у початковій школі на засадах народних традицій та обрядів здійснюється не тільки у навчально-виховній роботі в школі, але й у повсякденному житті; в цьому допомагає використання українських народних свят, усних журналів, заочних подорожей, проведення систематичних бесід, прогулянок, екскурсій, вечорів питань та відповідей, які при щеплюють молодшим школярам любов до українських народних традицій.

Отже, використання на уроках і в позаурочний час засобів усної народної творчості (загадок, приказок, прислів'їв, казок) допоможе виховати патріотів, котрі любитимуть і поважатимуть рідну мову, свій край, знатимуть українську народну творчість і передаватимуть її з покоління в покоління. Це дасть можливість сформувати справжню гуманну людину, котра вмітиме жити серед людей за законами розуму, довір'я, любові, милосердя та людяності, людину котра бережливо буде ставитися до себе та до усього живого, що її оточує. Якщо нам вдасться цього досягти, то у майбутньому зможемо уникнути багатьох соціальних проблем, нація наша буде сильною і безсмертною, а життя стане добрішим, щасливішим і світлішим.

Список використаної літератури:

1. Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти // Інформаційний збірник МОУ. – 1996. – №13. – С. 2-5.
2. Безверхий О. С. Особистісні передумови засвоєння молодшими школярами моральних норм // Педагогіка і психологія. – 1999. - № 2. – с. 43-49.
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник / Гончаренко С. - К.: Либідь, 1997. - 376 с.
4. Горький М. Про літературу. – К.: Держлітвидав України, 1954. – С. 243.
5. Каирова И.А. Нравственное развитие младших школьников в процессе воспитания. - М.: Просвещение, 1979.
6. Ковальчук І.В. Моральне виховання учнів українських шкіл Буковини (друга половина ХІХ–початок ХХ ст.): Автореф. . дис. канд. пед. н. (13.00.01) / Прикарпатський ун-т ім. В.Стефаника. – Івано-Франківськ, 2001. – 21 с.
7. Матвієнко О. В. Основи морального виховання особистості молодшого школяра. - К.: Стилос, 1999. – 152 с.

Герасименко Любов,

студентка 31 групи

навчально-наукового інституту педагогіки

ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ ПОВЕДІНКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ НАРОДНОЇ ПЕДАГОГІКИ

В умовах сучасного суспільства, коли у нашому житті з'являються такі негативні явища як девальвація моральних цінностей, низький рівень культури населення, проблема морального виховання є особливо актуальною. Недаремно питання морального виховання виходить на одне з перших місць у системі виховання майбутнього громадянина незалежної української держави.

Однією із складових морального виховання є виховання культури поведінки, яку розглядаються як важливу соціальну, педагогічну і психологічну проблему, від успішного розв'язання якої залежить розвиток у підростаючого покоління високих моральних якостей, глибокої інтелігенції і справжнього духовного багатства.

Значний інтерес мають праці вчених, зокрема з таких проблем як: морально-етичне виховання молодших школярів (А.Богущ, А.Каніщенко, А.Корнійчук, В.Мацулевич, Н.Смовська, К.Щербакова); виховання культури поведінки учнів (В.Білоусова, Н.Богданова, Т.Говорун, Н.Кисельова та ін.); етика взаємин у шкільному колективі (В.Білоусова, О.Матвієнко).

Мета статті– детально розглянути питання щодо формування в учнів початкової школи культури поведінки та засвоєння правил поведінки у повсякденному житті.

Як відомо, молодший шкільний вік вважається особливо благодатним для формування основ культури поведінки. Діти цього віку більш свідомо, ніж дошкільники, спроможні сприймати вимоги до своєї поведінки. До того ж вони характеризуються підвищеною сприйнятливістю до зовнішніх впливів, здатністю до наслідування. Власний моральний досвід молодших школярів відносно обмеженим. Тому вони надзвичайно вірять у істинність того, що говорять дорослі, насамперед учитель, у безумовність і необхідність моральних норм. Саме це й відіграє вирішальну роль в успішному сприйнятті дітьми правил культурної поведінки.

Культура поведінки - це сукупність форм повсякденної поведінки людини, в яких знаходять зовнішнє вираження, моральні та естетичні норми цієї поведінки [1, с.134].

Починаючи роботу з учнями, не можна забувати, що досвід моральної поведінки, набуті ними до школи культурні навички та звички, неоднакові. Тому вчитель молодших класів перші дні перебування дітей у школі повинен присвятити вивченню рівня їхньої вихованості. З цією метою він має визначити, які у дітей уявлення про правильну поведінку, якими навичками вони володіють, які прогалини мають місце у їх вихованні. Результати вивчення сприятимуть правильній організації виховної роботи з школярами з урахуванням їх індивідуальних особливостей.

Важливою умовою успішного формування культури поведінки учнів молодших класів є продумана система у виховній діяльності вчителя. Істотною особливістю мислення учнів 1 — 4 класів є конкретність та ситуативність. Тому в роботі з ними не можна обмежуватись абстрактними повчаннями. Слід не тільки ставити вимоги і розкривати зміст кожного правила культурної поведінки, а й конкретизувати кожну вимогу, роз'яснювати й показувати, як саме треба поводитись у різних ситуаціях. Дитина повинна чітко уявляти, якої саме поведінки вимагають від неї у тих чи інших обставинах.

Зміст роботи з учнями початкових класів по вихованню у них культури поведінки визначається умовами шкільного життя, новою соціальною роллю дитини, більш широкими, порівняно з дошкільним віком, її можливостями. Тому за своїм змістом робота може проводитися по таких основних напрямках: ознайомлення з правилами поведінки у школі; правилами особистої гігієни та охайності; правилами спілкування з людьми; правилами поведінки вдома, на вулиці та у громадських місцях.

У практиці багатьох шкіл держави застосовуються різноманітні методи і форми роботи по засвоєнню учнями правил ввічливості, такі як етичні бесіди та збори, читання й обговорення творів дитячої художньої літератури, перегляд відповідних кінофрагментів та діафільмів, інсценування творів і постановка дитячих п'єс, проведення рольових ігор, правилами яких передбачено дотримання норм ввічливості: «У магазині», «Ми прийшли до бібліотеки», «На пошті», «Зустрічаємо гостей», «Мандрівка по місту ввічливих», «Чарівні слова», «Хто більше знає ввічливих слів», уроки ввічливості тощо. Поряд із словесними формами роботи досвідчені педагоги запроваджують систему вправ, під час яких навички ввічливої поведінки закріплюються, конкретизуються.

Важливе місце у системі роботи по формуванню у дітей культури поведінки займає ознайомлення їх з правилами для учнів та формування у них звички дотримуватися цих правил. Кожне правило школярі повинні не тільки зрозуміти та усвідомити необхідність його виконання, а й конкретно знати, як виконувати, яких способів поведінки дотримуватись. Істотну роль у засвоєнні дітьми правил для учнів відіграють такі форми роботи, як збори групи та етичні бесіди на теми: «Що означає вчитися сумлінно», «Як треба готувати домашні завдання», «Чому не можна запізнюватись на заняття», «Як я допомагаю мамі», «Моя допомога товаришам» тощо. Запам'ятовувати і втілювати у життя дітей правила для учнів допомагають різні ігри, в тому числі рольові. Запам'ятовуванню правил для учнів допомагає вивчення віршів, у яких викладено зміст правил.

Значне місце у системі роботи по вихованню культури поведінки повинні посідати питання особистої гігієни, чистоти й охайності. Навички особистої гігієни й охайності виробляються у дитинстві. Привчають дітей до охайності щоденно, використовуючи різні форми і методи роботи.

Першорядне місце у системі роботи по вихованню культури поведінки займає вироблення в учнів навичок і звичок культури спілкування з людьми, поведінки у сім'ї, на вулиці та у громадських місцях. При цьому важливе значення має виховання культури мови, прищеплення способів правильної поведінки за столом, у кіно та театрі, на вулиці, у транспорті. Для того, щоб діти запам'ятали зміст правил і постійно дотримувалися їх у повсякденному житті, широко застосовуються бесіди й практичні заняття на теми: «Як з'явилися правила поведінки? Хто їх придумав, навіщо?» «Поважай старших», «Бережи свій і чужий час», «Що значить піклуватися про людей які тебе оточують» та ін.

Важливе значення для виховання культури поведінки має поступове вироблення в учнів звички постійно дотримуватися конкретних правил моральної поведінки. Ці правила ґрунтуються на простих нормах моральності, як наприклад: допомагай іншим, не будь жадібним, не відмовляйся від доручень, поведи себе ввічливо з товаришами, із старшими. Порушення цих норм суворо засуджується колективом.

В основі реалізації завдань виховання культури поведінки має лежати синтез загальнолюдського досвіду і моральних цінностей та особливостей українського менталітету. Тому необхідно звертатися до джерел української народної педагогіки, в яких нагромаджений досвід народу щодо виховання та навчання дітей, його погляди на мету, завдання й методи виховання молодого покоління, традиційні для українців форми та засоби виховного впливу.

У народних прислів'ях, казках, легендах чітко сформульований ідеал виховання, визначено моральні якості, притаманні вихованій людині. В прислів'ях зібрані конкретні правила культурної поведінки, викладені в дотепних формах, що полегшує їх усвідомлення молодшими школярами. Українські народні казки містять відомості про форми та способи культурної поведінки, а також про наслідки порушень визначених норм. Виховна цінність народної гри полягає в тому, що в ігровій ситуації діти беруть на себе певні ролі і виконують ігрові дії. Це потребує усвідомленого дотримання визначених правил та норм поведінки.

Успіх в роботі з молодшими школярами по прищепленню їм навичок і звичок культури поведінки можливий лише тоді, коли одночасно з виховною роботою в дитячому колективі ведеться роз'яснювальна робота з батьками, спрямована на те, щоб навички, які прищеплюються учням у школі, закріплювалися вдома. Необхідно на батьківських зборах, для батьків провести цикл бесід, наприклад, за такою тематикою: «Поведінка батьків у сім'ї — головний фактор успішного морального виховання дитини», «Про вироблення в учнів культури спілкування з дорослими і товаришами», «Культура мови», «Виховання ввічливості, точності й обов'язковості», «Формування у дітей навичок особистої гігієни та охайності», «Про поведінку учнів на вулиці та в громадських місцях», «Правила поведінки та обов'язки дитини у сім'ї».

Підводячи висновки, можна сказати, що питання виховання культури поведінки виходить на одне з перших місць у системі виховання майбутнього громадянина своєї держави. На допомогу учителю приходять як традиційні форми

і методи, так й інноваційні, які закладуть моральний багаж знань і збагатять молодшого школяра досвідом культурної поведінки.

Список використаної літератури:

1. Білоусова В.О., Говорун Г.В., Кисельова Н.Й. Виховання культури поведінки учнів. - К.: Радянська школа, 1986. - 193 с.
2. Горева В.М. Виховання культури поведінки школярів. - К.: Радянська школа, 1983.- С.3-25.
3. Зверева І.Д., Коваль Л.Г., Фролов П.Д. Діагностика моральної вихованості школярів: Навч. посібник. - К.: ІСДО, 1995. - 203 с.
4. Петерина С. Воспитание культуры поведения у детей. - М.: Просвещение, 1986. - 96 с.
5. Персіанська Е. Культура поведінки на уроках // Рідна школа. - 2007. - №7. - С.23-25.

Грбар Алла,
студентка 33 групи
навчально-наукового інституту педагогіки
Науковий керівник: І.М. Коновальчук

**ОСОБЛИВОСТІ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ**

Патріотичне виховання молодших школярів є складовою частиною педагогічної системи освіти. Предметом особливої уваги є практична реалізація одного з найважливіших принципів державної політики, спрямованої на формування в юних українських громадян патріотизму і готовності до гідного служіння Батьківщині. Це вимагає створення необхідних умов і координації зусиль різних соціальних і державних інститутів для підвищення її дієвості та ефективності.

Теоретичний аспект патріотичного виховання молодших школярів розробляли відомі українські педагоги минулого: Х.Алчевська, Г.Ващенко, Б.Грінченко, М.Грушевський, О.Духнович, М.Драгоманов, А.Макаренко, І.Огієнко, С.Русова, В.Сухомлинський, К.Ушинський, які значну увагу приділяли вихованню любові до своєї землі, рідної мови, формуванню національної самосвідомості.

Важливість і значимість сучасного виховного процесу молодших школярів полягає в тому, що суспільство на даний час тільки приступило, а вірніше, повертається до справжніх духовно-моральних орієнтирів, які були витіснені пріоритетами ринкової економіки. Відродження волонтерського руху – важливий крок у напрямку до виховання здорового духовно-морального покоління.

Особливе місце серед моральних і духовних якостей молодшого школяра займає любов до Батьківщини – Патріотизм. Любов до Батьківщини у кожній дитини виникає по-різному і в різний період.

В наш час особливо важливе формування такого середовища, де дитина молодшого шкільного віку буде вчиняти як Людина і як громадянин. Одним з напрямків формування такого середовища є волонтерський рух. Метою цього руху є сприяння вихованню у підростаючого покоління почуття патріотизму, розквіту особистості на засадах духовності, моральності, толерантності, забезпечення створення умов для інтелектуального, культурного та фізичного розвитку, реалізації науково-технічного та творчого потенціалу дітей молодшого

шкільного віку, а також сприяння ефективній діяльності центрів патріотичного виховання дітей.

Патріотичне виховання молодших учнів є складовою частиною загального виховного процесу, являє собою систематичну і цілеспрямовану діяльність органів державної влади і громадських організацій з формування у дітей високої патріотичної свідомості, почуття любові до України, готовності до виконання громадянських і конституційних обов'язків. Патріотичне виховання включає у себе соціальні, цільові, функціональні, організаційні та інші аспекти, охоплює своїм впливом усі покоління. Воно включає в себе наступні складові: соціальну-економічну, політичну, духовну, правову, педагогічну, культурну, історичну.

Незважаючи на значну міру теоретичної розробленості, важливим є розуміння центральної категорії виховання – патріотизм, який є однією з найбільш значущих цінностей суспільства, оскільки інтегрує в собі соціальні, історичні, духовні, культурні, етнічні. З цього випливає, що це поняття є міждисциплінарною категорією, тобто є предметом дослідження низки гуманітарно-соціальних наук (філософії, соціології, політології, історії, психології та ін.). Етимологія слова «патріотизм» має іноземну основу. У латинській мові слово «*patria*» першопочатково означає походження по батькові, від *pater* – «батько», далі – «покоління», «рід», «плем'я», «родина», а в цілому перекладається як вітчизна, батьківщина. У Великому тлумачному словнику сучасної української мови термін «патріотизм» трактується як любов до своєї батьківщини, відданість своєму народові, готовність для них на жертви і подвиги. Акцент у цьому визначенні на таких категоріях емоційно-почуттєвої сфери особистості як любов, відданість і готовність свідчить про психологічні корені його розуміння. Це підтверджується і в інших словникових тлумаченнях, які розширені соціально-психологічними характеристиками, наприклад, відданість, здатність на подвиг заради своєї землі, готовність на жертви і подвиги в ім'я інтересів своєї землі тощо[1].

Сутність поняття «патріотизм» історично формувалося спочатку на основі родинно-племінних відношень як спектр почуттів відданості своїй родині, роду, племені і як любов до рідної землі і батьківщини.

Прояв почуття патріотизму і його виховання на кожному віковому етапі має свої особливості. Багато моральних якостей дитини закладаються в шкільні роки - дитячі і юнацькі. Любов до Батьківщини, бажання бачити рідний край, місто, вулицю, прагнення робити добрі справи – всі почуття у великій мірі залежать від того, коли і наскільки стійко вони були закладені в дитинстві та молодшому шкільному віці.

Молодші школярі дуже сприйнятливі, допитливі, чуйні, вони легко відгукуються на всі ініціативи, щиро співчують і співпереживають. Саме в цей період відбувається формування духовно-моральної основи дитини, почуттів, емоцій, мислення, механізмів соціальної адаптації в суспільстві, починається процес усвідомлення себе в навколишньому світі, особистісної актуалізації в ньому. Даний відрізок в житті дитини є найбільш сприятливим для емоційно-психологічного впливу, так як її сприйняття оточуючого світу дуже сильне і яскраве, що дозволяє запам'ятовувати події в житті надовго, а це актуально в вихованні патріотизму[2].

Якості патріота і громадянина формуються на яскравих, емоційно-насичених прикладах колишньої і сучасної бойової і трудової слави нашого народу, доступних для розуміння дітей. В першу чергу слід використовувати сімейну

історію і враження дитини від безпосередньо його навколишнього: прогулянки в місті і за містом; розповіді про історію місця, де живе сім'я, розповіді про предків, які брали участь, наприклад, в революційних рухах, трудових і ратних подіях народу в різні періоди історії; про життя і справах дідів і батьків, найближчих родичів, друзів і товаришів сім'ї[3] .

Про успіхи у формуванні патріотизму можна говорити тільки за умови, якщо молодші школярі відповідно себе поведуть та мають власний досвід соціальних відносин. Кожен досвід, як відомо, виробляється шляхом тривалих вправ чи різновидів діяльності поведінки. Ось чому вчителю початкової школи необхідно залучати учнів до різноманітних видів практичної діяльності, пов'язаної з проявом патріотизму [4].

Ефективними формами виховання молодшого школяра можуть бути бесіди, короткі розповіді, спогади батьків, розглядання сімейних фотографій, реліквій (нагород, газетних та інших статей, особистих речей), відвідування музеїв, виставок, пам'ятників героїв, читання віршів і творів на військово-патріотичну тему, відвідування театральних вистав тощо.

Патріотичне виховання юних українців сьогодні - це шлях до духовного відродження суспільства, відновлення величі країни в свідомості людей. Результатом такого виховання є відношення дитини до дійсності, його творчої самовіддачі. Показником дійсності є переконаність, патріотична спрямованість вчинків і всього життя учнів.

Отже, здійснення патріотичного виховання ґрунтується на сукупності принципів, які відображають загальні закономірності і принципи виховного процесу, і специфіку патріотичного виховання дітей молодшого шкільного віку у загальноосвітній школі. Вчитель початкової школи повинен враховувати обумовленість патріотичного виховання розвитком суспільства, співвідносити зміст, форми і методи, засоби і прийоми патріотичного виховання з віковими і індивідуальними особливостями учнів, діалектично поєднувати органічно зв'язувати навчальний матеріал зі змістом позакласних і позашкільних заходів, інтегрувати патріотичне виховання з іншими напрямками виховної роботи, спиратися на нові концепції організації і здійснення навчально-виховного процесу, сучасне розуміння основних педагогічних понять, опиратися на позитивне в особистості учнів і створювати сприятливу психологічну атмосферу в процесі педагогічної взаємодії, та координувати взаємодію школи, сім'ї та громадськості в системі патріотичного виховання.

Перспективи нашої подальшої роботи полягають у розробці методів патріотичного виховання молодших школярів у процесі сучасних, ефективних, перспективних волонтерських рухів в нашій країні, завдяки їм ми вносимо особливий сенс в будь-які заходи, що проводяться в школі. Участь у волонтерському русі допомагає зрозуміти, що патріот любить свій народ і свою Батьківщину не за те, що воно дає йому щось, якісь привілеї і блага, а просто тому, що це – його Батьківщина, він у відповіді за неї і за її громадян.

Список використаної літератури

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпін: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
2. Концепція безперервної системи національного виховання. – К.: ІСДО України, 1994, – 24 с.

3. Вугрич В.П. До питання про природу і сутність патріотизму //Виховання патріотизму у дітей та молоді в сучасних соціально-економічних умовах: Матеріали звітної науково-практичної конференції – К., 1999. – С. 8–12.
4. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка. Навчальний посібник. 2-е вид. – К.: Грамна, 1999. – 350 с.

Гурманчук Діана,
студентка 33 групи
навчально-наукового інституту педагогіки,
Науковий керівник: І.М. Коновальчук

ВИХОВАННЯ ШАНОБЛИВОГО СТАВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДО БАТЬКІВ

Актуальність дослідження полягає у тому, що шанобливе ставлення молодших школярів до батьків є недостатньо дослідженим питанням та потребує додаткового ретельного опрацювання.

Проблема шанобливого ставлення та поваги учнів до батьків досліджувалася сутність феномена «ставлення» досліджували філософи: І.В. Бестужев-Лада, Г.М. Гак, О.Г. Дробницький, А.Г. Здравомислов, вікові особливості молодших школярів досліджували психологи: В.В. Абраменкова, П.П. Блонський, О.О. Бодальов, О.М. Леонтєв, Г.О. Люблінська, В.М. Мясішев, С.Л. Рубінштейн, О.О. Ухтомський, розглядали питання виховання та навчання в молодших школярів педагоги: А.С. Белкін, С.А. Козлова, К.Д. Ушинський, С.Т. Шацький, О.П. Штихалюк; батьківсько-дитячі відносини та шанування молодшими школярами батьків вивчали А.А. Гармаєв, В.А. Малахов, Г.Г. Ващенко і С. Русова.

Шанобливе ставлення до батьків, гуманності, доброзичливості, безкорисливої допомоги, співчуття – стали “не модними”. Дедалі більше звикаємо до проявів неповаги, насилля, агресії, байдужості та черствості у повсякденному житті [2].

Мета статті – проаналізувати поняття "шанобливе ставлення до батьків" в контексті розвитку особистості молодшого школяра.

Молодші школярі сучасної школи не мають чітко сформованих моральних ідеалів та еталонів культури поведінки, оскільки колишні, радянські, втратили актуальність, а нові, задекларовані, ще не стали необхідними життєвими орієнтирами. Також причина може критися у надмірній увазі чи, навпаки, у повному ігноруванні батьками дітей. Прикро, що більшість дорослих не помічає фактів негативних проявів у поведінці дітей молодшого шкільного віку. Проте, головна причина неповаги, байдужості, грубості, нетактовності по відношенню до батьків полягає в невмінні батьків і вчителів виховувати у дітей шанобливе ставлення до батьків і до людей. Виховання культури поведінки – нелегка справа. І початок усіх початків у ній – виховання шанобливого, поважного, бережливого ставлення до батьків. Адже перший крок у формуванні нової людини – це, насамперед, прищеплення елементарних законів співжиття.

Отже шанобливе ставлення – це вияв глибокої поваги, пошани до батьків і до людей, який ґрунтується на визнанні людської гідності та особистих чеснот індивіда [4].

Відомий грузинський педагог Ш.О. Амонашвілі створив школу людяності для молодших школярів. Це школа шанобливого ставлення, чуйності, турботи, любові до батьків. На заняттях педагог вправляв дітей у морально-етичних вчинках,

використовуючи при цьому можливості дитячої уяви, рольову гру, вчинки в реальній дійсності. Школа людяності для Ш.А. Амонашвілі – це уміння дитини вдивлятися у людину, як у дзеркало [1, 146]. Наведемо приклад тем занять школи людяності у другому класі: “Мої рідні і я”, “Люди навколо мене”, “Як я виховую себе”. Мета цих занять – навчити дитину постійно виявляти увагу, турботу до рідних, бути лагідними.

Молодший шкільний вік вважається найбільш сприятливим для розв’язання даної педагогічної проблеми. Значною мірою це пов’язане з тією роллю, яку відіграє в житті дітей школа. З вступом дитини до школи суттєво змінюється соціальна ситуація розвитку: на зміну провідній – ігровій - діяльності приходить навчальна, що вносить серйозні та важливі зміни в життя молодшого школяра.

Протягом всього дня діти перебувають під його постійним контролем, який щоразу коригує їх і навчас. Учні ставляться до роботи серйозно, авторитет вчителя є для них беззаперечним. Виховання, яке здійснюється, не викликає у них сумнівів, заперечення і внутрішнього протистояння.

Шанобливе ставлення не може бути виховане заборонами, оцінками, заохоченнями чи покараннями. Його треба навчати так як інших предметів. Необхідна певна система в роботі, вироблення позитивного ставлення, роз’яснення моральних та етичних вимог, формування навичок шляхом практичного закріплення цих вимог і постійне удосконалення вчинків за допомогою “тренажу, гімнастики поведінки”. При цьому дуже важливо, щоб сам учитель, його слова і вчинки були для дітей прикладом гармонії. Вчитель повинен донести до дітей думку: “Головна якість добре вихованої людини – це шанобливе ставлення до батьків і всіх інших людей”. Важливою умовою виховання у дітей шанобливого ставлення до батьків є також єдність у вимогах до дітей всіх педагогів школи, тісна взаємодія сім’ї і школи. Роботу, яку проводить школа з прищеплення норм і правил культури поведінки та закріплення практичних навичок шанобливого ставлення до батьків, повинні продовжувати батьки в сім’ї. Створити і запровадити науково доцільну й ефективну систему виховання у школярів шанобливого ставлення до батьків на уроках та в позаурочний час, здійснювати педагогічне керівництво роботою сім’ї в цьому напрямку, координувати зусилля школи і сім’ї повинна школа, як визначний осередок культури, вчитель, вихователь [5].

Головним у вихованні шанобливого ставлення до батьків повинно бути прагнення до того, щоб дитина гарно себе поводи́ла не заради похвали, нагороди чи осуду за свій вчинок, а заради того, щоб вона сама відчувала задоволення, радість від розуміння своєї необхідності батькам, совісті, почуття провини за неправильний вчинок, за завдані батькам неприємності.

Неорганізована, стихійна робота не дасть належних результатів. Здійснюючи комплексний підхід до виховання шанобливого ставлення, слід планувати цю роботу з перспективою, пов’язуючи з іншими боками культури поведінки особистості. З’ясувавши, оцінивши рівень вихованості дітей, учитель може визначити конкретні завдання, зміст, методи і організаційні форми виховної роботи з учнівським колективом та кожною дитиною зокрема.

У роботі з молодшими школярами потрібна конкретність кожної вимоги, розповіді, ілюстрації кожного правила. Добре зарекомендували себе такі методи і прийоми виховання у молодших школярів шанобливого ставлення до батьків: бесіда на морально-етичні теми; читання книжок, перегляд і обговорення

кінофрагментів; пояснення і показ способів поведінки в тих чи інших конкретних ситуаціях; розбирання уявних та реальних ситуацій з життя. Головний метод і засіб планомірного виховання у молодших школярів шанобливого ставлення до батьків – спеціальні вправи, підкріплені приємними переживаннями, позитивними емоціями, активним прагненням до правильного вчинку. Ці вправи повинні включатися у повсякденне життя і проводитися у процесі систематичних занять. Форми організації такого вправління можуть бути найрізноманітнішими: інсценізації художніх творів; постановка дитячих п'єс; рольові ігри, правилами яких передбачене шанобливе ставлення до батьків; вправи у життєвих і спеціально створених ситуаціях [3, 4-5]. Цю роботу слід проводити як на уроках, так і в позаурочний час. Добираючи на уроках тексти для вивчення, читаючи відповідні твори, що вміщені у підручнику, вчитель має використати їх для виховання у молодших школярів шанобливого ставлення до батьків. Він не повинен бути байдужим до поведінки дітей під час перерви і не помічати негативних проявів. Лише постійна праця в учнівському колективі, роз'яснювальна робота з батьками, спрямована на закріплення вдома навичок, набутих у школі, дадуть позитивні результати у вихованні в молодших школярів шанобливого ставлення до батьків.

Отже, виховання шанобливого ставлення дітей молодшого шкільного віку до батьків – історично зумовлена сукупність ідеалів, поглядів, переконань, традицій, звичаїв та інших форм соціальної поведінки, спрямованих на організацію життєдіяльності підростаючих поколінь, у процесі якої засвоюється духовна і матеріальна культура нації, формується Шанобливе ставлення до батьків і досягається духовна єдність поколінь.

Список використаної літератури

1. Амонашвили Ш.А. Как живете, дети? – М.: Просвещение, 1986. – 176 с.
2. Ващенко Г. Виховний ідеал. Том I. – Полтава: Ред. газ. "Полтавський вісник", 1994. – 191 с.
3. Мельничук С.Г., Довга Т.Я. Виховання культури поведінки у молодших школярів. – К., 1993. – 80 с.
4. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5-ти т. – К.: Радянська школа, 1976. – Т.2. – 670 с.
5. Шуль Я.М. Етика на кожен день. – Тернопіль: Астон, 2004. – 128 с.

Дем'янчук Анастасія,

студентка 31 групи

навчально-наукового інституту педагогіки

ВИХОВАННЯ ЕМОЦІЙНО-ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ПРИРОДИ В УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

У діючих програмах для початкової школи дається загальна цільова установка не тільки на суспільне значення збереження природи, але і на виховання гармонійно розвинутої особистості, орієнтованої на загальнолюдські гуманістичні цінності; формування ціннісного забарвленого образу світу.

Виховання у школярів стійкого ставлення до системи загальнонавчаних цінностей, вміння гармонійно поєднувати загальнолюдські та особисті цінності в процесі взаємодії з природою стає необхідною умовою освіти і основою повсякденного життя. Цей процес необхідно починати здійснювати в системі

початкової освіти в силу вікових психолого-фізіологічних особливостей молодших школярів.

Даний підхід виступає підставою для постановки проблеми формування у підростаючого покоління ціннісних орієнтацій, розглянутої в дослідженнях вітчизняних вчених М. Богуславського, Н. Нікандрова, С. Полякова, С. Помелова, З. Равкіна, А. Хамітова.

Спостереження науковців та методистів, засвідчують, що після закінчення початкової школи більшість молодших школярів не зовсім розуміє значимість збереження природи, природоохоронні мотиви. Вчителі та батьки часто звертають недостатню увагу на позакласні уроки в третіх–четвертих класах, коли повинні активно укріплюватись природоохоронні мотиви, формуватись відповідна адекватна поведінка, вміння долати імпульсивну поведінку, діяти самостійно, переконувати товаришів у значимості природи тощо. У результаті у дітей формується безініціативне, нецілеспрямоване відношення до природи. Буває так, що на уроках школярі дізнаються багато інформації про природне середовище, пишуть про неї твори, малюють картини. А у позакласній діяльності такий вид роботи практикується нечасто.

Питаннями емоційно-ціннісного ставлення дітей молодшого шкільного віку займалися наступні психологи і педагоги: М. Безрукова, А. Кондратьєва, В. Тихонова, О. Алексанрова, В. Колесник, М. Баранова, І. Зверєв, Г. Костецька, М. Шугіна, А. Пустовіт, І. Суравегіна. Проблема суб'єктно-непрагматичного відношення до природи та відповідного ставлення до неї дітей молодшого шкільного віку досліджували: І. Павленко, В. Сухомлинський, О. Дерябо, О. Бессонов, Л. Вольвач, М. Дробноход, О. Білецька, Т. Мясцова, А. Овчиннікова.

Ціннісні орієнтації формуються протягом всього життя, однак найбільш важливим для їх розвитку виступає період дошкільного та молодшого шкільного віку, в якому складаються інтелектуальні механізми освоєння природного середовища та місця людини в ньому.

Поняття цінності має кілька значень. По-перше, цінності – це реальні речі, важливі для культури, духовного життя суспільства і людини. Все різноманіття предметів природного середовища і предметів людської діяльності може виступати в якості предметних цінностей як об'єктів ціннісного ставлення, тобто оцінюватися з позицій значущості, корисності, необхідності. Згідно з визначенням С. Маслоу задоволення матеріальних або духовних потреб індивіда і суспільства виступає як позитивне значення даних факторів [3, с. 79].

Певне відношення до світу буде будуватися як взаємодія психологічного, етичного та філософського компонентів ціннісного орієнтування, в результаті якого відбувається придбання дітьми певного досвіду і вироблення ціннісного ставлення до світу.

У процесі пізнання різноманітних сторін дійсності відбувається накопичення чуттєвого досвіду людини, вдосконалюються сенсорні процеси. У дітей молодшого шкільного віку вже присутні смутні чуттєві сприйняття: він бачить, чує, відчуває, відчуває смак, запах, холод і спеку. Але щоб ці поки ще неясні чуттєві сприйняття піднялися до чітких уявлень, а потім і понять, їх потрібно вибудувати в певні системи, пов'язати з мисленням, мовою. Це одна із самих головних завдань процесу ознайомлення молодшого школяра з навколишнім світом [4, с. 90].

У процесі спостереження за явищами природи і знаходячись у взаємодії з його предметами і об'єктами, молодший школяр отримує багатий чуттєвий досвід, розвиває пізнавальні здібності.

У процесі встановлення зв'язків, спостереження і вміння робити висновки мислення дитини стає все більш правильним, точним, логічним, зв'язним.

Процес аналізу навколишнього середовища формує появу у дитини ситуації подиву, питання, передбачення, припущення, які стають основою для мотиву отримання знань, удосконалення мисленнєвих процесів, логічного мислення та зв'язного пояснення мовлення (мовлення – міркування).

Як зазначає К. Ушинський: «Розвиток здатності правильного використання слова, розвиток пам'яті - це складові, котрі з'являються у процесі пізнання дитиною природи. Логічність мислення - процес спостереження за природою, а сама логіка виступає як відзеркалення у нашому розумі зв'язку предметів і явищ природи» [6, с.251].

Як результат розвитку логічного мислення виступає поява комунікативних вмінь: участь у діалозі, спільне обговорення вирішення певної ситуації, побудова оповідання.

Правильно організований процес вивчення навколишнього світу призводить до істотного результату, до розвитку дитячої ерудиції. Це теж істотна особливість [5, с.92].

Певне відношення до природи проявляється як індивідуальне сприйняття природи як суб'єкта взаємодії на пізнавальну та емоційну діяльність дитини. Це має проявлятися у позитивному відношенні до природного середовища, предметів та явищ. У результаті такого відношення удосконалюється практичне, розумне використання дарів природи і духовна взаємодія з нею.

Особливості емоційно-ціннісного відношення до природи у дитини проявляється в участі у природоохоронній діяльності, гарному відношенні та сприйнятті дарів природного середовища, схильності до антропологізації природних явищ.

У позакласні часи педагоги повинні організувати діяльність учнів, щоб заохочувати у них бажання вивчати природне середовище. Це можливо, якщо враховувати інтереси та цінності дітей. При визначенні змісту позакласної роботи треба дотримуватися принципів, враховувати відповідність змісту позакласної роботи вікові учнів, особливостям їхнього розумового розвитку й інтересів. Така діяльність дозволяє краще зрозуміти та систематизувати розуміння екологічних знань і вмінь школярів. Як показує аналіз психолого-педагогічної літератури, позакласна робота має включати принципи: вікових особливостей школярів, їхніх інтересів здібностей; зв'язок теоретичних і практичних занять; єдність інтелектуального й емоційного сприйняття навколишнього середовища; активна практичну діяльність по вивченню проблем навколишнього середовища й поліпшенню його стану; поєднання ігрової й трудової діяльності школярів.

У процесі навчання педагог має використовувати у своїй роботі матеріал для обговорення та пояснення різноманітних ситуацій, наприклад, екологічної неправильної поведінки людей. Вивчення таких ситуацій розширює кругозір дітей, стає уроком на майбутнє, дає можливість приймати відповідне рішення щодо певних переконань. При цьому педагог має пояснити найбільш оптимальні варіанти поведінки у певній ситуації, пов'язаній з використанням навколишнього середовища

Педагог формує заохочувати дітей до своїх уроків, з вивчення природного середовища, заохочувати у школярів бажання до вивчення природи, яке вони можуть здійснювати відповідно до більш властивої їм швидкості засвоєння, що робить набагато продуктивнішим процес становлення індивідуальності.

Педагог може зробити емоційне-ціннісне ставлення до природи в школярів лише за умови взаємозв'язку певних видів і форм позакласної роботи. У результаті опанування діяльністю у дітей формуються знання про зв'язки людини з природою, проблеми екології у реальному житті. Дитина набуває елементарних навичок з охорони природи, лише в позакласній роботі можлива участь у цікавих для дитини екскурсіях, походах до природних угруповань, рекреаційних територій, науково-дослідних установ, за такої форми організації роботи розширюються методи залучення школярів до практичної діяльності екологічного характеру [7, с.93].

Отже, можна сказати, що у методико-педагогічній літературі накопичений значний аналог форм і методів екологічного виховання учнів. Однак у практиці сучасної початкової школи учителі не в повній мірі використовують їх. Перевага надається бесідам, прогулянкам та екскурсіям в природу, обговоренню ситуацій. Поза увагою педагогів залишаються методи практичного спрямування (рольові ігри, тренінги, практикуми, екологічні проекти, практичні роботи та інші).

Список використаної літератури

1. Бібік Н. М. Компетентність і компетенції у результатах початкової освіти / Н. М. Бібік // Науковий часопис НПУ ім. Михайла Драгоманова. – 2010. – №5. – 256 с.
2. Колонькова О. Технології екологічного виховання / О.Колонькова // Шкільний світ. - 2009. – Лютий (№ 5). - 300 с.
3. Лабій Ю. Педагогічні основи екологічного виховання / Ю.Лабій // Вертикаль. - 2009. - № 1. – 112 с.
4. Про виховання дітей та молоді: Закон України [Проект] // Світ виховання. - 2004. - № 3. - С. 7-20.
5. Ушинський К.Д. Собр. Соч. в 11 т. – М.-Л., 1948-1952. – Т.2. – С. 251-253.
6. Химинець О. Психолого-педагогічні аспекти екологічного виховання в сучасних умовах / О.Химинець, М.Талапканич, В.Химинець // Обрії. - 2007. - №1. – 251 с. - Бібліогр.: 9 назв.

Денисюк Оксана,
студентка 51 групи,
навчально-наукового інституту педагогіки

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ «Я У СВІТІ»

Пріоритетність виховання громадянина зумовлюється процесом відродження нації. Для України, яка є політичною державою, громадянське виховання відіграє особливо важливу роль ще й тому, що воно покликане сприяти її соборності, яка є серцевиною української національної ідеї. Сьогодні перед школою як соціальним інститутом стоїть складне і відповідальне завдання - сформувати в учнів комплекс громадянських якостей, глибоке розуміння ними належності до українського народу, до своєї Батьківщини, внутрішню потребу й готовність відстоювати та

захищати її інтереси, реалізовувати свій особистісний потенціал на благо зміцнення української держави.

Громадянське виховання ґрунтується на ідейному багатстві народу, його морально - етичних цінностях, виховній мудрості. Щоб діти стали народом, творцями своєї держави, необхідно, аби вони за час навчання, виховання в сім'ї, школі міцно засвоїли духовність, культуру рідного народу, глибоко проїнялися його національним духом. Ці якості потрібно виховувати у дітей тими засобами, методами, способами, традиціями, мораллю, що вироблені народом упродовж усього історико - культурного розвитку, при цьому органічно поєднуючи ці засоби та методи з новітніми надбаннями європейського та світового культурно - педагогічного досвіду.

Метою даної статті є визначення освітньо - виховного потенціалу курсу «Я усвіті» для реалізації громадянського виховання молодших школярів.

Проблема громадянського виховання завжди привертала до себе увагу філософів, педагогів і психологів. Ще стародавні мислителі (Аристотель, Платон, Плутарх, Сократ) з'ясували суть громадянського виховання, обґрунтували шляхи і методи його реалізації. Ці ідеї знайшли свій подальший розвиток у працях А. Адлера, Г. Гегеля, Д. Локка, Ж - Ж. Руссо, З. Фрейда. Такі видатні українські діячі, як В. Антонович, М. Драгоманов, С. Русова, І. Огієнко, Г. Ващенко, Б. Грінченко, А. Макаренко, М. Грушевський, В. Сухомлинський та багато інших звертали увагу у своїх роботах на особливе значення формування громадянської свідомості підростаючої особистості.

Так, зокрема, М.Грушевський у своїй книжці «На порозі нової України» пише про політичний ідеал розбудови української незалежної держави (яким, до речі, керувався у своїй діяльності). Чільне місце у цьому ідеалові посідає образ громадянина України, його громадянських доброчинностей. Відомий український педагог В. Сухомлинський перший (за радянських часів) звернувся до громадянського виховання як до головної педагогічної проблеми. У 1970 році вийшла його книжка «Народження громадянина», де подається така система педагога, яка б оптимально впливала на громадянський розвиток особистості. Першочерговою умовою формування рис громадянина В. Сухомлинський вважав розвиток громадянської активності кожного індивіда. Він визначив вік дитинства як особливо важливий для формування громадянина і твердив, що риси громадянина виховуються безліччю впливів педагогічного характеру й некерованими соціальними впливами.

В документах Верховної Ради України, Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI ст.), «Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті», обґрунтовано необхідність удосконалення громадянського виховання учнівської молоді, Цілеспрямованої роботи з громадянського виховання учнів вимагає і закон України «Про освіту», де чітко сформульовано завдання виховання підростаючого покоління[2, с.11].

У «Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності» зазначено, що домінантною основою розвитку українського суспільства є виховання «свідомого громадянина, патріота, набуття молоддю соціального досвіду, високої культури міжнаціональних взаємовідносин, формування у молоді потреби та умінь жити в громадянському суспільстві, духовності та фізичної досконалості, моральної, художньої - естетичної, трудової, екологічної культури».

Початкова школа виконує роль фундаменту, на якому будується вся система громадянського виховання школярів, формування у них любові до рідного краю, України, історичної пам'яті, духовності, національного характеру. Все, що закладається учням у цей період навчання та виховання, визначає в подальшому успіх процесу формування особистості, її світогляду і загального розвитку. Набуті в початковій школі особистісні якості, а також знання, вміння і навички не лише забезпечують основу навчання і виховання підлітків, а й значною мірою визначають особливості практичної, громадянської та професійної діяльності дорослої людини [4, с. 220].

Тобто, основа громадянськості закладається саме в дитячі роки. У «Розмові з молодим директором школи» В. Сухомлинський дає таку пораду: «... займіться перспективою становлення людини – громадянина, адже «дитина, якій сьогодні сім років, яка не сміливо переступає поріг школи і виводить у зошиті кружечки і палички, через десять років, на ваших очах стане громадянином» [5, с. 559].

Любов до рідного краю, рідної культури, рідної мови починається з малого з любові до своєї сім'ї, до своєї домівки, до своєї школи. Поступово зі зростанням особистості, ця любов переходить у любов до рідної країни, до її історії, минулого і сучасного, до всього людства. Пошана до батьків, свого родоводу, традицій, любов до рідного краю завжди переростає в любов до «великої Батьківщини – України». Батьківщина для кожного свідомого громадянина є настільки рідною, дорогою, що вона порівнюється з Матір'ю.

Могутнім вихователем, із яким дитина пов'язана з раннього віку, є мова. Саме через рідне слово педагога повинні передати вихованцям споконвічні духовні національні цінності – українську пісню, казку, легенду, історію, здобутки культури.

«Я у світі» – досить новий навчальний предмет, який справедливо називають першим курсом громадянської освіти. Його опановують учні 3-4 класів: 35 навчальних годин у 3 класі й 35 – у 4. Курс охоплює такі теми: «Людина»; «Людина серед людей»; «Людина у суспільстві»; «Людина у світі». Дані теми сприяють поетапному усвідомленню учнями єдності компонентів «Я– сім'я – школа – рідний край – Україна – світ» [1, с. 158].

Курс «Я у світі» спрямований на формування особистості майбутнього громадянина України - людини, здатної брати на себе відповідальність за минуле і майбутнє рідної землі (природне довкілля) та свого народу (суспільне довкілля). Україна, її державотворчі цінності, вироблення громадянських почуттів - ці елементи змісту є першорядними, що задають мету реалізації програми.

Важливе місце в курсі «Я у світі» посідає поняття «культура», яке містить знання про мистецтво та духовну спадщину народу, що базуються на українських національних традиціях. Вони охоплюють усі ділянки громадського, родинного і суспільного життя. На думку багатьох науковців, культурні традиції народу є визначальним чинником виховання громадянської свідомості особистості на сучасному етапі розбудови нашої державності. Традиції, звичаї, а також мова - це не тільки закони, якими керуються в найменших щоденних і найбільших всенародних справах, це ті найцінніші елементи, що об'єднують окремих людей в один народ, в одну націю. Звичаї, традиції, як і мова виробилися протягом усього довгого життя і розвитку кожного народу [3, с. 77].

Важливим засобом громадянського виховання є вивчення символіки нашого народу. Знайомство з народними та державними символами відбувається в

першому класі, яке постійно поглиблюється в ході проведення виховних годин та ранків («Національні символи України», «Що для мене Україна?», «Наші обереги», «Український рушник у народознавчих звичаях і традиціях», «Червона калина», «Свято врожаю»).

Таким чином, громадянське виховання у сучасному виховному процесі початкової школи має надзвичайно важливе значення. Повноцінне формування особистості молодшого школяра не може позитивно реалізовуватися без громадянської основи. Сьогодні як ніколи важливо спрямовувати дітей на вибір громадянсько - національних ідеалів та ціннісних орієнтацій у їхньому житті. Всебічне виховання підростаючої особистості в наш час не має сенсу без громадянського компонента. Ефективність виховання громадянськості, як і багатьох інших особистісних характеристик, значною мірою визначається реалізацією у виховному процесі діяльнісного підходу, відповідно до якого в структурі особистості виникають і закріплюються передусім ті новоутворення, у «конструювання» яких дитина вкладає свої почуття, власну працю, енергію, конкретну дію, проявляючи цілеспрямовану активність.

Неможливо уявити справжнього громадянина, який би не виявляв любові до рідного краю, не шанував батька, матері, не турбувався про охорону природи рідної землі. Отож, навчаючи дітей, стараймося виховувати справжнього патріота своєї землі, який буде жити і творити в майбутньому.

Список використаної літератури:

1. Бібік Н. Я у світі. 3 клас: підруч. для загальноосвіт. навч. закл. / Н. Я. Бібік. – Х.: Вид. група «Основа», 2013. – 160 с.: іл.
2. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова школа. - 2010. - №8.-С. 11.
3. Дещо про предмет «Я у світі» та новий підручник // Початкове навчання та виховання, - 2014. - №10-11. - С.77-79.
4. Савченко О. Виховний потенціал початкової освіти: посібник для вчителів і методистів початкового навчання/ О.Савченко. – 2-ге вид., доповн., переробл. – К.: Богданова А.М., 2009. – 226 с.
5. Сухомлинський В.«Розмова з молодим директором». К.: Радянська школа. 1988. - С. 559

Довбаш Анна,
студентка 61 групи
навчально-наукового інституту педагогіки
Науковий керівник: Н.А. Басюк

ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНО-ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ПРИРОДИ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Ще століття тому не виникало навіть думки про можливі проблеми формування емоційно-ціннісного ставлення до природи, які ми відчуваємо сьогодні, на початку третього тисячоліття. В Україні стає дедалі актуальнішою проблема бережливого ставлення до природи, охорони навколишнього середовища та поліпшення екологічної ситуації. Все це викликає негачину потребу у вихованні покоління людей, які б свято берегли землю, повітря, ліс, воду.

Науково-технічний прогрес викликав бурхливий розвиток промисловості, сільського господарства, транспорту, зумовив появу великої кількості шкідливих

речовин, побутових і виробничих відходів, які суттєво забруднюють і руйнують навколишнє середовище, викликають незворотні зміни в біосфері Землі. Тому суспільству сьогодні потрібні виховані, грамотні та культурні в екологічному відношенні люди. Перетворення навколишнього середовища має здійснюватися не стихійно, а з урахуванням об'єктивних законів природи, прогнозуванням побічних та віддалених впливів. Таке може забезпечити тільки людина, яка вихована у повазі до природи, яка усвідомила її універсальну цінність, необхідність використання ресурсів і готова брати активну участь у розв'язанні екологічних проблем.

Мета статті – проаналізувати проблему формування екологічної культури особистості у молодшому шкільному віці.

На сучасному етапі розвитку суспільства велика увага приділяється проблемі екологічної освіти. Сьогодення – це період тотального екологічного навчання. У більшості країн світу екологія стала обов'язковою дисципліною у всіх школах і вищих учбових закладах. Ще в 1975 році учасники міжнародного семінару з екологічної освіти у Белграді запропонували глобальну схему екологічної освіти. Відповідно до цієї схеми головна мета екологічної освіти – формування у людей усвідомлення того, що виникла глобальна проблема довкілля й усього, що з ним пов'язане, усвідомлення того, що довкіллям необхідно опікуватися, берегти та захищати його, і що для цього потрібно мати відповідні знання, мотивацію та зобов'язання задля порятунку біосфери та запобігання майбутнім екологічним катастрофам.

У тій кризовій екологічній ситуації, в якій перебуває сучасне суспільство, школа просто повинна боротися із вихованням споживачького ставлення до природи та формувати відповідальне й бережливе ставлення до навколишнього середовища. Саме тому розвиток екологічної освіти має відбуватися, починаючи з молодшого шкільного віку.

У Державній національній програмі “Освіта. Україна ХХІ століття” визначено одне із завдань освіти, а саме: “... формування екологічної культури людини, гармонії її відносин з природою ” [3]. Національна доктрина розвитку освіти України в 21 статті ставить завдання: “... забезпечити екологічне виховання й формування високої гуманістичної культури, здатності протидіяти проявам бездуховності; наступність рівнів освіти і неперервність навчання” [5].

Аналізуючи стан екологічного виховання у початковій школі, дослідники зазначають, що воно переважно спрямоване на інтелектуальний розвиток і меншою мірою торкається емоційно-чуттєвої сфери особистості. Водночас дотримання єдності впливу на інтелектуальну, емоційно-чуттєву, діяльну сфери особистості має принципово важливе значення і визначає ефективність екологічного виховання. Психологічний аспект досліджуваної проблеми відображений у працях Б. Ананьєва, Л. Виготського, В. Вілюнаса, О. Запорожця, О. Леонтьєва, В. М'ясищева. У наукових працях Ю. Приходько, А. Богущ, Л. Артемової, Т. Поніманської, О. Кононко, В. Котирло, Я. Неверович, З. Плохій, Н. Яришевої підкреслюється особлива чутливість учнів до впливів довкілля, різноманітних емоційно-образних стимулів, їх емоційна реакція на безпосередні враження.

В молодшому шкільному віці йде активний процес цілеспрямованого формування знань, почуттів, оцінок, переживань, розвитку здібностей та інтересів. Сприйняття і готовність допомогти становлять найважливішу особливість тих, хто

навчається. Відсутність власного соціального досвіду робить їх досить чутливими до виховних впливів [4, с.5-6].

У психічному житті людини емоції відіграють регулятивну роль. У процесі виховання ставлення до навколишньої дійсності мають значення як позитивні, так і негативні емоції. Проте саме позитивні емоції, що базуються на задоволенні, є психологічним механізмом формування активної просоціальної позиції особистості. Та лише емоційне ставлення ще не обумовлює визначеності ціннісного ставлення. Психологічну структуру людського ставлення складають пізнавально-емоційні утворення, їх своєрідний сплав [2].

Спілкування з природою викликає у школярів емоційний відгук, оскільки вона своєю яскравістю, багатоманітністю, динамічністю впливає на всі почуття. Проявляється симпатія і потяг до навколишнього світу, спостерігається зацікавленість, прагнення приблизити до себе, пізнати, зрозуміти. Але в той же час частина дітей відноситься до природи вимогливо, жорстоко. Іноді приносять шкоду природі не з поганих умислів, а з незнання, не задумуючись над своїми вчинками та їх наслідками.

Ці приклади говорять про складність взаємовідносин «природа – діти», і тому інтересу і бажання бути з природою недостатньо для екологічного виховання [4, с.5-6].

Спираючись на власний педагогічний досвід, на досвід вчителів передових шкіл, І. Старицький висловив таку думку: «Оптимальних результатів у здійсненні природоохоронної освіти можна домогтися лише при умові комплексного підходу до її реалізації, який передбачає чітке і всебічне змістове, методичне, психолого-педагогічне, матеріальне і кадрове її забезпечення, з виходом на підвищені результати у розвитку пізнавального, виховного і розвиваючого аспектів природоохоронної освіти»[6, с.6].

Ще з дошкільного віку педагоги повинні привчати дітей берегти природу, а вже у дітей молодшого шкільного віку формувати не лише позитивне ставлення, а й усвідомлення важливості природи у житті людини, тобто її значення для людини.

Предмет «Природознавство» має формувати гармонійно розвинену особистість – ознайомлювати дітей із багатогранністю навколишнього світу, розвивати у них уявлення, що природа – єдине ціле, виробляти інтелектуальні та практичні вміння, виховувати шанобливе ставлення до природи. Як бачимо, знання різнопланові, та їх можна успішно розв'язати під час:

- розповіді школярів про об'єкти природи своєї місцевості;
- розкриття екологічної цілісності природи.

Тобто встановлюються взаємозв'язки між її компонентами тому, що в природі все взаємопов'язане [1, с.25].

Початкова школа – початкова ланка формування екологічної культури, екологічного мислення, засвоєння екологічних знань.

Дитина приходить до першого класу, у неї ще не сформовані стійкі погляди, переконання, інтереси. Тому завдання вчителя – сформувати мислення та екологічну культуру кожного учня, навчити молоде покоління жити за законами природи, домогтися, щоб почуття особистої відповідальності за все живе на Землі, турбота про збереження природи стали рисами характеру кожної людини.

Навчання екології має бути активним, цікавим, раціональним, максимально наближеним до життя, а у навчальному матеріалі не повинно бути

перенасиченості психічною інформацією, яку діти неспроможні належним чином сприйняти [6, с.3].

Тому варто продумано будувати навчально-виховний процес, який би був дієвим та продуктивним в плані формування ціннісного ставлення до природи. Ціннісне ставлення до природи формується у процесі екологічного виховання і виявляється у таких ознаках:

- ❖ усвідомленні функцій природи в житті людини та її самоцінності;
- ❖ почутті особистої причетності до збереження природних багатств, відповідальності за них;
- ❖ здатності особистості гармонійно співіснувати з природою;
- ❖ поводитися компетентно, екологічно безпечно;
- ❖ критичній оцінці споживацько-утилітарного ставлення до природи, яке призводить до порушення природної рівноваги;
- ❖ вмінні протистояти проявам такого ставлення доступними способами;
- ❖ активній участі у природоохоронній діяльності;
- ❖ посиленому екологічному просвітництві.

Ціннісне ставлення до природи і сформована на його основі екологічна культура є обов'язковою умовою сталого розвитку суспільства, узгодження економічних, екологічних і соціальних чинників розвитку.

Свідоме і бережливе ставлення кожної людини до природи можливе тільки при наявності екологічної культури, широких екологічних знань, які повинні формуватись, починаючи з дитинства.

Екологічна культура молодшого школяра охоплює:

- знання про взаємозв'язки в природі та усвідомлення людини як її частини;
- розуміння необхідності берегти навколишнє середовище;
- уміння і навички позитивного впливу на природу;
- розуміння естетичної цінності природи ;
- негативне ставлення до дітей, що завдають шкоди природному середовищу

[6, с.3].

Оволодіння екологічними знаннями – важливий ланцюг у процесі навчання і виховання дітей. В.Сухомлинський наголошував, що процес пізнання навколишньої дійсності є незалежним емоційним стимулом думки.

Охорона природи, раціональне використання людиною її багатств – важлива загальнодержавна і загальнонародна справа. Охорона природи – обов'язок кожної людини. Успіх у цій справі залежить, перш за все, від усвідомлення важливості цього завдання, від переконаності, вміння і звички постійно, на кожному кроці оберігати рідну природу, лікувати ті рани, які вже їй нанесено й не допускати нових [6, с.3].

Отже, природа має бути представлена у виховному процесі не лише як матеріальне середовище людського існування, а як і духовний, живий естетичний об'єкт почуттєво-емоційного пізнання, що сприятиме не лише засвоєнню основних її законів, а й формуватиме емоційно-ціннісне ставлення дітей до природи. Потрібно виховувати у дітей бережливе ставлення до природи та її багатств, а також прищеплювати любов до природи і виховувати дітей у гармонії з нею.

Список використаної літератури:

1. Бабіна І.В. Формування екологічної культури молодших школярів // Початкове навчання та виховання. – 2010. – № 23 (серпень). – С. 25 – 30.

2. Воспитание гуманных чувств у детей / Под.ред. Л. Н. Прокопиенко, В. К. Котырло. – К.: Радянська школа. – 1987. – 174 с.
3. Державна національна програма “Освіта” (“Україна XXI століття”) – К., 2012.
4. Минаева В.М. Экологическое воспитание в начальных классах: Пособие для учителя. – Минск: Нар. асвета, 1987. – 112 с.
5. Національна доктрина розвитку освіти України. – 17 квітня 2002.
6. Писарчук Е.А., Кухта А.Т. Екологічне виховання учнів. – К.: Рад. шк., 1990.

Кальніцька Олена,
студентка 43 групи
навчально-наукового інституту педагогіки
Науковий керівник: Н.А. Басюк

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПОВЕДІНКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

На сьогоднішній день актуальним залишається питання формування культури поведінки молодших школярів, адже це основа, яка забезпечує входження дітей молодшого шкільного віку у суспільство, полегшує умови спілкування з оточуючими. Педагогам у процесі формування культури поведінки варто враховувати вікові та індивідуальні особливості учнів молодшого шкільного віку, адже це забезпечить високу ефективність цього процесу.

Проблема формування культури поведінки учнів молодшого шкільного віку засобами гуманітарних дисциплін висвітлена у працях В. Білоусової, А. Богданової, В. Горєвої, О. Духновича, О. Кравець, А. Макаренка, В. Мацулевича, В. Сухомлинського, І. Харламова та ін.

Молодший шкільний вік, як жоден інший етап онтогенезу людини, багатий ресурсами, які слід вчасно виявити, підтримати і розвинути. Учні молодшого шкільного віку вирізняє особлива пластичність та вразливість, готовність сприймати і наслідувати, довіра до вчителя, природна допитливість та емоційність.

Культура поведінки – сукупність духовних цінностей, правил, норм, які регулюють характер взаємовідносин між людьми і слугують для того, щоб полегшити їх входження в суспільство, зробити умови спілкування з оточуючими приємними і зручними [1]. Культура поведінки як риса особистості складається із знання правил поведінки, розуміння їх внутрішнього змісту, прагнення завжди додержуватися загальноприйнятих норм і звичок, виконувати ці правила у повсякденному житті. Вона ґрунтується на гуманізмі.

У початковій школі учні мають засвоїти великий обсяг знань про правила поведінки і навчитися їх виконувати. Їх треба навчити застосовувати ці знання у конкретних ситуаціях. При цьому одне і те ж правило буде має повторюватися за різних обставин, тому що діти мають навчитися застосовувати ті ж самі правила поведінки у різних умовах. Виховувати культуру поведінки означає не тільки озброювати вихованців відповідними знаннями, але й створювати в них міцний фундамент моральних якостей (ввічливість, чесність, люб’язність, уважність, чуйність, елітність), роз’яснюючи на конкретних прикладах, а також формувати у них культуру спілкування. Саме це завдання допомагають вирішити гуманітарні дисципліни.

Проаналізувавши навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів 1-4 класи та підручники, виявили, що засобами формування культури поведінки молодших школярів є такі гуманітарні дисципліни, як читання, українська мова, «Я у світі».

На уроках української мови в початкових класах учні виконують вправи виховного характеру. Крім матеріалу мовного, мовленнєвого характеру, школярі засвоюють правила поведінки, у них формуються позитивні моральні якості. Наприклад, у підручнику за 3 клас міститься вправа, у якій за малюнком учні мають скласти невеличку розповідь «У бібліотеці», використовуючи подані у вправі словосполучення. Така вправа не тільки розвиває комунікативні навички молодших школярів та їх творчість, але й сприяє засвоєнню правил поведінки у бібліотеці.

Сучасні підручники з літературного читання містять безліч творів морального характеру. Наприклад, програмою передбачено вивчення школярами оповідання В. Сухомлинського «Покинута кошени»: «Хтось виніс із хати маленьке сіре кошенятко й пустив його на дорогу. Сидить кошеня та й нявчить. Бо хоче додому, до матусі. Проходять люди, дивляться на кошеня. Хто сумно хитає головою, хто сміється. Хто жаліє: бідне кошенятко, та й іде собі.

Настав вечір. Зайшло сонце. Лячно стало кошенятку. Притулилося воно до куща та й сидить — тремтить.

Поверталась зі школи маленька Наталочка. Чує — нявчить кошеня. Вона не сказала ні слова, а взяла кошеня й понесла додому. Пригорнулося кошенятко до дівчинки. Замуркотіло. Раде-радісіньке». Це оповідання виховує у школярів почуття доброти, відповідальності, формує вміння діяти.

Широкий спектр для формування культури поведінки молодших школярів містить дисципліна «Я у світі». Цей курс передбачає створення передумов для усвідомленого сприймання і засвоєння соціальних та морально-правових норм, історичних, національно-культурних традицій українського народу. Метою цього предмета є особистісний розвиток учня, формування його соціальної і життєвої компетентностей на основі поетапного засвоєння соціального досвіду, який охоплює загальнолюдські, загальнокультурні і національні цінності, соціальні норми, громадянську активність, практику прийнятої в суспільстві поведінки, толерантного ставлення до відмінностей культур, традицій, різних точок зору.

Цей предмет охоплює такі теми: «Людина», «Людина серед людей», «Людина в суспільстві», «Людина в світі», тому учні засвоюють правила поведінки в різних життєвих ситуаціях, також у школярів формується культура спілкування у сім'ї, колективі, суспільстві.

Формування культури поведінки відбувається на кожному уроці, адже це передбачено змістом навчального матеріалу. А у 4 класі передбачено вивчення теми «Культура поведінки». Цей курс також передбачає розв'язання ситуацій морального змісту, а також виконання практичних завдань типу: моделювання різних соціальних ролей, розв'язання прогностичних задач «Що буде, якщо...».

Підручник «Я у світі» містить різноманітні малюнки, за допомогою яких учні розв'язують ситуації морального змісту, вони висловлюють також свою думку, що формує також культуру спілкування.

Засобом формування культури поведінки є різні дидактичні ігри, які вчитель використовує на уроках, на перервах, на групі продовженого дня. Наприклад, гра

«Закінчи речення» передбачає продовження учнями речень, початки яких зачитує вчитель, ці речення носять моральний характер:

- У тролейбусі слід...
- До старших людей потрібно звертатися...
- Щоб навколишнє середовище було чистим, треба...
- Якщо друг попросить допомогти, я...

Гра «Так чи ні» передбачає читання вчителем речень морального змісту, а учні мають визначити, чи правильне твердження, чи ні.

На будь-якому уроці гуманітарної дисципліни доцільною є робота з прислів'ями та приказками, адже у них втілена глибока мудрість українського народу. Саме прислів'я та приказки є ефективним засобом формування культури поведінки, адже у них міститься усе різноманіття правил поведінки.

Варто використовувати різні форми і методи для досягнення поставленої моральної мети на уроці. Це сприятиме підвищенню пізнавального інтересу учнів, використанню різних органів чуттів, врахуванню індивідуальних особливостей кожного учня. Наприклад, бесіди, ігри, моделювання ситуацій, конкурси, вікторини, перегляд відео, виготовлення проєктів тощо.

Крім того на уроці має бути використана не тільки індивідуальна та фронтальна робота з учнями, але і робота в парах та групах. Це сприятиме виробленню у школярів основ культури поведінки та спілкування під час роботи з ровесниками, обміну знаннями, адже вони разом виконують одне завдання. Крім того, така форма роботи сприятиме виробленню навичок самоосвіти.

Для формування культури поведінки молодших школярів досить ефективним є запровадження технології «Створення ситуації успіху». В її основі лежить особистісно-орієнтований підхід до кожного. Головною метою діяльності вчителя є надання кожному учневі можливості відчувати радість досягнення успіху, усвідомлення своїх здібностей, а завданням – допомогти особистості зростати, допомогти повірити у себе [2].

Отже, формування культури поведінки школярів – складний та довготривалий процес, який бере свої початки у сім'ї, але цілеспрямованим стає саме у початковій школі. Молодший шкільний вік – найбільш сенситивний для формування основ моралі, культури поведінки, спілкування.

Найкращими засобами для формування культури поведінки молодших школярів є засоби гуманітарних дисциплін (читання, українська мова, я у світі, християнська етика). Але варто пам'ятати. Що особистість педагога відіграє велике значення у вихованні та навчанні дітей, зокрема і під час формування культури поведінки. В. Сухомлинський писав: «Я впевнений, що лише людяністю, ласкою, добротою – так можна виховати справжню людину...».

Список використаної літератури

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. - К.: Либідь, 1997. - 375с.
2. Басюк Н. А. Почуття відповідальності в учнів 1-4 класів: засади виховання: навчально-методичний посібник / за проф.. Лемківського М. В. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2005. – 159 с.
3. Богданова О. С., Петрова В. И. Воспитание культуры поведения учащихся 1-3 классов. Пособие для учителей. Изд. 2-е, испр. М., «Просвещение», 1978, 176 с.

РОЛЬ ТА МІСЦЕ КАЗКИ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Казка займає особливе місце в духовній сфері нашого народу. Вона незвичайним почуттям живе у кожному з нас від колиски до змужніння, адже це особлива форма мислення та творчості. Поряд з цим, вона - джерело знань, бо у ній зашифрований життєвий досвід багатьох попередніх поколінь, відображаються усі аспекти людського життя, а казкові сюжети розкривають ситуації та проблеми, які переживає в цьому житті кожна людина.

Здавна в усіх народах розуміли виховне значення казки, адже вона несе в собі культуру, світогляд, стиль взаємин, цінності, моральні норми свого народу. Роль казок у вихованні дитини в початковій школі полягає не тільки в приємному проведенні часу. Адже дитина неминує вчиться розуміти внутрішній стан улюблених героїв, намагаться аналізувати ті чи інші їхні вчинки. На деякий час вона забуває про свої реальні тривоги і поринає у казковий світ, де завжди перемагають сили добра.

Дитячі казки допомагають розширити словниковий запас, будувати зв'язне мовлення. Дуже важливо, щоб дитина розмовляла не тільки правильно, але при цьому ще й емоційно, образно, красиво. Як правило, казки несуть в собі багатотомову народну мудрість. Часто можна почути думку, що деякі казки надто реалістично описують події. При цьому дитина образно сприймає жорстокість, і якщо вона спостерігала сцени насильства в телевізійних фільмах, то школяру буде вкрай важко образно їх сприймати в казках.

Казка - живе джерело дитячого мислення. Дивлячись на досвід наших предків, ми вкотре переконуємось, що інтелектуальні, моральні та естетичні почуття, які народжуються в душі дитини під враженням казкових образів, стимулюють потік думки, що пробуджує до активної діяльності мозок, зв'язує повнокровними нитками живі островці мислення. Під впливом почуттів дитина мислить словами. В казкових образах перший крок - від яскравого, живого, конкретного до абстрактного. Завдяки казці дитина пізнає світ не тільки розумом, а й серцем. У початкових класах народна казка справляє значний вплив на особистість дитини.

В дітей молодшого шкільного віку ще не сформована стійка психіка, що веде за собою їх особливу вразливість. Вплив дорослих та навколишнього середовища на дитину має дуже велике значення. Тобто саме ми, майбутні учителі молодших класів, будемо формувати всебічно розвинену особистість молодшого школяра. Саме вчитель повинен знайти ті методи та засоби навчання, які непомітно та водночас цікаво стимулюватимуть їх розвиток та зацікавленість у навчанні. Саме в цьому випадку нам і допоможе казка. У молодшому шкільному віці діти сприймають все в образах та картинках. Таким чином, в учнів початкових класів можна викликати пізнавальні інтереси.

Українські педагоги та мислителі приділяли значну увагу казці як предмету виховання дітей. В. Сухомлинський казав: «Створення казок є засобом розумового й естетичного розвитку дітей» [5, с.35].

Серед педагогів на сучасному етапі казку та її педагогічні можливості досліджували І. Корнійчук, М. Лещенко, В. Бойченко та інші. Зокрема, С. Козоріз

у своєму дослідженні описав нестандартні види роботи над казкою. У роботах В. Бойченко розкрито значення казки у вихованні полікультурної особистості молодшого школяра. Однак проблема використання казки у навчально-виховному процесі початкової школи на сьогодні залишається недостатньо вивченою і потребує глибокого аналізу.

Мета статті полягає в розкритті особливостей та методики використання казки у процесі навчання.

Читаючи казки народів світу, діти знайомляться з іншими культурами та дізнаються про різноманітність бажань, мрій та проблем людей з усього світу. Інколи зміст казок для дітей є не дуже зрозумілим. Саме для того, щоб діти завжди розуміли її зміст, казка має містити в собі наступні чотири характеристичні особливості:

1. Навіть якщо зло ніколи не перемаже добро, воно завжди і скрізь присутнє, тому потрібно вміти боротися з ним.
2. Добро завжди перемагає зло, але цим добром повинні бути розум, хоробрість, чистота думок та доброта.
3. Образи головних героїв повинні бути наповненими магічністю та своєрідною романтичністю.
4. Магічна сила, що присутня в сюжеті, доволі обмежена, і тому може змінити лише зовнішні умови.

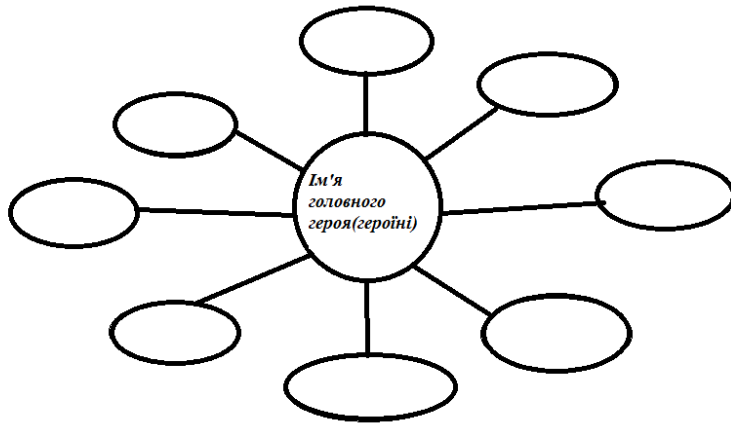
На перший погляд, це примітивні та нічим непримітні властивості, та саме вони, завдяки художнім образам в казці, «побудують» фундамент для формування дитячої особистості. Діти ж пізнають дані властивості в народних казках завдяки роботі в групах, читання казки в класі, що, звичайно ж, керується учителем, та іншим видам аналізу фольклорної творчості. Учні знаходять подібні та відмінні риси у структурі варіацій однієї і тієї ж народної казки. Особливу увагу дітей притягує робота зі вже давно відомими нам народними казками, такими як «Попелюшка» Братів Грімм, «Йех-Шен» А. Луї. А також такі казки як «Попелюшка, або маленький кришталевий черевичок» Ч. Перольта, «Парчевий черевичок та інші в'єтнамські казки» Л. Д. Вунга та «Василина Прекрасна» Б. Зворикіна. Саме ці казки допомагають пізнати наш, реальний, світ через казковий. Герої ніби вигадані, життєві ситуації не схожі на реальні, та сенс кожної казки примушує кожного, хто її читає замислитись над даною ситуацією, що представляється в казці. Адже коли дитина ознайомлюється з казкою, її свідомість вже формує основу особистості дитини.

Діти в початкових класах повинні навчитись аналізувати казку та її героїв, описувати їх характер та виражати думку про того чи іншого героя (або його дії). В цьому учням допоможуть наступні таблиці та схеми, розроблені згідно їх віковими здібностями.

1. Схема аналізу характеристичних відмінностей героїв твору «Сонечко» (схема 1). Принцип роботи: в середньому крузі дитина повинна написати ім'я героя, якого буде характеризувати, в «хмаринках», що навколо - особистісну характеристику образу героя (риса характеру, добрі чи погані вчинки, тощо). Зазвичай потрібно накреслити дві таких схеми: перша - для позитивного героя, друга - для негативного. Даний спосіб аналізу твору підходить для учнів 2-4 класів.

Схема 1.

Схема аналізу характеристик особливостей героїв твору

2. Ще один чудовий спосіб роботи дитини над твором - це поетапно розподілена робота. Виділяють три основні етапи роботи над твором:

- Читання вголос та складання плану за структурою оповідання (таблиця 1).

Таблиця 1.

План твору

➤	Заголовок оповідання
➤	Місце дії (де відбуваються основні події)
➤	Головні герої (герої, навколо яких відбуваються основні події)
➤	Проблематика твору
➤	Основні дії: 1.
	2.
➤	Розв'язка, фінал твору

- Читання вголос та переказ казки з різних культур для виявлення подібних та відмінних рис у змісті казок.

➤ Заповнення порівняльної таблиці усім класом після дискусії між учнями. Елементи порівняльної таблиці охоплюють структуру казок та забезпечують можливість порівнювати варіанти казок одночасно (таблиця 2).

Таблиця 2.

Назва казки	Країна, в якій казка створювалась	Головні герої твору	Характеристика кожного героя	Магічні символи	Подальша доля позитивних персонажів	Подальша доля негативних героїв
-------------	-----------------------------------	---------------------	------------------------------	-----------------	-------------------------------------	---------------------------------

Даний алгоритм аналізу твору допоможе дитині легко адаптуватися до візуального порівняння структури казки в її різних культурних варіаціях. Також дані таблиці слугують цінним матеріалом ознайомлення дітей не тільки з однаковою структурою творів, а й зі звичаями, традиціями, символами та віруваннями різних народів світу, зображених у казках, оповіданнях [5, с.127-129].

Список використаної літератури:

1. Бойченко В.В. Полікультурне виховання молодших школярів у навчально-виховному процесі школи: дис.. канд. пед. наук: 13.00.07/ Бойченко Валентина Василівна.-Умань, 2006. - 184с.
2. Козоріз С.О. Нестандартні форми роботи над казкою / С.О. Козоріз // Початкове навчання та виховання. - 2004. - №11. - С.4-11.
3. Корнійчук І. Із скарбниць казкарів світу: Урок читання у 2 класі / І. Корнійчук // Освітнянин. - 2001. - №2. - С. 9.
4. Лещенко М. Шкільне життя, казковий світ та особистість учня / М. Лещенко // Шлях освіти. - 2002. - №2. - С.28 - 32.
5. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. - 1988. - С.272.

Катеренчук Анастасія,

студентка 51 групи

навчально-наукового інституту педагогіки

ФОРМИ І МЕТОДИ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО І МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

У вихованні дітей дошкільного та молодшого шкільного віку існує багато проблем. Одна з них - як прищепити дитині моральні цінності.

Виховання - це залучення дитини до світу людських духовних цінностей. Особливої ваги сьогодні набувають такі загальнолюдські цінності, як гуманізм, патріотизм, честь, справедливість. Моральні норми - основні правила людського співжиття, вироблені протягом тисячоліть морального розвитку суспільства - є складовою загальнолюдської моралі. Слід підкреслити її гуманістичну спрямованість: центром моралі є людина. З найдавніших часів усі ідеологи і видатні мислителі зверталися до найціннішого в світі - людини, намагалися пізнати її суто людську ознаку - моральні якості.

Метою дослідження є розкрити зміст поняття морального виховання, розглянути питання технологічних засад морального виховання.

Т. Поніманська розглядає моральне виховання як цілеспрямований процес залучення дітей до моральних цінностей людства і конкретного суспільства; одну

з форм відтворення, успадкування моральності; формування моральних якостей, рис характеру, навичок і звичок поведінки [4].

Дошкільний та молодший шкільний вік є початковим періодом становлення особистості, коли формуються основи характеру, ставлення до навколишнього світу, людей, до себе, засвоюються моральні норми поведінки, важливі для особистісного розвитку якості психіки. Однією з перших моральних потреб є потреба у спілкуванні. Задовольняється вона у процесі взаємодії з дорослими, які добирають педагогічно доцільні зміст і засоби спілкування. У ньому дитина здобуває перший досвід моральної поведінки. Це аж ніяк не означає, що дорослий формує її за власним задумом чи зразком. Дитина розвивається лише тоді, коли сама активно діє [4]. В цей період надзвичайно важливим є вплив вчителя на формування моральних норм. Для цього він використовує певні методи.

Методи формування моральної поведінки. Ця група методів спрямована на вироблення досвіду поведінки згідно з моральними нормами і правилами. Серед них виокремлюють такі методи:

а) практичне залучення дитини до виконання конкретних правил поведінки. Починаючи з раннього віку, дітей привчають дотримуватися режиму сну, харчування, активної діяльності, правил спілкування і колективного співжиття. У використанні цього методу акцентують на організації життя дитини відповідно до вимог, а також на постійному підтриманні її поведінки згідно з цими вимогами. Педагог при цьому повинен використовувати різноманітні засоби, щоб дитина в реальному житті пересвідчилася у правильності, доцільності для неї такої поведінки, зрозуміла, що порушення правил спричинює небажані наслідки для неї і близьких їй людей;

б) показ і пояснення. Ними активно послуговуються у вихованні культури поведінки, навичок колективних взаємин тощо. Дітей систематично і в різних життєвих ситуаціях привчають до певних способів поведінки: вітатися, ввічливо просити про послугу, дякувати, бережно ставитися до іграшок, навчального матеріалу та ін.;

в) приклад поведінки дорослих (у середньому і старшому дошкільному віці — й однолітків). Організуючи різноманітну діяльність дітей, педагог установлює чіткі правила, пояснює їх дітям, переконує, що дотримання певних правил є важливою умовою їхнього успіху. Старші дошкільники можуть самостійно встановлювати правила спільної діяльності й контролювати їх виконання, мотивуючи це доцільністю для всього колективу;

г) оволодіння моральними нормами у спільній діяльності. Особливість цього методу полягає в тому, що діти оволодівають певними моральними нормами начебто спонтанно, без ініціювань педагогом, а у спільній діяльності з ним, батьками. Вони самі доходять висновку, що дотримання певних норм є передумовою успішної діяльності, досягнення позитивного результату, хороших взаємин у сім'ї, колективі. Дитина неодноразово пересвідчується, що її популярність залежить від успіхів у спільній діяльності, а вони — від уміння чітко формулювати правила цієї діяльності й дотримуватися їх;

г) вправлення у моральній поведінці. Суть методу полягає у створенні педагогом спеціальних умов для вправлення дітей у дотриманні моральних норм. Для цього слід потурбуватися про те, щоб створені ним ситуації не були штучними, а наближалися до життєвих, звичних для дитини. З цією метою використовують різноманітні доручення, ускладнюючи їх відповідно до віку

дітей;

д) створення ситуацій морального вибору. Цей метод передбачає використання особливих вправ, спрямованих на формування моральних мотивів поведінки у дітей старшого дошкільного віку. Такі вправи можуть бути запрограмовані вихователем або обрані дітьми самостійно. Наприклад, вихователь може запропонувати дітям дивитися новий діафільм або допомагати двірнику прокладати доріжки в снігу. Якщо діти відкладають приємну для них справу, щоб виконати обов'язок, необхідний з погляду моральних норм, то вони повинні мати змогу здійснити його без зволікань. Такий їхній учинок обов'язково має бути схвалений [2, с. 38].

Також ефективними методами у моральному вихованні є тренінги та практикуми. *Тренінг* – це особлива форма навчання, під час якої людина максимально оволодіває новими знаннями, отримує нові навички, переглядає власні цінності та пріоритети, коригує, удосконалює та розвиває певні якості та властивості своєї особистості, обирає для себе такі форми та методи поведінки, які відповідають саме її ситуації та індивідуальності. Серед інших форм навчання саме тренінг дає можливість на 90% засвоїти отриману інформацію. Тренінгу притаманні певні атрибути. До яких належать:

- тренінгова група;
- тренінгове коло (учасники розташовуються на стільчиках по колу, часто – без столів);
- спеціально обладнане приміщення та приладдя для тренінгу (фліпчарт, маркери тощо);
- ведучий тренінгу (тренер);
- правила групи (можуть дещо відрізнятися від тренінгу до тренінгу);
- атмосфера взаємодії та спілкування;
- інтерактивні методи навчання;
- структура тренінгового заняття;
- оцінювання ефективності тренінгу.

Практикум – такий тип навчального процесу, який сполучає різні форми організації пізнавальної діяльності, має риси «комбінованого» уроку, органічно «поєднуваного» з системою нетрадиційної освіти.

Практикум розвиває:

- вміння пов'язані з розвитком зацікавлення (аналізувати свої зацікавлення, визначити нові на ґрунті колишніх, зіставляти свої можливості та зацікавлення);
- знаходити практичні види діяльності;
- вміння обирати практичний вид діяльності для себе (пошук відповідей для обґрунтування практичних завдань);
- вміння досліджувати умови практичної діяльності;
- вміння готуватися до практичної діяльності (визначення мети, завдань діяльності);
- вміння здійснювати діяльність на практиці (планувати свою практичну діяльність, бачити її позитивні та негативні сторони);
- вміння встановлювати цінність практичної роботи, культурну та професійну цінність практикуму [3].

Отже, моральний розвиток особистості (моральне виховання) – процес, що триває протягом усього її свідомого життя. Виховання – це друге народження. І нам, педагогам і батькам, треба пам'ятати слова Я. Корчак "Виховання дитини – це не втішна розвага, а завдання, яке вимагає капіталовкладень – важких переживань, зусиль, безсонних ночей і багато, багато думок". А щоб воно було ефективним, варто використовувати форми і методи у поєднанні.

Список використаної літератури:

1. Божович Л.І. Особистість і її формування в дитячому віці. - М., 1968. - С. 46 - 48.
2. Вишневецький О. Концепція демократизації українського виховання // Концептуальні засади демократизації та реформування освіти в Україні. Педагогічні концепції. - К.: Школяр, 1997. - С. 78-122.
3. Климишин О.І. Теорія і методика тренінгу розвитку духовності особистості. Навчально-методичний посібник. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2008. – С. 32.
4. Поніманська Т. І. Моральне виховання дошкільників. — К., 1993.

Качуровська Яна,
студентка 51 групи

навчально-наукового інституту педагогіки

**УКРАЇНЬСЬКА НАРОДНА КАЗКА ЯК ЗАСІБ МОРАЛЬНОГО
ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ**

У періоди зміни суспільних формацій порушується спадкоємність поколінь у вихованні дітей і, перш за все, у сфері передачі морального досвіду, головних життєвих цінностей і установок. Сформованість моральних цінностей є найважливішим показником цілісної особистості, істинно самостійної і відповідальної, здатної створити власне уявлення про своє майбутнє. Сьогодні, як ніколи, широко усвідомлюється відповідальність суспільства за виховання підростаючого покоління. Будь-яке суспільство зацікавлене в збереженні і передачі накопиченого досвіду. Збереження цього досвіду багато в чому залежить від системи виховання та освіти, яка, у свою чергу, формується з урахуванням особливостей світогляду і соціально-культурного розвитку суспільства.

На думку сучасних філософів, моральність суспільства визначається наявністю моральних почуттів у людей. Якщо немає моральних почуттів, то і немає моралі. Одним із головних шляхів їх формування вітчизняні вчені вбачають виховання на принципах народності: Т. Шевченко, І. Котляревський, В. Карамзін, М. Максимович, М. Драгоманов, К. Ушинський, В. Сухомлинський, С. Русова, І. Бех, П. Еббс. Т. Шевченко у своїх працях назвав моральні почуття не «даром природи», а історично і соціально сформованим почуттям, яке потрібно виховувати у дітей з раннього дитинства. На глибоке переконання К. Ушинського, «ні слова, ні думки, ні навіть вчинки не виражають так чітко і вірно нас самих і наше ставлення до світу, як наші почуття, у них чути характер не окремої думки, не окремого вирішення, а весь зміст душі нашої та її будову» [3;11]. Продовжуючи ідеї К. Ушинського, А. Макаренко вважав, що навчання стає вихованням, коли воно несе ідею науки через розум в серце дитини, до її почуттів, початком та джерелом виховання є особистий приклад. Окремі дії при їх моральній оцінці потрібно співвідносити не просто з мотивами, які їм передували, а з моральною визначеністю особистості. З цього приводу Гегель зазначав: «Коли

людина робить той чи інший моральний вчинок, то це ще не означає, що він є доброчесністю, а є він нею лише тоді, якщо цей спосіб поведінки є постійною рисою характеру» [4, с. 18].

Метою дослідження є розкрити зміст поняття про моральне виховання, розглянути питання про казку як засіб морального виховання в українській педагогіці, показати важливість казки у початковій школі.

Моральне виховання – основа розвитку і формування особистості, що усвідомлювалася з давніх-давен народною педагогікою та вченими-дидактами, які наголошували, що підготовка людини-громадянина не може зводитися тільки до її освіти і розумового розвитку. Ще відомий давньоримський філософ Сенека радив: «Навчи спершу добрих правил моралі, а потім – мудрості, бо без перших важко навчитися останніх».

Серед ефективних засобів у вихованні моральності є фольклор. Однак звернення до народної творчості у морально-естетичному вихованні іноді розуміється надто вузько. Вчителі пропонують незрозумілий і нецікавий учням матеріал, впроваджують окремі народні традиції, які не відповідають віку дитини, що суперечить принципу доступності. Тому дуже важливо грамотно застосувати фольклор як засіб виховання. Через усну народну творчість дітям відкривається краса навколишнього світу, душа рідного народу.

Особливо актуальним є досвід В. Сухомлинського, який радить використовувати фольклор як могутню виховну силу, що розкриває перед дитиною народні ідеали і сподівання.

Дитячий фольклор – багатожанрова система, що складається із прозових, речитативних та ігрових творів, скоромовок, загадок, казок. Все це збагачує творчу уяву дитини, формує навички усного мовлення, дотепність, пробуджує фантазію, гумор, природний потяг до спілкування.

С. Русова акцентувала увагу на тому, що в школі дають достатньо матеріалу для душі, для праці розуму, але мало енергії для почуттів. Казка і дитина, за її словами, — це щось рідне, близьке, і «як би вчителі не намагалися вигнати казку з дитячої хати, вона все одно там пануватиме, бо вона природно відповідає вимогам дитячого розуму, а ті людські відносини по казках такі прості і зрозумілі, що дитина може щиро співчувати лиху і недолі, радіти перемозі й щастю казкових героїв. Й це викликає перше почуття симпатії — початок альтруїзму, перше свідоме враження правди й неправди, тої примітивної великої правди, яка залягає в глибокому лоні народної душі й виливається так просто в народних казках. Тут уперше прокидається дитяча увага до людей, співчуття до їх долі, зростає глибока сердечна любов до усього вбогого, до краси й до добра» [5; 203]. Казка збагачує життєвий досвід школярів, розвиває їхній естетичний смак, творчі здібності. Читаючи твори цього жанру, учні вірять в добро і красу, в них виникає бажання завжди боротися за правду та справедливість.

Отже, проблема морально-естетичного виховання не нова для сучасної педагогіки. Сьогодні більшість учителів зрозуміли необхідність відродження духовності як найвищої цінності, збагачення навчального процесу фольклористичною інформацією, що є могутнім засобом морального виховання учнів.

Фольклор як результат духовної праці багатьох віків є надзвичайно цінним культурним надбанням українського народу: пронизаний гуманними і волелюбними ідеями, він розвиває і підносить все, що є доброго і гарного в

людській душі, плекає почуття краси, виховує національну свідомість [4, с. 19-20].

Моральне виховання дитини розпочинається задовго до вступу її до школи. Але тут вона зустрічається з чіткою та розгорнутою системою вимог, виконання яких постійно контролюється. В молодшому шкільному віці починається цілеспрямоване формування суспільної спрямованості особистості на основі раніш отриманих моральних понять та звичок. Однак у дітей 6-10 років найчастіше зустрічаємо розрив спочатку між знаннями і переживаннями, а потім між переконаннями і діями.

Розбудова національної системи освіти повернула проблему використання творів фольклору, особливо українських народних казок як засобу виховання морально-естетичних почуттів юних, у глобальний ракурс розгляду – надала роботі з цим пластом культури нового концептуального змісту [2, с. 55].

Останнім часом дедалі більше вчителів початкових класів зауважують, що діти, приходячи до школи, не знають казок, на яких раніше виховувались покоління, зокрема їхні батьки. Отже, напрошується висновок, що батьки не приділяють достатньої уваги розповіданню казок. Їх замінив телевізор, комп'ютер, мультфільми. Стали дуже поширені мультфільми закордонного виробництва [1, с. 24].

Казка – не лише цікава фантастична розповідь. Це чудова метафора для передачі інформації.

Широке використання казок у початковій школі зумовлюється тим, що їх зміст викладений у цікавій формі. Існує чіткий поділ персонажів на добрих і поганих, сутність вчинків яких легко розуміється дітьми і дає змогу визначити якості кожної дійової особи. Це полегшує юним читачам змогу правильно оцінити моральність вчинку. Вона формує у дитячій свідомості модель світу, образ мами і тата, друга та ворога, добра і зла, всього того, на що дитина буде зорієнтована все своє життя. Вона може навчати дітей бути добрими, поважати дорослих, допомагати друзям, залежно від того, яку суть закладено в ту чи іншу казку. Навіть звичайне читання казок має неперевершений ефект, допомагає краще розібратися в собі, у своїх стосунках з іншими, побороти життєві труднощі [1, с. 25].

Казки – найпопулярніші в народі твори. Їх люблять всі: від маленьких дітей, котрі ще ходити не вміють, але вже з великим інтересом слухають і “Курочку рябу”, і “Козу-дерезу”, і “Солом'яного бичка”, до стареньких дідусів та бабусь, які залюбки читають своїм онукам та правнукам казочки [3, с. 38].

Основою жанрового поділу казок у сучасному східнослов'янському, зокрема і в українському, фольклорі є класифікація російського дослідника народної творчості В. Проппа: казки про тварин, чарівні казки, новелістичні казки.

В одній зі своїх статей К. Ушинський писав про народні казки: “Багато з них, мабуть, народ переробив або заново склав спеціально для дітей. Це - перші і блискучі спроби народної педагогіки, і я не думаю, щоб хто-небудь був спроможний змагатися в цьому випадку з педагогічним генієм народу. Народну казку діти читають легко вже тому, що в усіх дитячих народних казках безперервно повторюються ті самі дитячі слова та звороти, і з цих безперервних повторень, що якнайбільше задовольняють педагогічне значення оповідання, складається щось ціле, струнке, що легко оглянути, сповнене руху, життя й інтересу. Ось чому народна казка не тільки цікавить дитину, не тільки становить прекрасну вправу в самому початковому читанні, весь час повторюючи слова й

звороти, але надзвичайно швидко відбивається у пам'яті дитини з усіма своїми мальовничими деталями й народними висловами... У народній казці велика, сповнена поезії дитина – народ – розповідає дітям свої дитячі та, принаймні, наполовину вірить сам у ці мрії” [1, с. 34].

“Українськими засобами виховати розумну працювиту дитину, не одірвану від свого народу, а навпаки – пов'язану з ним пошаною до усього свого, знанням усього того, серед чого вона виросла”, – це кредо поборників українського шкільництва М. Драгоманова, С. Русової, П. Чубинського якнайкраще засвідчує всю вартість народної педагогіки для української інтелігенції. У статті “В оборону казки” С. Русова писала: «Казка й дитина щось таке споріднене. Вони так одне з другим зрослися, що як би педагоги не намагалися вигонити казку з дитячої хати, вона таки пануватиме, бо вона природно відповідає вимогам дитячого розуму» [3, с. 38].

І. Франко неодноразово вказував, що педагогічні ідеї українського народу виростають на таких культурних національних традиціях, які мають першочергове значення у формуванні в молодого покоління почуття любові до власного народу, до своєї рідної землі. У формуванні моральності засобами фольклору І. Франко особливо виділяв казки, за мотивами яких він створив низку чудових творів: “Коли ще звірі говорили”, “Лис-Микита”, “Кішка”, “Казка про казку” та ін. Високо цінуючи педагогічне значення народних казок, поет писав: “Я бажав би, щоб наші діти в інтересах здорового й морального розвитку як можна більше витали фантазією в тому світі простих характерів і простих відносин... Звідси вони винесуть міцні основи захоплення і чесності, правдивості, справедливості...”. На думку І.Я.Франка, моральні норми і категорії повністю залежать від конкретних історичних умов, суспільного розвитку життя [2, с. 55-56].

Отже, зміст казок значною мірою впливає на моральне виховання молодших школярів. Саме казка є тим відправним пунктом, який формує особистість школяра. Доречно буде згадати мудрі слова В.Сухомлинського: “Я поставив перед собою завдання вчити такого читання, щоб дитина, читаючи, думала. Читання має стати для дитини дуже тонким інструментом оволодіння знаннями і водночас джерелом духовного життя” [4, с. 18].

Список використаної літератури

1. Безпарточна В. Роль казки в житті дитини // Психолог. Шкільний світ. № 3 – 2010. – С. 24-25.
2. Гагарін М. Критерії добору українські народні казки для виховання морально-естетичних почуттів // Початкова школа. – 2006. – №1. – С. 55-58.
3. Захарчук З. Пишечкіна Т. Урок читання казки з використанням елементів театральної педагогіки // Початкова школа. – 2001. - №12. – С. 37-41.
4. Науменко Т. Методика і практика // Початкова школа. – 2008. - №6. – С.19-22.

Козлова Марія,
студентка 31 групи

навчально-наукового інституту педагогіки

ФОРМУВАННЯ ОСНОВ САМОВРЯДУВАННЯ

В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Процес засвоєння соціальних норм починається у індивіда ще в дитинстві, а все більш різноманітне усвідомлення особливостей життя в конкретному

суспільстві триває все життя. Результат цього засвоєння і усвідомлення позначається терміном «соціалізація».

Проблема соціалізації особистості, незважаючи на свою широку представленість в науковій літературі, залишається актуальною і до цього дня.

«Соціалізація (від лат. Socialis - суспільний) - процес становлення особистості, засвоєння індивідом мови, соціальних цінностей і досвіду (норм, установок, зразків поведінки), культури, властивих даному суспільству, соціальної спільності, групі, відтворення і збагачення їм соціальних зв'язків і соціального досвіду» [1].

Однією із форм залучення дітей до участі у громадському житті є учнівське самоврядування. Байдужість або недовіра до учнівської ініціативи можуть згубно позначитися на паростках учнівського самоврядування. Для учнівського самоврядування відкрилися цілком інші перспективи, а саме: бути реальною частиною педагогічного процесу (участь та співпраця дорослих і дітей у спільних справах). Саме в дитинстві людиною усвідомлюється її роль у вирішенні справ громадянського життя як основи подальшої позиції в дорослому житті [2]

Учнівське самоврядування будується на основі суспільних вимог. Головним завданням педагогів у цій системі є постійна підтримка мотиваційно-потребнісної сфери дитини, тобто підтримання такого стану, за якого стає необхідним постійне самовдосконалення та бажання і наміри стати гідним громадянином держави. Разом із тим реалізація завдань з організації учнівського самоврядування в школі пов'язана з необхідністю подолання такої суперечності: з одного боку, самоврядування потребує самостійності школярів, з іншого – воно неможливе без удосконалення педагогічного керівництва. Самоврядування не означає залишення дітей сам на сам, а є об'єктом і результатом найскладнішої форми керівництва дитячим колективом [4].

Слід зауважити, що метою роботи дитячого самоврядування є згуртування учнівської молоді на корисні, добрі справи, виховувати в них кращі риси громадянина України, захищати їх права, інтереси, робити життя учнів насиченим і цікавим.

Основними функціями є:

- організаторська – самостійно керує своєю суспільно корисною діяльністю;
- виховна – стає носієм моральних переконань;
- стимулююча – сприяє формуванню морально-ціннісних стимулів усіх суспільно корисних справ, регулює поведінку своїх членів, їх відносин.

Функціонування в школі учнівського самоврядування спонукає дітей краще вчитися, оскільки членами парламенту можуть бути лише учні з певними навчальними досягненнями. Між суб'єктами навчання та виховання здійснюється постійний обмін інформацією. Лише в такому випадку забезпечується результативність освітньої системи. Тому учнівське самоврядування є важливим елементом виховання учнівської молоді [7].

Основними засобами учнівського самоврядування в школі, що забезпечує соціальний контакт між особистостями, особистістю і групою:

- Мова - основний інструмент соціалізації. З його допомогою людина приймає, аналізує, узагальнює і передає інформацію, висловлює емоції і почуття заявляє про свою позицію, точку зору, дає оцінки

- Цінності - ідеальні уявлення, принципи, з якими особистість співвідносить свої вчинки.
- Норми - засвоєний особистістю образ мислення, поведінки, спілкування.
- Навички та вміння - зразки діяльності. Вони грають не тільки поведінкову, а й дидактичну (навчальну роль) в подальшій соціалізації. Освіта навичок і умінь називають соціалізацією для соціалізації, так закріплення досвіду і вміння допомагають швидше і впевненіше оволодівати новими навичками і вміннями.

Учніське самоврядування – це об'єднання учнівської молоді, яке забезпечує самостійно або через представницькі органи вирішення ряду важливих питань щодо організації навчально-виховного процесу та соціального захисту учнів. Учніське самоврядування виражає інтереси всіх учнів, незалежно від національності, мовних ознак, статі, місця проживання й релігійності.

Процес розвитку учнівського самоврядування можна розглядати як послідовну зміну станів, динамічних, якісних змін, що забезпечують взаємодію двох систем (навчальної - керованої) і соціально-значущої життєдіяльності учнів (самокерованої). Розглядаючи соціальний компонент учнівського самоврядування ми бачимо в ньому складову частину суспільного самоврядування. В освітніх установах учні вперше стикаються з можливостями прийняття і реалізації соціально-значущих рішень, активної участі у вирішенні важливих управлінських проблем. Саме на основі самоврядування можливо сформувати почуття причетності учнів до подій, і почуття відповідальності учнів за прийняття рішення.

Основними компонентами учнівського самоврядування є:

- Правовий компонент окреслює межі компетентності й правомочності прийняття рішення; свідчить про наявність або відсутність правових гарантій учнів і педагогів. На жаль, правові гарантії поки ще оформлені дуже нечітко.
- Організаційний компонент розглядається як умова колективоутворення, і як його результат. Він виражається в рівні готовності до спільного вирішення навчально-виховних завдань з позиції самоврядування учнями і педагогами.

У педагогіці створення прогностичної моделі здійснюється в процесі моделювання, який розуміється нами як специфічний спосіб пізнання, де одна система (об'єкт дослідження) відтворює іншу (модель). Створення прогностичної моделі, в свою чергу, розглядається як процес побудови моделі, що включає в себе формулювання задуму, розробку вихідної концепції, створення наукового опису будується системи. У зв'язку з цим, важливо визначити яке місце в системі управління займає завдання реалізації виховних можливостей учнівського самоврядування в освітніх установах.

Загальні поняття наукової моделі глибоко і системно розглянуті в працях В.А. Штоф, який вказував, що термін «модель» вживається в двох протилежних значеннях: в значенні теорії і в значенні чогось, до чого теорія відноситься, тобто то, що вона описує. Під моделлю вчений розуміє: «подумки подану або матеріально реалізовану систему, яка, відображаючи або відтворюючи об'єкт дослідження, здатна заміщати його так, що її вивчення дає нову інформацію про цей об'єкт».

Л.І. Новикова розглядає модель у вихованні як: «... уможливлене цілісне уявлення будується або перетворюється системи, внутрішнє бачення її. Сенс такого

моделювання полягає в можливості уявного програвання варіантів розвитку і прогнозування результатів ».

Список використаної літератури

1. Авдіянц Г. Г. Формування духовних потреб учнів молодших класів у сім'ї: Дис. канд. пед. наук: 13.00.07. – Слов'янськ, 2001. – 194 с.
2. Бех І. Д. Наукові засади створення особистісно-орієнтованих виховних технологій // Початкова школа. – 1997. – № 9. – С. 4–8.
3. Боришевський М. Й. Духовні цінності в становленні особистості громадянина // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 1. – С. 144–150.
4. Бех І. Д. Концепція виховання особистості // Рідна школа. – 1991. – № 5. – С. 40–47.
5. Виховання національної самосвідомості у школярів: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – К.: Україна-Віта, 1996. – 146 с.
6. Електронний ресурс – zakon/rada.gov.ua
7. Бех І. Д. Від волі до особистості. – К.: Україна-Віта, 1995. – 220 с.
8. Ігнатенко П. Р. Національна система виховання. Спроба концепції // Радянська школа. – 1991. – № 7. – С. 47–52.

Комашевська Світлана,
студентка 12 групи
навчально-наукового інституту педагогіки
Науковий керівник: Н.А. Басюк

В.О. СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ЗНАЧУЩІСТЬ МУЗИКИ Й СПІВУ В ГАРМОНІЙНОМУ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Педагогічна спадщина видатного українського педагога Василя Олександровича Сухомлинського безумовно залишається актуальною і сьогодні та широко використовується багатьма педагогами не лише нашої країни, але й в усьому світі.

Сприймання музики досліджується в багатьох напрямках. Музикознавчий напрям, наприклад, складають передусім праці Б.Асаф'єва. Психологічний напрям складають дослідження, присвячені музично-перцептивним здібностям людини.

Філософські аспекти музичного сприймання також мають глибоку історію. Яскравим прикладом філософського осмислення суті музичного мистецтва служать погляди давньогрецького вченого Аристотеля. Багато думок Аристотеля щодо мистецтва до цього часу не втратили своєї актуальності й мають методологічне значення, зокрема думка про необхідність досягнення естетичної насолоди від сприймання. Методологічного значення набуває визнання філософами невичерпності художнього твору, багатозначності його змісту, специфічності інформації художнього тексту.

В.О. Сухомлинський був одним з перших українських педагогів, який комплексно вивчав та масштабно впроваджував засоби мистецтва у художньо-естетичному розвитку дітей всіх вікових груп. Педагогічні поради В.О. Сухомлинського щодо гармонійного всебічного розвитку дітей пройшли довгий шлях від надання конкретних порад щодо виховання дітей засобами мистецтва («Серце віддаю дітям») до створення цілісної, авторської, оригінальної, самобутньої системи гармонійного виховання у Павлівській середній школі («Павлівська середня школа»). Учений писав, що одним із засобів гармонійного

розвитку особистості, формування її культури є музика. Вона збуджує думки і почуття, викликає натхнення і насолоду, збагачує духовний світ людини, адже «музика – це джерело думки..., музика – це найсприятливіший фон, на якому виникає духовна спільність вихователя і дітей» [3, с. 66].

Творча особистість формується тільки творчою особистістю, якій притаманні різноманітні емоції, почуття. Тому лише педагог - творець (особливо педагог музики й співу) може формувати активну, творчу особистість [1, с. 20].

В. О. Сухомлинський наголошував, що коли вчитель хоче бути справжнім вихователем, він повинен розкрити перед юним серцем красу людського перш за все в самому собі, адже його високе призначення – бути засобом розв'язання творчих, інтелектуальних завдань, «Покликання творить той, хто творить людину – люди, що виховують її», - вважав педагог [3, с. 137].

Не можна не погодитись з думкою видатного педагога, що «виховання – творіння Людини» [5, с. 191], а тому необхідна гармонія творіння Людини. Василь Олександрович був переконаний, що потенціал мистецтва тісно пов'язаний із художньо-естетичним і морально-етичним вихованням, що неможливо здійснювати гармонійний розвиток людини засобами мистецтва, не враховуючи досвід минулих поколінь. Впевненість, вірність певним ідеалам неможливі без високої емоційної культури, доброзичливості, гуманізму.

«Об'єкт нашої праці – найтонші сфери духовного життя особистості, яка формується – розум, почуття, воля, переконання, самосвідомість. Впливати на ці сфери можна тільки так само – розумом, почуттям, волею, переконанням, самосвідомістю. Найважливіші інструменти нашого впливу на духовний світ школяра – слово вчителя, створення обставин, у яких найяскравіше виражаються почуття» [4, с. 65].

У книзі «Народження громадянина» педагог писав, що вбачає важливе виховне завдання в тому, щоб зробити мову почуттів доступною юній душі, навчити володіти цією мовою, слухати і користуватися нею як засобом самовираження. Якщо музика – це книга для читання на мові почуттів, то буквар цього предмета починається з слухання мови природи, з пізнання краси звуків, які народжуються навколо нас. У дитинстві вихованці великого педагога любили слухати музику саду, що цвіте, музику поля, на якому зацвіла гречка, музику весняних луків і осіннього дощу. Вони відчували, переживали красу навколишнього світу, і це облагороджувало їхні душі. Але якою б прекрасною не була музика природи, це ще не музика. Це букви, які якщо людина вивчить, зможе розпочати читати книгу на мові почуттів. Вихованці В.О. Сухомлинського від слухання музики природи вже в дитинстві поступово переходили до музичної творчості – грали на багатьох музичних інструментах. Але не для всіх дітей ця творчість стала улюбленою. Це не дивувало вченого.

Видатний педагог порівнював мистецтво з часом і простором, в якому живе краса людського духу. На власному практичному досвіді він переконувався, що мистецтво випрямляє душу людини як гімнастика тіло. В.О. Сухомлинський підкреслював, що пізнання навколишнього світу не може бути безпристрасним, без емоційним. Твори музичного мистецтва утверджують в душі молоді почуття краси. Краса – могутній засіб виховання чутливості душі [4, с. 414]. Пізнаючи цінності мистецтва, людина пізнає людське в людині, підносить себе до прекрасного, переживає естетичну насолоду. Педагог вказував, що дитяча душа однаково чутлива і до рідного слова, і до краси природи, і до музичної мелодії.

Донесені в ранньому дитинстві до серця маленької людини багатогранні відтінки людських почуттів, зможуть підняти її на такий щабель культури, якого вона не досягне ніякими іншими засобами і в інші періоди життя. У роки дитинства, отрочтва особливо важливо, щоб дитина знайшла, відчула, усвідомила в собі красу, пережила захоплення красивим, людським в самій собі. Через красиве – до людського. Серед засобів виховання дітей краса стоїть на першому місці [3, с. 151].

Одним з провідних видів мистецтва, що має великий вплив на людину, В.О. Сухомлинський вважав музику: «Музика поєднує моральну, емоційну та естетичну сфери людини. Музика є мовою почуттів. Мелодія передає найтонші переживання, недосяжні слову. Музика починається там, де закінчується слово» [2, с. 410]. І якщо слово обмежується проникнення в найпотаємніші куточки юного серця, якщо після слова починається глибоке проникнення в найпотаємніші куточки юного серця, якщо після слова починається глибоке проникнення – музика, виховання не може бути повноцінним.

В.О. Сухомлинський справедливо вважав першими та найяскравішими сторінками для читання мови почуттів народні пісні. Чарівною силою володіє народна пісня, що висловлює захоплення та величність природи (наприклад, українські народні пісні «Місяць на небі», «Ніч яка місячна», «Стоїть гора високая» тощо). Народна пісня, що увібрала в себе голос люблячого серця, захопленого, зачарованого красою жінки, виховує у молоді романтичне, чисте, благородне почуття ніжності. У Павлівській середній школі естетичне виховання здійснювалося багатьма засобами, через систему різноманітних видів творчої діяльності: слухання музики, спів пісень, підготовку та проведення багаточисленних концертів, шкільних ранків, вечорів, свят родин, гру на музичних інструментах.

На думку В.О. Сухомлинського, в естетичному вихованні особливо важливим є психологічні чинники, якими керується вихователь, знайомлячи дітей зі світом прекрасного. У його системі виховання головною була здатність емоційно реагувати на прекрасне і потреба у естетичних враженнях.

В.О. Сухомлинський намагався донести до юних сердець найтонші відтінки найвищого людського почуття – любові. Виховний вплив музики у цій сфері духовного життя надзвичайно великий, бо музика, мелодія, краса музичних звуків – важливий засіб морального і розумового виховання людини, джерело благородства серця і чистоти душі як вважав педагог. Великий учитель стверджував: «Без музичного виховання неможливий повноцінний розумовий розвиток дитини» [5, с.126].

В.О. Сухомлинський застерігав від небезпеки перетворення молоді на бездумних споживачів краси, вважав це проблемою естетичного і морального виховання. Василь Олександрович, випереджаючи час, до досліджень сучасних психологів, звернув увагу на негативні наслідки впливу примітивної масової культури, яка нищить душі молодого покоління.

У своїй практичній роботі В.О. Сухомлинський використовував методику, яка забезпечувала належну якість навчально-виховного процесу. Він будував її на повазі, терпінні, на використанні природних даних кожної дитини, врахуванні особливостей її емоційної сфери. У наш час погляди В.О. Сухомлинського мають не меншу актуальність, ніж за життя видатного педагога. Адже перед педагогами

стоїть віковічне завдання – виховувати молоде покоління, яке має високі якості особистості та міцні знання.

У «Листах до сина» В.О. Сухомлинський писав: «Більше, ніж будь – коли, ми зобов’язані зараз думати про те, що вкладаємо у душу людини. Мене дуже тривожить, що з закінченням середньої школи для більшості студентів закінчується гуманітарна освіта... я маю на увазі широке гуманітарне виховання молоді - виховання емоційно-естетичне, виховання вишуканості і краси почуттів, виховання вразливої натури, чутливого, ніжного серця»[4,с.162]. Ці слова видатного педагога є особливо важливими у наш час, коли проблеми моральності і естетичного виховання є надзвичайно актуальними.

Список використаної літератури

1. Сухомлинський В.А. Сердце отдаю детям. – К., 1968.
2. Сухомлинський В.А. Рождение гражданина. – М., 1987. –411с.
3. Сухомлинський В.А. О воспитании (сост. и авт. вступительного очерка С. Соловейчик). – М., 1988.
4. Сухомлинський В.О. Як виховати справжню людину. – Твори в 5-ти т. – Т.2. – К., 1976.
5. Тарапака Н.В. Роль емоцій у естетичному вихованні дітей дошкільного віку в системі поглядів В.О. Сухомлинського// Педагогіка Василя Сухомлинського на зламі епох: Матеріали Міжнародно-практичної конференції та 5-х Всеукраїнських педагогічних читань «Василь Сухомлинський і сучасність» /за заг. ред. академіка ЛПТИ України, голови Української Асоціації імені Василя Сухомлинського О.Я. Савченко. – Київ – Кіровоград, 1999.

Кукелко Валентина,

студентка 31 групи

навчально-наукового інституту педагогіки

СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ГРУПАХ ПОДОВЖЕНОГО ДНЯ СУЧАСНОЇ ШКОЛИ

Особливості входження людини як особистості у макро- і мікросоціум, здатність самостійно вирішувати численні соціальні проблеми, реалізувати себе в житті й створювати умови життєдіяльності, значною мірою визначається її соціальним розвитком. Це актуалізовано в законах України “Про освіту”, “Про загальну середню освіту”, “Про соціальне становлення та розвиток молоді в Україні”, у Державній національній програмі “Освіта” (Україна ХХІ століття).

Проблема соціального в структурі особистості розглядається представниками різних галузей науки, зокрема, філософами І.Бекешкіною, Т.Бутківською, П.Гуревичем та ін.; соціологами Е.Дюркгеймом, І.Коном, А.Ручкою, Г.Спенсером та ін.; психологами Г.Абрамовою, Г.Андрєєвою, О.Асмоловим, І.Бехом, Л.Божович, О.Кононко, Б.Паригіним та ін.; педагогами Т.Алексєєнко, Б.Бітінасом, В.Болгаріною, С.Бондарєвською, О.Докукіною, І.Зверєвою, В.Киричок, О.Коберником, С.Литвиненко, А.Мудриком, І.Шоробурою, І.Ящук та ін.

Найбільш інтенсивно соціальний розвиток відбувається у дитинстві в ситуаціях перебування особистості в нових соціальних умовах. Такими соціальними умовами для молодшого школяра є середовище школи і, зокрема, група подовженого дня (ГПД).

Особливості входження індивіда до нового соціального середовища, засвоєння нових ролей, моделей поведінки, видів діяльності, спрямованих на самоствердження, самореалізацію в соціальному статусі обґрунтовані як базові потреби у роботах вітчизняних та зарубіжних дослідників Л.Божович, Л.Виготського, А.Маслоу, Е.Фромма та ін.

Проблеми організації навчально-виховної роботи у групах подовженого дня розглянуто в працях М.Горобєя, П.Гранкіна, Б.Кобзаря, Е.Костяшкіна, Т.Рабченюк, Т.Чубенка, Ш.Голчека (Словачія), Ж.Готдаєва (Туркменія), В.Дімітрової та Я.Дімової (Болгарія). Структуру і функції групи подовженого дня досліджували у різні роки А.Бондар, Л.Веденісова, Й.Глікман, Л.Гурвич, П.Демент'єв, В.Заворотов, С.Каркліна, В.Коротов, Г.Манке, І.Мар'єнко, Т.Мишковська, К.Присяжнюк, З.Садовнича, А.Хрипкова та інші; нині активно досліджують складові освітнього середовища ГПД в Російській Федерації П.Горностаєв, Г.Гослікова, Л.Кульбязкіна, І.Попова, М.Резніченко, Н.Чутко, Г.Шаталова.

Однак, в Україні з середини 90-х років ХХ століття не було здійснено жодного цілісного дослідження навчально-виховного процесу у групах подовженого дня, не визначено їх значення і специфіку роботи, виховний потенціал з урахуванням соціальної ситуації та перспектив соціального розвитку особистості в умовах сучасної школи. Поза увагою дослідників практично залишилися аспекти безконтрольного проведення позаурочного часу молодшими школярами, численних ризиків, пов'язаних із безпекою їхньої поведінки на вулиці, у колі ровесників, вдома за відсутності дорослих. Не досліджено педагогічні умови оптимізації соціального розвитку молодших школярів. Практично не розробленим залишається методичне забезпечення навчально-виховного процесу особистості школяра у ГПД.

Мета статті - здійснити теоретичний аналіз ключових понять проблеми соціального розвитку молодшого школяра в умовах групи подовженого дня.

Аналіз наукової літератури дає підстави стверджувати, що проблема соціального розвитку особистості – одна з найскладніших. Ця складність зумовлена тим, що сутність людини має біосоціальну природу. Існування її як соціальної істоти детермінується не тільки біологічними особливостями, а й суспільними відносинами та тим, як на їх фундаменті набувають свого формування, сприймання й творчої переробки умови середовища існування особистості, і яким чином отримують розвиток духовні властивості особистості, що в кінцевому результаті відображає кількісні та якісні зміни у її соціальних характеристиках.

За Л. Божович молодший шкільний вік – період, коли народжується соціальне “Я” особистості. В цей час активно відбувається соціалізація особистості дитини. Спочатку вона усвідомлює себе як суб'єкт дії, а пізніше – як соціальний суб'єкт (суб'єкт взаємин), хоча таке усвідомлення має переважно інтуїтивний характер. Істотною ознакою нового соціального становища, на думку науковців, є те, що навчальна діяльність як цілеспрямована, обов'язкова, довільна відрізняється від ігрової. Навчальна діяльність виступає предметом суспільної оцінки, а життя молодшого школяра підкоряється системі обов'язкових правил, однакових для всіх. Нова соціальна ситуація включає дитину, яка раніше була захищена сім'єю, у різнопланові міжособистісні стосунки та спілкування, такі як “дитина – дорослі”, “дитина – діти”, “дитина – учитель”, у яких треба відстоювати свої думки, позиції,

право на автономність. Нормований світ соціальних стосунків потребує довільності, організованості, відповідальності, контрольно-оцінних дій. Розширюючи й установлюючи соціальні зв'язки, 6–7-річна дитина освоює власний психологічний простір та можливість проживання в ньому [6, с.4].

Існує багато визначень поняття "соціалізація", які різняться залежно від розуміння їхніми авторами сутності й структури особистості. У соціологічному словнику під редакцією В. Воловича *соціалізація* визначається як процес засвоєння індивідом знань, досвіду, норм і цінностей, включення його до системи соціальних зв'язків і відносин, необхідних для його становлення і життєдіяльності в даному суспільстві.

На основі осмислення сутності соціального процесу і розвитку було запропоновано визначення поняття Б.Ананьєвим у такому формулюванні: *соціальний розвиток особистості* – це процес і результат кількісних та якісних змін внаслідок набуття особистістю соціального статусу, засвоєння та сприйняття сукупності провідних соціальних норм, накопичення соціального досвіду і вироблення ціннісних ставлень до дійсності, які формуються під впливом соціуму, саморегуляції поведінки, виявляються у різних видах діяльності, якості виконання соціальних ролей. На наш погляд, поняття враховує основні соціальні характеристики особистості та їх детермінанти, найбільшою мірою відповідає предмету даного дослідження і конкретизується в роботі відносно осіб молодшого шкільного віку, ситуації їхнього соціального розвитку.

У структурі поняття “соціальний розвиток молодшого школяра” ми виокремлюємо наступні складники: потреби (фізичні, інтелектуальні, емоційні та соціальні); мотиви (інтереси, спонуки, соціальні та морально-етичні норми, соціальну перцепцію та соціальну рефлексію); активність (ініціатива, самоорганізація, самореалізація); досвід (позитивний або негативний); риси характеру (товариськість, відповідальність, самостійність і колективізм); спрямованість (ціннісні орієнтації, ставлення до дійсності, до інших та до себе); діяльність (навчальна, творча, рольова, спільна, ігрова) і взаємини (спілкування з ровесниками, школярами, педагогами, батьками).

На соціальний розвиток дитини найбільший вплив має мікросередовище. До таких відноситься і група подовженого дня.

У дослідженні питання розвитку мережі ГПД ми спираємося на праці А.Бондаря, А.Гордіна, П.Гранкіна, Б.Кобзаря, Є.Костяшкіна, К.Присяжнюк, А.Хрипкової, В.Чубенка та інших, які розглядають проблему специфічності роботи групи подовженого дня у тісному взаємозв'язку з теорією виховання.

Під час роботи групи продовженого дня молодші школярі мають змогу брати на себе різні соціальні ролі: партнерів, котрі вчаться співпрацювати; співрозмовників, які вміють активно слухати, підтримувати розмову, досягати згоди, домовлятися, визначають право іншого на його думку; експертів, що аналізують проблему; друзів, які піклуються один про одного, допомагають, довіряють.

Водночас слід зазначити, що повноцінний соціально-комунікативний розвиток молодших школярів відбувається у колективі, де панує атмосфера довіри, терпимості, дружелюбності, захищеності, підтримки. Тут дитина стає відкритою, розкутою, впевненою у собі. Крім того, у неї з'являється почуття успішності, захищеності, вона вчиться розуміти інших, у неї формується потреба у саморозвитку.

Таким чином, нами встановлено, що специфічність такої форми роботи полягає в тому, що в умовах ГПД діти отримують харчування, для них

організовується відпочинок та дозвілля, створюються необхідні педагогічні умови для виконання домашніх завдань (самопідготовки) під безпосереднім керівництвом вихователя. У таких групах діяльність спрямовується на вирішення освітньо-виховних завдань, а саме: підвищення якості отриманих знань, розвитку інтересів, здібностей школярів, підготовки їх до суспільно-корисної праці, виховання колективізму та взаємодопомоги.

Список використаної літератури

1.Герлянд Т.М. Групи продовженого дня початкової школи як складова соціокультурного середовища //Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: Зб. наук. праць: У 2-х кн. – К.: Інститут проблем виховання АПН України, 2002. – Кн. 1. – С.258-261.

2.Герлянд Т.М. Роль вихователя групи продовженого дня у формуванні всебічно розвиненої особистості молодшого школяра // Наукові записки. Серія: Педагогічні науки: У 2-х частинах. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2003. – Вип. 52, Частина 2. – С.70-71.

3.Герлянд Т.М. До питання сутності соціального розвитку особистості в теорії та практиці виховання //Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: Зб. наук. праць: У 2-х книгах. – Київ–Житомир: Видавництво Волинь, 2003. – Кн.1.– С.115-120.

4.Герлянд Т.М. Сучасні проблеми дослідження соціального розвитку дітей молодшого шкільного віку в групах продовженого дня // Науковий збірник “Проблеми педагогічних технологій” Волинського державного університету ім. Лесі Українки. –Луцьк, 2004. – Вип. 3-4 (28-29). – С. 45-49.

5.Кон И. С. Ребенок и общество / И. С. Кон. – М. : Педагогика, 1988. – 271 с.

Кучер Таміла,

студентка 51 групи

навчально-наукового інституту педагогіки

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПОВЕДІНКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ «Я У СВІТІ»

В умовах сучасного суспільства, коли у нашому житті з’являються такі негативні явища, як девальвація моральних цінностей, низький рівень культури населення, постає проблема виховання культури поведінки. Недаремно актуальне питання виховання культури поведінки виходить на одне з перших місць у системі виховання майбутнього громадянина незалежної української держави. Це також зазначено в законі України "Про освіту": "Метою освіти є ... виховання високих моральних якостей, формування культури поведінки громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу..." [1, с.4].

Культура поведінки молодших школярів є складовою частиною морального виховання, що розглядається як важлива соціальна, педагогічна і психологічна проблема, від успішного розв’язання якої залежить розвиток у підростаючого покоління високих моральних якостей, глибокої інтелігенції і справжнього духовного багатства. Над цією проблемою працювали такі педагоги, як В. Білоусова, А. Богданова, В. Горєва, А. Макаренко, В. Мацулевич, В. Сухомлинський, І. Харламов та інші.

Багато аспектність навчально-виховного процесу вимагає постійних резервів щодо застосування нових форм і методів формування культури поведінки молодших школярів. Неадекватна оцінка можливостей різних форм і методів морального виховання та неналежне їх використання у виховному процесі початкової школи значно збіднює моральну вихованість молодших школярів.

Проблема формування в учнів уявлень про культурні цінності і понять про етикетні правила поведінки завжди були в центрі уваги науковців, педагогів-практиків. Але залежно від історичних фактів, відносин в суспільстві, від рівня розвитку педагогічної теорії і практики в різні періоди досліджувався цей феномен по-різному. Значний внесок у розробку питань формування культурних якостей в учнів різних вікових груп зробив В. Сухомлинський. Педагог зазначав, що вже молодших учнів необхідно знайомити з широким колом історичних подій, читати їм розповіді про минуле людства, тоді у свідомості дитини формується перше поняття про добро і зло, справедливості і несправедливості, честі і безчестя. Він визначив основні шляхи й методи роботи, які допомагають успішно виховувати в учнів патріотизм, гуманізм, розкрив роль емоцій при формуванні у дітей наукового світогляду, і на основі цього досвіду формується культура поведінки, вміння поводити себе відповідно до свого статусу, відповідати своїй національності. Б. Давидов, Д. Ельконін вказували, що молодший шкільний вік – це особливий період у житті дитини, коли відбувається перебудова всієї системи відносин дитини з дійсністю. У дослідженнях Л. Божович, Л. Виготського, С. Рубінштейна, Г. Цукерман встановлено, що у молодшому шкільному віці інтенсивно формуються інтелектуальні, моральні та соціальні якості в процесі осягнення світу: природи, людських відносин, діяльності людей. Науковці зазначають, що учні здатні оцінювати свою поведінку, спираючись на моральні норми, які прийняті ними. Завдання вчителя – поступово привчати дітей до такого аналізу своїх вчинків, подавати приклади правильної, зразкової поведінки у різних сферах життя особистості.

Вчені – педагоги (Ш. Амонашвілі, О. Богданова, В. Максакова, В. Петрова) констатують у молодших школярів навички суспільної поведінки, наявність діяльнісного досвіду, осмислене ставлення до навколишнього світу. Л. Божович, Н. Менчинська, Г. Зелеський, Т. Мухіна та інші дослідники розглядають психологічні аспекти формування індивідуальної поведінки дитини, виявляють основні умови, які забезпечують успішне виховання у школярів світоглядних ідей, уявлень та понять про етикет.

Мета статті: на основі аналізу наукових джерел з теми дослідження розкрити сутність поняття “культура поведінки” та обґрунтувати особливості формування культури поведінки молодших школярів на уроках курсу “Я у світі”.

Виховання культури поведінки слід розглядати як важливу соціальну, педагогічну й психологічну проблему, від успішного розв’язання якої залежить розвиток у підростаючого покоління високих моральних якостей, глибокої інтелігентності й справжнього духовного багатства.

Поняття "культура поведінки" можна визначити як сукупність корисних для суспільства постійних форм повсякденної поведінки у побуті, у спілкуванні, в різноманітних видах діяльності. Культура поведінки не зводиться до формального дотримання етикету. Вона тісно пов’язана з моральними почуттями та, в свою чергу підкріплює їх [2, с.6].

Культура поведінки - це сукупність форм повсякденної поведінки людини, в яких знаходять зовнішнє вираження, моральні та естетичні норми цієї поведінки [3, с.134]. Це сприйняті способи спілкування, звернення до навколишнього світу, а також певні манери. У культурної людини знання етичних принципів, моральних норм суспільства, перетворюються у внутрішні переконання [4, с.30].

Визначають такі завдання виховання культури поведінки:

- вироблення вмінь і навичок культурно-розумової праці, здатність робити все точно й акуратно, тримати в належному порядку робоче місце, навчальні посібники, приладдя;
- виховання моральних почуттів і на їх основі вироблення навичок і звичок моральної поведінки, які б стали потребою і реалізувалися б у будь-якій ситуації та умовах;
- виховання основ трудової культури, формування прагнення сумлінно і відповідально працювати, бережливе ставлення до результатів праці та до людей праці;
- формування розуміння прекрасного, любові до нього, виховання естетичних почуттів, потреби і здатності створювати прекрасне.

У змісті культури поведінки молодших школярів можна умовно виділити наступні компоненти:

- культура діяльності;
- культура спілкування;
- культурно-гігієнічні навички та звички.

Завдання культури поведінки молодших школярів розглядається як складова частина морального виховання. Виховання культури поведінки передбачає формування в учнів системи моральних уявлень, розвиток моральних почуттів, вироблення правильних оцінок і ставлень, якими діти зможуть керуватися в житті. Про моральний розвиток особистості свідчать такі якості, як висока свідомість громадянського обов'язку, колективізм і товариська взаємодопомога; гуманні стосунки і взаємна повага між людьми, свідомі дисципліна й культура поведінки, чесність і правдивість, моральна чистота, простота і скромність у громадському й особистому житті, взаємна повага у сім'ї тощо.

Аналіз програми навчальної дисципліни «Я у світі» (3-4 класи) дає можливість стверджувати, що передбачено перелік тем на яких розвивається культура поведінки молодших школярів і формується пізнавальний інтерес:

3 клас

❖ Зовнішність людини. Вияви характеру (чесність, доброта, щедрість, працьовитість тощо). Прагнення до самостійності.

❖ Сім'я. Склад сім'ї. Основні обов'язки в сім'ї. Поштиві ставлення до старших та до інших членів сім'ї.

❖ Правила поведінки у громадських місцях. Вимоги до товаришування, спільної гри, праці, навчання у групах, у класі. Людські чесноти.

❖ Громадяни України. Права та обов'язки громадян.

4 клас

❖ Неповторність кожної людини. Життя людини — найвища цінність. Людське «Я».

❖ Культура поведінки. Правила поведінки в гостях.

❖ Уникнення конфліктів з іншими людьми. Людські чесноти

❖ Ознайомлення із громадянськими правами та обов'язками.

А. С. Макаренко писав: "Гра має важливе значення в житті дитини. Має те саме значення, яке для дорослого має діяльність, робота, служба. Яка дитина в грі, така з багатьох поглядів вона буде в роботі, коли виросте. Тому виховання майбутнього діяча відбувається перш за все в грі".[2].

Ігрова діяльність є відтворенням людської діяльності, правил і норм взаємин між людьми. За великою кількістю ігрових сюжетів криється один і той самий зміст – діяльність людини і її стосунки з іншими людьми в суспільстві. Характер взаємин може бути різним: співробітництва і ворогування; взаємодопомоги і деспотизму, уваги і грубості тощо. Тут все залежить від конкретних соціальних умов, у яких живе дитина.

Гра впливає на всебічний розвиток дитини, формує всі сторони її особистості – розум, почуття, уяву, мислення, волю, тобто здійснює комплексне виховання дитини. Важливо, щоб гра завжди викликала у дітей позитивний емоційний стан, радісні переживання, задоволення від виконання ігрових правил, ігрових ролей; привчала діяти в колективі, піклуватися про інших гравців, узгоджувати свої дії з ними; формувала почуття колективізму, дружби і товаришування; виховувала позитивні моральні якості особистості: чесність, правдивість, сміливість, ввічливість, рішучість, ініціативність і наполегливість; була неможливою без взаємодопомоги, взаємовиручки.

Приклади ігор та ігрових вправ які можна використовувати на уроках «Я у світі» для формування культури поведінки молодших школярів та для морального виховання:

Гра "Дзеркало". У рамці "дзеркала" з'являються по черзі учні, у зовнішньому вигляді яких є певний не порядок. Діти кажуть, що треба зробити, щоб зовнішність відповідала нормі.

Гра «Поради від казок» З поданих уривків запам'ятайте ввічливі слова,

... Вилизькала та до журавля:

— Вибачай, журавлику, — що мала, тим тебе й приймала, а більше нема нічого.

— То спасибі ж, — мовить журавель. — Приходь же, лисичко, тепер ти до мене в гості.

" Лисичка та журавель".

— Здоров, Іване-царенку! Куди тебе Бог несе?

— Іду, — каже, — дідусю, світ за очі, шукати сбое, жінки, вона десь у тридцятім царстві, у Баби-Яги — костяної ноги... Чи ви, дідусю, не знаєте, де вона живе?

— Чому не знати? Знаю.

— Скажіть, будь ласка, дідусю, й мені!

Мирилки вивчаються з дітьми для створення необхідного емоційного настрою, а також для набуття вміння миритися. Це зумовлено віковими особливостями молодших школярів, які часто сваряться, не вміючи поступатись один одному, а посварившись — не знають, як помиритися.

Мир — миром,
Пирogi з сиром,
Варенички в маслі,
Ми дружечки красні.
Поцілуймося!

Отже, культури поведінки – одна з актуальних проблем морального виховання, яке в сучасних умовах набуває дедалі більшого соціального значення. Культура поведінки є виявом загальної культури людини у її діях, вчинках, ставленні до інших людей. Виховання культури поведінки молодших школярів буде успішно на уроках «Я у світі» при доцільному поєднанні основних методів: методи формування моральної поведінки (привчання, сюжетно-рольові ігри, вправи); методи формування моральної свідомості (роз'яснення, етична бесіда, навіювання, диспут); методи стимулювання почуттів та відношень дитини (приклад моральної поведінки, заохочення та покарання, доручення, змагання).

Список використаної літератури:

1. Скрипченко О.В., Лисянська Т.М., Скрипченко Л.О. Довідник з педагогіки і психології: навчальний посібник для викладачів, аспірантів та студентів пед. навч. закладів. - К.: Либидь, 2000 - 245 с.
2. Петерина С. Воспитание культуры поведения у детей. - М.: Просвещение, 1986. - 96 с.
3. Азбука для несовершеннолетних / Г. Быкова - М.: Мол. гвардия, 1985 - 461 с.
4. Персіанська Е. Культура поведінки на уроках // Рідна школа. - 2007 - №7. - С.23-25.
5. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. - К.: Радянська школа, 1989. - 608 с.

Лук'янчук Марина,
студентка 33 групи

навчально-наукового інституту педагогіки

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИХОВАННЯ
ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ**

Природне середовище було, є і буде незмінним партнером людини в їх повсякденному житті. Ми черпаємо із скриньки природи всі наші багатства. Природа, її краса і велич залишаються нашим головним скарбом, нашою святинею, якій непідвладні час, мода...

Екологічна культура – культура всіх видів людської діяльності, так чи інакше пов'язаних з пізнанням, освоєнням і перетворенням природи; складається із знання та розуміння екологічних нормативів, усвідомлення необхідності їх виконання, формування почуття громадянської відповідальності за долю природи, розробки природоохоронних заходів та безпосередньої участі в їх проведенні.

Екологічна культура – складова частина світової культури, якій властиве глибоке і загальне усвідомлення важливості сучасних екологічних проблем у житті і майбутньому розвитку людства. Свідоме засвоєння й оволодіння екологічною культурою має розпочинатися ще з дитинства, одночасно з засвоєння положень загальної культури. Школа покликана виховувати школярів у дусі любові до рідної природи, охорони навколишнього середовища.

Початкова школа – початкова ланка формування екологічної культури, екологічного мислення, засвоєння екологічних знань. Дитина приходить до 1 класу. У неї ще не сформовані стійкі погляди, переконання, інтереси. Тому завдання вчителя – сформувати мислення та екологічну культуру кожного учня, навчити молоде покоління жити за законами природи, домогтися, щоб почуття

особистої відповідальності за все живе на Землі, турбота про збереження природи стали рисами характеру кожної людини.

Навчання екології має бути активним, цікавим, раціональним, максимально наближеним до життя, а у навчальному матеріалі не повинно бути перенасиченості психічною інформацією, яку діти неспроможні належним чином сприйняти. В.О.Сухомлинський стверджував, що сама по собі природа не розвиває і не виховує. Залишивши дитину наодинці з нею, годі сподіватись, що вона під впливом навколишнього середовища стане розумною, глибоко морально, непримиренною до зла. Тільки активна взаємодія з природою здатна виховувати найкращі людські якості.

Екологічна культура молодшого школяра охоплює:

- знання про взаємозв'язки в природі та усвідомлення людини як її частини;
- розуміння необхідності берегти навколишнє середовище;
- уміння і навички позитивного впливу на природу;
- розуміння естетичної цінності природи ;
- негативне ставлення дій дітей, які завдають шкоди природному середовищу.

Свідоме і бережливе ставлення кожної людини до природи можливе тільки при наявності екологічної культури, широких екологічних знань, які повинні формуватись, починаючи з дитинства. Знання екологічних норм, закономірностей розвитку природи, знайомства з загадковим світом тварин, рослин, з особливостями їх поведінки, проблемами, які виникають в їх житті, дуже часто з вини людини, дадуть можливість кожному відчутти особисту відповідальність за майбутнє природи.

Метою екологічної культури, виховання є формування системи наукових знань, поглядів, переконань, які закладають основи відповідального ставлення до навколишнього природного середовища.

Зміст навчально - виховної роботи в цьому напрямі полягає у розкритті перед дітьми багатогранної цінності природи.

Успіх екологічного виховання значною мірою залежить від урахування ряду педагогічних вимог. При реалізації вимог екологічного виховання необхідний комплекс таких методичних засобів і прийомів, щоб вивчення природи, будь-яке спілкування з нею залишало в пам'яті дітей глибокий слід, обов'язково впливало б на почуття і свідомість. Саме такий вплив справляють ігри, вікторини, екскурсії, народні прикмети, екологічні досліді, тому їх розглядають як важливу умову ефективного формування екологічної культури в учнів молодших класів.

Успіх екологічного виховання великою мірою залежить від врахування ряду педагогічних вимог. У вчених – педагогів поки що не склалося єдиної думки в питанні, які саме умови сприяють ефективному засвоєнню учнями екологічних знань та вихованню їх на основі екологічної культури. На думку педагогів, головною умовою успішного формування в учнів екологічної культури є вміння поєднання навчального матеріалу екологічного змісту із практичною діяльністю школярів у природному середовищі.

У психологічній та педагогічній літературі обґрунтовані загальні положення щодо процесів сприймання і засвоєння учнями знань, виховання дітей певного віку. Психологи відзначають, на різних етапах свого життя школярі по різному усвідомлюють і сприймають навколишнє. До того ж кожен учень володіє йому одному притаманними особливостями пізнавальної діяльності, емоційного життя, волі характеру, поведінки. Кожен школяр потребує індивідуального підходу на

основі вивчення і врахування психологічних особливостей формування його особистості.

Тому для досягнення позитивних результатів в екологічній освіті і вихованні учнів важливо брати до уваги як і вікові, так і індивідуальні особливості, риси характеру, ставлення до навчання, потреби і здібності кожного школяра. Лише за цієї умови вчитель зможе забезпечити свідоме і повноцінне сприйняття дитиною навчального матеріалу, вибрати у неї правильне відношення до навколишнього середовища, сформувати екологічну культуру.

Початкова школа відкриває неабиякі можливості для цього, бо саме тут закладаються підвалини інтелекту, структура мислення, а природна допитливість дітей та ширший інтерес до оточення створюють надзвичайно сприятливі умови для екологічного виховання.

Вивчення педагогічних умов екологічного виховання здійснюється на основі ознайомлення з теоретичними даними з наукових джерел, узагальнення передового педагогічного досвіду та власного досвіду роботи

Це, зокрема, такі вимоги:

- комплексний підхід до вивчення природи, з використанням міжпредметних зв'язків;
- врахування вікових, індивідуально-психологічних особливостей школярів;
- організація безпосередньої діяльності учнів по охороні та поліпшенню природного середовища своєї місцевості під час навчальної та суспільнокорисної праці;
- вибір оптимальних норм, методів і прийомів екологічного виховання;
- вплив вчителів на вихованців власним прикладом бережливого, дбайливого ставлення до навколишнього середовища;
- єдність дій усього педагогічного колективу школи в екологічному вихованню учнів.

Таким чином, екологічне виховання учнів молодших класів має ряд специфічних особливостей, а його розвиток повинен відповідати комплексу педагогічних вимог.

Народні традиції ставлення до природи широко використовуються як метод екологічного виховання особливо серед учнів молодших класів. Основними методами екологічного виховання засобами народних традицій є наступні: пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, метод проблемного викладу, частково-пошуковий, дослідницький методи.

Так, у рамках пояснювально-ілюстративного методу можна повідомляти учням інформацію про навколишнє середовище і народні традиції ставлення до природи за допомогою усного слова (розповідь, пояснення), друкованого слова (підручник, додаткова література), наочних посібників (картин, схем, натуральних природних об'єктів), практичного показу способів діяльності у природі (догляд за рослинами на пришкольній ділянці, догляд за тваринами у живому куточку тощо). При цьому діти слухають, дивляться, читають, спостерігають, співвідносять нову інформацію про природні об'єкти з раніше засвоєної і запам'ятовують. Користуючись цим методом, доводимо до свідомості учні зміст, суть і значення народних традицій ставлення до природи.

Для формування в учнів навичок і вмінь, а водночас і для досягнення другого рівня засвоєння знань, вчителю необхідно спрямувати діяльність школярів на неодноразове відтворення здобутих раніше знань про народні традиції ставлення

до природи (репродуктивний метод).Приміром, вчитель називає народні прикмети про пори року, а учні пригадують подібні, вивчені раніше.

У рамках методу проблемного викладу вчитель може ставити перед учнем проблему, сам її вирішувати, але при цьому показувати шлях вирішення в його суперечностях, розкривати хід думки. Цей метод дає можливість учителю показати учням зразки наукового знання природи, наукового вирішення проблем взаємозв'язку між неживою і живою природою, а учням – стежити за ходом думки, логікою доказу і засвоювати знання про цілісність природи. Безпосереднім результатом проблемного викладу буде засвоєння способу і логіки вирішення даної проблеми або даного типу проблем, але ще без уміння застосувати їх самостійно. Приміром, за допомогою цього методу вчитель може пояснити учням другого класу на уроці “нежива і жива природа” суть таких народних прикмет : “ластівки літають низько перед дощем”, “риби вискакують з води і ловлять комах – на дощ”. Учителю ставить перед учнями проблему: чому птахи перед дощем спускаються нижче до землі, а риби вискакують із води? Проблемний виклад учителю доцільно будувати на науковому матеріалі: перед дощем значно підвищується вологість повітря, крила комах зволожуються, стають важкими , і вони спускаються нижче до землі. Комахами живляться птахи і риби. Тому перед дощем птахи літають низько над землею, а риби вискакують із води, щоб зловити комах. Таким чином, вчитель переконує учнів у цілісності природи.

У рамках частково – пошуковою методу вчитель може спрямувати діяльність школярів на самостійне виконання окремих кроків до пошуку знань про природні об'єкти. Наприклад, за допомогою цього методу у третьому класі на уроці: “Підсумки спостережень за неживою і живою природою та працею людей (весняний сезон) “ вчитель може розібрати з учнями прислів'я: “Квітень – водою, травень – з травою”. Перед усім учителю слід звертатися до спостережень самих учнів, до вже набутих знань, життєвого досвіду. Діти мають висловлювати свої судження: чому ж, коли у квітні багато вологи, то у травні розкішні трави. Усі відповіді учнів учитель має узагальнити і зробити висновок про взаємозв'язки у природі, про залежність росту і розвитку рослин від атмосферних опадів.

Застосовуючи дослідницький метод, необхідно враховувати його основну мету – навчити учнів самостійно пізнавати природу. Доцільно пропонувати такі завдання, які забезпечували б творче застосування учнями основних знань про природу при вивченні курсу " Ознайомлення з навколишнім світом" і “ Природознавство”, оволодіння рисами творчої діяльності, поступове зростання складності природознавчих проблем. Крім того, вчитель має контролювати хід роботи учнів, перевіряти підсумки роботи і організовувати їх обговорення. Приміром, використовуючи цей метод, шляхом спостережень можна звіритись з народними прикметами.

Цілком природно, що в навчальному процесі дослідницькі завдання потребують тривалого часу. Тому цей метод рекомендується вчителю використовувати переважно в позакласній роботі.

Методи екологічного виховання засобами народних традицій дають учням:

- елементарні екологічні знання;
- дохідливо пояснюють взаємозв'язки компонентів системи “ людина – суспільство – природа”;
- можливість усвідомленого розуміння дітьми естетичної цінності природи;

- можливість досить легко і усвідомлено використовувати знання про народні традиції у власному ставленні до природи.

Розрізнення окремих методів екологічного виховання засобами народних традицій має важливе значення для розуміння і організації різних видів діяльності учнів. Проте це не означає, що в реальному навчальному процесі ці методи необхідно відокремлювати один від одного. Навпаки, їх доцільно реалізовувати в поєднанні, паралельно один одному. Екологічне виховання молодших школярів має неодмінно поєднуватись з екологічною освітою. А його з успіхом можна здійснювати в такій формі навчання як ігрові. Гратися люблять, як відомо усі діти і, включаючи в урок ігрові моменти, можна зацікавити учнів предметом навіть самих пасивних. Використовуючи гру, ніякого відступу від програми не допускається, так як гра є тільки засобом досягнення тієї мети, тих завдань, що закладені в шкільній програмі та засоби підвищення ефективності навчання.

Для розвитку творчих здібностей школярів у ставленні екологічної культури учнів особливе місце займає саме ігрова діяльність. Вона формує досвід сприйняття екологічно правильних рішень, засвоєння моральних норм і правил поведінки в природі, сприяє створенню зв'язку між навчанням і застосуванням знань на практиці. Педагогічно правильно організована ігрова діяльність формує досвід, дає змогу досягти повного їх самовираження, активності і свободи дій, що розумно поєднуються з вимогами взаємної поваги, пізнання навколишнього середовища, відчуття краси природи та її гармонії, розвитком почуття любові й турботливого ставлення до її об'єктів.

Найповніше потребам розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку відповідають пізнавальні ігри. Головна їх особливість полягає в тому, що пізнавальні задачі приховані. Граючись, дитина не думає вчитись навчання тут відбувається саме собою. Захоплюють дітей ігри з картинками, загадками про рослини і тварини, ігри – вікторини “Що в лісі росте?”, “Хто в лісі живе?”, “Лісові орієнтири”, “Квітковий годинник”, аукціони знань на нескладну тему “Які рослини можна знайти в тарілці супу?”, “Які дикорослі рослини і для чого може використати Робінзон у лісі?” і т.д.

Розв'язанню питань екологічного виховання найбільшою мірою сприяють творчі сюжетно – рольові ігри. Встановлено, що пізнавально-виховний ефект гри досягається при дотриманні методики, де організація, розподіл ролей і підготовка до гри зберігають її неповторну чарівність, дитячу безпосередність, а також забезпечують знання про об'єкти гри, наближення її до реальної ситуації. Ігри в робінзонів, лісових жителів, мандрівників дають можливість кожній дитині прийти до власного вибору взірця поведінки, найближчого до її інтересів, почуттів, переконань.

Система рольових ігор будується з урахуванням специфічних цілей на кожному етапі навчання. Для дітей молодшого віку основна мета гри полягає в оволодінні конкретними знаннями і правилами поведінки в природному середовищі.

Один із засобів закріплення, систематизації та узагальнення знань про навколишнє середовище – словесні дидактичні ігри. Їх надзвичайно важлива роль полягає в закріпленні природоохоронних уявлень, пробудженні у дітей бажання чинити добро і не порушувати відомі їм правила поведінки в природі, у формуванні позитивних рис. Особливості, які виявляються у ставленні до природи як до об'єкта постійної уваги й турботи.

Крім того з учнями молодших класів проводяться уроки-екскурсії, походи, експедиції, вони є не тільки заходами відпочинку, а мають глибоку й серйозну навчально-виховну природоохоронну спрямованість, містять в собі також ряд завдань з екології, що сприяють розвитку творчих здібностей дітей.

Оволодіння екологічними знаннями – важливий ланцюг у процесі навчання і виховання дітей. В.О.Сухомлинський наголошував, що процес пізнання навколишньої дійсності є незалежним емоційним стимулом думки для дитини молодшого шкільного віку цей стимул відіграє винятково важливу роль. Результатом екологічного виховання мають стати розвинене емоційне сприйняття, бажання активно включатись у роботу з охорони й захисту об'єктів природи. Створена грою творча наукова атмосфера задовольняє вікові потреби молодшого шкільного віку в пізнавальній активності і є одним із засобів формування в учнів екологічної культури.

Таким чином, вміло використовуючи ігрові методи навчання на різних етапах уроку, можна сприяти стимулюванню пізнавального інтересу учнів. Новизна змісту матеріалу, який вивчається, різноманітність форм опитування, перевірка знань і пояснювання нового матеріалу, емоційний тонус учнів, емоційність самого вчителя, взаємна підтримка вчителя і учнів, змагання і заохочення – всі ці фактори забезпечуються правильним використанням ігрового матеріалу на уроці.

Список використаної літератури:

1. Кушнір Н. І. Якщо любиш – оберігаєш / Кушнір Н. І. // Біологія. – 2010. – № 11. – С. 11.
2. Пустовіт Г. П. Основні компоненти знань школярів у галузі екологічної освіти / Пустовіт Г. П. // Освіта Луганщини. – 2003. - № 1 (18). – С. 65-72.
3. Пустовіт Н. А. Шкільна екологічна освіта: проблеми стандартизації / Пустовіт Н. А. // Екологічний вісник. – 2002. – № 1-2. – С.12-15
4. Совгіра С. Нетрадиційні форми екологічної освіти учнів / Совгіра С. // Рідна школа. – 2006. – № 3. – С. 51 – 55.
5. Іванова О. Формування екологічної культури / Іванова О. // Початкова школа. – 1998. – №8. – С. 40–43.

Мілярчук Наталія,

студентка 31 групи

навчально-наукового інституту педагогіки

НАРОДНА КАЗКА ЯК ЗАСІБ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Сьогодні проблеми моралі знаходяться у центрі уваги суспільства. В умовах дегуманізації суспільних відносин, втрати виховних ідеалів, віддалення людей один від одного робить сьогодні проблему морального виховання все більш актуальною. Тому потрібно знайти ефективні форми, методи та засоби для формування моральних цінностей молодого покоління.

Людина – духовна істота, вона прагне не тільки до фізичного розвитку, а й до духовного становлення. Проблема морального виховання необхідно вирішувати ще в молодшому шкільному віці, як найбільш емоційному і сприйнятливому періоді дитинства, коли «серця відкриті для чеснот». Основи моральної спрямованості, сформовані в молодшому шкільному віці, визначають подальше життя дитини [1]. Саме в цей час закладаються основи особистості, її майбутнього

характеру, дається спрямування її розумовому, моральному й естетичному розвитку.

Моральне виховання особистості в сучасних умовах розвитку суспільства – проблема, яка хвилює вчених різних галузей наук, тому є предметом багатьох психолого-педагогічних досліджень. Питання морального виховання в різних аспектах глибоко вивчали Т. Алексєєнко, Є. Арнаутова, О. Барабаш, І. Бех, О. Вишневський, І. Гребенніков, О. Докукіна, О. Кононко, О. Косарева, В. Котило, С. Ладивір, Т. Маркова, Т. Науменко, В. Павленчик, В. Постовий, Т. Поніманська, М. Стельмахович, В. Сухомлинський та зарубіжні дослідники А. Адлер, Т. Гордон, Р. Дрейкурс, Я. Хамялайнен та інші науковці.

Про актуальність морального виховання у суспільстві свідчать багато кризових явищ сучасного життя: криміналізація дитячого середовища, низький рівень суспільної моралі, втрата сімейних цінностей, занепад патріотичного виховання та інші. З цього випливає необхідність виділення морального виховання в особливу виховну область, що володіє своїми методологічними домінантами, структурою, цілями і способами реалізації.

Формування моральних якостей людини завжди вважалося найголовнішим завданням у всіх виховних системах людства. Свідченням того, наскільки важливим є моральний ідеал нації, є те, як ґрунтовно вивчали цю проблему філософи, соціологи, психологи, політики, ідеологи та педагоги: В. Сухомлинський, Ш. Амонашвілі, К. Ушинський, А. Макаренко та інші. Безумовно, в країнах високого соціального розвитку, справжньої демократії, національні моральні ідеали вважаються найкращими зразками для наслідування, сприяють формуванню у підростаючого покоління національної гідності та свідомості [5].

У філософському словнику зазначено, що мораль – це змінна форма суспільної свідомості, своєрідна система «неписаних законів», що складається із сукупності суспільних цінностей та норм, які дозволяють розрізняти добро та зло, виражає ідеали людського життя, бачення минулого, сьогодення та майбутньої історії. Мораль є тією сферою етики, яка виступає як суспільно значуща структура цінностей, пріоритетів, правил поведінки, які визнані людиною [1, с. 573].

В українському педагогічному словнику С. Гончаренка поняття „моральне виховання” визначається як «один з найважливіших видів виховання, полягає в цілеспрямованому формуванні моральної свідомості, розвитку морального почуття й формуванні звичок і навичок моральної поведінки людини відповідно до певної ідеології. Моральне виховання починається в родині, продовжується у дошкільних навчальних закладах, загальноосвітніх школах, пізніше – у вищих та інших навчальних закладах...» [1, с. 216].

Потрібно зазначити, що у моральному вихованні дітей, зокрема у формуванні їхніх вольових якостей, рис характеру і поведінки важливу роль відіграє народна казка. Адже вона допомагає дитині краще зрозуміти навколишній світ, вчить життя, розповідає про добро і зло. Казка досить легко сприймається дитиною, тому має дуже значний вплив.

Казка, незмінний, якби звичайний супутник дитинства, давно привертала увагу психологів. Різні наукові школи по-різному уявляють її психологічний зміст. Але сходяться всі в одному: казка є необхідним засобом у досягненні дитиною світу, як зовнішнього, так і внутрішнього. Вона дозволяє зробити процес емоційно-морального розвитку дитини контрольованим і цілеспрямованим.

Велика її роль і в плані естетичного розвитку особистості. Дослідження, проведені як вітчизняними так і зарубіжними психологами показали, що правильно організоване естетичне сприйняття має великий вплив на духовний розвиток дитини, приводячи до придбання окремих знань і вмінь, формування окремих психічних процесів, сприяючи виникненню нових мотивів діяльності дитини. Казка може впливати як на свідомі, так і на несвідомі сторони особистості, формуючи певні зразки поведінки. Слід зазначити, що незважаючи на велику кількість досліджень, присвячених проблемі казки, методичні питання, пов'язані з механізмами її впливу на особистість і ряд теоретичних питань, в даний час розроблені недостатньо. Все це говорить про актуальність вивчення казок.

Різні аспекти роботи з казкою висвітлені у працях психологів (О. Запорожець, Н. Карпинська, Т. Рубцова, Н. Молдавська) та педагогів (А. Абдуліна, Н. Бібко, М. Львова, Н. Светловська). У низці досліджень (А. Богуш, С. Бакуліна, С. Литвиненко, А. Щebro) казка розглядається як засіб морального виховання.

Мета статті - теоретично обґрунтувати ефективність впливу народної казки на моральне виховання учнів початкових класів.

На прикладі казок можна аналізувати поведінку героїв, давати оцінку їхнім вчинкам, виділяти позитивні і негативні риси характеру героїв. У казках порушуються проблеми любові до ближнього, дружби, справедливості, чесності, гідності, краси і неповторності тощо. Тобто, на прикладі художніх творів можна розкрити суть загальнолюдських цінностей, відмежувати позитивні від негативних та пояснити дитині, в чому між ними різниця.

Казки відіграють велику роль у моральному вихованню. Без казки не можна уявити дитинство – це висновок В. Сухомлинського. Вона наближає до дитини шкільний навчально-виховний процес. «Казка – це, образно кажучи, свіжий вітер, що роздмухає вогник дитячої думки і мови. Діти не тільки люблять слухати казку. Вони творять її», - писав В. Сухомлинський [6].

На його думку казка — активне естетичне мистецтво, яке захоплює усі сфери духовного життя дитини: розум, почуття, уяву, волю. Казковий жанр розвиває мислення кожної дитини, сприяє створенню інтелектуальної атмосфери в дитячому колективі. Вона оволодіває почуттями дітей, тому що через казку діти пізнають світ не тільки розумом, але й серцем. «Діти розуміють ідею лише тоді, коли вона втілена у яскравих образах» [4].

Людство із покоління в покоління, передаючи зміст казок, давало відповіді на основні життєво важливі питання, адже історію взаємин між людьми закладено в сюжетах багатьох казок. Разом з героями казок кожен поповнює свою «життєву скриньку» нормами і правилами поведінки, важливими людськими цінностями.

Казку активно використовує й арттерапія. Казкотерапія – це терапія середовищем, особливою казковою атмосферою, в якій можуть проявитися потенційні можливості особистості, може матеріалізуватись мрія; а головне, в ній з'являється відчуття захищеності та аромат таємниці.

Метою казкотерапії є підведення дитини до усвідомлення своєї внутрішньої сутності, своєї єдності і неповторності, до відчуття гармонії із собою і світом.

Основною частиною цього методу є започатковане В. Сухомлинським створення казкової атмосфери, особливий ритуал входження в казку. У процесі казкотерапії особистість навчається сприймати себе такою, якою вона є, усвідомлювати себе й інших людей, кожного, як неповторну індивідуальність. У

кожній людині існує потреба у самовираженні, яка здебільшого, залишається незадоволеною, що породжує внутрішній конфлікт [3].

Отже, у процесі виховання людської особистості навколо неї діє багато різноманітних сил, які так чи інакше впливають на її моральний розвиток. І важливим елементом морального виховання дітей молодшого шкільного віку є виховання за допомогою казки, яка легко сприймається ними і має позитивний вплив на учнів.

Список використаної літератури

1. Андрущенко И. В., Вусатюк О. А., Линецкий С. В., Шуба А. В. Философский словарь / И. В. Андрущенко, О. А. Вусатюк и др. — К.: «А.С.К.» 2006. — 1053 с.
2. Бойко А. М. Бойко, Бардінова В. Д. Персоналії в історії національної педагогіки. 22 видатних українських педагоги / А. М. Бойко, В. Д. Бардінова; [Під заг. ред. А. М. Бойко]. — К.: ВД«Професіонал», 2004. — 576 с.
3. Зинкевич-Евстигнеева Т.Д. Путь к волшебству. Теория и практика сказкотерапии. — С.Пб., 1998.
4. Критерії моральної вихованості молодших школярів: Книга для вчителя / за ред. Бега І. Д. - К.: Рад. Школа, 1989.
5. Матвієнко О. В. Основи морального виховання особистості молодшого школяра / О. В. Матвієнко. - К.: Стилос, 1999.
6. Омельчук В. Педагогіка В. Сухомлинського — педагогіка гуманізму / В. Омельчук// Рідна школа. — 2013. — № 8–9. — С. 28–30.
7. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти / О. Я. Савченко. — К., 2009.

Наконечна Ольга,
студентка 51 групи
навчально-наукового інституту педагогіки

ВИХОВНЕ ЗНАЧЕННЯ ФОЛЬКЛОРНИХ ТВОРІВ НА УРОКАХ «Я У СВІТІ»

Фольклор є безцінним національним багатством. Його виховний потенціал безмежний. Сьогодні наше суспільство відроджує забуті традиції старовини, використовуючи народний досвід, створюючи нові моделі виховних теорій і практик.

Увага до фольклору проявляється в останні роки особливо активно в соціально-педагогічному середовищі. Це пов'язано з функціональними особливостями жанрів фольклору, з глибокою духовністю і мудрістю народного творчості, з безперервністю процесу передачі національної культури з покоління в покоління.

Фольклор розкриває душу народу, його достоїнства і особливості. З точки зору науки, фольклор - це феномен, який заслуговує особливого вивчення і уважної оцінки.

Мета статті – розкрити виховне значення фольклорних творів на уроках «Я у світі» .

Фольклор бере свій початок в малих жанрах, в число яких входять загадки, казки, прислів'я та приказки. Народна практика виховання переконливо довела педагогічну цінність казок. Діти і казка - нероздільні, вони створені один для одного. Великий російський педагог К.Д. Ушинський був про казки настільки

високої думки, що включив їх в свою педагогічну систему. Причину успіху казок у дітей педагог вбачав у тому, що простота і безпосередність народної творчості відповідають властивостям дитячої психології.

Аналіз педагогічних джерел дозволив визначити виховний потенціал фольклорних творів:

1. фольклорні твори сприяють поглибленню знань про народну духовну культуру в її минулому і сьогоденні. Фольклор знайомить з побутом, традиціями, звичаями народу;

2. за допомогою фольклору здійснюється засвоєння морально-поведінкових культурних норм і цінностей. Вони знаходять вираження в системі образів. Розкриваючи характери казкових персонажів, вникаючи в суть їх вчинків, школяр розуміє, що добре і що погано. Про поведінкові норми повідомляють мудрі народні прислів'я та приказки;

3. за допомогою фольклору можливе виховання шанобливого ставлення як до культури власного народу, так і толерантного ставлення до інших етнічних культур. Вивчаючи фольклорні твори, дитина усвідомлює, що народ - творець, творець культурної спадщини, яким потрібно захоплюватися, пишатися;

4. фольклор сприяє розвитку естетичного смаку. Дитина відчуває красу народної думки, у нього виникає потреба в спілкуванні з народом.

Розподіл фольклору на жанри дозволяє в певному збагачувати дитячий духовний світ, розвивати патріотизм, повагу до минулого народу, вивчення його традицій, засвоєння морально-етичних норм поведінки в суспільстві.

Фольклорні твори розвивають усну мову дитини, впливають на її фантазію. Кожен жанр дитячого фольклору вчить певним моральним нормам. Так, наприклад, казка, шляхом уподібнення тварин людям, показує дитині норми поведінки в суспільстві, а чарівні казки розвивають не тільки фантазію, але і кмітливість. Прислів'я, приказки вчать дітей народній мудрості.

Джерелом збагачення життєвого досвіду дитини, чинником, що забезпечує розвиток особистості є казка. Вона показує національний погляд на світ. Казки відображають світогляд народу, його морально-етичні та естетичні погляди, багатовіковий педагогічний досвід виховання підростаючого покоління. У них певна моральна теза чи постанова виступає не нав'язливо, а як повчальний висновок, який роблять для себе читачі. В підручнику «Я у світі» для 4 класу школярі вивчають такі казки: «Без чого не можна жити», казка «Про хлопчика Абихто», «Що значить правильно жити?» (українська народна казка), «Білка» та інші.

До неоціненних коштовностей фольклору будь-якого народу, а відтак і українського, належать прислів'я та приказки. Вони є узагальненою пам'яттю народу та результатом його спостережень над життям і явищами природи, що дає змогу молодому поколінню формулювати погляди на етику, мораль, історію й політику.

Прислів'я та приказки становлять правила, якими людина має керуватися у повсякденному житті. Вони рідко тільки констатують якийсь факт, скоріше рекомендують чи застерігають, схвалюють або засуджують, — словом, повчають. Різкої межі між прислів'ями та приказками не існує, а основна відмінність полягає насамперед у тому, що прислів'я є більш розгорнутими, ніж приказки.

Під прислів'ям розуміють влучний образний вислів повчального характеру. Вони сприятливі для запам'ятовування, що посилює їх значення як виховного

засобу. З одного боку, вони містять педагогічну ідею, з іншого – надають виховний вплив, несуть освітні функції: дають оцінку особистості - позитивну і негативну, містять заклик до виховання. В прислів'ях багато матеріалу практичного характеру: життєві поради, побажання. Вони вихваляють працю і висміюють лінь. Вони приваблюють не тільки своєю яскравістю, співзвучанням, а також впливають на думку і вчинки людей.

На уроках «Я у світі» в 3-ому та 4-ому класах учням пропонуються різноманітні види роботи над прислів'ями. Зокрема:

√ “Початок - кінець”;

√ “Поеднай частини - утвори прислів'я”;

Завдання: Скласти частини прислів'я. Поміркувати над їх змістом.

Добре ім'я- .. Ім'я - не одяг, .. Як згубити добре ім'я ... Ім'я украсти - ...	Краще втратити життя Гірше ніж гроші Заплямуєш - не відмиєш. Найбільше багатство.
---	--

√ “Склади прислів'я із розкиданих складів”;

Ша нуй	й ка бать	нень ку, то	то де бу	бі ск різь	ко нень нар
-----------	-----------------	-------------------	----------------	------------------	-------------------

(Шануй батька та неньку, то буде тобі скрізь гарненько.)

√ “Хто більше?”

Під час вивчення розділу «Людина» учні вивчають такі вислови:

Життя прожити - не поле перейти.

Літа пливуть, як вода.

Ніхто не знає, що його в житті чекає.

Під час вивчення розділу «Людина серед людей» учням пропонується розглянути такі скарги народної мудрості:

(Дбай про своє добре ім'я)

Хочеш собі добра, не роби нікому зла.

Добре діло твори сміло.

Раз добром нагріте сонце вік не прохолоне.

Хто людям добра бажає, той і собі має.

(Людські чесноти: байдужість)

Моя хата скраю, я нічого не знаю.

Не моє горить, не буду гасить.

(Навчання як складова життєвого успіху)

Книга вчить, як на світі жити.

Вчення світ, а невчення-тьма.
Хто хоче більше знати, треба менше спати.
Мудрим ніхто не вродився, а навчився.
(Правила поведінки в гостях)
У гостині останній починай їсти, а першим переставай.
Просимо їсти, та ніде сісти.
Яке частування, таке й дякування.
(Про лінивих)
Лінь - гірше хвороби.
Лінивому все ніколи.
Без охоти немає роботи.

Під час вивчення розділу «Людина в суспільстві» учням пропонується розглянути:

Згода буде, а незгода руйнує.
Від сварки до бійки один крок.
Мир усі люблять, а один одного гублять.

Під час вивчення розділу «Людина у світі» школярам пропонується розглянути:

Всюди добре, п вдома найліпше.
За рідний край і життя віддай.
Свого не цурайтесь і чужому навчайтесь.

Таким чином, прилучення дитини до народної культури починається з дитинства, де закладаються основні поняття і приклади поведінки. Культурна спадщина передається з покоління в покоління, розвиваючи і збагачуючи світ дитини. Фольклор є унікальним засобом для передачі народної мудрості та виховання дітей, і уроки «Я у світі» надають можливість для такої роботи.

Список використаної літератури:

1. Батурина Г.І., Кузіна Т.Ф. Народна педагогіка вчених дошкільнят. - М.:1995.-С. 7–8.
1. Савченко О.Я. Виховний потенціал початкової освіти. - К.: 2009.–118с.
2. Усі крилаті вислови, прислів'я, приказки, загадки. - Х.: «Торсін плюс», - 2009.- 319 с.

Нечаюк Олександра,
студентка 33 групи
навчально-наукового інституту педагогіки
Науковий керівник: І.М. Коновальчук

ТРАДИЦІЇ ШКОЛИ І КЛАСУ У ФОРМУВАННІ КОЛЕКТИВУ МОЛОДШОЇ ШКОЛИ

"Традиції школи - це ті найменші елементи, що об'єднують учнів, учителів та батьків в один колектив, в одну сім'ю".
М. Т. Шкода

Соціально-педагогічний аспект розвитку і виховання підростаючого покоління в умовах загальноосвітньої школи безпосередньо пов'язаний з проблемою формування шкільного колективу. Необхідність формування колективізму в учнів в умовах цілеспрямованої навчально-виховної роботи широко досліджували А.С. Макаренко, С.Т. Шацький, І.Д.Бех та інші видатні педагоги і громадські діячі.

Проблема формування дитячого колективу є досить актуальною в наш час. Це можна пояснити кількома основними причинами: масове впровадження комп'ютерних технологій, Інтернету, призводять до того, що діти багато часу проводять не в спілкуванні один з одним, а в спілкуванні з гаджетом. Зважаючи на це, губляться навички міжособистісної взаємодії, притупляється сприйняття іншої особистості в емоційному і ціннісному відношенні.

Мета учнівського колективу — оволодіння певною сумою знань, умінь і навичок, формування здібностей і соціально - корисних якостей особистості. У ньому розвивається особистість, здатна творчо і самостійно вирішувати проблеми, що виникають; виховуються інтелектуали, творці, організатори, підприємливі люди, лідери, здатні вести за собою інших. Виховання їх малоефективне без опори самих дітей на колектив, без опори на громадську думку, прийняті в їхньому середовищі норми поведінки і ціннісні орієнтири. Такі якості особистості формуються тільки в колективі і через колектив.

Важливий період становлення особистості дитини доводиться на його шкільні роки. У шкільному колективі, з його багатограними відносинами, завдяки загальній діяльності забезпечується всебічний розвиток особистості, а також створюються сприятливі умови для підготовки дітей до активної участі в суспільному житті. Педагог в співпраці з сім'єю формує в процесі цілеспрямованого педагогічного впливу ті навички і звички поведінки дитини, початки тих особистісних якостей, які визначають характер взаємовідносин дитини з іншими людьми, і тим самим створює передумови розвитку колективізму як якості особистості.

Найбільш важливим періодом в плані формування шкільного колективу є початкова школа. Саме в початковій школі дитина вперше знайомиться зі своїми майбутніми товаришами по навчанню, першою вчителькою, оцінкою з боку педагога, учнів, саме в початковій школі визначається його новий соціальний статус як на основі власних досягнень у навчанні, так і на основі особистісних якостей [1,с.97].

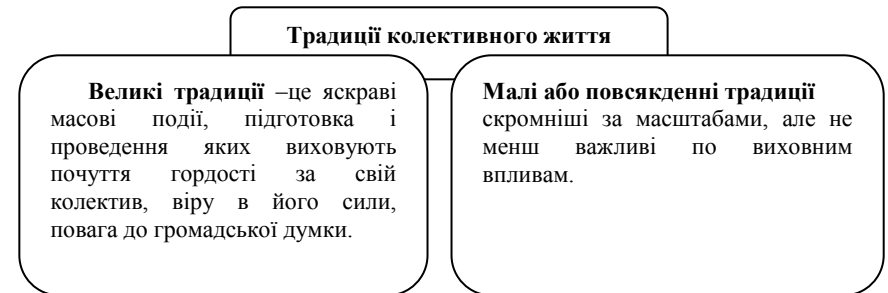
Взагалі, колектив — соціально значима група людей, які об'єднані спільною метою, узгоджено діють для досягнення мети і мають органи самоврядування. Його характеризують єдність цілей, високий рівень міжособистісного спілкування, згуртованість, внутрішня дисципліна, специфічні норми співжиття. Він є ланкою, що з'єднує особистість із суспільством. Виховання особистості в колективі є втіленням закономірностей розвитку суспільства, адже в колективних взаєминах створюються умови для соціально-психічного її розвитку. Відокремившись від колективу, людина опиняється в соціально-психологічному вакуумі, що значно ускладнює її розвиток.

Колектив є соціальною системою, яка виконує такі функції:

- організаторську (полягає в об'єднанні особистостей для виконання певних завдань);
- виховну (спрямована на створення оптимальних умов для всебічного виховання, психічного й соціального розвитку особистості);
- стимулюючу (сприяє формуванню морально-ціннісних стимулів діяльності особистості, регулює поведінку членів колективу, впливає на формування в особистості цілеспрямованості, волі, гуманності, працьовитості, совісності, чесності, гідності тощо).

Виховний колектив — педагогічно організована система відносин. Він має органи самоврядування й координації, що уповноважені представляти інтереси дітей і суспільства, традиції, громадську думку, об'єднує учнів спільною метою та організацією праці. Він необхідний як середовище взаємодії й ефективного впливу на дітей, формування колективістських якостей, як форма організації життя, що виховуюче впливає на всіх членів колективу й кожного зокрема. Тому організація виховного колективу в школі й класах — першочергове завдання вихователів. Виховні колективи бувають загальношкільними (єдина організація навчально-виховного закладу, що має загальні органи управління життям школи) й первинними (формуються за віковою ознакою, діють як навчальні групи, бригади, загони, гуртки). Первинний колектив також має органи самоврядування, актив, своїх представників у загальношкільних органах. Така структура виховного колективу сприяє врахуванню вікових особливостей та інтересів дітей, налагодженню взаємозв'язків між первинними колективами старших і молодших учнів, різновіковими загонами й групами. На мою думку, ми як майбутні вчителі, обов'язково повинні залучати дітей до колективної діяльності. Адже саме колективна робота, зближує дітей, вони між собою тісніше спілкуються, граються, виконують якесь завдання усі разом, це для них неймовірно цікаво. [2, с.76]

Стійкою формою колективного життя, які емоційно втілюють норми, звичаї, бажання вихованців є **традиція**. На всіх стадіях розвитку колективу виникають, міцніють і згуртовують колектив великі і малі традиції. Традиції допомагають виробляти загальні норми поведінки, розвивають колективні переживання, прикрашають життя.

Нові завдання, що постають перед колективом, нові способи їх вирішення стають з часом більш-менш популярними – це сприяє виникненню нових і стирання старих традицій.[3,с.48]

Традиції – прояв честі дитячого колективу, і в цьому їх особлива краса. Вони викликають у дітей почуття гордості за свій колектив.

Принципи формування традицій в дитячому колективі
Безумовне прийняття кожного учня, його сильних і слабких сторін
Неупередженість в оцінці вчинків учнів
Терпіння і терпимість в досягненні мети педагогічного впливу
Діалогічність і полілогічність в спілкуванні з учнями

Відсутність боязні у педагога визнати свою неправоту, свої непрофесійні дії.
Використання почуття гумору як невід'ємного методичного кошти в роботі з учнями.
Виняток значущості свого настрою в спілкуванні з дітьми.

На даний момент традиційних свят у школі є досить багато, тому ми повинні залучати дітей до підготовки та проведення цих свят. Саме: «Згуртованому колективу», вдається на всі 100 % відтворити те чи інше свято, адже діти обговорюють, думають, готуються разом до того чи іншого заходу. Кожна школа славиться своїми традиціями, до них можна віднести такі заходи які проводяться щорічно. Без шкільних традицій, дітям, вчителям, батькам, не було б так цікаво. Наприклад: Свято першого дзвоника – Зустріч зі школою, вчителями, друзями. На це свято приходять багато гостей. Звучать привітання, виступи учителів, батьків, гостей. Лунає перший дзвоник і починається навчальний рік. Саме першокласники запам'ятовують цей день на все життя. А надалі, коли розпочинається навчальний рік, кожен вчитель разом зі своїм класом обдумує, які свята можна відсвяткувати разом, як цікаво можна його провести. Традиційним моментом є святкування у школах народних свят, а саме: Різдво Христове, Великдень, День українського козацтва та всіма улюблене свято Святого Миколая. Тематичним є складання колядок, щедрівок, розпису писанок, випічки пасочок, веселі естафети, театральні покази і невеличкі сувеніри-подарунки. І учні разом зі своєю «Другою мамою» ретельно готуються та проводять заходи. Через роки, ці заходи стають традиційними, без них неможливо уявити своє шкільне життя, як вчителю, так і учню. Тому дуже важливо надавати дітям можливість проявляти себе у колективі. Залучати їх до різноманітної праці, вчити тому, що завдяки колективній роботі вони стають «Організаторами» традиційних шкільних свят. Тож, будемо впроваджувати традиції наших пращурів серед учнів різного віку, і це буде найвищим рівнем культури нашого суспільства.

Список використаної літератури

1. Аникеева, Н.П. Воспитание игрой / Н.П. Аникеева. - М.: Просвещение, 2000.– 97с.
2. Воспитание младшего школьника: Пособие для студентов средних и высших учебных заведений, учителей начальных классов и родителей / Сост. Л.В. Ковинько. - 4-е изд. - М.: Издательский центр «Академия», Издательский дом Шалвы Амонашвили; 1998.- 76 с.
3. Новикова, Л.И. Педагогика детского коллектива: Вопросы теории/ Л.И. Новикова. – М.: Просвещение, 2000. –С.45-49, 87-91.
4. Огурцов, А.П. Педагогическая антропология: поиски и перспективы / А.П. Огурцов// Человек. – 2002. – № 1. – С. 71 – 87.

ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ КУРСУ «Я У СВІТІ»

"Кожна мить тієї роботи, що називається вихованням, - це творіння майбутнього і погляд в майбутнє".

В. О. Сухомлинський

Виховання дітей – дуже складна, тонка і відповідальна справа. З давніх часів люди мріяли про гармонійну людину. Ще І. Г. Пестолоцці створив концепцію гармонійного розвитку особистості. Він ставив метою інтелектуальний, моральний і фізичний розвиток, удосконалення "сил розуму, серця і руки". Відомо, що вихованість – якість особистості, яка визначає в повсякденній поведінці людини її відношення до інших людей. В основі такого відношення лежать повага і доброзичливість до кожної людини.

Наше суспільство має потребу в підготовці освічених людей, що володіють не тільки знаннями, а й гарними рисами особистості. Сама по собі освіта не гарантує високого рівня моральної вихованості, бо вихованість – це якість особистості, що визначає в повсякденній поведінці людини його ставлення до інших людей на основі поваги і доброзичливості до кожної людини.

У короткому словнику по філософії поняття “моральність” прирівняне до поняття мораль. «Мораль (латин. *Mores* – вдачі) – норми принципи правила поведінки людей, почуття, судження в яких виражається нормативна регуляція відносин людей один до одного і суспільним цілим»[5]. У С.І. Ожегова знаходимо: «Моральність – це внутрішні духовні якості, якими керується людина, етичні норми, правила поведінки, що визначаються цими якостями»[4. с.128]. Моральні цінності — це різні форми вираження моральних вимог: норми і принципи моралі, моральні ідеали, поняття добра, справедливості, честі, гідності, обов'язку, життя людини, її моральні якості, моральні характеристики вчинків, діяльності та стосунків тощо. Моральні цінності виступають основою і критерієм для формування моральної оцінки та шкалою для співставлення оцінки явищ життя, вчинків людини. Моральні цінності є добром і для людини, яка здійснює їх вибір, і для її оточення, на яке цей вибір впливає. У процесі міжособистісних стосунків цінностями виступають добро і справедливість, що орієнтують на створення умов, за якими забезпечується мир і злагода між людьми, захист людського життя. Добра воля не тільки просвітлюється змістом, що випромінюють вищі цінності, але й стверджує їх у світі, у всіх сферах людського буття [4].

У вихованні молодших школярів переважають привчання над переконанням. Діти цього віку не завжди у змозі усвідомити важливість і необхідність дотримання визнаних у суспільстві норм і правил поведінки. Саме педагоги, в процесі повсякденного життя і діяльності підводять дітей до розуміння норм і правил поведінки. Дітей потрібно не навчати, а привчати до доброзичливих вчинків, нахилів, манер, навичок і звичок, культурної поведінки [4. с.57-60].

Ще В.О. Сухомлинський говорив про те, що необхідно займатися моральним вихованням дитини, вчити «вмінню відчувати людину». Він вважав, що «непорушна основа морального переконання закладається в дитинстві, коли добро

і зло, честь і безчестя, справедливість і несправедливість доступні розумінню дитини – лише за умови яскравої наочності, очевидності морального сенсу того, що він бачить, робить, спостерігає» [6. с. 67-70]. Самі моральні знання мають не менше значення для загального розвитку школярів, ніж знання з конкретних навчальних предметів.

Важливим елементом формування культури особистості В.О. Сухомлинський вважає засвоєння вимог, правил, норм поведінки, в яких розкривається «азбука моральної культури»:

1. Ти живеш серед людей. Кожний твій вчинок, кожне твоє бажання відбивається на людях, які тебе оточують. Є чітка межа між тим, що тобі хочеться, і тим, що можна.

2. Ти користуєшся благами, створеними іншими людьми. Люди дають тобі щастя дитинства. Плати їм за це добром.

3. Всі блага і радість життя створюються працею своєю працьовитістю ти примножуєш честь сім'ї, роду і створюєш своє ім'я.

4. Будь добрим і чуйним до людей. Допомагай слабким і беззахисним. Безпосередність породжує байдужість, байдужість породжує самолюбство, а самолюбство – джерело жорстокості.

5. Не будь байдужим до зла. Борись проти зла, обману, несправедливості... Найбільше зло – відступництво, зрада високих ідеалів.

6. Добро і зло – основні поняття моральності. Вони відомі всім із раннього дитинства, коли дитина пізнає, що таке «добре» і що «погано» на основі казок, де добро завжди перемагає зло [6].

В стосунках між дітьми виникають і негативні риси: заздрість, злість, хитрість, злорадість, несправедливість. Адже діти виховуються не лише на добрих прикладах, а й на негативних рисах характеру.

У молодшому шкільному віці діти можуть одну і ту ж людину сьогодні вважати недоброю, злою, а завтра – доброю, залежно від її конкретних дій. Саме педагогу необхідно акцентувати увагу на розумінні можливої моральної поведінки, на ставленні дитини до доброго і недоброго, на формування правильних моральних оцінок. Уміти бачити та виділяти в будь-якій діяльності школярів моральність, пов'язану з характером їхніх стосунків з іншими людьми.

Зміст курсу «Я у світі» має потенційні можливості для формування моральних цінностей у молодших школярів. Враховуючи вікові особливості дітей цього вікового етапу (емоційну вразливість, конкретно-образне мислення, нестійку увагу), педагог ретельно підбирає форми і методи навчання. Перевагу надають тематичному малюванню, рольовим імітаційним іграм, обговорення казок, оповідань, фільмів, бесідам, тестуванню, розв'язанню ситуацій, розвивальним вправам. На уроках «Я у світі» доцільно використовувати інтерактивні технології навчання, метод проектів.

Зміст уроку передбачає активне підведення учня до пізнання самого себе, усвідомлення ним своїх позитивних рис характеру, до пізнання інших людей і орієнтування у звичайних життєвих ситуаціях; досягнення успіху, любові до держави (патріотичні почуття), людських чеснот, сім'ї і школи.

Зміст підручника «Я у світі» надає вчителю матеріал для проведення виховної роботи на уроках та формує свідомість учнів, їх уявлення про найпростіші норми моралі. Особливе значення в цьому змісті слід підвести таким темам: Вияви характеру (чесність, доброта, щедрість, працьовитість, тощо). Людські чесноти

(ввічливість, милосердя, доброзичливість, наполегливість, відповідальність). Культура поведінки, сім'я, дружні стосунки, співпраця, я в суспільстві та ін[1. с. 85-87].

На уроках мають виникати і створюватись різні за значенням і змістом ситуації, що можуть вирішувати конкретні виховні задачі. Особливо велике виховне значення має ситуація успіху, яка викликає радість навчання, бажання працювати.

На організацію уроку, підвищення його виховної ефективності впливають ігри та ігрові прийоми. Гра організовує, привчає учнів до порядку, підвищує активність, увагу і спостережливість. Під час гри дитина переборює невпевненість, відкриває в собі нові сили, творчі можливості. У всіх ігрових ситуаціях обов'язковою умовою для їх виховного значення є прояв старанності, пильності, чесності, скромності, товариської взаємодопомоги.

В умовах ігрових відносин дитина добровільно освоює нормативну поведінку. В іграх, більш ніж де-небудь, вимагається від дитини вміння дотримуватись правил.

Порушення їх діти з особливою гостротою помічають і висловлюють свій осуд порушнику. Якщо дитина не підкориться думці більшості, то їй доведеться вислухати багато неприємних слів, а може, і вийти з гри. Так дитина вчиться зважати на інших, отримує уроки справедливості, чесності, правдивості. Гра вимагає від її учасників вміння діяти за правилами. Про ефективність морального виховання учнів свідчить те, наскільки добре діти знають і вміють виконувати правила поведінки:

- ✓ наскільки цінними для них вважається доброта, чуйність, справедливість, ввічливість;
- ✓ чи вміють діти поступатися один одному, піклуватися про інших;
- ✓ як вміють виконувати свої обіцянки;
- ✓ наскільки сміливо й рішуче виступають проти недоліків, несправедливості і грубості.

Урок «Я у світі» необхідно будувати так, щоб на ньому учні мали можливість розмірковувати, досліджувати, аналізувати різні життєві ситуації, пропонувати різні шляхи розв'язання проблемних питань, робити висновки. Вчитель повинен допомогти учням отримати досвід толерантної поведінки, співпереживання, співпраці, зрозуміти значення життя як найвищої цінності. Для реалізації зазначених положень необхідно, застосовуючи практичні методи навчання, театралізацію, ділові ігри залучати учнів до активної пізнавальної діяльності, дискусій, роботи над проектами.

Можливим є використання і тренінгових технологій, спрямованих на розвиток творчого мислення, комунікативності. Тренінг спонукає дитину звертатись до свого внутрішнього світу, оцінювати свої позитивні надбання і невикористані можливості, вибудовувати індивідуальну програму життєдіяльності на близьку і віддалену перспективу. Проте під час проведення тренінгів слід дотримуватись всіх вимог до їх проведення, оскільки буде втрачатися результативність [2, с. 418-427].

Уроки з елементами тренінгу можна проводити у формі ігор, вікторин, KBK, евристичних бесід, тренінгів, роботи творчих майстерень. «Головна мета вчителя – сприяти створенню ситуації успіху, розвитку творчих здібностей, креативного мислення, ініціативи, розкриттю внутрішнього світу дитини» [7, с.8]. Основні

способи засвоєння знань під час тренінгових занять: словесні, дослідницькі, творчі. Дуже важливими є практичні вправи, захист проєктів, дослідницькі завдання. Учитель створює творчу атмосферу для пізнавальної активності кожного учня. Основними принципами організаційної роботи на заняттях з елементами тренінгу є: добровільна участь, урахування вікових особливостей дітей, зацікавленість, систематичність, практичне застосування набутих знань.

Отже, у пізнанні світу людських цінностей надзвичайно важливим, щоб молодші школярі переживали гостре почуття провини за свій необережний, непродуманий вчинок, засуджували свою помилку, необачність, поспішність. Показниками високого рівня дисципліни є розуміння учнями необхідності дотримання її в школі, громадських місцях, в особистій поведінці; готовність і потреба у виконанні загальноприйнятих норм і правил дисципліни праці, навчання, проведення вільного часу.

Список використаної літератури:

1. Бібік Н.М. «Я у світі»: зміст і методичні підходи реалізації [Текст] / Н. М. Бібік // Методичний коментар до навчальних програм для 1–4 класів : Дайджест / [укл. О. В. Онопрієнко]. – Донецьк, 2012. – С. 84–90.
2. Життєва компетентність особистості: від теорії до практики: Науково-методичний посібник / За ред. І.Г. Єрмакова – Запоріжжя : Центуріон, 2005. – С. 418-427.
3. Коробко С.Л., Бикова О.Ф. Заняття з морального орієнтування молодших школярів. - К.: «Техніка», 2003. – 125с.
4. Матвієнко О.В. Основи морального виховання особистості молодшого школяра. – К., 1999. – 345с.
5. Рахімов О.З. Роль морального виховання у формуванні особистості // Класний керівник. - 2001. – №6. – С. 4 – 8.
6. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти: підручник – К. : Грамота, 2012. – 504 с.
7. Шаульська Ю. Інноваційні освітні технології // Початкова освіта. - 2013. – № 47. – С. 2 – 11.

Процик Марія

студентка 11 групи

навчально - наукового інституту педагогіки

Науковий керівник: Н.А. Басюк

РОЛЬ МУЗИКИ ТА ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В СИСТЕМІ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

У кризовий період, який переживає Українська держава, проблеми морально-естетичного виховання опинилися в центрі уваги суспільства. Одним з найважливіших завдань сучасної системи освіти є формування потреби дитини у красі та діяльності за законами краси. Формування творчого відношення дитини до дійсності, сприйняття нею явищ дійсності під естетичним кутом зору відобразиться і на її моральній свідомості. На цьому свого часу наголошував В.О. Сухомлинський: “Прекрасне – могутнє джерело моральної чистоти, духовного багатства, фізичної досконалості” [2, с.24]

Державна національна програма “Освіта” вимагає від школи неухильного прилучення учнів до літератури, музики, образотворчого мистецтва, надбань

народної творчості, здобутків української та зарубіжної літератури, забезпечення художньо-естетичної освіченості й вихованості. Естетичне виховання починається у ранньому віці дитини, але значно розширюються його можливості у молодший шкільний період.

Різноманітні аспекти процесу естетичного виховання відображені в працях філософів, педагогів, психологів, мистецтвознавців. Видатні вчені, естети і педагоги Ю.Борев, О.Буров, В.Вансалов, Л.Волович, І.Долецька, М.Каган, Л.Коган, В.Розумний, В.Скатерщиков, Є.Квятковський, М.Лайзеров, А.Макаренко, О.Семашко, В.Сухомлинський, В.Шестакова, І.Зязюн, А.Зісь, М.Киященко, Л.Левчук, В.Скатерщикова, Л.Столович зробили значний внесок у розробку теорії естетичного виховання. Ці вчені акцентують увагу на тому, що особистість завжди виховується цілісно, і цей процес виховання обов'язково повинен бути спрямований на вирішення єдиного завдання: гармонійного розвитку підростаючого покоління.

Основою, на якій здійснюється естетичне виховання, є певний рівень художньо-естетичної культури особистості, її здатності до естетичного освоєння дійсності. Цей рівень виявляється як у розвитку всіх компонентів естетичної свідомості (почуттів, поглядів, переживань, оцінок, смаків, потреб та ідеалів), так і в розвитку умінь і навичок активної перетворюючої діяльності у мистецтві, праці, побуті, людських взаєминах.

Змістові орієнтири естетичного виховання молодших школярів охоплюють:

- розуміння краси в навколишній дійсності, природі, трудовій діяльності, як у школі так і за її межами;
- елементарне тлумачення змісту творів мистецтва, емоційне сприймання різних видовищ тем, кінофільмів, вистав, концертів, архітектури, пам'яток культури, вияв шанобливого і дбайливого ставлення до них;
- розвиток нахилів до художньої творчості (виразне читання, малювання, ліплення, аплікація) творчої фантазії, гумору;
- додержання елементів культури поведінки, прагнення до охайного вигляду, художнє оформлення класної кімнати;
- уявлення про негарні вчинки, розв'язність, прийняття неохайності й нечепурності у зовнішньому вигляді.

Провідними шляхами й засобами естетичного виховання в початковій школі виступають: навчання й позакласна робота; природа; праці, мистецтво; естетичну роботу обстановки, поведінки; фізкультура і спорт.

То ж розвиток особистості молодшого школяра необхідно здійснювати різноманітними засобами у системі естетичного виховання:

- творами образотворчого мистецтва. Під час споглядання картини чи скульптури, в дитини розвивається не лише сприйняття, а й фантазія: вона мислить, уявляє, “домальовує” зображає, бачить за картиною події, образи, характери;
- музикою, яка, відображаючи дійсність за допомогою мелодій, інтонацій, тембру, впливає на емоційно-почуттєву сферу людини, на її поведінку;
- художньою літературою. Головним виразником естетики в літературі є слово. Слід залучати, як засіб естетичного розвитку особистості, український фольклор, зокрема, українські народні казки. У статті “В оборону казки” поборниця українського шкільництва С.Русова писала: “Казка й дитина щось таке споріднене. Вони так одне з другим зрослися, що як би педагоги не намагалися

вигонити казку з дитячої хати, вона таки пануватиме, бо вона природно відповідає вимогам дитячого розуму...”;

- театром, кіно, телебаченням, естрадою, цирком. Цінність їх у тому, що крім змістової частини, вони об'єднують у собі елементи багатьох видів мистецтва (літератури, музики, образотворчого мистецтва, танцю);
- поведінкою і діяльністю школярів. Достойні вчинки учнів, успіх в навчанні, праці, спортивній, громадській, художній діяльності повинні стати предметом обговорення з естетичних позицій;
- природою: її красою в розмаїтті та гармонії барв, звуків, форм, закономірній зміні явищ, які мають місце в живій і невинній природі;
- фактами, подіями суспільного життя. Героїчні вчинки людей, краса їх взаємин, духовне багатство, моральна частота й фізична досконалість повинні бути предметом обговорення з учнями.

Всі естетичні переживання дітей на уроках, в процесі творчої праці, а також в повсякденному житті розвивають в них здібності бачити, розуміти, цінувати прекрасне в оточуючому світі, а також прагнення брати участь в його творінні.

Розглядаючи процес естетичного виховання, слід враховувати вікові особливості дитини. Адже різні вікові підходи вимагають від вихователів різних підходів. Б.Т. Ліхачов пише про молодший шкільний вік наступне: ” Разом з тим незалежно від рівня самоусвідомлення дітей період дошкільного і молодшого шкільного віку є, мабуть, вирішальним з точки зору естетичного сприйняття та формальне морально-етичного ставлення до життя” [2, с.35].

Слід пам'ятати про розвиток можливостей різних видів мистецтва. Живопис, скульптура, архітектура допоможуть сформувати почуття симетрії, пропорції, відчуття ліній, кольору і колориту, просторову уяву.

Формування художньо-творчих здібностей, в свою чергу потребують особливої методики. Важливо своєчасно виявити природні задатки, схильність дитини, стимулювати творчу діяльність, закріпити досягнутий успіх постійними тренуваннями, поступово ускладнювати уміння і навички. При цьому треба пам'ятати, що заняття малюванням лише тоді збагачують учня естетикою, коли вони несуть йому радість. Важливими умовами успіху є об'єктивна оцінка художньої творчості дітей.

Ф.І. Шміт підкреслював, що “малювання – це якась притаманна всім дітям потреба”, тому вчити малювати, на його думку, необхідно не тільки обдарованих дітей, “ які в подальшому можуть стати професійними художниками”, а по можливості, усіх [2, с.27].

У книзі “Духовний світ школяра” В.О. Сухомлинського проведено цікаві спостереження про вплив малюнка на духовний розвиток школярів. В школі на протязі чотирьох років проводився такий дослід: в мить сильного емоційного піднесення, викликаного пережитим, вчителі пропонують дітям передати їхні переживання в малюнку. Діти не тільки з піднесенням малювали предмети або казкові образи, але виражали своє відношення до того, що вони намалювали.

Подальші спостереження доказали, що в багатьох дітей сформувалася потреба передати побачене чи пережите в малюнку. Схильність до малювання закріпилась не в усіх дітей, зате уроки малювання залишилися в їхньому внутрішньому світі глибокий слід. Ці діти відрізнялися більш тоншими, стійкішими почуттями, всебічною цікавістю, точністю і гнучкістю творчої діяльності.

Тому недооцінка малювання в системі навчання молодших школярів або неправильний методичний підхід до викладання цього предмету може відобразитися на розвитку школярів.

Велику увагу в естетичному вихованні учнів В.О.Сухомлинський приділяє живопису і музиці. Музика тісно пов'язана з ліричною поезією і є наступною сходинкою в духовному розвитку людини. У вихованні музикою виражається єдність моральної, емоційної і естетичної сфер людини.

Музика – найбагатіше джерело краси. Щоб відчуті це, людина повинна бути музично вихованою. Найкращою основною музично-естетичного виховання є народнопоетичне мистецтво, святкові дійства з іграми та дитячими піснями. Зважаючи на те, що дітям молодшого шкільного віку для естетичного розвитку ще не достатньо спілкуватися з мистецтвом наодинці, їм потрібно допомагати при прослуховуванні того чи іншого музичного твору.

Позитивний вплив здійснюється через пояснювальні бесіди під час слухання і виконання чи розучування певного твору, які спрямовують краще сприймання і засвоєння. Любов до пісні прищеплюється дитині ще колисковою піснею матері. Коліскові пісні чарують своєю простотою, безпосередністю, ніжністю. Вихователям з метою забезпечення естетичного розвитку молодших школярів слід активно у виховній роботі використовувати колискові пісні, які становлять благословенний світ високої поезії українського народу.

Важливе значення для підвищення рівня естетичного виховання молодшого школяра має естетичний досвід самого вихователя, який будується на єдності естетичних знань і естетичної діяльності. Щоб допомогти дітям набути цього досвіду, слід прилучати їх до різних видів мистецтва, збагачувати зміст явлень про прекрасне, розвивати творчість школярів, використовуючи різні форми роботи. Необхідно вчителям мобілізувати всі можливі доцільні засоби і методи для здійснення естетичного виховання дитини. Продумана система естетичного виховання учнів у кожному класі, у кожній групі, школі сприятиме збагаченню духовної культури дитини, формуванню високих моральних якостей.

Список використаної літератури

1. Закон України “Про освіту” – К., 1991.
2. Лихачев Б.Т. Теория эстетического воспитания школьников. – М. : Искусство, 1985. – 350 с.
3. Стельмахович М.Г. Народне дитинознавство. – К.: Товариство “Знання” Української РСР, 1991. – 48с.
4. Сухомлинський В.О. Сто порад учителів. – К: Радянська школа., 1998. – 303с.

Радчук Тетяна,
студентка 51 групи
навчально-наукового інституту педагогіки

ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ «Я У СВІТІ»

Наше суспільство має потребу в підготовці освічених людей, що володіють не тільки знаннями, а й гарними рисами особистості. Сама по собі освіта не гарантує високого рівня моральної вихованості, бо вихованість – це якість особистості, що визначає в повсякденній поведінці людини його ставлення до інших людей на основі поваги і доброзичливості до кожної людини.

Не можна сподіватися на покращення морально-етичної ситуації у країні, подолання духовної кризи в суспільстві без виховання у молоді таких важливих моральних цінностей, як людяність, справедливість, відповідальність, почуття власної гідності, толерантності [7].

Мета статті – теоретичне обґрунтування проблеми формування моральних цінностей на уроках «Я у світі».

У короткому словнику по філософії поняття моральність прирівняне до поняття мораль. «Мораль – норми, принципи, правила поведінки людей, почуття, судження, в яких виражається нормативна регуляція відносин людей один до одного і суспільним цілим». С. І. Ожегов дає таке тлумачення: «Моральність – це внутрішні духовні якості, якими керується людина, етичні норми, правила поведінки, що визначаються цими якостями» [3].

Молодший шкільний вік є важливим у становленні особистості дитини, бо саме тоді закладаються основи особистісного розвитку учнів початкової школи. Розрив між знаннями моральних принципів і відповідною поведінкою – найхарактерніша властивість дитини цього віку. На цьому віковому етапі у дитини формується ядро особистості (моральні почуття, цінності, переконання), відбувається набуття досвіду моральної поведінки. Вона вчиться не лише виконувати вимоги колективу, а й бере активну участь у постановці вимог, виборі доручень, справи, яка їй до душі. В учнів виникає ще одне новоутворення – відносно стійкі форми поведінки і діяльності, які в майбутньому становитимуть основу формування її характеру.

У роботі з дітьми молодшого шкільного віку педагог має формувати, поглиблювати і систематизувати розуміння дітьми необхідних моральних норм і правил. Велику увагу педагог - класовод має приділяти розвитку в особистості дитини позитивних рис характеру: співпереживання, поваги до старших, доброти, щирості тощо.

Ще В. О. Сухомлинський говорив про те, що необхідно займатися моральним вихованням дитини, вчити «вмінню відчувати людину». Він вважав, що «непорушна основа морального переконання закладається в дитинстві, коли добро і зло, честь і безчестя, справедливість і несправедливість доступні розумінню дитини – лише за умови яскравої наочності, очевидності морального сенсу того, що він бачить, робить, спостерігає» [5].

Самі моральні знання мають не менше значення для загального розвитку школярів, ніж знання з конкретних навчальних предметів.

Важливим елементом формування культури особистості В. О. Сухомлинський вважав засвоєння вимог, правил, норм поведінки, в яких розкривається «азбука моральної культури» [5].

1. Ти живеш серед людей. Кожний твій вчинок, кожне твоє бажання відбивається на людях, які тебе оточують. Є чітка межа між тим, що тобі хочеться, і тим, що можна...

2. Ти користуєшся благами, створеними іншими людьми. Люди дають тобі щастя дитинства. Плати їм за це добром.

3. Всі блага і радість життя створюються працею, своєю працюватістю ти примножуєш честь сім'ї, роду і створюєш своє ім'я...

4. Будь добрим і чуйним до людей. Допмагай слабким і беззахисним. Безпосередність породжує байдужість, байдужість породжує самолюбство, а самолюбство – джерело жорстокості.

5. Не будь байдужим до зла. Борись проти зла, обману, несправедливості... Найбільше зло – відступництво, зрада високих ідеалів.

Добро і зло – основні поняття моральності. Вони відомі всім із раннього дитинства, коли дитина пізнає, що таке «добре» і що «погано» на основі казок, де добро завжди перемагає зло.

В стосунках між дітьми виникають і негативні риси: заздрість, злість, хитрість, злорадість, несправедливість. Адже діти виховуються не лише на добрих прикладах, а й на негативних рисах характеру.

У молодшому шкільному віці діти можуть одну і ту ж людину сьогодні вважати недоброю, злою, а завтра – доброю, залежно від її конкретних дій.

Педагогу необхідно акцентувати увагу на розумінні можливої моральної поведінки, на ставленні дитини до доброго і недоброго, на формуванні правильних моральних оцінок. Уміти бачити та виділяти в будь-якій діяльності школярів моральність, пов'язану з характером їхніх стосунків з іншими людьми.

Саме такими пріоритетними напрямками у формуванні моральних цінностей молодших школярів займається шкільний предмет «Я у світі», який передбачає певні особливості організації навчально-виховного процесу в початкових класах.

Зміст уроків «Я у світі» має на меті активне підведення учня до пізнання самого себе, усвідомлення ним своїх позитивних рис характеру, до пізнання інших людей і орієнтування у звичайних життєвих ситуаціях; досягнення успіху, любові до держави (патріотичні почуття), людських чеснот, сім'ї і школи.

Особливе значення в змісті цієї дисципліни слід відвести таким темам:

- Вияви характеру (чесність, доброта, щедрість, працьовитість, тощо).
- Людські чесноти (ввічливість, щедрість, милосердя, доброзичливість, поступливість, наполегливість, відповідальність)

На уроках можуть виникати і створюватись різні за значенням і змістом ситуації, що можуть вирішувати конкретні виховні задачі. Особливо велике виховне значення має ситуація успіху, яка викликає радість навчання, бажання працювати.

Ефективними формами роботи з дітьми на уроках повинні бути: тематичне малювання, рольові та імітаційні ігри, обговорення казок, оповідань, фільмів, бесіда, тестування, розв'язання ситуацій, розвивальні вправи.

На уроках «Я у світі» також доцільно використовувати й інтерактивні технології навчання, такі як «Акваріум», «Бережок і річечка», «Карусель», «Мікрофон», «Мозковий штурм», «Навчаючи учусь», «Асоціативний куш», «Метод проектів» та ін.

На організацію уроку, підвищення його виховної ефективності впливають й ігри та ігрові прийоми. Гра організовує, привчає учнів до порядку, підвищує активність, увагу і спостережливість. Під час гри дитина переборює невпевненість, відкриває в собі нові сили, творчі можливості. У всіх ігрових ситуаціях обов'язковою умовою для їх виховного значення є прояв старанності, пильності, чесності, скромності, товариської взаємодопомоги.

Ефективність впливу ігрових технологій на формування дитячої особистості прямо залежить від дій педагога. У процесі ігрової діяльності у молодших школярів формується орієнтація на загальний зміст людських взаємин і стереотипів поведінки через взаємодію партнерства і лідерства спостерігається зорієнтованість на певний стиль поведінки у цьому сенсі. Гра допомагає вихованцям краще виразити власні почуття, розв'язати внутрішні конфлікти,

опанувати правила етикету, отримати досвід конструктивної взаємодії, позитивно сприймати оточуючих, що є підгрунтям ціннісного ставлення один до одного [7].

В умовах ігрових відносин дитина добровільно освоює нормативну поведінку. В іграх, більш ніж де-небудь, потрібно від дитини вміння дотримуватись правил. Їх порушення діти з особливою гостротою помічають і висловлюють свій осуд порушнику. Якщо дитина не підкориться думці більшості, то їй доведеться вислухати багато неприємних слів, а може, і вийти з гри. Так дитина вчиться зважати на інших, отримує уроки справедливості, чесності, правдивості. Гра вимагає від її учасників вміння діяти за правилами.

Про ефективність морального виховання учнів свідчить те, наскільки добре діти знають і вміють виконувати правила поведінки:

- наскільки цінними для них вважається доброта, чуйність, справедливість, ввічливість;
- чи вміють діти поступатися один одному, піклуватися про інших;
- як вміють виконувати свої обіцянки;
- наскільки сміливо й рішуче виступають проти недоліків, несправедливості і грубості.

Отже, специфіка виховання моральних цінностей у молодших школярів полягає насамперед у вікових особливостях розвитку учнів, закономірностях та механізмах реалізації цього процесу. Сприятливі для розвитку моральних цінностей у дітей молодшого шкільного віку такі особливості діяльності: добровільність участі, активність і самостійність дітей, привабливість змісту діяльності, творчість; особистісна орієнтованість роботи педагога, опора на ціннісні відносини, співробітництво однолітків і представників різних вікових груп; системність, що передбачає взаємодію ряду засобів, методів, прийомів і форм.

Тому виховання моральних цінностей молодших школярів на уроках «Я у світі» сприяє підвищенню рівня виховної підготовки учнів у школі, забезпечуючи розвиток моральних якостей особистості.

Список використаної літератури

1. Критерії моральної вихованості молодших школярів: книга для вчителя / за ред. Бега І.Д. – К.: Рад. школа, 1989.
2. Матвієнко О. В. Основи морального виховання особистості молодшого школяра. - К., 1999.
3. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти. - К., 2009.
4. Шилова М. І. Проблема цінностей і мети виховання // Класний керівник. - 2001.- № 3.
5. Сухомлинський В. А. Вибрані педагогічні твори. К., 1980.
6. Рахімов О. З. Роль морального виховання у формуванні особистості // Класний керівник. - 2001.- № 6.
7. Третяк О.П. Методика виховання у молодших школярів ціннісного ставлення до людини в навчально-виховному процесі: метод. посіб. / Ольга Третяк; Ін-т проблем виховання НАПН України. – К., 2013. – 136 с.

ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ КОЛИСКОВИХ ПІСЕНЬ

Упродовж останніх століть технічний прогрес, масові міграції населення із села в місто та інші фактори суспільно-історичного розвитку країни призвели до трансформації, відчуження та згасання автентичної пісенної традиції. Достовірними інформантами сучасних дослідників є старше покоління. Тому, фіксація, дослідження й аналіз ще існуючого польового матеріалу є важливим та необхідним як для висвітлення історичних процесів, так і для вивчення подальшого розвитку українців та їхньої ментальності.

Мета статті – дослідити стан збереження та функціонування колискових пісень, визначити моральний та педагогічний вплив колискових на виховання у наш час.

Коліскові пісні є особливим видом пісенної творчості. Вони, як і інші фольклорні жанри, тонко підводять до розуміння особливостей життя українського народу.

Окремі праці колисанкам як повноцінному фольклорному жанру присвятили Г. Сухобруз та Й. Федас. Коліскова пісня була об'єктом дослідження Н. Сиванчук. Тому спроба такого дослідження є актуальною.

Українські фольклористи відносять коліскові пісні до багатожанрової системи дитячого фольклору, а саме до тих творів, що їх виконують для дітей дорослі.

Коліскові пісні можна вважати найдавнішим жанром жіночої творчості, оскільки вони своїм корінням сягають ще часів міфічної історії людства.

Народні коліскові пісні є результатом творчого натхнення матерів, які в цих піснях хотіли висловити свою любов до дітей, заспокоїти, уберегти своє маля від будь-якого лиха, побажати щасливої долі.

Сучасні батьки передусім зосереджені на розумовому розвитку дитини, натомість її духовність залишається поза увагою. Свого часу коліскові пісні слугували першими уроками рідної мови для дитини. Адже відомо, що в кожної людини під час слухання мови або музики непомітно скорочуються м'язи голосового апарату, ніби беззвучно повторюючи почуті звуки. Пісні допомагають малюкові запам'ятовувати слова, їх значення, порядок слів у реченні. Під час співу мати розтягує слова, акцентуючи голосні, що допомагає дітям краще засвоювати звуковий лад мови, швидше розвивати мовні навички.

Буває так, що майбутні мами не співають своїй дитині самі коліскові пісні, сумніваючись у своїх вокальних здібностях, але це не має ніякого значення для дитинки, і тому це не є приводом відмовляння дитині у колискових піснях. Найголовніше – пропустити музику через себе, через свій власний світ, і тоді мами зможуть донести до дитини свою найщирішу та найбільшу любов, яка проявляється у тембрі та звучанні голосу, адже особливого значення у народній педагогіці надавалося силі голосу, його тембру, темпоритмічним особливостям мовлення.

Цікавим фактом є також те, що в малюків домінантна права півкуля, яка відповідає за образне мислення. Мабуть тому наші предки саме в цей період намагалися сформулювати у дітей уявлення про ідеалізований світ.

Обов'язковою функцією колискових пісень є виховна. Під впливом колискових пісень у дитини виховується любов до природи, своєї Батьківщини, повага до старших людей, однолітків. Через колискові пісні запам'ятовуються всі особливості своєї рідної мови. Так у дитини поступово відбувається перше усвідомлення своєї національної самобутності.

Загальноприйнятою основою класифікації колискових пісень є мотив. Беручи до уваги мотиви, Г. Довженок подає таку класифікацію колискових пісень:

1. Пісні про саму дитину, її сон, харчування, а також про тварин і птахів, які безпосередньо “виявляють” про неї турботу.

2. Пісні, що відображають думки й почуття матері, звернені до дитини, роздуми про власну долю. Оскільки такі колісанки відображають суб'єктивний стан матері, то вони наближаються до ліричних народних пісень. Все ж більшість дослідників зараховують такі пісні до дитячого фольклору, оскільки вони призначені для дитини.

3. Пісні з персонажами тваринного світу, які не пов'язані сюжетно з образом самої дитини. Сюди ж зараховані колискові пісні (їх небагато) з людськими персонажами.

Водночас Г. Довженок припускає можливість належності пісень з одним персонажем до різних груп (наприклад, пісень про когось до першої та третьої), оскільки в основі поділу – те, яке місце в певному сюжеті займає образ дитини [2, с. 41].

4. Колісанки гумористичного змісту, де йдеться про діда, бабу, події їхнього життя.

Мотив сну, заколисування та спання є основним у колискових піснях. За світоглядними уявленнями наших предків дитина росте уві сні, набирається здоров'я, мудрості. Мати намагалася забезпечити спокійний сон дитині, засобами слова та музики ввести дитину у стан блаженства, оточити оберегами любові колісочку:

Ой ходить сон по долині
У червоній кожушині.
Кличе мати до дитини:
Іди, синку, в колісоньку,
Приспи мою дитиноньку [1, с. 22].

Колісанки наповнені гармонією краси, народна естетика опоетизовує, здавалося б, буденні речі – колісочку, сорочечку, вервечки, подушечку. Пісня вчить дитину бачити в буденних речах небуденність, у звичайному незвичайність [2]. Дуже поширеними образами в колискових піснях є Сон та Дрімота. В уяві українців це вечірній чи нічний добрий дух, який приходить до діток в образі доброї старенької бабусі, яка лагідними руками гладить дитинку і співає тихеньким голосом. Вона насилає діткам щасливі сни. Як пише Г. Довженок, персоніфіковані образи Сну та Дрімоти в східнослов'янському фольклорі відобразили уявлення наших далеких предків про сон як невластивий людині фізичний стан, що привнесений ззовні. Присутність самих цих образів, їх спільність для всіх східнослов'янських колискових, спорідненість мотивів з цими

образами, що розвиваються часом у своєрідні сюжети, є одним із свідчень давності самого жанру [1, с. 15]:

Ой ходить сон коло вікон,
А дрімота коло плота.
Питається сон дрімоти:
- Де ми будем ночувати?
- Де хатинка тепленькая,
Де дитинка маленькая,
Там ми будем ночувати,
Мале дитя колихати.

Українську колискову можна було б назвати першою енциклопедією українознавства, оскільки вона ознайомлює дитину зі світом рідного етносу, його мовою, релігією, історією, культурою, мораллю, звичаєвістю, через уявлення про народні ідеали, про добро та зло, про те, що “можна” і “не можна”. Особливу інформативність про моральні закони українського суспільства вміщують колискові, де головним героєм є кіт, через оцінку вчинків якого подається повчальний елемент. Котові провини подають малюкові перші уроки чесності:

Бити котка, бити,
Не на лихо вчити,
Щоб не вчився горілочку пити,
А вчився ділечко робити [1, с. 282]

Отже, колискові пісні створювалися в межах міфологічного світогляду людства, коли вірили, що слово може матеріалізуватися, дати можливість відчутти реальний світ, керувати ним. Тому, співаючи колискову пісню, мати розповідала про всі складнощі життя, через вчинки різноманітних персонажів – закладала основи моралі, розвивала логіку мислення, передавала знання предків, прищеплювала дитині любов до праці, пошану до батька, матері, старших, впливала на формування її характеру. У наш час, через широке застосування музикотерапії, відомо, що всі ці дії сприяли не лише розвитку духовному, але й фізичному. Адже під час співу колискових у матері знижується ритм серцевих скорочень, нормалізується тиск. Беззаперечно, ненячин спів позитивно впливає і на дитину.

Матеріали досліджень засвідчують, що в наш час колискові пісні виходять з ужитку. Більшість сучасних жінок пам’ятають лише фрагменти етнопедагогічної традиції наших предків. Нажаль, спостерігається втрата багатовікового емоційного духовного зв’язку між матір’ю та дитиною, що завдяки колисковим пісням встановлювався з перших днів життя кожного з нас, і безпосередньо впливав на наше культурне виховання.

Список використаної літератури

1. Дитячий фольклор/ Упоряд. і передм. Г.В. Довженок . – К.: Дніпро, 1986. – 304 с.
2. Довженок Г.В. Український дитячий фольклор. – К.: Наук. думка, 1981. – 171 с.
3. Друзюк А. Колискові пісні східної Волині [Електронний ресурс] – Режим доступу до статті: <http://sm.etnolog.org.ua/zmist/2013/3-4/91.pdf>
4. Колискові пісні /[упорядкув. і вступ. стаття Г. Сухобруз та Й. Федаса]. – К.: Музична Україна, 1973. – 207 с.

5. Лановик М., Лановик З. Українська народна творчість : навчальний посібник /М. Лановик, З. Лановик – К.: Знання-Прес, 2006. – 591 с.
6. Сиванчук Н. Виховний потенціал українських народних колискових пісень // Початкова школа. – 2006. - №8. – С. 51-55 .

Савицька Олександра,
студентка 33 групи
навчально-наукового інституту педагогіки

ВИХОВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Екологічна освіта в даний час розглядається як складова частина виховання. Важливо домагатися, щоб почуття особистої відповідальності за все живе на Землі, турбота про охорону і планомірне використання природних ресурсів стали рисою характеру кожного громадянина нашої країни. Цій меті служить екологічне виховання.

В наш час багато науковців та педагогів – практиків присвятили свої дослідження проблемі формуванню екологічної культури школяра, серед них: С. Глазачев, С. Петров, Н. Лисенко, Н. Яришева, В. Фокіна, Н. Глухова, А. Захлебний, З. Плохій, Н. Кондратьєва, І. Суравегіна та інші.

Екологічне виховання - процес безперервного, систематичного і цілеспрямованого підвищення рівня свідомого і морального ставлення до навколишнього середовища, організований шляхом впливу на почуття людей, їх свідомість, погляди і уявлення [1].

Екологічне виховання передбачає розкриття сутності світу природи – середовища перебування людини, яка повинна бути зацікавлена у збереженні цілісності, чистоти, гармонії в природі. Тому важливо сформувати високий рівень екологічної культури учнів задля їх майбутнього.

Екологічна культура особистості формується в процесі виховання і навчання. Об'єктивним показником екологічної культури є рівень нашого спілкування з природою. Сприйняття природи допомагає розвивати такі якості, як емоційність, життєрадісність, чутливе, уважне ставлення до всього живого.

Ефективність формування екологічної культури школяра залежить від того, наскільки в навчальному процесі будуть враховані основні ланки перетворення суспільних відносин і компоненти внутрішньої структури особистості: суспільні відносини, потреби, інтерес, мети, мотиви, установки, ціннісні орієнтації. Метою формування екологічної культури полягає в тому, щоб найбільш повно перетворити суспільну необхідність збереження природи у внутрішні потреби і інтереси школяра. Його планованим результатом є сформованість відповідального ставлення до природного середовища, умінь розуміти і цінувати красу і багатство рідної природи, здатність здійснювати екологічні грамотні дії, займати активну життєву позицію, висловлювати нетерпимість до проявів безвідповідального ставлення до навколишнього середовища.

Сьогодні мало говорити про проблеми навколишнього середовища. І кому як не вчителям потрібно керуватись простими положеннями екологічної моралі, здійснювати природоохоронну освіту і виховання учнів, формувати в них екологічну культуру [6].

Структурними етапами формування екологічної культури учнів є:

- виявлення ціннісних властивостей і якостей компонентів довкілля, кризовий стан яких викликає тривогу;
- визначення екологічної проблеми як вираз реального протиріччя у взаємодії суспільства і природи;
- виявлення історичних витоків екологічної проблеми і шляхів її вирішення на різних етапах суспільного розвитку;
- висування наукових, моральних, економічних, технологічних ідей оптимізації взаємодії суспільства і природи; залучення теоретичних концепцій суспільствознавства, природознавства, мистецтва і техніки в цілях забезпечення екологічно безпечного існування людини; характеристика реальних успіхів у вирішенні екологічних проблем на міжнародному, державному та регіональному рівнях;
- практична діяльність учнів по оцінці навколишнього середовища своєї місцевості, вирішення місцевих екологічних проблем, освоєння норм і правил відповідального ставлення до природи [3].

Відповідно до загальної педагогічної теорії і основними положеннями комплексної екології зміст екологічної культури має розкривати наукові, ціннісні, нормативні та діяльні аспекти взаємодії суспільства з природою, характеризувати глобальне значення екологічних проблем і ідей оптимізації природокористування:

- наукові аспекти представлені соціальними, природними і технічними закономірностями, теоріями і поняттями, які характеризують людину, праця, природу, суспільство в їх взаємодії;
- ціннісні орієнтації як установки і мотиви діяльності припускають усвідомлення школярами значення природи як універсальної цінності;
- нормативні аспекти включають систему моральних і правових принципів, норм і правил, приписів і заборон екологічного характеру, непримиренність до будь-яких проявів антигромадської поведінки в природному середовищі [4].

Молодший шкільний вік є найбільш сприятливим періодом для формування основ екологічної культури, так як в цей період розвитку дитини, характеризується переважанням емоційно-чуттєвого способу освоєння навколишнього світу, інтенсивно формуються властивості і якості особистості, які визначають її сутність в майбутньому. У цьому віці у свідомості учнів відбувається формування наочно-образної картини світу і морально-екологічної позиції особистості, яка визначає ставлення дитини до природного та соціального середовища і до самого себе. Яскравість і чистота емоційних реакцій обумовлюють глибину і стійкість вражень, одержуваних дитиною. Звідси переважно свідоме, без предметної роздробленості тлумачення світу, який розглядається в його цілісності. Дитина молодшого шкільного віку починає також виявляти цікавість до світу людських відносин і знаходити своє місце в системі цих відносин, його діяльність набуває особистісну природу і починає оцінюватися з позицій законів, прийнятих в суспільстві [2].

Основним критерієм ефективності роботи з формування екологічної культури школярів є єдність їх свідомості і поведінки. Тому дуже важливо зміцнити у свідомості кожного школяра розуміння того, що людина належить природі і його борг і обов'язок - піклуватися про неї.

В курсі «Природознавство» освоюються початкові уявлення про конкретні природні об'єкти і явища природи, про взаємозв'язки природи і суспільства, світу і природи кожної людини, про правила поведінки в природному середовищі.

Важливою умовою формування екологічної свідомості є екологізація педагогічного середовища. У своїй роботі «Серце віддаю дітям» В. Сухомлинський дає вчителям таку пораду: «Ідіть у поле, у парк, пийте з джерела думки, і ця жива вода зробить ваших вихованців мудrimi дослідниками, допитливими людьми і поетами». Він зазначає, що «вивести дітей на галявину, побувати з ними в лісі, в парку – справа значно складніша, ніж провести уроки» [5, с. 13]. Видатний педагог наголошував на тому, що серед природи дитині треба дати можливість послухати, подивитися, відчути» [5, с. 27]. Ставлення дітей до об'єктів природи він тісно пов'язував з тим, що природа – це наш рідний край, земля, яка нас зростила і годує, земля – перетворена нашою працею.

Зміст екологічної освіти засвоюється учнями в їх різній діяльності. Кожна з форм організації навчального процесу стимулює різні види пізнавальної діяльності учнів: самостійна робота з різними джерелами інформації дозволяє накопичити фактичний матеріал, розкрити сутність проблеми; гра формує досвід прийняття доцільних рішень, творчі здібності, дозволяє внести реальний внесок у вивчення і збереження місцевих екосистем, пропаганду цінних ідей.

Розвиток і формування екологічних понять учнів початкової школи на сьогодні є важливим і необхідним компонентом екологічного виховання школярів. Крім того, необхідною умовою формування екологічної культури є використання активних методів навчання, проведення системи тематичних екскурсій та організація дослідницької діяльності молодших школярів.

Отже, успіх екологічного виховання та освіти в школі залежить від використання різноманітних форм і методів роботи, їх розумного поєднання. Ефективність визначається наступністю діяльності учнів в умовах школи і навколишнього середовища. Зміст шкільного курсу природничо-наукових дисциплін сприяє екологічному вихованню школярів та має для цього величезні можливості.

Список використаної літератури:

1. Іванова О. Формування екологічної культури // Початкова школа. - 2008. - №8. - 155 с.
2. Іщенко Л. Наступність в екологічному вихованні // Початкова школа. - 1998. - №9. - С. 123.
3. Павленко Е.С. Экологические проблемы и начальная школа // Начальная школа. - 1998. - №5. - С. 16-27.
4. Пахомов А. П. Методические рекомендации к овладению экологическими знаниями. // Начальная школа. - 2004. - № 6. - С. 26–28.
5. Сухомлинский В.А. Рождение гражданина/ В. А. Сухомлинский. - К.: Радянська школа, 1987. - С.15–234, 235–477, 479–536.
6. Ткаченко О. Виховання екологічної чуйності до природи у процесі гри // Початкова школа. - 1998. - №4. - С. 30–32.

УСНА НАРОДНА ТВОРЧІСТЬ ЯК ЗАСІБ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

В Україні, як і в інших країнах світу, історично склалася своя система виховання. Ця система максимально враховує національні риси і самобутність українського народу. Тривалий час вона нехтувалася, заборонялася завойовниками України. Нині, спираючись на глибинні національно-патріотичні традиції свого народу, національна система виховання поступово відроджується. В умовах становлення незалежної держави виховання справжнього громадянина й патріота рідної землі є першочерговим завданням навчальних закладів. В педагогічній культурі українського народу споконвіку традиції, звичаї, обряди завжди виступали основним засобом формування громадянської самосвідомості, національної самобутності та патріотизму.

У вихованні культури особистості національні традиції виступають прекрасним прикладом гармонії життя за законами добра та краси. Дослідження Б. Довженка, Н. Заглади, І. Огієнка, В. Скуратівського, М. Стельмаховича, Є. Сявавко розкривають гуманістичну суть і духовну велич українських традицій, що відображають реальні взаємини людей. Таким чином, національні традиції допомагають збагачувати духовний світ майбутнього покоління, формувати його потреби, берегти та збільшувати культурні надбання. Крім того, такі провідні діячі як Т. Шевченко, Л. Українка, С. Русова, К. Ушинський, В. Сухомлинський протягом становлення української педагогіки завжди звертали увагу на досвід народу у виховання дітей. В національних традиціях суттєвим є почуття патріотизму і гуманізму, адже саме вона наповнені образною національною символікою [1].

Фольклор, народні традиції, звичаї та обряди – “це ті найміцніші елементи, які об’єднують окремих людей в один народ, в одну націю. Хто його знає, чи не є саме ця близькість звичаїв тим цементуючим матеріалом, що перемагає своєю міццю всі інші сили, які працюють на руйнування єдності нашого народу ”, - зазначив Олекса Воропай [2].

Патріотичне виховання – це комплексна система і цілеспрямована діяльність органів державної влади, громадських організацій, сім’ї, освітніх закладів, інших соціальних інститутів щодо формування у молодшого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо народу, готовності до виконання громадського і конституційного обов’язку із захисту національних цінностей, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави [3].

“Патріотичне виховання – це сфера духовного життя, яка проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина, яка формується”, - писав В. О. Сухомлинський [5].

Метою патріотичного виховання вважають становлення та формування самодостатнього громадянина-патріота України готового до виконання громадських і конституційних обов’язків, до успадкування культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин. Адже воно сприяє

єднанню українського народу, зміцненню духовних, культурних основ розвитку українського суспільства і державності.

Казка – це один з найулюбленіших жанрів дитвори. Вона прийшла до нас завдяки яскравій, поетичній та милозвучній мові. В ігровому характері, відбита мудрість поетичності народу. Дітей приваблює фантастика казок, напруженість їх сюжету, таємничість легенди, яка утверджує в них реального стану речей. Саме це надихає дітей до героїчних подвигів не тільки заради себе чи своєї сім'ї, а й заради свого народу в майбутньому.

За допомогою казок учням молодшого шкільного віку прищеплюють ввічливість, працелюбність, любов до рідної мови, до рідної землі та до своєї Батьківщини. Вони широко використовуються у вихованні дитини, тому що їх зміст викладений у цікавій та доступній формі. Персонажі казок поділяються на добрих та поганих, вчинки яких дітям є зрозумілими та це дає змогу визначити моральні якості кожної дійової особи. Діти можуть самостійно робити висновки щодо правил культурної поведінки.

Товаришування, взаємодопомога, готовність відгукнутись на чиєсь прохання чи біду завжди цінувалося українським народом. Для того щоб виховати в учнів товариськість, колективізм використовують народні казки.

К. Ушинський писав: “Виховання, створене самим народом і побудоване на народних основах, має ту виховну силу, якої нема в найкращих системах. І я не думаю, щоб хто-небудь був спроможний змагатися в цьому випадку з педагогічним генієм народу... Я рішуче ставлю народну казку недосяжно вище від усіх оповідань, написаних... для дітей освіченою літературою” [6].

Більшість казок мають пригодницький сюжет. Вони багаті на дива та магичні перетворення. Головні герої, що викликають позитивні емоції уособлюють народний естетичний ідеал, а саме: працьовитість, доброту, розум, вірність та відданість своїй землі. В українських народних казках особливо виділяють казки про народних героїв – богатирів. Богатирі – це найкращі сини українського народу, які свій розум та силу віддають за боротьбу своїх інтересів. Казкові богатирі мають фантастичне походження. Народ ідеалізує своїх героїв, зображує їх незвичайними ще змалку. Вони привчають дітей до доброго ставлення з звірами, птахами, комахами, рибами. Адже саме казка показує як природа приходить людині на допомогу в найнебезпечніших ситуаціях. На сьогоднішній день ця екологічна етика є особливо актуальною і з успіхом служить вихованню у наймолодших громадян країни бережливого ставлення до всього живого. Так, за допомогою казки “Котигорошко” у дитини можна сформувати шанобливе ставлення до матері, любов до землі, порядність, чуйність, хоробрість, мужність. Казка “Кирило Кожум'яка” виховує повагу до старших, доброту, чуйність, відвагу, взаємодопомогу, товариськість, любов до Батьківщини, героїзм, самопожертву, любов до народу.

Світ дивовижного в цих казках створюють продумані і правильно підібрані слова, що завдяки своєму образному звучанню здаються живими. Інтонаційно казка будується вражаюче. У казках з чарівним підґрунтям головними героями зображують чоловіків. Але й зустрічаються жіночі образи, в яких втілені ідеальні риси народу: працьовитість, чесність, вірність, скромність, вміння і готовність виконати найчорнішу роботу заради добра та благополуччя.

У казках певна моральна теза подається не нав'язливо, а випливає з усієї художньої тканини твору. В цьому і є особливість великого впливу на формування внутрішнього світа дитини за допомогою народної творчості.

Тому в нас не залишається сумнівів, що казка через елементи ілюзорного і фантастичного відображення світу справляє глибоке дитяче враження, приводить в рух її уяву, духовні сили. Чітка побудова, логічна послідовність викладу викликають задоволення, велике емоційне враження та сприяють засвоєнню традицій народнопоетичного мовлення. Лексика казок точно відповідає особливостям предметно-образного мовлення дитини.

Також важливу роль у формуванні дитини відіграють легенди. Легенда – це один із засобів усної народної творчості. Це оповідь про звичайні чи незвичайні події та персонажі. Вони є дуже подібними до казок, але на відміну від них, легенди показують лише один епізод. Легенди є вагомим дійовим засобом у моральному вихованні учнів молодшого шкільного віку. Саме вони допомагають дітям зрозуміти та уявити грань між добром і злом, виховують чуйне ставлення до батьків, родини, вчать розвивати в собі протиставлення злу та люті.

Пісні – це один з найбільш розповсюджених жанрів дитячого фольклору. Дитина зустрічається з піснею вже з перших днів свого життя, набагато раніше, ніж сама почне говорити. Як вже доказано наукою, це має великий вплив на розвиток мови, музичних і поетичних здібностей дітей.

Під звуки колискової складаються перші уявлення про світ, перші відчуття радості і задоволення життя. Пісні, що співали солдати під час своїх походів, навчають підростаюче покоління любити свою землю, свій народ, свою Батьківщину.

Найкращими зразками драматичного фольклору є епізоди українських образів, народні ігри – мають важливе педагогічне значення. Вони сприяють вихованню національної самосвідомості, гідності, патріотичних почуттів. Активізації творчих здібностей, всебічному розвитку молодших школярів. Їх доцільно застосовують під час проведення тематичних ранків. На уроках музики, народознавства, у роботі шкільних мистецьких гуртків.

Отже, залучаючи молодших школярів до творчої праці над усною народною творчістю, створюються необхідні умови для формування їх патріотизму. Справжній патріот повинен любити, захищати і відстоювати свою рідну мову, традиції, звичаї при безумовній повазі до мов, традицій та звичаїв інших націй та народностей, які проживають у державі.

Список використаної літератури

1. Вітовський В. Чи можливе нині національне відродження? // Універсум. – 2008. - № 1-2. С. 1-3.
2. Воропай О. Звичаї нашого народу. – К.: «Оберіг», 1993.
3. Концепція національно-патріотичного виховання // Освіта.-2015.-16 червня.
4. Матящук В.П. Сучасне патріотичне виховання в школах України / В.П.Матящук. – Тернопіль: Мандрівець,2014.
5. Сухомлинський В.О. Народження громадянина / В.О. Сухомлинський // Т. 3. – К. : Радянська школа, 1977. – 433 с.
6. Ушинський К.Д. Про народність в громадському вихованні. / К.Д.Ушинський: вибрані твори у 2-х т. – К., 1983. – Т.2.

**ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ВИХОВАНOSTІ МОЛОДШИХ
ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
НА УРОКАХ «Я У СВІТІ»**

Сьогодні в Україні зростає необхідність здійснення морального виховання підростаючого покоління. У Законі України «Про освіту» метою освіти визначено всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу. Одним із шляхів формування моральних і соціальних якостей дитини є проектна діяльність. Вона формує прагнення до досягнення успіху як вчителів так і учнів, а також дозволяє пережити осмислення суті моральних правил і норм, вироблення громадської позиції. Проектна діяльність – це мотивація учнів на розвиток творчості, набуття досвіду морально-ціннісного ставлення до навколишнього світу, до людей, до самого себе. Використання проектів у навчально-виховному процесі школи сприятиме підвищенню активності учнів, рівень усвідомлення ними своїх цілей та можливостей.

Зовнішній розвиток людства повинен супроводжуватись духовним розвитком свого роду, моральним відродженням, яке стає підґрунтям для розвитку людства. Г. Сковорода говорив: «Що може бути шкідливим за людину, котра володіє знаннями найскладніших наук, але не має доброго серця?» [3, с.4]. Моральна культура – це і є моральні звички, що стали емоційним стражем поведінки. Необхідно утвердити в кожній дитині доброту, сердечність, чуйність, готовність прийти на допомогу, чутливість до всього живого і красивого – елементарна азбучна істина шкільного виховання. З цієї істини починається національна школа.

Моральне виховання – виховна діяльність школи, сім'ї, що має на меті формування стійких моральних потреб, якостей, почуттів, навичок і звичок поведінки на основі засвоєння ідеалів, норм і принципів моралі. Участь у практичній діяльності [1, с.18].

Одне з головних завдань вчителя початкових класів – прагнення того, щоб знання учнів були не кінцевою метою, а засобом інтелектуального, морального, емоційного, естетичного розвитку. Виходячи з цього, вчитель працює над впровадженням проектної технології в навчально-виховний процес.

Як показує практика, від правильної і успішної організації групової роботи дітей залежить ефективність використання в навчальному процесі проектної технології. Сьогодні метод проектів вважається одним із перспективних видів навчання, тому що він створює умови для творчої самореалізації учнів, підвищує мотивацію для отримання знань, сприяє розвитку їхніх інтелектуальних здібностей. Учні набувають досвіду вирішення реальних проблем з огляду на майбутнє самостійне життя, які проектують у навчанні.

У початковій школі проекти – здебільшого це сімейна діяльність, оскільки дитина є обмеженою у засобах та інструментах пошуку інформації. Однак

залучати дітей до проектної діяльності варто обов'язково. Під час роботи над проектом головним є учень, який навчається, а не вчитель, який учить.

Проектна діяльність «змушує» дітей по-новому подивитися на свої можливості, осмислити характер взаємодії з навколишнім середовищем, дає відповіді на запитання: «А навіщо мені це треба?». Вона сприяє вирішенню цілої низки завдань:

- підвищується мотивація до навчальної діяльності;
- формується вміння самостійно здобувати знання, працювати у групі, аналізувати результати діяльності;
- відшліфовується техніка аргументованого вибору дій, щодо розв'язку проблеми;
- розвиває критичне мислення, пізнавальну активність;
- виховує почуття відповідальності за результати спільної роботи;
- поглиблюються знання з оволодіння інформаційно-комунікативними технологіями [3, с.19].

Учні, які вивчають довкілля, мають добре розвинені пізнавальні інтереси, мотивацію до навчання, сформульовані вміння і навички дослідницької роботи. Об'єктом дослідження виступає учень, якому надається можливість вибору для нього суб'єкта діяльності. Предметом дослідження є основні методи застосування елементів новітніх технологій на уроці довкілля, які сприяють формуванню навичок і вмінь, створенню співпраці, взаємодії вчителя і учня.

Проектування в початковій школі має свою специфіку. Слід враховувати вікові та психологічні особливості учнів, бо зрозуміло, що бачити, як роблять інші і робити самому – речі абсолютно різні. Всі етапи проектної діяльності учнів початкових класів ретельно контролюються вчителем, бо теоретичних і практичних знань і вмінь в учнів молодших класів ще мало. Участь у роботі над проектами сприяє формуванню у молодших школярів вибирати і аналізувати інформацію, працювати з енциклопедіями, словниками, спеціальною літературою. Учні вчаться проводити спостереження, брати інтерв'ю, систематизувати, узагальнювати отриману інформацію, висувати гіпотези, робити висновки.

Метод проектів стимулює учнів до розв'язання проблеми. Учні набувають навички роботи з інформацією (вибирають потрібну інформацію, аналізують і систематизують її), вчаться вирішувати пізнавальні, творчі завдання у співробітництві, при цьому виконують різні соціальні ролі.

Ніяке розуміння не досягається інакше, ніж поданням того, що треба розуміти, у вигляді системи, як це маємо в курсі «Я у Світі». Зміст предмету реалізує твердження Г. Сковороди «Пізнай природу, пізнай свій народ, пізнай себе» та ідеєю Я.А. Коменського, що «розум дитини можна впорядкувати лише зримими законами природи» [5, с.33].

Автори концепції освітньої програми «Я у Світі» вказують, що на основі законів збереження, періодичності процесів у природі, у школярів формується природничо-наукова картина світу. Учні самі беруть участь у плануванні проекту: визначають його значення, мету, завдання та способи діяльності, засоби роботи, висувують гіпотезу (очікувані результати). Разом з учителем аналізують і оцінюють свою діяльність, з'ясовують, як по-іншому можна було б розв'язати проблему та як покращити отриманий результат. З точки зору учнів робота над проектом – це можливість виконати завдання в групі чи самостійно, використовуючи максимально свої можливості, випробувати сили і показати

результат; це пошук джерел інформації, її засвоєння. Адже підручник «Я у Світі» не дає готових відповідей, а спонукає до самостійного їх пошуку. Тексти не містять надмірної інформації, вони заохочують до самостійного мислення, готують дітей до самонавчання [6, с.45].

Підвищити рівень ефективності навчально-виховного процесу можна за умови, якщо підійти до вирішення проблем педагогічної практики з допомогою методу проектів. Метод проектів можна використовувати у звичайному класі у вигляді самостійної, індивідуальної або групової роботи учнів. Проекти є таких типів:

1) Дослідницькі проекти. В основі проекту знаходиться дослідження певних явищ та процесів.

Дослідницькі проекти потребують добре обміркованої структури, визначеної мети, актуальності предмета дослідження, продуманості методів. Вони повністю підпорядковані логіці дослідження і мають відповідну структуру: визначення теми дослідження, аргументація її актуальності, визначення предмета й об'єкта, завдань і методів, висування гіпотез розв'язання проблеми і намічення шляхів її розв'язання.

Наприклад. Дослідницький проект "Дитяча книжкова полиця моїх батьків" (4 клас).

Тема дослідження: Коло читання моїх батьків у дитинстві.

Актуальність. Знайомство з улюбленими книгами батьків – один із можливих способів активізації читання дітей.

Об'єкт дослідження: читацька активність батьків у дитинстві.

Предмет дослідження: книги, які читали батьки у дитинстві.

Мета проекту: сприяти підвищенню зацікавленості дітей читанням.

2) Інформаційні проекти спрямовані на збір даних про якийсь об'єкт або явище. Вони передбачають ознайомлення учасників з інформацією, її аналіз і узагальнення фактів, призначених для широкої аудиторії. Такі проекти часто інтегруються в дослідницькі і стають їх органічною частиною.

Наприклад, інформаційний проект "Мої домашні улюбленці" (збір інформації про особливості догляду за домашніми тваринками; кінцевий продукт – книга "Догляд за домашніми улюбленцями").

3) Практичні (практико-орієнтовані) проекти відрізняє чітко визначений із самого початку результат діяльності його учасників, який враховує їхні соціальні інтереси. Такий проект потребує ретельно продуманої структури, сценарію діяльності його учасників з визначенням функцій кожного з них, чітких висновків, участі в оформленні результатів кінцевого продукту.

Будь-яку проблему можна розв'язати у формі проекту. Але разом з тим розробленого наперед планування проектів немає, оскільки в основі їх розробки лежать потреби, мотиви, інтереси конкретного учня або класу. Щоб полегшити підготовку уроку-проекту є кілька порад:

- оберіть таку навчальну тему для проектної діяльності, у змісті якої діти зможуть виділити актуальну для себе проблему;
- поміркуйте, чи посильним буде цей проект для учнів, чи мають вони достатній досвід для самостійної діяльності;
- з'ясуйте, чи зможете протягом уроку розробити з учнями проект за всіма етапами та чітко сплануйте діяльність всіх учасників проекту;

- визначте дидактичну мету (яким має бути результат проекту, яке у нього застосування і які потрібно засвоїти учням нові знання та вміння);
- заздалегідь підготуйте усі необхідні засоби (природні, інформаційні, технічні тощо).

Отже, кожен учитель має організувати такий процес навчання, при якому учні активно приймали б участь у проведенні занять, отримували знання, моделюючи ситуації та вирішуючи певні задачі, вміли самостійно і критично мислити, здійснювати вибір, відповідати за нього, вміли позитивно і гуманно вирішувати конфліктні ситуації, поважати думку іншого. Не талановитих дітей не буває, діти бувають вмотивовані та невмотивовані. Проектна діяльність максимально сприяє розкриттю та реалізації дитячих талантів.

Список використаної літератури

1. Волкова Н.П. Педагогіка. – К.: Академія, 2002.
2. Макаренко А.С. Проблемы школьного воспитания: Соч. в 5-ти т. – Т.5.- М.: Просвещение, 1976.
3. Сковорода Г. Педагогіка.-К., 1978.
4. Метод проектів у початковій школі / Упор. О. Онопрієнко, О. Кондратюк.- Шкільний світ, 2007.
5. О. Ільченко. Проектне навчання в освітній системі «Я у Світі» як умова міжгалузевих зв'язків змісту освіти // Імідж сучасного педагога. - 2007.
6. Романовська М. Метод проектів у виховному процесі: метод. посіб. – Х.: Ранок, 2007.

Сетнік Вікторія,

студентка 42 групи

навчально-наукового інституту педагогіки,

Науковий керівник: Т.С. Гужанова

ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ 4 КЛАСУ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Одним із основних принципів сучасної школи в Україні є гуманізація освіти, на основі якої забезпечується пріоритетність загальнолюдських цінностей, створення умов для формування естетичної культури особистості.

Зазначене вище вимагає формування в учнів молодших класів естетичної компетентності, яка сприятиме не лише розвитку естетичної культури учнів, а й збагаченню історико-культурної спадщини нашого народу. Саме на забезпечення цього процесу направлені ідеї та положення, викладені в державних нормативно-правових документах України з проблем освіти, а саме в законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Концепції виховання дітей та молоді в національній системі освіти, Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах та ін.

У початковій школі освітній процес спрямовано на інтелектуальний, всебічний розвиток сучасних дітей, розширення їх світогляду, вдосконалення відповідних особистісних якостей. Але не меншої уваги потребує і становлення духовної та естетичної культури учнів.

Вже з перших днів, коли дитина перебуває у школі, вона із задоволенням малює на папері все, що бачить, що уявляє. І саме на уроках образотворчого мистецтва вона може все це відтворити та зобразити. Саме тому найкращими

способами формування естетичної компетентності учнів будуть різноманітні засоби образотворчого мистецтва. Адже важливо, щоб діти естетично правильно сприймали не лише мистецтво, а й увесь світ.

На сьогоднішній день дана тема є актуальною ще й через, те що у дітей відбувається деформація естетичного сприйняття під впливом сучасних стереотипів, ідолів та інших чинників (мультфільмів, комп'ютерних ігор, незвичних іграшок). Не можливо уявити такий урок, на якому б естетичне виховання здійснювалось тільки тоді, коли учні розглядають якийсь витвір мистецтва, малюють, співають, читають вірші, говорять про ліс тощо. Естетичне виховання має здійснюватися і тоді, коли вирішуються задачі, виконуються різні вправи як самостійно, так і групах. Воно можливе на кожному уроці, незалежно від його теми і змісту, може здійснюватися під час вивчення матеріалів, або ж під час загальної організації уроку. Але найефективніше естетичне виховання буде здійснюватися тоді, коли будуть використовуватись засоби образотворчого мистецтва. Тому неправильне викладання цього предмету або його неправильна оцінка в системі навчання молодших школярів може негативно вплинути на формування естетичної компетентності учнів.

Проблема естетичного виховання привертала й привертає увагу багатьох педагогів, методистів, психологів. Зокрема, розробкою питань естетичного виховання займалися такі провідні вчені та педагоги як А. С. Макаренко, В. О. Сухомлинський, К. Д. Ушинський, А. І. Грициєнко, С. О. Герасімов. Також значний внесок у розробку теорії естетичного виховання зробили О. Буров, Ю. Боров, В. Вансаалов, Л. Волович, М. Каган, І. Долецька, Л. Масол, В. Розумний, Л. Коган, М. Лайзеров, Є. Квятковський та ін. Вони визначили основні поняття, на які потрібно спиратися при формуванні естетичної компетентності школярів.

Кандидат педагогічних наук, провідний науковий співробітник лабораторії естетичного виховання Л. Масол вважає, що естетична компетентність учнів – це здатність учня орієнтуватися в естетичних параметрах різних сфер його життя[4, с. 4].

Метою нашої статті є обґрунтування та опис форм роботи, методів та прийомів формування естетичної компетентності учнів молодших класів засобами образотворчого мистецтва.

Формування естетичної компетентності здійснюється насамперед через естетичне виховання дітей. Під час спостереження за діяльністю молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва було виявлено, що їхні естетичні уявлення переплітаються із малюванням і творами декоративно-ужиткового мистецтва. І саме це зумовлює специфіку уроків образотворчого мистецтва, визначає вибір різноманітних методів та прийомів, які сприятимуть розвитку естетичної компетентності учнів.

Розвиток естетичної компетентності розпочинається зі звичайного оформлення альбомів. Слід відразу звернути увагу на неакуратність в оформленні альбомів і малюнків. Це виникає через те, що діти до школи головну увагу звертали на процес малювання, а не на його виконання. Вони змальовували багато листків альбому, але альбом викинути не можна, тому що це є документ, який характеризує роботу школяра. Потрібно навчити дітей правильно розміщувати малюнок на аркуші, рівно і акуратно розфарбовувати його, початий малюнок обов'язково закінчити. Важливо пояснити ці вимоги учням в доступній формі і

допомогтися того, щоб саме так вони підходили до оцінювання своїх робіт і робіт товаришів. З часом вимоги до робіт учнів зростають. Вчитель поступово веде дітей до того, щоб вони виконували малюнки гарно, по-своєму, індивідуально.

Також розвитку естетичної компетентності сприяють різноманітні виставки, свята, конкурси та участь в них. Наприклад, можна провести конкурс на кращий малюнок між учнями класу, далі – між учнями початкових класів, учнями всієї школи. Також можна організувати виставку кращих робіт дітей або ж брати участь в оформленні залу до свята (наприклад, намалювати новорічний плакат для прикрашення новорічного залу).

Можливості розвитку естетичної компетентності можуть бути значно посилені проведенням різноманітної позакласної роботи. Вчитель повинен координувати свою роботу на уроках із завданням образотворчого мистецтва, заохочувати дітей до малювання і творчого підходу до всіх уроків зокрема і в різних видах позакласної роботи (наприклад, гуртки образотворчого мистецтва).

Необхідно зауважити, що на уроках образотворчого мистецтва і здійснюється первинне знайомство з творами художників, використаних із метою естетичного виховання, розвитку художнього смаку дитини і її художньо-творчих здібностей.

Також потрібно пам'ятати, що уроки образотворчого мистецтва лиш тоді збагачують учня естетикою, коли вони несуть йому радість. У книзі «Духовний світ школяра» В. А. Сухомлинського проведено цікаві спостереження про вплив малюнка на естетичний та духовний розвиток школярів. Протягом чотирьох років навчання проводився такий дослід: в мить сильного емоційного піднесення, викликаного знову пережитою або новою емоцією, вчителі пропонують дітям передати їхні переживання в малюнку. Діти не тільки з піднесенням малювали предмети або казкові образи, але виражали своє відношення до того, що вони намалювали. Подальші спостереження доказали, що в багатьох дітей сформувалася потреба передати побачене чи пережите в малюнку. Схильність до малювання закріпилася не в усіх дітей, зате уроки малювання залишилися в їхньому внутрішньому світі глибокий слід. Ці діти відрізнялися більш тоншими, стійкішими почуттями, всебічною цікавістю, точністю і гнучкістю творчої діяльності.

Всі естетичні переживання дітей на уроках образотворчого мистецтва, в процесі творчої праці, а також в повсякденному житті розвивають в них здібності бачити, розуміти, цінувати прекрасне в оточуючому світі, а також прагнення брати участь в його творінні.

Тому завданням вчителя, насамперед, є виховання в учнів здатності сприймати, інтерпретувати та оцінювати художні твори, висловлювати особистісне ставлення до них; формувати художні смаки та морально-естетичні ідеали, а також спонукати дітей до власної творчості.

Формування естетичної компетентності полягає у здатності учнів орієнтуватися в естетичних параметрах різних сфер їх життя. Для цього необхідно посилити діяльнісно-практичний аспект освітньої галузі, здійснити вихід за вузькі межі шкільного навчання у широкий світ культури і підготовки дітей до здійснення «діалогу культур» не тільки в музейному чи театральному, а й у родинному чи будь-якому іншому соціальному середовищі, яке оточує дитину в повсякденному житті.

Список використаної літератури

1. Масол Л. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах України / Л. Масол // Шкільний світ. – 2002. – №9. – С.1-15.
2. Рудницька О. Педагогіка – загальна та мистецька: навч. посіб. / О. Рудницька. – К.: Акад. пед. наук України. Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України, 2002. – 270 с.
3. Сухомлинський В. О. Духовний світ школяра / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори в п'яти томах. – Т. 1. – К.: Рад. школа, 1976. – С. 209-396.
4. Масол Л. Новий стандарт мистецької освіти: науковий коментар до основних змін [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.google.com.ua>

Синякіна Анастасія,
студентка 12 групи
навчально-наукового інституту педагогіки
Науковий керівник: Н.А. Басюк

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Світові глобалізаційні процеси, запровадження інноваційних технологій, сприяючи прогресу в багатьох сферах суспільного виробництва, спричиняють водночас негативний вплив на навколишнє середовище. Природне середовище на планеті неухильно погіршується в результаті діяльності людини, яка піддає його щораз більшій дії фізичних, хімічних і біологічних навантажень. Люди вже не спроможні адаптуватися до цих швидких глобальних змін. Крім того, постала проблема демографічного вибуху та обмеженості природних ресурсів і життєвого простору Земної кулі.

У світі існує небагато педагогічних систем, що входять до педагогічної скарбниці людства. Педагогічна система В.О. Сухомлинського відноситься саме до таких. Видатний український педагог, заслужений учитель України, директор Павлівської середньої школи В.О.Сухомлинський зробив вагомий внесок у розробку проблем виховання в початковій школі.

Велику увагу В.О. Сухомлинський приділяв екологічному вихованню підростаючого покоління. «Ведіть дітей у ліс, до річки, на луг, – писав він, – відкрийте перед ними джерело, без якого неможливе повноцінне духовне життя, і ви побачите, як діти стануть розумними, спостережливими, кмітливими» [7, с.345].

В.О. Сухомлинський писав: «Активно впливати на природу, але при цьому залишатися сином її, бути вінцем її творіння і водночас володарем її сил, по-синівськи бережливо ставитись до неї – ось яку позицію нам треба виховувати в учнів в процесі їх взаємодії з природою» [2, с.9].

Саме у шкільні роки формується світогляд, характер, звички, відношення до навколишнього світу, де не останнє місце займає і ставлення до природи. Природна допитливість, ширший інтерес до оточення – характерні психологічні особливості молодших школярів, що створюють надзвичайно сприятливі умови для екологічного виховання.

Виховати екологічно досвідчену особистість не так просто, як здається на перший погляд, бо немає в світі нічого складнішого, ніж людська особистість. На думку видатного педагога, чи не найважливіша якість справжнього виховання –

знання духовного світу дітей. В.О. Сухомлинський зазначає, що немає дитини абстрактної. Кожна – унікальний світ, який потребує від виховання розуміння і нестандартного педагогічного підходу. Інакше не можна передбачити формалізм у екологічному вихованні: «Знайти дитину – це та найголовніша точка, де стикаються теорія і практика педагогіки, де сходяться усі нитки педагогічного керівництва колективом» [1, с.35]. Якщо послідовно, день за днем, вчитель використовує принципи екологічного виховання у роботі з дітьми, то у таких дітей будуть розвинені почуття відповідальності за збереження природи як важливого фактору існування людини.

Екологічне виховання має великий вплив на дитину, бо засіває в маленькій душі добро, людяність, любов до природи, потребу примножувати красу рідного краю і оберігати її. Діти у початкових класах, за словами В.О. Сухомлинського, більше відчують, ніж розуміють. Гармонійне спілкування дітей з природою у подальшому житті не дозволить їм необдуманно зірвати квітку, зламати деревце або ж знищити гніздечко пташки. «У цьому цілому – своя гармонія і постійність, взаємозв'язки і залежності, вона єдина і нерозривна з нами, з людиною. Кожен з нас – "природа, що стала людиною". Людина доти могутня й непереможна, поки вона вірна законам природи» [6, с.554].

На Україні з давніх-давен вважали поганою ту людину, яка не посадила за своє життя ні дерева, ні квітів. А тому наші села потопають весною у квітучих садах, а хати стоять ціле літо і до пізньої осені у різнобарвних квітах. Цим завдячує Україна усім людям, які турбуються про природу. Посадити і виростити дерево – то не лише практична робота, це – диво народження нового життя, велика відповідальність за те, чи буде воно жити, чи ні.

Планета Земля – наш єдиний дім, кожна людина, що живе в ньому, повинна дбайливо ставитися до нього, зберігаючи всі його цінності та багатства. Людина зобов'язана вклонитися своїй дарительці Природі.

Працюючи з класом, В.О. Сухомлинський важливого значення надавав пізнанню та вивченню природи рідного краю і активній практичній діяльності. Він створив у Павлівській школі кімнату казок, куток краси, куток підводного царства, казкову гору, острів чудес. Діти складали казки, оповідання, вірші пов'язані з природою. Часто навчання проходило у «зелених класах», здійснювались подорожі на природу, проводились уроки мислення, свята Матері, троянд, польових квітів, весняних квітів тощо. Дитина у своє дитяче серце і душу вибирає те, що каже вчитель, що її оточує у житті.

Дійсно, екскурсії в природу позитивно впливають на розвиток екологічного і естетичного мислення вихованців, формування їх світогляду, сприяють набуттю знань, умінь і навичок для практичного вирішення проблеми охорони навколишнього середовища.

Вивчення педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського показує, що ідеї виховання молодших школярів реалізовувались у «школі під блакитним небом». Український педагог навчав дітей читати найпрекраснішу в світі книгу – книгу природи. Великий учитель вчив не лише милуватися красою природи, а й слухати музику природи – шелестіння листя, хор коників, дзижчання джмеля, дзюрчання струмка. Він давав дітям можливість під час їхнього спілкування з природою «послухати, подивитися, відчутися...» [3, с.62] і на основі цього намагався сформувати у них потребу турбуватися про живе і прекрасне.

Щотижня кілька уроків у його початковій школі були присвячені спостереженням. В.О. Сухомлинський називав їх «подорожами до джерел думки й рідного слова». «Це було безпосереднє спілкування з природою, без якої криниця розумових сил і нервової енергії дитини швидко б збідніла»[4, с.71]. Спостереженню, як методу пізнання природи, видатний педагог надавав великого значення. Саме тому, визначаючи основні завдання, які стоять перед початковою школою, він писав, що «... початкова школа, насамперед, повинна навчити вчитися» молодшого школяра. «Уміння вчитися включає в себе ряд умінь, пов'язаних з оволодінням знаннями: вміння читати, писати, спостерігати явища навколишнього світу, думати, висловлювати свою думку. Ці вміння є, образно кажучи, інструментами, без яких неможливо оволодівати знаннями» [5, с.65].

Великий досвід роботи В.О. Сухомлинського з дітьми щодо екологічного виховання глибоко переконує, що благодійним джерелом гуманістичного виховання особистості є природа. З перших хвилин життя дитина входить до світу природи, що викликає почуття радості, здивування, захоплення, милування та бережливе ставлення. «Замилуватися кущем шипшини, на якому палають червоні ягоди і жовтогарячі листочки; маленьким кленом і стрункою яблунькою з кількома жовтими листочками; кущем помідорів, обпаленим першим нічним диханням заморозку, – все це пробуджує в дитячих серцях ласкаве доброзичливе, дбайливе ставлення до живого» [1, с.410].

Екологічне виховання за В.О. Сухомлинським – це виховання таких дітей, які б бачили і турбувались про збереження і примноження навколишнього середовища, бережно відносились до всього живого, що їх оточує в природі.

Отже, виховання бережливого ставлення до природи – це психолого-педагогічний процес, спрямований на формування в дитини екологічних знань та наукових основ природокористування, необхідних переконань і практичних навичок, певної орієнтації та активної життєвої позиції в галузі охорони, збереження і примноження природних ресурсів.

Так основними джерелами формування екологічної культури молодших школярів виступають: а) пізнавальна діяльність учнів, пов'язана із спостереженням навколишнього середовища; б) дослідницька діяльність, що передбачає різноманітну активну природоохоронну роботу; в) практична (прикладна) діяльність, що виникає і розвивається під впливом цілеспрямованого дослідницького пошуку і формує активне ставлення до навколишньої дійсності, перетворюючи здобуті в процесі пошуку екологічні знання у практичні навички природоохоронної роботи.

Таким чином, використання педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського є дуже доцільним сьогодні, оскільки вона допомагає інтелектуальному, духовному і фізичному розвитку дитини, вчить відчувати, сприймати, аналізувати, порівнювати.

Учителям початкових класів, слід вчитися і використовувати спадщину В.О. Сухомлинського, бо вона ґрунтується на ідеї всебічного розвитку особистості у поєднанні з природою.

Список використаної літератури

1. Артемова Л.В. Історія педагогіки України [Текст]: Підруч. для студ. вищ. пед. навч. закл. /Л. В. Артемова / Ред. Л.Л. Сісіна. – К. : Либідь, 2006. – С. 424.

2. Богуш А. М. Педагогічні виміри Василя Сухомлинського в сучасному освітньому просторі: монографія / А. М. Богуш. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2008. – С. 272.
3. Гладюк Т. Ідеї формування екологічної культури молодших школярів у педагогічній спадщині В. Сухомлинського [Текст] / Т. Гладюк // Наукові записки ТДПУ ім. В. Гнатюка: Педагогіка. – 2002. – №5. – С. 59-62.
4. Лопухівська А. Проблема виховання творчої особистості учня сільської школи в батьківській педагогіці В. Сухомлинського [Текст] / А. Лопухівська // Наукові записки ТДПУ ім. В. Гнатюка: Педагогіка. – 2002. – №5. – С. 69-73.
5. Романишин І. Розвиток мислення молодших школярів у контексті ідей В. Сухомлинського [Текст] / І. Романишин // Наукові записки ТДПУ ім. В. Гнатюка: Педагогіка. – 2002. – №5. – С. 62-66.
6. Сухомлинський В. О. Розвиток індивідуальних здібностей і нахилів учнів / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори в п'яти томах / В. О. Сухомлинський. – К.: Радянська школа, 1977. – Т. 5. – С. 640.
7. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський. – 2012. – 563 с.

Стригуль Наталія,
студентка 12 групи
навчально - наукового інституту педагогіки

ВПЛИВ КАЗКИ НА МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Дефіцит милосердя та взаєморозуміння, відчуження людей один від одного, прояви байдужості й жорстокості є однією з актуальних проблем сучасності. Адже мораль є важливим регулятором людських відносин, яка формується ще з дитинства. Через це багато батьків турбуються про моральне виховання своїх дітей. Найбільш сприятливим періодом для морального виховання дитини є молодший шкільний вік, саме в молодшому шкільному віці починається пізнання навколишнього світу не тільки розумом, а й серцем. А казка стає їхнім першим пізнанням життя, його моральних основ. Вона налаштовує малят на роздуми, примушує аналізувати власну поведінку, розрізняти добро і зло.

Мета даної статті полягає у вивченні впливу казки на розвиток моральної вихованості дітей молодшого шкільного віку.

Багато видатних педагогів, психологів, письменників підкреслювали виховне та розвивальне значення казки (С. Русова, І. Франко, Л. Толстой, В. Сухомлинський та інші). Різні аспекти роботи з казкою висвітлені у працях сучасних дослідників і педагогів – практиків (А. Богуш, Н. Вітковська, Н. Лисенко, О. Савченко та інші,) психологів (О. Запорожець, Н. Карпинська, Т. Рубцова та інші). Велику увагу цій проблемі приділив український педагог В. Сухомлинський. Адже моральне виховання – дуже важка робота для вчителя, тому не завжди збігаються вимоги школи і сім'ї, у суспільстві відбувається багато негативного, нелегко скласти програму виховної роботи, усе передбачити і виконати.

Саме казка, яку чує дитина у відповідному природному оточенні, жива, народжена з уст учителя ставала оптимальною формою збудження паростків дитячого інтелекту. В. Сухомлинський наголошував: «Найголовніше – це те, щоб у казки була глибина думки» [3].

Через казку легше донести до дитини думку, викликати бажання виразити свої почуття. Під її впливом дитина починає бачити навколо себе незвичайні взаємозв'язки між предметами і явищами, досягаючи єдності образів.

Сьогодні виділяють декілька форм роботи з казкою, які найбільш ефектно сприяють вихованню і навчанню школярів молодшого віку:

- слухання казок;
- читання казок ;
- бесіди про казки ;
- виготовлення і добір ілюстрацій до казок ;
- інсценізація казок ;
- творення казок.

Молодший шкільний вік є сенситивний для розвитку особистості дитини. У сприйманні молодших школярів відбивається цілеспрямоване довільне спостереження за об'єктом, підпорядковується поставленій меті. Сприймання пов'язане з емоціями. Дитина сприймає світ через свої почуття, зосереджує увагу на тому, що її збуджує, викликає інтерес. Дитина помічає окремі явища, але не здатна їх поєднати, синтезувати в ціле. У цьому віці здійснюється інтенсивне формування довільного та усвідомленого запам'ятовування, пам'ять набуває яскраво вираженого пізнавального характеру. Тому казка - прекрасний витвір фантазії, який приваблює не тільки своїми гуманістичними ідеями, а й витонченою, досконалою формою, що є наслідком роботи над нею багатьох поколінь казкарів. Неоціненне духовне багатство, у якому з найбільшою силою виявилися надії та сподівання народних мас. Тож не дивно, що казка має великий вплив на моральне виховання дітей. І сьогодні не можна уявити навчання в школі без такого терміну як казкотерапія .

У психолого-педагогічній літературі набув поширення термін «казкотерапія», що в буквальному значенні означає лікування казками. На казках випробовують психотерапевтичні прийоми, що дозволяють знизити негативізм поведінки. Через казку школяр може в алегоричній формі пізнати закони світу, в якому народився, зазирнути в найпотемніші куточки своєї душі.

Концепція казкотерапії побудована на підставі досліджень у галузі вікової психології, дитячого психоаналізу, аналітичної психології. Вона представлена в роботах таких авторів як М.Беттельхейм, Р.Гарднер, К.Юнг, а також у багатьох сучасних психологів і дослідників казок, таких як А.Михайлов, І.Вачков, А.Короткова та ін.

Т.Зінкевич-Євстигнєєва виділила п'ять видів казок, які впливають на виховання дітей молодшого шкільного віку. Це — художні, дидактичні, психокорекційні, психотерапевтичні, медитативні. До художніх казок належать народні казки і авторські історії. Власне саме це і називається казками, міфами, притчами. Їх основа — єдність людини і природи. Авторські казки більш образні. Вони допомагають усвідомити проблемні внутрішні переживання людини. Але філософський, духовний сенс казки має бути зрозумілий повністю, щоб проблемні моменти у людини не були підсилені. Дидактичні казки створюються педагогами для цікавого подання навчального матеріалу, вони допомагають розкрити важливість певних знань. Психокорекційні казки створюються для м'якого впливу на поведінку дитини. Під корекцією тут розуміється «заміщення» неефективного стилю поведінки на більш продуктивний, а також роз'яснення дитині того, що відбувається. Застосування психокорекційних казок обмежене у віці (до 11-13

років) і проблематиці (неадекватна, неефективна поведінка). Психотерапевтичні казки ніби лікують душу. Вони допомагають розкрити ніби прихований зміст подій, побачити те, що відбувається, з іншого боку. Вони часто порушують ті питання, які стимулюють процес особистісного зростання. Медитативні казки створюються для накопичення позитивного образного досвіду, зняття психоемоційного напруження. У таких казках немає конфліктів і негативних героїв [2].

Потрапляючи в казку, дитина легко сприймає «казкові закони» - норми і правила поведінки (добро, правда, любов, чесність та ін.), національні (патріотизм, історична пам'ять, почуття національної гідності та ін.), громадські та сімейні цінності.

У контексті сказаного на увагу заслуговують казки І.Франка. Його казкотворчість супроводжує учнів протягом усього шкільного життя. Загалом програма 1-4 класів з української мови й літературного читання до кола читання учнів включає „твори для дітей цієї вікової категорії з кращих надбань української та зарубіжної літератури”, „літературні казки та зарубіжних авторів”. До змісту „читанок” для молодших школярів увійшли твори, що формують різноманітні моральні якості: гуманне ставлення до людей, любов до рідного краю, рідної землі – України; формуються уявлення про сміливість, героїзм, вірність тощо. Зокрема, кількість текстів, що дозволяють формувати згадані уявлення, у другому класі становить 18%, а у третьому – 21%. В останні роки, кількість текстів, що дозволяють формувати у молодших школярів уявлення про моральні якості, має тенденції до збільшення. Рівень моральної вихованості молодших школярів багато залежить від рівня усвідомлення ними мотивів вчинків літературних персонажів [1].

У казках І.Франка діти помічали те, що в реальному житті глибоко було приховане або проявлялося в незрозумілій для них формі. В процесі читання історій про звірів, зокрема у зв'язку з настановами, висловленими автором у „Байці про байку”, а також необтяжливими повчаннями, що звучали інколи в казках, діти задумувались над багатьма питаннями. В маленьких голівках жвавіше працювала думка: „Хіба це відвага, сміливість промовляє у Лисі із казки „Фарбований лис”. Це скоріше хвастощі, а не бажання подвигу. Втікаючи від псів, Лис заховався у бочку з синьою фарбою. Пофарбований лис дуже смішний і кумедний, але свою пригоду він використовує в корисних цілях – оголошує себе царем. Новоспечений „цар” не заслуговує поваги, бо він брехун і кар'єрист. Проте цього не помічають звірі, та ще й з усіх сил намагаються догодити йому. Але найбільше в Лиса лицемірства. Він обіцяв по справедливості судити, а насправді, „хто був дужчим, той кращим, а хто слабшим, то ніколи не вигравав справи. Жили собі звірі під новим царем зовсім так, як і без нього: хто що зловив або знайшов, той їв, а хто не зловив, той був голодним. Кого вбили стрільці, той мусив загинути, а хто втік, той богу дякував, що живе”. Казка викликає думки про те, які бувають царі, і про неминучість розплати за лицемірство і обман.

Отже, хоча Казки розповідають про незвичайні події, та в кожній вигадці є щось і від реального життя. Яскраві казкові образи допомагають краще роздивитись у повсякденні добро і зло, правду й кривду. Вони вчать бути добрими, щирими, працьовитими, застерігають від жадності, ледарства, брехливості, допомагають краще зрозуміти оточуючий світ школярам. Тому казки мають великий вплив на моральне виховання дітей молодшого шкільного віку.

Список використаної літератури :

1. Вікова та педагогічна психологія: навчальний посібник /О.В. Скрипченко, Л.В.Волинська, З.В. Огороднійчук та ін. – К.: Просвіта, 2001. – 416 с.
- 2.Зінкевич-Євстигнєєва Т.Д. Основи казкотерапії.- СПб.: «Мова», 2000.- С.25-29
3. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості/ Василь Олександрович Сухомлинський // Вибр. твори: В 5 т. - К., 1976-1980. - Т.3.
- 4.Франкова криниця: Вивчення творчості І.Франка в школі: Посібник для вчителя /За редакцією Л.М. Кіліченко. – К.: Рад.шк., 1991. – 288 с.

Суша Катерина,
студентка 11 групи
навчально-наукового інституту педагогіки
Науковий керівник: Н.А. Басюк

В.О. СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ВАЖЛИВІСТЬ МУЗИКИ В ЖИТТІ ДИТИНИ

Кожна людина звикає з самого народження чути музику. У кожного з нас є улюблений її стиль. Всі ми вже давно помітили, що роль музики в нашому житті досить велика, музика може впливати на наш настрій, заспокоювати нас, піднімати настрій і так само погіршувати його. Вона зберігає в собі безліч таємниць і загадок. При цьому один і той же музичний твір кожна людина сприймає по-своєму. Кожен з нас вибирає для себе найбільш підходящі і зрозумілі твори, кожному з нас подобаються ті мелодії, які відповідають стану його душі, настрою і поглядам на навколишній світ. Це можуть бути мелодії сучасної естради або серйозна класична музика, що вимагає особливого до себе ставлення. Музика може бути для людини не тільки розвагою, але і «учителем» і навіть «лікарем».

Дослідники довели, що музика є одним із засобів лікування людини, її внутрішнього світу та характеру. Особливий вплив вона має на дітей. Ще від свого народження дитина звикає до музики. Основною музикою для неї це колискова її неньки, яку вона співає для свого немовляти.

Співи поліпшують мову дітей. Співаючи, діти змушені протяжно вимовляти слова, що формує чітку вимову, сприяє правильному засвоєнню слів. Крім того, слова в пісні підпорядковані певному ритму, що також допомагає вимові важких звуків і складів.

Одним із перших педагогів який вивчав засоби мистецтва в естетичному розвитку дитини, був В.О. Сухомлинський. Його педагогічні поради щодо гармонійного всебічного розвитку дітей пройшли довгий шлях від надання конкретних порад щодо виховання дітей засобами мистецтва («Серце віддаю дітям») до створення цілісної, авторської, оригінальної, самобутньої системи гармонійного виховання у Павлівській середній школі. Педагог писав, що одним із засобів гармонійного розвитку особистості, формування її культури є музика. Вона збуджує думки і почуття, викликає натхнення і насолоду, збагачує духовний світ людини, адже «музика – це джерело думки..., музика – це найсприятливіший фон, на якому виникає духовна спільність вихователя і дітей» [3, с. 66].

Наше життя оточує багато цікавих звуків: звуки природи, звуки різних предметів, звуки людей. Звуки природи - найчарівніші і найказковіші звуки в музиці. Вони покращують наше уявлення про навколишній світ, про світ тварин, їхню мову. Ці звуки вливають на людину як заспокійливий засіб.

У книзі «Народження громадянина» В.О. Сухомлинський писав, якщо музика – це книга для читання на мові почуттів, то буквар цього предмета починається з слухання музики природи, з пізнання краси звуків, які народжуються навколо нас. У дитинстві вихованці великого педагога любили слухати музику саду, що цвіте, музику поля, на якому зацвіла гречка, музику весняних луків і осіннього дощу. Вони відчували, переживали красу навколишнього світу, і це поліпшувало їхні душі. Але, якою б прекрасною не була музика природи, це ще не музика. Це букви, які, якщо людина вивчить, зможе розпочати читати книгу на мові почуттів. Вихованці В.О. Сухомлинського від слухання музики природи вже в дитинстві поступово переходили до музичної творчості – грали на багатьох музичних інструментах. Але не для всіх дітей ця творчість ставала улюбленою. Це не дивувало ученого. Він вважав, що головна мета музичного виховання – виховати не музиканта, а людину. Не можна не погодитись з думкою В.О. Сухомлинського, що «виховання – творіння Людини» [5, с.191], а тому необхідна гармонія творіння Людини. Василь Олександрович був переконаний, що потенціал мистецтва тісно пов'язаний із художньо-естетичним і морально-етичним вихованням, що неможливо здійснювати гармонійний розвиток людини засобами мистецтва, не враховуючи досвід минулих поколінь.

Музика виховує у дитини почуття прекрасного, дивитися на світ іншими очима, вбачати в ньому щось особливе та красиве, а не тільки відчуття байдужості до цього світу.

В.О. Сухомлинський підкреслював, що пізнання навколишнього світу не може бути безпристрасним, беземоційним. Твори музичного мистецтва утверджують в душі молоді почуття краси. Краса – могутній засіб виховання чутливості душі [4, с. 414]. Пізнаючи цінності мистецтва, людина пізнає людське в людині, підносить себе до прекрасного, переживає естетичну насолоду. Педагог вказував, що дитяча душа однаково чутлива і до рідного слова, і до краси природи, і до музичної мелодії. Донесені в ранньому дитинстві до серця маленької людини багатогранні відтінки людських почуттів, зможуть підняти її на такий щабель культури, якого вона не досягне ніякими іншими засобами і в інші періоди життя. У роки дитинства, отрочества особливо важливо, щоб дитина знайшла, відчула, усвідомила в собі красу, пережила захоплення красивим, людським в самій собі. Через красиве – до людського. Серед засобів виховання дітей краса стоїть на першому місці [3, с. 151].

Педагог вказував на вплив музики на усі сфери життя людини: «Музика поєднує моральну, емоційну та естетичну сфери людини. Музика є мовою почуттів. Мелодія передає найтонші переживання, недосяжні слову. Музика починається там, де закінчується слово» [2, с. 410] .

Одним із видів музики для розпізнання світу та історії свого народу є народні пісні. Ці пісні є одними із найважливіших пісень у музичній культурі. Народні пісні допомагають нам поринути у минулий світ, побачити як жили наші діди та прадіди, відчути ту атмосферу життя, яку відчували вони. Завдяки цим пісням дитина впізнає історію свого народу, дізнається про тяжку долю своєї країни.

В.О. Сухомлинський справедливо вважав першими та найяскравішими сторінками для читання мови почуттів народні пісні. Чарівною силою володіє народна пісня, що висловлює захоплення та величність природи (наприклад, українські народні пісні «Місяць на небі», «Ніч яка місячна», «Стоїть гора високая» тощо). Народна пісня, що увібрала в себе голос люблячого серця,

захопленого, зачарованого красою жінки, виховує у молоді романтичне, чисте, благородне почуття ніжності. У Павлівській середній школі естетичне виховання здійснювалося багатьма засобами, через систему різноманітних видів творчої діяльності: слухання музики, спів пісень, підготовку та проведення багато численних концертів, шкільних ранків, вечорів, свят родин, гру на музичних інструментах (у шкільному оркестрі, в інструментальному ансамблі, у сольному виконанні, у музикуванні у вільний час: «В тихие зимние вечера мы слушали песню А. Лядова «Колыбельная», созданную по мотивам народной русской колыбельной песни... Дети услышали в «Колыбельной» не только размеренное покачивание люльки, а и тихое, спокойное дыхание ребенка, нежное, бережное прикосновение рук матери к детскому телу. Нет слов, какими можно было бы передать материнские чувства, выраженные в прекрасной мелодии этой песни. Они играют, волнуют сердца подростков. При помощи музыки мальчики и девочки познают глубину, тонкость, сердечность отношения человека к человеку...» [2,с.411].

У своїй практичній роботі В.О. Сухомлинський використовував методику, яка забезпечувала належну якість навчально-виховного процесу. Він будував її на повазі, терпінні, на використанні природних даних кожної дитини, врахуванні особливостей її емоційної сфери. У наш час погляди В.О. Сухомлинського мають не меншу актуальність, ніж за життя видатного педагога. Адже перед педагогами стоїть вікове завдання – виховувати молоде покоління, яке має високі якості особистості та міцні знання.

Музика – могутнє джерело думки. Без музичного виховання неможливий повноцінний розумовий розвиток дитини.

Отже, виходячи з вище сказаного, можна зробити наступні висновки: музика є основним джерелом для розвитку психіки, мислення і мови дитини. Музичний образ по-новому розкриває перед людьми особливості предметів і явищ дійсності. Увага дитини більше зосереджується на предметах і явищах, які відкрила перед нею музика. Тому музичне виховання є могутнім засобом, який сприяє всебічному і гармонійному розвитку особистості.

“Музика є самим чудодійним, самим тонким засобом залучення до добра, краси, людяності. Слухаючи музику, людина пізнає себе, і пізнає насамперед, що вона, людина, прекрасна, народжена для того, щоб бути прекрасною, і якщо в ній є щось погане, то це погане треба перебороти; відчуті погане в самому собі і допомагає музика.” – говорив В.О. Сухомлинський [4].

Список використаної літератури

1. Сухомлинский В.А. Сердце отдаю детям. – К., 1968.
2. Сухомлинский В.А. Рождение гражданина. – М., 1987. – С. 411.
3. Сухомлинский В.А. О воспитании (сост. и авт. вступительного очерка С. Соловейчик). – М., 1988.
4. Сухомлинський В.О. Як виховати справжню людину. – Твори в 5-ти т. – Т.2. – К., 1976.
5. Тарапака Н.В. Роль емоцій у естетичному вихованні дітей дошкільного віку в системі поглядів В.О. Сухомлинського // Педагогіка Василя Сухомлинського на зламі епох: Матеріали Міжнародно-практичної конференції та 5-х Всеукраїнських педагогічних читань «Василь Сухомлинський і сучасність» / за заг. ред. академіка ЛПТИ України, голови Української Асоціації імені Василя Сухомлинського О.Я. Савченко. – Методичний вісник. – Київ – Кіровоград, 1999. - №25.

ФОРМУВАННЯ УМІНЬ І НАВИЧОК ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

Здоров'я завжди виступає інтегральною характеристикою особистості і визначає якість її життя. Сьогодні як в Україні, так і в цілому світі спостерігається високий рівень захворюваності населення, особливо серед дітей і підлітків. Зокрема, за період навчання у школі кількість здорових дітей з першого до одинадцятого класу зменшується у 3-4 рази. Тому саме збереження і зміцнення здоров'я дітей, формування духовних потреб і навичок здорового способу життя (ЗСЖ) є пріоритетними напрямками розвитку суспільства.

Питання щодо формування здорової особистості дитини як під час навчання, так і в позакласний час цікавили учених завжди. Методологічні основи дослідження формування умінь та навичок здорового способу життя учнів закладені в роботах таких вчених як О.Вакуленко, В.Васильєв, Г.Голобородько, О.Дубогай, В.Зайцев, В.Касаткін, Т.Кириченко, Ю.Ліссіцин, С.Свириденко, Л.Сущенко, Н.Хоменко, Г.Апанасенко, В.Войтенко, І.Гундаров, В.Куліков, І.Муравов, В.Петленко, Л.Попова та ін. Окремі аспекти формування вмінь та навичок здорового способу життя розкриті в наукових працях В.М. Оржеховської (профілактика шкідливих звичок), Н.Ю. Максимової (психологічні проблеми подолання шкідливих звичок), О.Д. Дубогай (формування умінь і навичок щодо правильного фізичного розвитку, профілактики сколіозу та плоскостопості) та ін.

Одним з найвідповідальніших періодів у житті людини є молодший шкільний вік. Характерним є те, що у цьому віці закладаються близько 40% психічних і фізіологічних захворювань людини. Саме тому шкільне виховання має формувати в учнів рівень здоров'я та фізичної культури майбутньої дорослої людини як під час самого навчання так і поза його межами.

С.Свириденко розглядає соціально-педагогічні умови формування здорового способу життя молодших школярів у позакласній виховній роботі. У ході дослідження автор констатує, що в педагогічній практиці простежується відсутність систематичних впливів на ставлення дитини до власного здоров'я. Діяльність учителів і вихователів має здебільшого епізодичний і фрагментарний характер, не створено взаємодії школи, сім'ї і громадськості у формуванні здорового способу життя молодших школярів. Дослідження С.Свириденко засвідчило, що крім об'єктивних факторів (соціальне оточення, економічна ситуація, матеріальний стан сім'ї тощо), значну роль у процесі збереження здоров'я людини відіграють суб'єктивні фактори, а саме: потреба бути здоровим, уміння підтримувати власне здоров'я, готовність протистояти шкідливим звичкам. На думку автора, саме початкова школа як перша ланка соціалізації дитини посідає важливу роль у формуванні здорового способу життя особистості [5, с. 16].

Навчити дітей берегти і зміцнювати своє здоров'я – одне з найважливіших завдань сучасної початкової школи. Валеологічна освіта передбачає збереження всіх аспектів здоров'я дитини, а саме фізичного, психічного, духовного та соціального. Відповідно до програми зміст предмета "Основи здоров'я" в початкових класах організовано за такими наскрізними змістовими лініями:

"Здоров'я людини", "Фізична складова здоров'я", "Соціальна складова здоров'я", "Психічна та духовна складова здоров'я". Така структура змісту "Основ здоров'я" від першого до четвертого класу дозволяє розширити, систематизувати знання учнів (факти, уявлення, поняття) про здоров'я людини та безпеку її життєдіяльності. Виокремлення змістової лінії "Здоров'я людини" надає можливість формувати в учнів уявлення про здоров'я, безпеку і розвиток людини та їх взаємозв'язок зі способом життя і навколишнім середовищем, а для педагогів - досліджувати й оцінювати стан здоров'я молодших школярів та резервів здоров'я у процесі навчальної діяльності. Інші змістові лінії включають інформацію про складові здоров'я: фізичну (вивчення чинників, що впливають на фізичне благополуччя дитини); соціальну (опанування чинників, що впливають на соціальне благополуччя людини та правил безпечної поведінки у навколишньому середовищі. Профілактика шкідливих звичок розглядається в контексті формування в учнів навичок протидії негативним соціальним впливам); психічну та духовну (інформація щодо чинників, які впливають на емоційний, інтелектуальний та духовний розвиток учня. Профілактика шкідливих звичок розглядається в контексті розвитку позитивної самооцінки, навичок критичного мислення й уміння приймати виважені рішення) [4, с. 316].

Кожна складова здоров'я — багатогранна, непроста. І лише за умови органічного поєднання всіх цих компонентів формується і розвивається здоров'я людини. Ефективним є навчання здоровому способу життя не лише на уроках, а й в позаурочний час. Прикладом такої роботи в позаурочний час є навчання учнів за методом "рівний - рівному", що сприяє ефективній соціалізації учнів, розвиває комунікативні навички, розширює світогляд. Це, у свою чергу, впливає на вирішення широкого кола питань формування здорового способу життя.

Навички формуються в діяльності; набуті знання та інформація створюють лише передумови набуття вмінь та навичок. Не менш важливим є набуття практичного досвіду через реальне виконання відповідних вправ, дій, відпрацювання моделей поведінки. З цією метою до програми основ здоров'я введено низку практичних занять, що є обов'язковими для виконання як в позаурочний, так і в позашкільний час. В учнівських зошитах після виконання цих робіт повинен бути зафіксований певний алгоритм дій та зроблені висновки. Оформлення цих практичних робіт у звичній формі (тема, мета, обладнання тощо) є недоцільним. Те, чи оцінювати практичні роботи, вирішує вчитель. Також є багато інших методів навчання, що базуються на принципі активної участі самих учнів, що стосується позаурочної діяльності. Сюди належать:

- "мозкова атака"
- рольова гра;
- робота та виконання вправ у малих групах;
- аудіовізуальна діяльність;
- дебати, дискусії;
- проведення тренінгів;
- конкурси, вікторини;
- змагання кмітливих та винахідливих;
- спільне виготовлення плакатів;
- розгляд та аналіз конкретних життєвих ситуацій;
- навчання однолітків та молодших школярів за методом "рівний - рівному";
- складання планів дій у проблемних ситуаціях тощо;

- обговорення актуальних проблем.

Педагог має чітко уявляти, які умови для оздоровлення молодших школярів слід створювати в школі та різних сферах життєдіяльності молодших школярів, знати механізми їх створення, законодавчі основи; розвивати практичну діяльність у цьому напрямку. Наприклад, за даними науковців і практиків у галузі фізичної культури, діти мають перебувати на свіжому повітрі та займатися фізичними вправами не менше 5—6 годин щодня, тому вчитель повинен цих даних дотримуватись. Для розвитку рухових якостей у дітей, зміцнення здоров'я ефективними є заняття на свіжому повітрі, на лоні природи рухливими й спортивними іграми, легкою атлетикою, акробатикою, плаванням, гімнастикою, танцями, їздою на велосипеді, лижах, ковзанах тощо. Вправи мають нести відповідний зміст (засоби, методи, способи, емоційний фон) стосовно стану дитячого організму, мети і завдань, що вирішуються на заняттях.

Отже, наявність проблеми формування умінь і навичок здорового способу життя у молодших школярів, спричинена певною мірою неналежною взаємодією педагогічного колективу та батьків, відсутністю свідомого ставлення учнів до власного здоров'я, необізнаності батьків щодо даної проблематики, неосвіченість педагогічного складу навчальних закладів, щодо можливих засобів та методів, котрі сприяють зміцненню, укріпленню та формуванню здоров'я учнів. Тому для покращення цих результатів в школі повинна бути постійно зосереджена увага на цьому питанні, дітей потрібно зацікавити та залучити до активної участі формування здорового способу життя та покращення здоров'я в цілому. Все це вимагає в навчальній діяльності дітей застосовувати різні тренінги, олімпіади, різні екскурсії, гурткові роботи та ін. І саме завдяки цьому, ми зможемо досягти найкращих результатів.

Список використаної літератури

1. Варламова С.І. Здоров'я наших учнів /С.І. Варламова // Початкова школа. - 2003. - №2. - 65с.
2. Грач І.С. Здоровий спосіб життя: Сутність поняття і змістом роботи з її формуванню /І.С. Грач // Освіта. - 2002. - №5. - 88-91с.
3. Куїнджі М.М. Валеологія: Шляхи формування здоров'я школярів: Методичний посібник /М.М. Куїнджі. - М.: Аспект Пресс, 2000.
4. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою. 1-4 класи. - К.: Вид. дім «Освіта», 2013. - 392с.
5. Свириденко С.О. Формування здорового способу життя молодших школярів у позакласній виховній роботі: автор. дис. ... канд. пед. наук. - К., 1998. - 16с.

Шевчук Аліна,

студентка 33 групи

навчально-наукового інституту педагогіки

ФОРМУВАННЯ ОСНОВ САМОВРЯДУВАННЯ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

В педагогіці категорія самоврядування викликає інтерес, починаючи з XVI століття, і досліджується до теперішнього часу. Самоврядування досліджували М.А. Александрова, Е.І. Баранова, Е.В. Володіна, В.М. Коротова, Г.М. Логутенко, Л.І. Новікова, Т.В. Орлова, Е.Н. Степанова, П.Т. Фролова, В.І. Бочкарьова, Н.Ш. Сапустіна, А.Е. Капто, А.Д. Карнишева, Ю.А. Конаржевского, Т.А. Криворотовой,

М.М. Лоташніка, Д.В. Рогаткіна, а теоретико-методичні основи самоврядування учнів були розроблені М.І. Рожковим [1].

Попри те, що в педагогічній практиці дитяче самоврядування давно розглядається як фактор самореалізації дітей, умови, при яких цей фактор стає особливо значущим, поки що чітко не виявлені. При цьому далеко не всі форми педагогічного супроводу дитячого самоврядування сприяють розкриттю різноманітних якостей учнів. Слід зазначити, що динаміка сучасного шкільного життя висуває нові вимоги до її організації. Однак ці вимоги не реалізуються, перш за все, через неготовність педагогів до педагогічного супроводу дитячих ініціатив і розвитку самостійності учнів [2, с.61].

Мета статті: теоретичний аналіз аспектів формування основ самоврядування в учнів початкових класів.

Найбільш важливим періодом в плані формування шкільного колективу є початкова школа. Саме в початковій школі учень вперше знайомиться зі своїми майбутніми товаришами по навчанню, першою вчителькою, оцінкою з боку педагога, учнів, саме в початковій школі визначається його новий соціальний статус як на основі власних досягнень у навчанні, так і на основі особистісних якостей. Молодший школяр будучи досить залежним ще від дорослого, більшою мірою піддається виховним впливам, формування таких якостей як поважність, доброта, прагнення прийти на допомогу, колективізм.

Важливим у формуванні основ самоврядування є також виконання громадських доручень (староста, квітникар, черговий). Коли дитина має доручення, або відповідальна за певний вид діяльності, вона самоутверджується в колективі, і це є початком формування основ самоврядування. Адже якщо в дитини не буде певного доручення і вона просто буде сидіти осторонь, не втручаючись в справи колективу, то такій дитині буде важко самоутвердитись.

Формування колективу - це складний і досить тривалий процес [4, с.170]. А. С. Макаренко умовно поділяє його на три стадії. В основу поділу процесу розвитку колективу за стадіями береться ставлення вихованців до педагогічних вимог.

На першій стадії педагог має справу з класом, який поки не може бути названий колективом. Паростки колективізму можуть скластися лише в результаті великої, напруженої роботи вихователя. На цій стадії дисципліна і порядок у класі або школі дотримуються на основі вимог вихователів.

Друга стадія починається тоді, коли створені органи колективу і вони включаються в роботу, активно підтримуючи вимоги педагога.

На третій стадії вимоги до особистості пред'являє весь колектив. Вищим етапом А. С. Макаренка вважав вміння кожного вихованця пред'являти вимоги до себе [4, с.2].

Стадії розвитку колективу, умовно поділені А.С. Макаренком, є опорою для розвитку стадій шкільного самоврядування в початковій школі.

Етапи розвитку самоврядування в початковій школі:

I Етап: організаційну функцію класний керівник бере на себе:

- висуває вимоги;
- задає правила і норми взаємин;
- зацікавлює дітей у спільній діяльності.

II Етап: обраний актив бере на себе частину організаційських функцій.

Класний керівник допомагає освоїти управлінські навички розподілити обов'язки в спільну діяльність, налагодити відносини.

III Етап: досягається гармонійне поєднання підпорядкування і керівництва всіх членів колективу. І дорослі, і діти - співробітники в спільній справі. З'являється реальна захищеність особистості в колективі, створюються умови для самореалізації особистості [4, с.47].

Сучасна школа не може займатися тільки навчанням, вона повинна навчити школяра бути самостійним, робити вчинки і відповідати за них, приймати рішення, захищати свої права. Сьогодні учні вчаться, а завтра вони стануть дорослими і почнуть самостійно жити. Учні приходять до школи не тільки за знаннями, а для того, щоб готуватися до життя. І важливу роль в цьому відіграє учнівське самоврядування.

Не можна однозначно відноситися до організації учнівського самоврядування в початковій школі. З одного боку, учні дуже активні, хочуть у всьому брати участь, але з іншого боку, вони занадто малі, щоб брати участь у самоврядуванні початкової школи. Можна організувати самоврядування дітей в класі: вибрати лідера, розділити клас на групи, влаштувати змагання, навчити актив класу роботі. Але це не буде самоврядуванням. Обов'язок педагогів початкових класів - закласти основи самоврядування в початковій школі, щоб в середній і старшій ланці діти могли самостійно вирішувати багато питань, що виникають у шкільному житті. У молодшому шкільному віці в учнів можна сформувати активну життєву позицію, робити це в середній і старшій ланці часом буває пізно [1, с.16].

На думку Д.В. Рогаткіна, початкові класи - це такий віковий щабель, в якій ігрові моделі самоврядування просто незамінні. «Молодшим дітям не підходять серйозні форми - наради, засідання і комітети. Їм потрібна саме гра. Самоврядування в початкових класах може існувати у формі казкового королівства, або позаземної цивілізації, або подорожі в далеку країну. Це повинна бути гра, цікава самим учням і навчає їх бути активними. Якщо, завдяки ігровим моделям, діти освоюють ази самоврядування вже в молодших класах, то налагоджувати в школі справжнє самоврядування буде набагато простіше » [5, с.46].

Умови, що забезпечують розвиток в учнів інтересу до самоврядування:

- повага, довіра з боку педагогів, прагнення до співпраці як з органами самоврядування, так і з кожним учнем;
- реальність прав і серйозність обов'язків органів самоврядування; творчий підхід до самоврядування;
- повнота довіри, тісна співпраця;
- висока значуща мета, яка реалізується в процесі самоврядування;
- доступність і узгодженість у вирішенні поставлених питань;
- змінність активу;
- регулярний аналіз і колективна оцінка роботи.

Організація будь-якої діяльності повинна вирішувати певні цілі і завдання.

Цілі організації учнівського самоврядування в класі:

- підвищення активності учнів в класних справах;
- реалізація інтересів кожного учня;
- залучення батьків до спільної діяльності.

Завдання організації учнівського самоврядування в класі:

- створити умови для розвитку організаторських здібностей кожного, формувати лідерські якості;

- дати можливість самореалізації і самоствердження кожного через конкретні справи;
- створити умови для розвитку креативності, ініціативності, самостійності;
- створити сприятливі умови спільної діяльності дітей і дорослих (вчителів і батьків);
- формувати толерантність, вміння спілкуватися [3, с.2].

Отже, школа - це маленька модель суспільства. Поведінка дитини в шкільному колективі - це поведінка дорослого в суспільстві. Якщо дитина ініціативна і самостійна у шкільному житті, то така дитина в дорослому житті буде ініціативним і самостійним членом суспільства, тому закладання основ самоврядування на початковому етапі навчання і соціалізації дитини є дуже важливим.

Список використаної літератури:

1. Баранов С. П., Болотина Л. Р., Слостенин В.А. Педагогика / С. П. Баранов, Л. Р. Болотина, В. А. Слостенин. – М., 1987. - 356 с.
2. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте / Л. И. Божович. – М., 1968. - 464 с.
3. Гордин Л. Ю. Организация класного коллектива / Л. Ю. Гордин. – М.: Просвещение, 1984. - 176 с.
4. Макаренко А. С. Педагогические сочинения в 8-ми томах. / А. С. Макаренко. – М.: Педагогика, 1983--1986. - Т. 1 - 8. - 512 с.
5. Рогаткин Д.В. Школьное ученическое самоуправление: ученик. – Петрозаводск, Юниорский союз "Дорога", 2002.

Шкабара Світлана,
студентка 51 групи

навчально-наукового інституту педагогіки

ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ «Я У СВІТІ»

Ми живемо в час науково-технічного прогресу, коли регулярно відбуваються стрімкі зміни і перевороти в науці, техніці, культурі, виробництві і т.д. Такий темп розвитку суспільства породжує нові вимоги до випускників загальноосвітніх закладів. Підвищення якості рівня освіти є однією з найактуальніших проблем не лише для України, але й інших країн Європи і її вирішення безпосередньо пов'язане з оновленням змісту освіти.

Пріоритетом сучасної системи освітніх цінностей є особистість, здатна свідомо, активно і креативно діяти в умовах динамічного суспільства. Саме тому в освітньому середовищі постає питання компетентнісної спрямованості навчального процесу. Вчені пояснюють увагу до компетентнісного підходу тим, що саме набуття життєво важливих компетенцій, зокрема загальнокультурної, може дати змогу людині орієнтуватись у сучасному світі, інформаційному просторі, зайняти гідне місце в суспільстві.

Вивченням проблем компетентнісного підходу займалися В. Байденко, О. Бермус, Н. Кузьміна, А. Хуторський та ін. Класифікації компетенцій та компетентностей, зокрема й ключових, розробляли Н. Бібік, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко та інші вітчизняні вчені. Окреслили окремі аспекти формування загальнокультурної компетентності В. Городяненко, О. Карнищев, Я.

Кодлюк, О. Штепа. Розглянули особливості формування загальнокультурної компетентності у молодших школярів Л. Іванова, Н. Лисенко, О. Савченко.

Мета статті: обґрунтувати шляхи формування загальнокультурної компетентності молодших школярів.

Аналіз досвіду освітніх систем багатьох країн показує, що одним із шляхів оновлення змісту освіти, узгодження його із потребами інтеграції до світового освітнього простору є орієнтація навчальних програм на компетентнісний підхід. Проблеми, пов'язані з компетентісно орієнтованою освітою, вивчають відомі міжнародні організації: ЮНЕСКО, Рада Європи, Організація європейського співробітництва та розвитку, Міжнародний департамент стандартів тощо.

Теоретичну основу компетентісного підходу складають закони України: «Про освіту», «Про вищу освіту», Національна доктрина розвитку освіти, Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір, Державна програма «Вчитель», нормативно-правові документи Кабінету Міністрів, Міністерства освіти і науки України, Галуzeвий стандарт вищої освіти України та ін.

Базовими поняттями компетентісного підходу є «компетентність» і «компетенція». О. Савченко зазначає, що компетентнісний підхід визначається як спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток ключових (базових) і предметних компетентностей, які в свою чергу формують загальну компетентність як інтегровану характеристику досягнень учня, де «компетентність – це здатність особистості, яка набута в процесі навчання, вона включає знання, досвід, цінності і ставлення, які можуть цілісно реалізуватися на практиці. Компетентність – це володіння учнем певної компетенції» [5, с.3]. Тоді як «компетенція – це об'єктивна категорія, суспільно визначений рівень знань, навичок, ставлень у певній сфері діяльності людини. Вона відчужена від людини, є наперед заданою соціальною нормою» [5, с.6].

Отже, компетентнісний підхід розширює можливості освітнього процесу, додаючи до традиційних знань, умінь і навичок досвід, ставлення, особистісні якості тощо. Різні аспекти компетентісного підходу досліджували: Т.М. Байбара, Н.М. Бібік, О.М. Бобієнко, Т.Г. Браже, Л.М. Ващенко, Н.В. Гарашкіна, І.А. Зимня, В.В. Краєвський, О.І. Локшина, О.В. Овчарук, О.В. Онопрієнко, С.А. Остапенко, О.І. Пошетун, О.Я. Савченко, Г.В. Терещук, А.В. Хуторський та інші.

Відповідно до Рекомендації Європейського Парламенту та Ради (ЄС) «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» і Державного стандарту початкової загальної освіти реалізація завдань предмету «Я у світі» сприяє формуванню в молодших школярів **ключових компетентностей**: соціальної, громадянської, загальнокультурної, інформаційно-комунікативної.

Загальнокультурна компетентність – це одна з ключових компетентностей, якою повинні оволодіти всі громадяни держави. О.В. Крутенко визначає її як «здатність учня аналізувати та оцінювати досягнення національної та світової культури, вміння орієнтуватися в культурному та духовному контексті сучасного суспільства, застосовувати методи самовиховання, орієнтовані на загальнолюдські цінності». Як підкреслює вчена, ця компетентність «узгоджується з цілями європейської освіти й потребами розвитку різних країн [1].

Загальнокультурна компетентність сприяє правильному вибору шляхів і способів використання вільного часу, що культурно й духовно збагачує особистість. Загальнокультурна компетентність передбачає опановування

моделлю толерантної поведінки та стратегії конструктивної діяльності в умовах культурних, мовних, релігійних та інших відмінностей між народами, різноманітності світу й людської цивілізації [6].

Загальнокультурна компетентність стосується розвитку культури особистості та суспільства у всіх її аспектах. Вона передбачає:

- духовно – моральні основи життя людини;
- особливості національної і загальнолюдської культури в побутовій і культурно – дозвільній сфері;
- культурологічні основи сімейних, соціальних, суспільних явищ;
- роль науки та релігії в житті, засвоєння наукової картини світу.

Аналіз сутності поняття «загальнокультурна компетентність» та його зіставлення з декларованим навчальними програмами змістом початкової освіти дав змогу виокремити три групи компетенцій, які важливо формувати у дітей молодшого шкільного віку: мовленнєві (уміння точно висловлювати думку українською, російською та англійською мовами; здатність до словесної творчості; уміння будувати речення; багатство словникового запасу; уміння пояснити сутність слова, його походження); комунікативні (уміння вести діалог; уміння вислухати людину під час ведення діалогу; уміння толерантно висловити думку під час діалогу); культурні (знання народних пісень; знання народних танців; знання і володіння прислів'ями, приказками, лічилками; знання народних ігор; знання певних традицій) [6].

Коли мова йде про формування загальнокультурної компетентності конкретного школяра, то мається на увазі, що загальнокультурна компетентність проявляється як складне особистісне утворення, яке охоплює знання та орієнтації на цінності національної і світової культури, а саме: повагу до традицій, злагоду між людьми, толерантність та уміння почути й зрозуміти інших. Загальнокультурна компетентність забезпечує здатність орієнтуватися на загальнолюдські цінності у власній поведінці та міжособистісних стосунках. Як зазначає С.Мельник, феномен загальнокультурної компетентності можна представити як інтегроване новоутворення особистості, що виступає сформованим результатом засвоєння системи знань про світ культури у сукупності з відповідними вміннями, цінностями, ставленнями. Сформована загальнокультурна компетентність свідчить про те, що людина має певні морально-особистісні якості, які допомагають їй правильно визначати роль культури, орієнтуватися в її продуктах, узгоджувати власну поведінку з загальноприйнятими моральними нормами і культурними цінностями [7].

Початковою школою визначені шляхи формування загальнокультурної компетентності через шкільні предмети: читання, мову, вивчення предмета «Я у світі»; курсів за вибором «Етична граматики», «Права людини»; виховні заходи, які дають можливість кожному учневі з'ясувати моральні цінності, справжню красу людини.

Діяльність школярів має бути побудована так чином, щоб вони могли застосувати набуті знання, уміння, навички та власний досвід у нестандартних ситуаціях. Для формування загальнокультурної компетентності молодших школярів сприятиме вивчення таких тем з предмету «Я у світі»:

3 клас	4 клас
Розділ І: Людина	Розділ І: Людина
1.Держава освічених людей	1.Людське «Я»

2. Що таке людське «Я» II Людина серед людей 1.Поводься з іншими так, як ти хотів би, щоб поводитись із тобою. 2.Як треба вітатися 3.Людські чесноти 4.Додержуй даного тобі слова II Людина серед людей 1.Історичні скарби України 2.Славетні українці IV Людина і світ 1.Всі ми різні 2.Що не край, то звичай 3.Народні свята	2.Великі досягнення малих українців II Людина серед людей 1.Школа вихованості 2.Людські чесноти 3.Чи варто бути правдивим? 4.Культура спілкування III Людина в суспільстві 1.Вчимося любити свою Батьківщину 2.Українська мова – державна мова України 3.Культурна спадщина народу 4.Свята нашої держави IV Людина і світ 1.У кожному куточку світу свої традиції і звичаї.
--	---

Однією із стрижневих складових формування вихованості учнів є розвиток їхньої моральної свідомості, яка полягає у відображенні в свідомості дитини принципів добра, моральності, тобто норм поведінки, що регулюють ставлення дітей один до одного, до суспільства. Цей процес має базуватися на основі загальнолюдських цінностей: ідеалів правди, добра, свободи, дружби, справедливості, совісті, людської гідності. Саме тому загальнокультурна компетентність є однією з ключових компетентностей, якою повинні оволодіти всі громадяни держави, починаючи з дітей.

Список використаної літератури

1. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування / Н. М. Бібік // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : Бібліотека з 14 освітньої політики / За заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : «К.І.С.», 2004. –С. 47–49.
2. Білоконь І. Духовна культура як чинник моральної і громадянської спрямованості [Електронний ресурс] / І. Білоконь - Режим доступу до ресурсу:<http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=6&n=93&c=2276>
3. Бориско Н.Ф. Диалог культур и содержание материалов учебно-методического комплекса / Н.Ф. Бориско // Иноземні мови. –1999.
4. Браже Т. Г. Из опыта развития общей культуры учителя / Т. Г. Браже // Педагогика. –1993. –№ 2. –С. 70–75.
5. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики : [колективна монографія] /за заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : «К.І.С.», 2004. –112 с.
- 6.Крутенко О.В. Формування ключових компетентностей учнів загальноосвітнього навчального закладу відповідно до вимог нових державних освітніх стандартів загальнокультурної компетентності: наук.-метод.посіб./ О.В.Крутенко. –Черкаси: ЧОПОПП, 2014. –68 с.
7. Мельник С.А. Інтегрований урок як засіб формування загальнокультурної компетентності учнів основної школи [Електронний ресурс] / С.А. Мельник – Режим доступу:www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe.

РОЗДІЛ 3.

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ ПІДХОДІВ ТА ЕФЕКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ДНЗ І ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Давидюк Марина,
студентка 51 групи
навчально-наукового інституту педагогіки

ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ НА УРОКАХ «Я У СВІТІ»

Серед педагогічних технологій, що сприяють формуванню компетентності учнів, чільне місце посідає метод творчих проєктів, мета якого – сприяти самостійному формуванню інтелектуальних, спеціальних і загальнокультурних знань і вмінь учнів, розвитку ініціативності, співробітництва, роботі в колективі, логічного мислення, бачення проблем і прийняття рішень, одержання й використання інформації, самостійного навчання, планування, комунікативних навичок.

Метод проєктів виник у 20-х роках ХХ століття сільськогосподарських школах США. Ця технологія переважно застосовувалась у навчальному процесі і сприймалась неоднозначно, часто піддавалась критиці. Проєктна технологія широко впроваджується в закладах освіти різних країн світу та слугує засобом ефективного навчання, виховання та розвитку особистості. Реформування національної шкільної освіти відкрило шлях до відродження та застосування методу проєктів у вітчизняній педагогіці та початковій школі зокрема. Теоретичне обґрунтування даної технології здійснили відомі науковці В. Зверева, А. Моїсєєв, М. Поташник, В. Лазарев, Г. Селевко, І. Сисоєв, Дж.Дьюї та ін. Проблеми організації проєктної діяльності в початковій школі присвячені праці Т. Башинської, Л. Коваль, О. Онопрієнко, В. Тименко та ін. [1].

Дж. Дьюї схилявся до балансу між способом навчання і вимогами навчального плану, як доцільно відібраного матеріалу. Однією із найважливіших проблем Дж. Дьюї вважав підтримку балансу між формальною і неформальною, цілеспрямованою і спонтанною складовою освіти [5, с. 58]. Мета організації дитячої діяльності, за Дж. Дьюї, не в тому, щоб діти пізнавали дійсність, властивості і відносини предметів і явищ, а в тому, щоб, діючи, вони найбільш доцільно пристосовувались до середовища, підбирали засоби і способи найбільш успішного подолання виникаючих перешкод, накопичували досвід і відповідні йому знання. В основі методу лежить не інформаційний підхід, зорієнтований на розвиток пам'яті, а діяльнісний, спрямований на формування комплексу розумових здібностей (конструюючої уяви, здатності до цілепокладання, розуміння, рефлексії), а також конкретних умінь і навичок [6, с. 41].

Мета даної статті – показати особливості застосування проєктної технології в навчально-виховній роботі вчителя початкових класів на уроках «Я у світі».

Проєктна діяльність у початковій школі має свою специфіку: слід урахувати вікові та психологічні особливості учнів, більше уваги приділяти самостійній, пошуковій роботі, а не репродуктивній діяльності. Оскільки молодші школярі мають не достатній для самостійної роботи рівень теоретичних і практичних знань, кожен етап проєктної діяльності повинен ретельно контролюватися вчителем. Проєкти для початкової школи в більшості випадків – короткотривалі.

Але все ж таки вчителі мають чудову можливість залучити до пошукової, творчої діяльності практично всіх учнів і в першу чергу – дітей із підвищеною навчальною мотивацією.

Участь у роботі над колективними або індивідуальними проектами сприяє формуванню в молодших школярів умінь відбирати й аналізувати інформацію, працювати з енциклопедіями, довідниками, спеціальною літературою, використовувати можливості інформаційних технологій. Учні початкової школи вчаться проводити спостереження, брати інтерв'ю, систематизувати й узагальнювати отриману інформацію, висувати гіпотези, робити аргументовані висновки.

Тему проекту пропонує вчитель, виходячи зі змісту предмета, який вивчається. Іноді тему обирають самі учні, або ж формують разом з учителем. Робота над проектом у початкових класах не повинна бути примусовою та надто вибагливою. Адже результат може бути негативним і проявитися у зниженні інтересу до проектної діяльності й до предмета зокрема. Завдання вчителя – уникнути можливих недоліків.

Аналіз літературних джерел та власний досвід роботи у проектній діяльності дозволив виділити певні вимоги до даної роботи в початковій школі.

Доцільно дотримуватися такого плану проведення проекту

I етап

Визначення теми; постановка завдання; обговорення; формулювання проблемних питань; формування груп, висунення гіпотез розв'язання проблем; обговорення плану роботи учнів; обговорення можливих джерел інформації, питань захисту авторських прав.

II етап

Вибір творчої назви проекту; самостійна робота учнів з обговорення завдання кожного в групі.

III етап

Самостійна робота груп з виконання завдань.

IV етап

– Підготовка учнями звіту про виконану роботу.

V етап

– Захист отриманих результатів та дослідів.

Будувати роботу над проектом допоможе визначення основних його складових:

1. Проблема, на з'ясування якої спрямовано проект. 1) Актуальність проекту. 2) Проблема, що порушується. 3) Алгоритм роботи школярів.

2. Загальна мета проекту, завдання. 1) Мета – це те, що бажаєте отримати в результаті. 2) Завдання – це конкретна частина мети, яку треба реалізувати, це дії, за допомогою яких буде досягнуто мету проекту.

3. Прогнозовані результати проекту. 1) Чітко опишіть, що буде отримано. 2) Кому це буде корисно? 3) Що ви почерпнете для себе, беручи участь у проекті?

4. Діяльність в рамках проекту. 1) Що треба робити, щоб досягти описаних результатів і розв'язати проблему? 2) Які конкретні дії треба виконати для вирішення проблеми? 3) Використані ресурси. 4) Що буде відбуватися в рамках даного проекту?

5. Висновки при виконанні проекту. 1) Від чого може залежати результат проекту? 2) Як результати даного проекту можуть бути використані іншими?

Необхідним є також створення паспорту проектної роботи:

1. Назва проекту. 2. Керівник проекту. 3. Навчальні дисципліни, близькі до теми проекту. 4. Склад проектної групи (прізвища учнів, клас). 5. Тип проекту. 6. Замовник проекту. 7. Мета проекту (практична та педагогічна мета). 8. Завдання проекту. 9. Необхідне обладнання. 10. Анотація.

11. Передбачувані продукти проекту. 12. Етапи роботи.

Проект повинен супроводжуватися теоретичним матеріалом, схемами, кресленнями, малюнками, зразками, оригінальною розповіддю: – структурування змістової частини проекту; – прагматична спрямованість проекту на результат, «готовий проект». У кожному конкретному випадку це питання з'ясовується індивідуально. Обов'язковим має бути оформлення результатів, презентація та захист проектів [3, 4].

Метод проектів дозволяє працювати з учнями початкових класів із різним рівнем підготовленості. Обдаровані учні, які випереджають у своєму розвитку однолітків, можуть з успіхом розробляти довготривалі проекти. Захист – кульмінація всієї дослідницької роботи. Проводиться він за участю всіх співавторів проекту. Запрошуються гості: учні інших класів, батьки, вчителі. У ході захисту проектів учні вчать чітко і переконливо викладати інформацію, захищати свою точку зору, ставити питання, слухати один одного.

Важливу роль відіграє вчитель, як керівник і наставник проекту. Основною метою його роботи є не передача знань, а організація пошукової діяльності учнів. Учитель повинен володіти методами досліджень, уміти висувати гіпотези, шукати розв'язання проблем, він повинен бути зацікавленим в інтелектуальній діяльності, мати високу культуру мислення, бути терплячим.

Проектний підхід можна застосувати в початкових класах для вивчення будь-якої складної дисципліни. Він дозволяє наблизити навчальний процес до життя, до потреб дітей, навчальний матеріал адаптувати до реальних життєвих ситуацій, а головне – робить навчання молодших школярів цікавим і змістовним, а процес набуття знань простим і доступним.

Отже, початкова освіта дає не тільки знання, що знадобляться в майбутньому дорослому житті, а й знання, уміння й навички, що допомагають уже сьогодні дитині розв'язати її нагальні життєві проблеми. Початкова школа – це не місце підготовки майбутніх дорослих, а місце, де дитина живе і вчиться жити в складному навколишньому світі, працювати і спілкуватися з іншими людьми, здобувати необхідні знання. Учителі й учні йдуть цим шляхом разом, від проекту до проекту. Розглянемо на конкретних прикладах етапи роботи над проектами на уроці «Я у світі»:

Тема проекту: «Славетні Українці»

Мета проекту : навчити учнів співпраці з однолітками та батьками, формувати мислення, працювати з різними інформаційними джерелами, розвивати пізнавальну діяльність учасників навчального процесу, поглибити знання учнів про славетних українців, виховувати почуття патріотизму, гордості за своїх земляків та толерантність у відносинах між учасниками проекту.

Тип проекту: інформаційно-пошуковий, моно предметний, колективний (груповий), короткочасний.

Учасники проекту: учні 3 класу та їхні батьки.

Питання дослідження:

1. Видатні державні діячі. 2. Славетні українці серед науковців. 3. Діячі культури і мистецтва України відомі всьому світу. 4. Спортсмени – рекордсмени.

Очікувані результати: набуття учнями навичок дослідника, самостійного конструювання своїх думок та орієнтації в інформаційному просторі; підвищення загальної культури учнів.

Етапи реалізації проекту

1. Створення груп із учнів класу і залучення до пошукової роботи батьків учнів. 2. Ознайомлення з темою, метою і основними завданнями.

3. Знаходження необхідної інформації з використанням різних джерел.

4. Обговорення, аналіз та систематизація зібраного матеріалу, створення презентації «Славетні українці» 5. Представлення роботи груп. 6. Оцінювання роботи проведеної групами.

Практика використання методу проекту у професійній діяльності вчителя початкових класів засвідчує, що учні з неабияким інтересом працюють над запропонованими проектами, проявляючи при цьому зацікавленість в отриманих результатах, розвиваючи творчі, комунікативні здібності.

Таким чином, навчальний проект для учня є засобом робити щось цікаве самостійно, у групі або самому, використовуючи свої можливості; це діяльність, що дозволяє проявити себе, спробувати власні сили, застосувати свої знання, принести користь і презентувати виконане.

Реалізація методу проектів та дослідницького методу на практиці веде до зміни позиції вчителя. З носія готових знань він перетворюється на організатора пізнавальної діяльності своїх учнів. Змінюється і психологічний клімат у класі, оскільки вчителю доводиться переорієнтовувати свою та учнівську навчально-виховну роботу на різноманітні види самостійної діяльності, на пріоритет дослідницького, пошукового, творчого характеру. Використання проектних технологій створює умови для всебічного розвитку особистості у процесі організації творчого пізнання, а успіх залежить від усвідомлення педагогом її значення, знання й дотримання ним алгоритму.

Отже, метод проектів є сучасною педагогічною технологією, використання якої створює умови для всебічного розвитку особистості у процесі організації творчої діяльності учнів початкових класів на уроках «Я у світі», де вчитель не лише підвищує власний професійний рівень, а й формує в школярів навички самоосвіти, що є головним завданням сучасної школи. Уміння використовувати інноваційні методи – це показник високої кваліфікації і прогресивної діяльності педагога-новатора, спрямований на творчий розвиток учнів та їх самореалізацію, підготовку до дорослого життя в суспільстві.

Список використаної літератури

1. Онопрієнко О. В. Управління проектною діяльністю молодших школярів // Навчання і виховання учнів 4 класу : методичний посібник для вчителів / упор. О. Я. Савченко. – К. : Початкова школа, 2005. – С. 53-54.

2. Освітні технології : навчально-методичний посібник / за ред. О. М. Пехоти. – К. : АСК, 2002. – 255 с.

3. Проекти в початковій школі : тематика та розробка занять / упоряд. О. Онопрієнко, О. Кондратюк. – К. : Шкільний світ, 2007. – 128 с.

4. Проектна діяльність у школі / упорядник М. Голубенко. – К. : Шкільний світ, 2007. – 128 с.

5. Корнетов, Г. Б. Прогрессивистская педагогика Джона Дьюи / Г. Б. Корнетов // Школьные технологии. – 2007. – № 6. – С. 54-63.

6. Полат, Е. С. Метод проектов/ Е. С. Полат // Научно-методический сборник. Серия «Современные технологии университетского образования». Вып. 2. / Беларусский государственный университет, Центр проблем развития образования, Республиканский институт высшей школы БГУ. – Минск : РИВШ БГУ, 2003. – 240 с.

Євтушок Віта,
студентка 51 групи
навчально-наукового інституту педагогіки

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ МЕДІА-ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ «Я У СВІТІ»

Міняється час, змінюються діти і водночас навчальне середовище. Сучасних дітей зараз називають «кліковими», тому що вони ростуть і розвиваються у час широкого використання комп'ютерних технологій.

Як і чим зацікавити учнів молодшого шкільного віку, щоб предмет був для них цікавим, потрібним, таким, коли на урок хочеться йти, а з уроку – ні. Напевно, найважливіше – створювати такі ситуації на уроці, щоб учні були постійно в пошуку і знаходили відповіді на різні питання. Найкраще для цього підходять уроки предмета «Я у світі».

Предмет «Я у світі», який реалізує галузь «Суспільствознавство», починають вивчати у 3 класі. Метою предмета є особистісний розвиток учня, формування його соціальної і життєвої компетентностей на основі поетапного засвоєння соціального досвіду, який охоплює загальнолюдські, загальнокультурні і національні цінності, соціальні норми, громадянську активність, практику прийнятої в суспільстві поведінки, толерантного ставлення до відмінностей культур, традицій, різних точок зору.

Урок «Я у світі» необхідно будувати так, щоб на ньому учні мали можливість розмірковувати, досліджувати, аналізувати різні життєві ситуації, пропонувати різні шляхи розв'язання проблемних питань, робити висновки. Вчитель повинен допомогти учням отримати досвід толерантної поведінки, співпереживання, співпраці, зрозуміти значення життя як найвищої цінності.

Ефективними у цьому контексті виявляються медіа-технології, які сприяють розвитку критичного мислення молодших школярів, формують культуру мислення, самостійність, інтелектуальні вміння та підсилюють рефлексивні механізми в освітній діяльності в новому медіа-освітньому просторі. Оскільки сучасний навчальний процес здійснюється на засадах взаємодії усіх його учасників та діалогічності, медіа-технології вдало поєднуються із інтерактивними технологіями навчання, тим самим значно підвищуючи мотивацію учнів початкової ланки до вивчення предмету «Я у світі» та результативність засвоєння й реалізації отриманих знань[1, с.190].

Саме медіа-освітні технології, які виокремилися в окрему частину педагогіки – медіа-дидактику, що розробляє теорію медіа-освіти й навчання, науково обґрунтовує зміст медіа-освіти, вивчає закономірності, принципи, методи й організаційні форми навчання із залученням медіа-продуктів та опертям на мас-медіа, – втілюють принципи гуманізації освіти, сприяють підвищенню інтелектуального, культурного, духовного, морального рівня школярів. Медіа-

освітні технології допомагають учням початкової школи точніше визначити своє місце в системі суспільних відносин, вибрати бажане соціальне становище; сприяють становленню особистості дітей, дозволяють їм стати активними членами суспільства, озброюють їх необхідними знаннями, формують світогляд і розвивають творчі здібності.

Проблему застосування медіа-освітніх технологій у навчально-виховному процесі досліджували зарубіжні та вітчизняні науковці. Зокрема, естетичне виховання молоді засобами кіномистецтва (О.В. Федоров), розвиток та функціонування медіа-педагогіки, медіа-дидактики та медіа-виховання (Г.В. Онкович), формування критичного відношення до отриманої з різних джерел негативної інформації (Б.В. Потятиник).

Застосування медіа-технологій має на меті здійснення колективного взаємодоповнюючого процесу пізнання, що базується на співпраці всіх учасників взаємодії та їх активній комунікації, і дозволяє на підставі внеску кожного з учасників до процесу навчання отримувати та створювати нові знання, починаючи від взаємодії двох-трьох осіб поміж собою й до колективної співпраці усіх суб'єктів навчання. Пріоритет у таких технологіях надається комунікативності, інтерактивності та автентичності спілкування учасників педагогічної взаємодії, яке здійснюється у культурному контексті.

Системний аналіз дає можливість розглядати медіа-освітні технології як методично-організаційні засоби навчального процесу з використанням періодичних видань, радіо, телебачення, кіно, а також програмно-апаратних пристроїв, що забезпечують операції збирання, оброблення, накопичення, збереження й передачі інформації.

Виокремлюють такі групи медіа-технологій: імітаційно-компілятивні, навчально-ситуативні, самостійно-креативні [2, с.20]. Кожна з груп представлена візуальними, аудіо- та аудіо-візуальними технологіями, залежно від каналу, по якому надходить інформація.

Під імітаційно-компілятивними медіа-освітніми технологіями розуміються ті, у яких навчально-пізнавальна діяльність побудована на імітації зразку та ігрових технологіях. За даними досліджень останніх років учні початкової школи приходять, маючи за плечима значний медійний досвід, і у більшості з них є досить стійкі медійні уподобання: улюблені фільми і телевізійні програми, комп'ютерні ігри, журнали тощо. Учитель повинен знати, що учні початкової школи багато часу проводять біля екрану. Більше того, перегляд телепередач, відеофільмів, комп'ютерні ігри та Інтернет є невід'ємним компонентом повсякденного життя дітей молодшого шкільного віку. Однак, учням доводиться стикатися з постійно зростаючим потоком інформації, яка часто виявляється неякісною та невідповідною їх віковій групі, вони відчують значні труднощі при необхідності проявити пошукові навички або самостійно критично оцінити отриману інформацію. Основною метою імітаційно-компілятивних медіа-освітніх технологій є сприяти подоланню зазначених вище перешкод і спрямуванню вже наявних умінь учнів у потрібне русло [2, с.70].

Під навчально-ситуативними медіа-освітніми технологіями розуміються технології, які завдяки створеній обстановці, що максимально наближена до повсякденного життя, забезпечують умови мінливості та варіативності навчальних ситуацій. Вони сприяють формуванню в учнів умінь застосовувати отримані знання в практичних ситуаціях на уроках [2, с.28].

Самостійно-креативні медіа-освітні технології передбачають таку організацію навчання, виховання і розвитку творчої активності суб'єктів взаємодії, яка сприятиме отриманню творчого продукту інтелектуальної діяльності та самостійного створення нового. Учень у ній – один із головних суб'єктів або головних дійових осіб співробітництва і педагогічного сприяння[2, с.49].

Напрями застосування засобів медіа-освітніх технологій на уроках освітньої галузі «Я у світі».

1. Пошук та добір навчального матеріалу в Інтернеті: цікаві факти; проблемні ситуації; ілюстрації; оповідання, вірші, приказки тощо.

2. Створення дидактичного матеріалу: карток із завданнями; наочних посібників тощо.

3. Унаочнення шляхом мультимедіа: правил поведінки; національних атрибутів, історичних місць; проблемних ситуацій тощо.

4. Створення чи добір практичних вправ та навчальних ігор.

5. Тестування.

6. Педагогічні програмні засоби.

За допомогою засобів медіа-освітніх технологій доцільно проводити з дітьми певні програми, які спрямовані на формування життєвих, соціальних, громадянських компетентностей молодших школярів у їх ставленні до природи, суспільства, інших людей і самих себе.

Програма «Уроки гарної поведінки» – мудра тітонька Сова та її маленькі мультиплікаційні помічники (бешкетники коти) розкажуть й покажуть дітям смішні, але дуже пізнавальні мультфільми. «Уроки гарної поведінки» підкажуть, як правильно поводитися в тій чи іншій ситуації, що таке добре і що таке погано. Тітонька Сова розповість дітям про деякі правила етикету, – як вести себе не можна. Веселі, жартівливі мультфільми про те, як жартували й вередували коти Яша і Кеся, як їх намагалася навчити доброї поведінки тітонька Сова та кішечка Сіма, яким злісним був у дитинстві пес Буля, і що з цього вийшло.

«Азбука дорожньої безпеки» – яскрава мультиплікаційна програма, де тітонька Сова та її помічник домовинок Непослуха розповідають дітям про прості і дуже важливі правила дорожньої безпеки, в доступній та ігровій формі пояснюють різні ситуації, які можуть відбуватися на вулиці, в дворі, в автомобілі, метро та міському транспорті.

У програмі «Мої домашні вихованці з тітонькою Согою» тітонька Сова та її помічники розповідають і показують дітям мультики про домашніх улюбленців, – кішок, собачок, пташок, рибок. Велика увага приділяється і проблемі попередження дитячої жорстокості по відношенню до тварин.

Отже, застосування засобів медіа-освітніх технологій на уроках «Я у світі» є надзвичайно ефективним, оскільки не лише підвищує мотивацію учнів до навчання, але й забезпечує ґрунтовне оволодіння ними знаннями, вміннями та навичками у процесі колективного взаємодоповнюючого процесу пізнання, що базується на творчій співпраці всіх учасників взаємодії та їх активній комунікації у культурному контексті.

Список використаної літератури

1. Духаніна Н.М. Медіа-технології як мотивація студентів до навчання / Н. М. Духаніна // Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору: Вища освіта України. – Дод. 3. – Т. V. 12). – 2008. – С. 189–193.

2. Міць С.В. Педагогічні медіа-технології у професійній підготовці майбутнього вчителя іноземної мови / С. В. Іць. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2013. – 106 с.
3. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. Із навчанням українською мовою. 1-4 класи. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2012. – с.204-211.

Змієвська Вікторія,
студентка 51 групи
навчально-наукового інституту педагогіки

КОМП'ЮТЕР НА УРОКАХ «Я У СВІТІ» У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Бурхливий розвиток нових інформаційно-комунікативних технологій і впровадження їх на Україні в останні роки наклали певний відбиток на розвиток особистості сучасної дитини. Потужний потік нової інформації, реклами, застосування комп'ютерних технологій у телебаченні, поширення електронних іграшок і комп'ютерів дуже впливають на виховання дитини і сприйняття нею навколишнього світу. Істотно змінюється й характер її улюбленої практичної діяльності - гри, змінюються його улюблені герої й захоплення.

Особливе значення для дітей сьогодні має комп'ютер. Використання комп'ютерів у навчальній і позаурочній діяльності школи є дуже природним з погляду дитини і виступає одним з ефективних способів підвищення мотивації й індивідуалізації навчання, розвитку творчих здібностей та критичного мислення молодших школярів.

З перших уроків предмет «Я у світі» викликає у дітей інтерес. Вони з цікавістю знайомляться з підручником, відновлюють у пам'яті елементарні знання. Однак уже через кілька уроків частина школярів втрачає інтерес до предмета. Як і чим зацікавити учнів молодшого шкільного віку, щоб предмет був для них цікавим, потрібним, таким, коли на урок хочеться йти, а з уроку – ні? Напевно, найважливіше – створювати такі ситуації на уроці, щоб учні були постійно в пошуку і знаходили відповіді на різні питання. Адже саме уроки предмета «Я у світі» найкраще для цього підходять.

Інформаційно-комунікативні технології стають типовим явищем освітньої практики, а готовність до їх застосування - вимогою до усіх педагогів. Актуальність цього питання обумовлюється змістом сучасної реформи загальноосвітньої школи. Педагогічна технологія має стати інструментом, за допомогою якого вчителі могли б точно визначати шляхи реалізації своїх психолого-педагогічних та методичних знань, отримувати нові знання у справі навчання і виховання.

Мета статті: розкрити значення та необхідність впровадження в навчально – виховний процес інформаційно – комунікативних технологій, показати їх значення у формуванні елементарних суспільствознавчих уявлень у дітей молодшого шкільного віку.

Мозок дитини, налаштований на отримання знань у формі розважальних програм по телебаченню, набагато легше сприйме запропоновану на уроці інформацію за допомогою медіа-засобів. Вже давно доведено, що кожен учень по-різному засвоює нові знання. Раніше вчителям важко було знайти індивідуальний підхід до кожного учня. Тепер з використанням комп'ютерних мереж і онлайн-ових засобів, школи отримали можливість подавати нову інформацію таким чином,

щоб задовольнити індивідуальні запити кожного учня. Необхідно навчити кожну дитину за короткий проміжок часу освоювати, перетворювати і використовувати в практичній діяльності величезні масиви інформації. Дуже важливо організувати процес навчання так, щоб дитина активно, з цікавістю і захопленням працювала на уроці, бачила плоди своєї праці і могла їх оцінити.

Допомогти вчителю у вирішенні цього непростого завдання може поєднання традиційних методів навчання та сучасних інформаційно-комунікативних технологій, у тому числі і комп'ютерних. Адже використання комп'ютера на уроці дозволяє зробити процес навчання мобільним, строго диференційованим та індивідуальним.

Поєднуючи в собі можливості телевізора, відеомагнітофона, книги, калькулятора, будучи універсальною іграшкою, здатною імітувати інші іграшки і самі різні ігри, сучасний комп'ютер, разом з тим, є для дитини рівноправним партнером, здатним дуже тонко реагувати на його дії і запити, такого партнера їй часом не вистачає. З іншого боку, цей метод навчання є досить привабливим і для вчителів: допомагає їм краще оцінити здібності і знання дитини, зрозуміти її, спонукає шукати нові, нетрадиційні форми і методи навчання [2, с. 17].

Одним із головних завдань початкової школи є застосування ІКТ у процесі вивчення більшості навчальних предметів у рамках програми. Основним видом використання комп'ютерно-орієнтованих засобів навчання є їх органічна інтеграція в певні уроки. У цікавій, динамічній, ігровій формі учні молодших класів опановують комп'ютерні засоби, набувають первинних навичок користування пристроями введення-виведення, початковими вміннями й навичками управління комп'ютером та одночасно удосконалюють свої знання з певних навчальних предметів, розвивають пам'ять, просторову уяву, логічне мислення, творчі здібності.

Таким чином, з точки зору дидактики ІКТ дозволяють:

- забезпечити зворотній зв'язок в процесі навчання;
- зробити навчання більш інтенсивним, головне, ефективним за рахунок реалізації можливостей мультимедіа навчальних систем до дієвого і наочного подання навчального матеріалу;
- підвищити унаочненість навчального процесу;
- забезпечити пошук інформації із різноманітних джерел;
- індивідуалізувати навчання для максимальної кількості дітей з різними стилями навчання і різними можливостями сприйняття;
- моделювати досліджувані процеси або явища;
- організувати колективну й групову роботи;
- здійснювати контроль навчальних досягнень;
- створювати сприятливу атмосферу для спілкування

Використання комп'ютера на уроці - це форма роботи, яка викликає зацікавленість і учнів, і вчителя. Комп'ютер може використовуватися на всіх етапах: як при підготовці до уроку, так і в процесі навчання: при поясненні (введення) нового матеріалу, закріпленні, повторенні, контролі [6, с.25]. Уроки з використанням комп'ютера проводяться поряд зі звичайними заняттями, де можливо і доцільно використання комп'ютерів для вирішення приватних завдань уроку, щоб дитина глибше зрозуміла, відчула тему уроку, творчо проявила себе. Кожен комп'ютерний урок є, в принципі, інтегрованим - на ньому, крім завдань предметних вирішуються завдання курсу інформатики.

Використання інформаційно-комунікативних технологій у процесі вивчення «Я у світі» у школі дає змогу покращити зміст навчання, вдосконалити методи і форми навчання, активізувати та індивідуалізувати його. Але слід підкреслити, що ніяка, навіть найдосконаліша комп'ютерна навчальна програма не замінить вчителя. Тільки він повною мірою може керувати навчально-пізнавальною діяльністю учнів, залишаючись центральною фігурою навчально-виховного процесу. [1, с.32]

Одним із основних видів роботи на уроці є перегляд підготовлених вчителем презентацій. Презентація є інформаційним забезпеченням фронтальної роботи вчителя з класом і складається зі слайдів. При цьому вона дозволяє використовувати інформацію в будь-якій формі представлення: текст, таблиці, діаграми, слайди, відео- та аудіо фрагменти та інше. При цьому вчитель має змогу проявити свою творчість і компоувати матеріал на свій розсуд.

Досвід застосування електронних презентацій показав, що підвищується якість уроку. Комп'ютерні презентації - це найсучасніші технології подання інформації. Форми і місце використання презентації на уроці залежать від змісту уроку, від мети, яка ставиться на уроці. При вивченні нового матеріалу використання презентації дозволяє ілюструвати навчальний матеріал. Навчальна презентація може представляти собою конспект уроку. У цьому випадку вона складається з основних складових традиційного уроку: зазначається тема, мета, план роботи на уроці, ключові поняття, домашнє завдання. Один із способів оптимізації та урізноманітнення навчально-виховального процесу – це вивчення окремих тем з використанням комп'ютерної техніки та нової інформації, взятої з мережі Internet [5, с.28-29].

Комп'ютер сприяє не лише розвитку самостійності та творчих здібностей учнів, а й дозволяє змінити технологію навчання, надає уроку інтегрований характер. Усе це сприяє покращенню якості навчання.

Ще однією специфічною рисою вивчення цього предмету є те, що об'єктом пізнання тут є людина і людське суспільство. Емоційно забарвлені розповіді вчителя, колективне обговорення, спільні висновки, що мають комп'ютерний супровід, надовго запам'ятовуються і стимулюють інтерес учнів до предмету, що підвищує мотивацію до навчання і призводить до високої результативності роботи вчителя. Ефективність таких уроків полягає в високій активності дітей, їх працездатності протягом всього уроку. Це забезпечується постійною зміною видів навчальної діяльності. Працюючи з комп'ютером діти легко виконують велику кількість тренувальних вправ. Протягом уроку діти працюють самостійно, удосконалюючи навички усного рахунку, розв'язування задач, а в кінці уроку діти самі оцінюють результативність своєї роботи на уроці [4, с.8].

Уроки з використанням інформаційно-комунікаційних технологій не тільки розширюють і закріплюють отримані знання, а й значною мірою підвищують творчий і інтелектуальний потенціал учнів. Оскільки фантазія і бажання проявити себе у молодшого школяра великі, варто вчити його якомога частіше висловлювати власні думки, в тому числі і за допомогою інформаційно-комунікативних технологій. Використання комп'ютера на уроках в початковій школі дає можливість проявити себе кожному з учнів, при цьому форми роботи вибирає для себе сам учень.

Як бачимо, використання інформаційно-комунікативних технологій може підвищити рівень викладання традиційних навчальних предметів, оптимізувати

процеси розуміння і запам'ятовування навчального матеріалу, а головне, підняти на вищий рівень інтерес дітей до навчання.

Список використаної літератури

1. Гевал М. Д. Загальні принципи використання комп'ютера на уроках різних типів // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2000. - №3. – С. 34.
2. Беловика Я. Г. Сприйняття дитиною комп'ютера й комп'ютерних ігор// Питання психології,—2009,— №3.
3. Морзе Н. В. Основи інформаційно-комунікаційних технологій. – К.: Видавнича група ВНУ, 2008. – 352 с.
4. Ожогін В. Я. Технічні засоби в навчальному процесі. Інформаційні властивості і ергономічні особливості застосування.— К.: Вища школа, 2012.
5. Пахомов М. К., Зінзура В. Н, Пояркова Т. С. Використання комп'ютера в навчанні учнів початкових класів // Шкільна освіта. – 2008. - №4. – С. 28–29.
6. Пономаренко Л. В. Використання інформаційно-комунікативних технологій у практиці роботи початкової школи.- Х. : Вид. група «Основа», 2010
7. Сухарева Л.С. Сучасний урок у початковій школі .- Х. : Вид. група «Основа», 2005.

Кочин Богдана,
студентка 43 групи
навчально-наукового інституту педагогіки
Науковий керівник: Т.С. Гужанова

АКТИВІЗАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

В умовах швидкого розвитку науки і техніки, з появою інноваційних технологій та внаслідок зміни структури та змісту освіти особливої уваги потрібно надати питанню підготовки учнів до навчання в цих складних умовах, що постійно змінюються. Важливу роль в цьому відіграє пізнавальна діяльність учнів.

Важливим завданням сучасної школи є активізація пізнавальної діяльності, що безпосередньо пов'язане з розвитком в учнів загальноосвітньої школи пізнавальної активності. В сучасній школі, на жаль, дуже часто навчання зводиться до запам'ятовування навчального матеріалу та репродуктивного відтворення знань і прийомів дій, типових способів розв'язування завдань. Це знижує пізнавальну активність, потяг до навчання, позбавляє дитину радості відкриття. Перед педагогічною наукою і практикою стоїть завдання обґрунтування ефективних засобів навчання, які б забезпечували інтенсивний розвиток дітей на основі активізації пізнавальної діяльності учнів. Педагоги покликані розвивати в учнів потребу здобувати і застосовувати знання, творчо працювати.

Формування пізнавального інтересу є необхідною умовою успішного шкільного навчання. Якщо в дитини сформований стійкий пізнавальний інтерес, це означає, що вона готова до навчання в школі. Його можна вважати основою всієї навчально-виховної роботи в школі. Пізнавальний інтерес в учня потрібно пробуджувати, задля успішного навчання в школі, щоб з'явилась зацікавленість до навчально-пізнавальної діяльності. Розвиток пізнавальної діяльності є умовою розвитку пізнавальних здібностей, а також зміцнення вмінь та навичок засвоювати та розуміти навчальний матеріал, формування інтелектуальних вмінь.

Проблема формування інтересу до навчання, активізації пізнавальної діяльності постає у центрі уваги педагогів, психологів, методистів, учителів. Так, питання пізнавальної діяльності та пізнавального інтересу досліджували такі науковці, як Л. Аристова, Н. Бібік, В. Лозова, П. Підкасистий, та ін. Особливості пізнавальної діяльності висвітлено у працях Л. Виготського, Д. Ельконіна, С. Рубінштейна та ін. Питання активізації пізнавальної діяльності розглядали М. Богданович, О. Савченко, О. Скрипченко, Г. Вергелес, В. Давидов. Вони розглядають діяльність у руслі нестандартного вирішення завдань та аналізують прийоми їх вирішення.

Ідеї основоположників педагогіки Я. А. Коменського, Ж. Ж. Руссо, К. Д. Ушинського створили основу подальшого вивчення цієї проблеми. Разом з тим, наявність у педагогічній думці минулих століть різних підходів до розв'язання проблеми активізації пізнавальної діяльності свідчить про її складність і багатогранність. Усі вони надають важливого значення активізації пізнавальної діяльності й приходять до висновку, що наявність сформованих пізнавальних інтересів і пізнавальної активності дозволяє дитині успішно навчатися, сприяє всебічному розвитку дитячої особистості.

Таким чином, розвиток пізнавальної діяльності є одним із головних чинників ефективності навчально-виховного процесу.

Одним із способів вирішення проблеми активізації пізнавальної діяльності є застосування на уроках інтерактивних технологій. Але в більшості випадків вони включаються в навчальний процес фрагментарно, часто не маючи чіткої цілеспрямованості. Актуальність теми зумовлена тим, що необхідно розвивати пізнавальну діяльність учнів, адже дуже часто доводиться помічати те, що в учня немає сформованих потреб в знаннях та немає інтересу до навчання.

Метою статті є обґрунтування впливу інтерактивних технологій на активізацію пізнавальної діяльності молодших школярів.

Пізнавальна діяльність, на думку науковця Т. Шамової, - це діяльність, в якій проявляється ставлення учня до предмета і процесу діяльності, на перше місце серед усіх умов слід поставити формування в учнів позитивних мотивів учіння [5, 93].

У своїх працях В. Сухомлинський зазначав: «Залишайте що-небудь недомовлене, щоб дитині захотілося ще і ще раз повернутися до того, про що вона дізналась» [4, 221]. Розповідаючи учням матеріал, учитель може зупинитися і не завершити свою розповідь, залишаючи дитині змогу самій включитися у вирішення проблеми, у процес «здогадування», тобто, створюючи умови для пробудження пізнавальної діяльності та інтересу.

Інтерактивні методи передбачають співпрацю, ґрунтуються на принципі багатосторонньої взаємодії. Вчитель виступає лише в ролі більш досвідченого організатора спільної роботи. Всі учасники процесу при цьому взаємодіють один з одним, обмінюються інформацією, спільно вирішують проблеми, моделюють ситуації, оцінюють дії інших та свою власну поведінку. Інтерактивне навчання дає змогу проводити уроки-ігри, уроки-подорожі, уроки-конференції, що стимулює дітей до навчання. Урок з використанням інтерактивних методів зацікавлює дітей, розвиває та виховує прагнення до знань, до вивчення певного предмета.[3, 8]

Серед інтерактивних методів навчання вчителі початкових класів віддають перевагу методу побудови «асоціативного куща». Зупинімось детальніше на методі побудови «асоціативного куща». На початку роботи вчитель визначає

одним словом тему, над якою проводитиметься робота, а учні згадують, що виникає в пам'яті стосовно цього слова. Спочатку висловлюються найстійкіші асоціації, потім - другорядні. Учитель фіксує відповіді у вигляді своєрідного «куща», який поступово «розростається».

Цей метод універсальний, адже може використовуватися під час вивчення будь-якої навчальної дисципліни і на всіх етапах уроку.

Технологія «Мікрофон» надає можливість кожному сказати щось швидко, по черзі, відповідаючи на запитання або висловлюючи власну думку чи позицію.

«Мозковий штурм» є відмінним методом для використання досвіду учнів із метою розв'язання проблем та розробки ідей. Є, однак, дуже специфічні правила й основні принципи для «мозкового штурму», яких потрібно дотримуватись. «Мозковий штурм» найкраще спрацьовує в групах у кількості 5-7 осіб. Чітко визначте проблему або тему для «мозкового штурму». Працюйте в колі. Оберіть лідера, який веде обговорення і заохочує появу нових ідей. Він повинен заохочувати кількість, а не якість ідей. Щоб збільшити появу нових ідей, ви можете надати учням певний час на роздуми і після декількох хвилин розпочинати знову. Щоб удосконалити якість ідей, надайте дітям час для того, щоб вони написали свої ідеї спочатку індивідуально. Діліться ідеями циклічно, коли окремі учасники або групи розповідають про одну ідею по черзі та ідеї не повторюються. «Мозковий штурм» може бути проведений у двох групах - тоді кожна група поширює список, який складається зважаючи на списки інших.

Важливого значення потрібно надати груповій роботі. Робота в групах надає всім учасникам можливість діяти, практикувати навички співробітництва, міжособистісного спілкування (зокрема, відпрацювання прийомів активного слухання, прийняття спільного рішення, узгодження різних поглядів). Роботу в групах слід використовувати тоді, коли необхідно розв'язати проблему, з якою важко впоратись індивідуально та коли одним із очікуваних результатів є набуття навичок роботи в команді. Під час створення груп рекомендується об'єднувати в одній групі учасників із різними рівнями підготовки та досвіду з питання, що розглядається, оскільки в різномірних групах стимулюється творче мислення, інтенсивний обмін ідеями, проблема може бути розглянута з різних боків.

Отже, інтерактивні технології відіграють важливу роль у сучасній освіті. Їхня перевага полягає в тому, що учні засвоюють рівні пізнання (знання, розуміння, застосування, оцінювання), у класах збільшується кількість учнів, які свідомо засвоюють навчальний матеріал. Учні займають активну позицію у засвоєнні знань, зростає їхній інтерес у сприйманні знань. Значно підвищується особистісна роль учителя - він є лідером, організатором. Але необхідно зазначити, що проектування і проведенням уроків за інтерактивними технологіями потребують, перш за все, компетентності в цих технологіях учителя, його вміння переглянути і перебудувати свою роботу з учнями.

Список використаної літератури

1. Побірченко Н. Інтерактивне навчання в системі освітніх технологій / Н. Побірченко, Г. Коберник // Початкова школа. – 2004. – № 10. – С. 8 - 10.
2. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1973. – 288 с.
3. Шамова Т. И. Активизация учения школьников / Т. И. Шамова. – М. : Педагогика, 1982. – 209 с.

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ «Я У СВІТІ» ТА ТРУДНОЩІ У ЇХ ЗАСТОСУВАННІ

На сучасному етапі розвитку української школи одним із основних завдань є підвищення якості навчання молодших школярів, активніша і цілеспрямованіша підготовка їх до подальшого навчання та практичної діяльності. Уроки мають захоплювати учнів, будити в них інтерес та мотивацію, навчати самостійному мисленню та діям. Нова школа матиме справу з індивідуальністю, самобутністю особистості, оскільки індивідуальність є головним принципом етики і мусить виступити керівним методологічним положенням у вихованні й навчанні [1].

Цілеспрямований розвиток індивідуальності можливий лише тоді, коли теорія освіти не декларуватиме необхідність творчості педагога і творчості школяра, а систематично за допомогою доцільних методів втілюватиме її у навчально-виховному процесі. Визначальним для особистісно-зорієнтованого навчання має бути соціокультурний діалог у системі "педагог – дитина" на основі її розуміння, прийняття і визнання.

Навчальний предмет «Я у світі» спрямовано на соціалізацію особистості молодшого школяра, його патріотичне і громадянське виховання.

Найважливішим виховним спрямуванням змісту названого предмета є формування в учнів найбільш значущих для українського народу цінностей: патріотизму, соціальної справедливості, первинності духовного щодо матеріального, гуманізму, працелюбства, взаємоповаги; виховання в дитини свого власного «Я», віри у свої сили, талант, здібності; виховання творчої, соціально активної особистості, здатної бережливо ставитися до природи, світу, речей, самої себе, інших людей, розуміти значення життя як найвищої цінності. Найоптимальніше сприяють цьому інтерактивні методи навчання, що активно розробляються останнім часом. Завдяки закладеним в їх суть самостійній діяльності та груповій взаємодії вони можуть бути корисними та перспективними для вчителя та для учнів.

Теоретичною основою запровадження інтерактивних методів на уроках «Я у світі» мусять бути системний, особистісно-зорієнтований та діяльнісний підходи до побудови дидактичних процесів [4].

Під час інтерактивного навчання учень стає не об'єктом, а суб'єктом навчання, він відчуває себе активним учасником подій і власної освіти та розвитку. Це забезпечує внутрішню мотивацію навчання, що сприяє його ефективності [2]. Завдяки ефекту новизни та оригінальності інтерактивних методів при правильній їх організації зростає цікавість до процесу навчання.

В слабкоорганізованому класі колектив відразу пасивний, керівника доводиться призначати "згори", але обов'язково знайдеться "непокірний". Тобто не відбувається нормального процесу розподілу ролей, взаємодії, прийняття рішень та їх виконання. Учні не здатні, оскільки не вміють, а не вміють тому, що їх не навчили співпрацювати. А саме ці навички будуть корисними і постійно застосовуваними в дорослому житті. При правильному, спланованому і систематичному застосуванні інтерактивних методів цю проблему можна розв'язати [6].

Налаштувати дітей на сумлінну підготовку до інтерактивних занять на уроці «Я у світі» можна використавши спочатку прості форми ітерактивних методів навчання:

Метод «Мікрофон», який є різновидом загально-групового обговорення, що надає можливість кожному сказати, по черзі, відповідаючи на запитання або висловлюючи свою думку.

Метод «Незакінчене речення». Проводиться за структурою методу «Мікрофон», але учень повинен закінчити одне і те саме речення своєю думкою.

Метод «Асоціативний кущ». На початку роботи вчитель визначає одним словом тему, над якою буде проводитись робота, а учні згадують все, що виникає в пам'яті стосовно цього слова. Спочатку висловлюються найстійкіші асоціації, потім – другорядні. Відповідні фіксуються у вигляді своєрідного «куща», який поступово «розростається».

«Метод «Прес». На етапах актуалізації опорних знань, усвідомлення нового матеріалу підводимо учнів до самостійного виведення правил, формування висновків, що дає можливість учням висловити свою думку з даної проблеми стисло, за конкретною схемою.

«Коло ідей», робота в групах

Вивчаючи тему «Екологічна ситуація в Україні», застосувавши метод «Коло ідей» та висунувши дискусійне питання: «Що потрібно зробити, щоб запобігти забрудненню водойм?» можна запропонувати обговорити його в групах, але:

1 групі – з позиції лісника;

2 групі – з позиції директора цукрокомбінату, іншого керівника підприємства;

3 групі – з позиції директора міськводоканалу;

4 групі – з позиції учня, громадянина.

Після того, як учні вичерпали час на обговорення, кожна група доповідає всьому класу лише той аспект, який обговорювали. Під час обговорення складають список запропонованих ідей та записують його на дошці. Це дає змогу уникнути ситуації, коли група, що виступала першою, подавала всю інформацію з проблеми.

Таким чином, кожен учень залучений до обговорення проблеми, що сприяло розвитку мислення, мовлення, вміння доводити власну думку.

Метод застосовується, коли всі групи мають виконувати одне й те саме завдання, що складається з декількох питань, які групи представляються по черзі.

«Дискусійний клуб» - учні розміщуються малими групами (4-5 осіб) навколо декількох столів. Між столами є вільний простір для пересування.

За такої форми педагог може організувати спільну діяльність учнів, які сидять за одним столом. Є можливість використовувати дошку для ведення записів і презентації результатів роботи в групах. Учні можуть вести записи під час уроку. Учитель виділяється позицією та може контролювати хід уроку й поведінку учнів.

Слабкими сторонами цієї форми є те, що вчителю інколи важко розподіляти увагу учнів, тому контроль за роботою кожної групи ускладнений. Необхідна попередня робота з підготовки учнів до роботи в малих групах, зокрема бажано перед початком роботи за такої форми встановити колективні норми поведінки під час спільної діяльності.

Досвід показує, що такі заняття проходять, продуктивно, знімають закомплексованість в учнів з різним рівнем навчальних досягнень. Отже настає

розвиток творчих здібностей учнів, пізнавальних інтересів, значно зростає ефективність уроків.

О. Саган [5] виокремлює такі труднощі та проблеми у застосуванні інтерактивних методів навчання:

1. Головна проблема: учень часто не має власної думки, а якщо і має, боїться її висловлювати її відкрито, на весь клас. Самі учні пояснюють це так: "В нас рідко запитують власну думку", "Чи цінна моя думка?", "А раптом вона не співпадає з думкою вчителя чи колективу?", "Вона суперечить думці учня, що має в класі авторитет з цього предмету" тощо.

2. Часто школярі не вміють слухати інших, об'єктивно оцінювати їх думку, рішення.

3. Учень не готовий в процесі обговорення змінювати свою думку, йти на компроміс.

4. Учням важко бути мобільними, змінювати обстановку, методи роботи.

5. Труднощі в малих групах: лідери намагаються "тягнути" групу, а слабші учні відразу стають пасивними.

6. Часто трапляється висловлення відверто антисупільних думок з метою завоювання "авторитету", привертання уваги. При обговоренні замість аргументувати свою думку, учень починає демагогію: "Ви ж самі сказали, цінною є кожна думка, а я так думаю і Ви мене не переконаєте!"

Проте за умови вмілого впровадження інтерактивні методи навчання дозволяють залучити до роботи всіх учнів класу, сприяють виробленню соціально важливих навиків роботи в колективі, взаємодії, дискусії, обговорення. При застосуванні інтерактивного навчання поглиблюється мотивація [3]. Як показали результати педагогів-практиків, після запровадження цих методів можна констатувати наступні зрушення:

1. учні набули культури дискусії;
 2. виробилося вміння приймати спільні рішення;
 3. поліпшились вміння спілкуватися, доповідати;
 4. якісно змінився рівень сприйняття учнями – він набув особистісного сенсу, замість "вивчити", "запам'ятати" стало "обдумати", "застосувати";
- якісно змінився рівень володіння головними мисленнєвими операціями – аналізом, синтезом, узагальненням, абстрагуванням.

Інтерактивні методи навчання є частиною особистісно-зорієнтованого навчання, оскільки сприяють соціалізації особистості, усвідомлення себе як частини колективу, своєї ролі і потенціалу. Загалом інтерактивне навчання дає змогу наблизити викладання до нового, особистісно-зорієнтованого рівня.

У процесі досліджень було з'ясовано, що використання інтерактивних методів навчання в початковій школі відповідає особистісно-орієнтованому навчанню, має значний вплив на особистість молодшого школяра, допомагає формуванню активності, самостійності, творчості, здатності адаптуватися до змін в оточуючому середовищі.

Список використаної літератури

1. Гін А. Прийоми педагогічної техніки. – Луганськ, 2004. – 84 с.
2. Гузєєв В. В. Образовательная технология: от приема до философии. – М.: Сентябрь, 1996.
3. Нісімчук А. С., Падалка О. С., Шпак О. Т. Сучасні педагогічні технології. К, 2000. – 368 с.

4. Подласый И. П. Педагогика. – М.:ВЛАДОС, 1999. – Кн. 1.: 576 с.
5. Саган О. Інтерактивні методи навчання як засіб формування навчальних умінь молодших школярів // Початкова школа. – 2002. - №3.
6. Хуторской А. В. Современная дидактика: Учебник для вузов. – СПб: Питер, 2001. – 544 с. г

Мельник Тетяна,
студентка 51 групи
навчально – наукового інституту педагогіки

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Змінюється час, змінюються діти і водночас навчальне середовище. Діти сьогодення ростуть і розвиваються у час широкого використання комп'ютерних технологій. Як і чим зацікавити учнів молодшого шкільного віку, щоб предмет був для них цікавим, потрібним, таким, коли на урок хочеться йти, а з уроку – ні. Напевно, найважливіше – створювати такі ситуації на уроці, щоб учні були постійно в пошуку і знаходили відповіді на різні питання. Модернізація освіти спонукає до пошуку нових освітніх і виховних технологій, до впровадження нетрадиційних форм і методів навчання та виховання. Ці технології та методи навчання спрямовують учнів на краще розуміння навчального матеріалу, а також бажання учнів поліпшити свої досягнення. Найкраще для цього підходять уроки предмету «Я у світі». Для того, щоб навчання було успішним на перший план виходить особистісно-орієнтована взаємодія вчителя і учня. Творчий небайдужий вчитель постійно знаходиться у пошуку нових засобів, форм і методів навчання і виховання. За вимогами часу з'являються нові, інноваційні підходи до організації процесу навчання.

Метою статті є здійснення історичного аналізу проблеми інноваційних технологій навчання.

Дослідники проблем педагогічної інноватики (О. Арламов, М. Бургін, В. Журавльов, Н. Юсуфбекова, А. Ніколс та ін.) намагаються співвіднести поняття нового у педагогіці з такими характеристиками, як корисне, прогресивне, позитивне, сучасне, передове. Зокрема, В. Загвязинський вважає, що нове у педагогіці - це не лише ідеї, підходи, методи, технології, які у таких поєднаннях ще не висувались або ще не використовувались, а й той комплекс елементів чи окремі елементи педагогічного процесу, які несуть у собі прогресивне начало, що дає змогу в ході зміни умов і ситуацій ефективно розв'язувати завдання виховання та освіти.

До найбільш поширених технологій, які використовуються на уроках «Я у світі», відносяться інноваційні технології: інтерактивного навчання (О. Пошетун, Л. Пироженко); навчання на основі збільшення навчального матеріалу (П. Ерднієв, Б.П. Ерднієв); розвивального навчання (Д.Б. Ельконін, В.В. Давидов); проектні технології навчання (К.Баханов, В.Гузєєв, І.Єрмаков, О.Пехота); особистісно орієнтованого навчання (І.Якиманська, О.Савченко, С.Подмазін); модульного навчання (А.В.Фурман) та ін.

Інноваційний підхід до навчання або виховання означає введення і використання педагогічних інновацій. Педагогічні інновації - це: а) цілеспрямовані зміни, що вносять в освітнє середовище нововведення, що

поліпшують характеристики окремих частин, компонентів і самої освітньої системи в цілому;б) процес освоєння нововведення (нові засоби, методи, технології, програми, і т.д.); в) пошук нових методик і програм, їх впровадження в освітній процес і творче переосмислення [2, с. 24].

Ідея впровадження інноваційних технологій в навчання передбачає досягнення мети високоякісної освіти, спроможної забезпечити кожній людині умови для самостійного досягнення тієї чи іншої цілі, творчого самоствердження у різних соціальних сферах. Для практичного втілення цієї ідеї доцільно використовувати наступні основні інноваційні технології: проблемне навчання;технологію розвитку «критичного мислення»;інформаційно-комунікаційні технології;проектні та дослідницькі методи в навчанні;технологію інтенсифікації навчання на основі схемних і знакових моделей навчального матеріалу (В. Ф. Шаталов). Також елементи інших інноваційних технологій: технологію використання в навчанні ігрових методів: рольових, ділових і інших видів навчальних ігор;навчання у співпраці (командна і групова робота);інтерактивні методи: метод «Займи позицію» використовують на уроках курсу «Я у світі»під час обговорення певних ситуацій. Цей метод застосовується на початку уроку з метою висловлення і доведення учнями своєї думки щодо даного питання. Вчитель навчає учнів виділяти найбільш переконливі аргументи своєї та протилежної сторони. Завдяки цьому методу учні вчаться на практиці відстоювати свою позицію; вчаться вислуховувати думки інших; отримувати додаткові знання з теми. Мозковий штурм спонукає учнів до вільного висловлення своєї думки, розвиває вміння швидко аналізувати ситуацію. На мою думку, це ефективний метод колективного обговорення, пошук рішень, який спонукає учнів виявляти свою уяву та творчість. Досвід передбачає вільне висловлення думок усіх учасників і допомагає знаходити багато ідей та рішень.

Впровадження та використання інноваційних технологій на уроках «Я у світі» дає можливість встановити в своїй роботі різні форми взаємодії «учитель-учень», що дає можливість вчителю спрогнозувати позитивне ставлення учнів до уроку.

Групові (колективні) технології застосовувалися ще в середні віки. Ідеї взаємного навчання закладено ще бел-ланкастерській системі. Сучасна технологія розроблена і апробована О. Рівиним (КСН), В. Дяченко (ГСН). Такі форми навчання дають змогу диференціювати та індивідуалізувати процес навчання. Формують внутрішню мотивацію до активного сприйняття, засвоєння та передачі інформації. Сприяють формуванню комунікативних якостей учнів, активізують розумову діяльність. Робота в групах (колективна) дає найбільший ефект у засвоєнні знань.

Технології індивідуалізації процесу навчання. (А. Границька, В. Шадріков) - організація навчально-виховного процесу, при якій вибір педагогічних засобів та темпу навчання враховує індивідуальні особливості учнів, рівень розвитку їх здібностей та сформованого досвіду. Його основне призначення полягає в тому, щоб забезпечити максимальну продуктивну роботу всіх учнів в існуючій системі організації навчання. Індивідуальне навчання - форма, модель організації навчального процесу при якому: 1) вчитель взаємодіє лише з одним учнем; 2) один учень взаємодіє лише із засобами навчання (книги, комп'ютер тощо). Головною перевагою індивідуального навчання є те, що воно дозволяє повністю адаптувати зміст, методи та темпи навчальної діяльності дитини до його особливостей, слідувати за кожною дією та операцією при вирішенні конкретних

завдань, за його рухом від незнання до знання, вносити вчасно необхідні корективи в діяльність як учня, так і вчителя. В сучасній педагогічній практиці та теорії найбільш суттєвими прикладами технологій індивідуалізації навчання є: проектний метод; технологія продуктивного навчання; технологія індивідуального навчання І. Унт; адаптивна система навчання А. Границької; навчання на основі індивідуально-орієнтованого навчального плану В. Шадрікова.

В Україні розроблена та пропагується технологія інтерактивного навчання О. Пометун. Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів; учитель і учень є рівноправними суб'єктами навчання. Інтерактивне навчання сприяє формуванню навичок а вмінь як предметних, так і загальнонавчальних; виробленню життєвих цінностей; створенню атмосфери співробітництва, взаємодії; розвитку комунікативних якостей. Технологія передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблем.

Інтерактивне навчання - це навчання діалогу, під час якого відбувається взаємодія учасників педагогічного процесу з метою взаєморозуміння, спільного розв'язання навчальних завдань, розвитку особистісних якостей учнів.

Мережеві технології призначені для телекомунікаційного спілкування учнів з викладачами, колегами, працівниками бібліотек, лабораторій, установ освіти тощо. Телекомунікаційний доступ до баз даних здійснюється через всесвітню мережу Інтернет. Формами мережевої комунікації є: електронна пошта - призначається для обміну інформацією між суб'єктами зв'язку, здійснення консультування, організації дистанційного навчання; телеконференція - дозволяє викладачеві та учням, що знаходяться на значній відстані одне від одного, організувати спільне навчання, обговорювати навчальні проблеми, брати участь у ділових іграх, практикумах тощо в умовах так званого віртуального класу.

Отже, інноваційна діяльність є специфічною і досить складною, потребує особливих знань, навичок, здібностей. Впровадження інновацій неможливе без педагога-дослідника, який володіє системним мисленням, розвиненою здатністю до творчості, сформованою й усвідомленою готовністю до інновацій. Викладання матеріалу на основі інноваційних технологій сприяє розв'язанню таких актуальних проблем у навчанні, як: активізація аналітичного мислення учнів; розвиток дослідницьких навичок; розширення світогляду учнів; використання інформаційних технологій під час розв'язування найскладніших життєвих завдань.

Список використаної літератури:

1. Безлюдна Н. Про методику розвивального навчання // Початкова школа. — 1998. — № 9. — С. 21—22.
2. Кондратюк С. М. Технологія організації сучасного уроку в початковій школі / С. М. Кондратюк, Л. І. Рубан // Серія: Педагогіка і психологія : зб. статей. — Ялта : РВВ КГУ, 2013. — Вип. 41. — Ч. 2. — С. 260 - 265.
3. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою 1-4 класи / К. : «Освіта», 2012. — 324 с.
4. Пехота О.М. Освітні технології: Навчально-методичний посібник / О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін.; ред. О.М. Пехота. — К.: Вид. А.С.К., 2002. — 252 с.
5. Підласий І. Педагогічні інновації / І. Підласий // Рідна школа. - № 12. — 256 с.

ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ НА УРОКАХ «Я У СВІТІ»

Одним із видів інноваційних технологій є ігрові технології. Їх використання на уроках «Я у світі» у початковій школі відповідає природним потребам дитини, адже за своєю природою гра — це найвластивіша форма життєдіяльності дітей. У дитячому віці саме в грі відбувається вільний розвиток особистості. У грі за власними правилами діти відчують себе дійсно вільними і усвідомлюють власне життя як свій вибір. Можна говорити і про те, що гра є специфічною формою прояву активності та саморозвитку дитини. Гра в навчанні — це спосіб зробити серйозну роботу цікавою. Мета статті розкрити особливості використання гри на уроках «Я у світі».

Інтерес до гри як першої діяльності дитини виявили ще в 30-ті роки ХХ ст. відомі вітчизняні психологи Л. Виготський і Д. Ельконін. Проблеми використання ігор на уроках української мови, їх педагогічне значення досить досконало були розглянуті плеядою вчених: А. Арсірієм, В. Бадером, О. Біляєвим, Л. Варзацькою, І. Діваковою, Т. Донченком, Р. Жуковською, Л. Ільницькою, С. Караман, М. Пентиліою, Т. Чумак, П. Щербанем та ін. За спостереженнями І. Сікорського складність і різноманітність ігор, цікавість, яку виявляють до них діти, зростають і збільшуються в міру розумового розвитку дитини. Паралельно з цим в організації ігор дедалі більше виявляються фантазія і творчість особистості. Взагалі можна сказати, що ігри задовольняють невідганну розумову потребу, яка спонукає дитину до діяльності. За словами Н. Крупської, ігри для дітей «мають виняткове значення: гра для них — навчання, гра для них — праця, гра для них —серйозна форма виховання». Гра — самостійна діяльність, у якій діти вперше починають спілкуватися з однолітками: їх з'єднують спільна мета, спільні зусилля для її досягнення, спільні інтереси та переживання.

Навчальний курс «Я і Україна» дозволяє застосовувати дидактичні ігри, спрямовані на всебічний розвиток особистості учня та корекцію його пізнавальної сфери (поліпшення сприймання, пам'яті, уявлення, мислення, мовлення, уваги), емоційно-вольової та особистісної сфер. Засвоєння навчального матеріалу вимагає багаторазового повторення, застосування варіативних вправ. Використання дидактичних ігор реалізує навчальну мету значно швидше та надійніше, ніж інші педагогічні засоби. Отже, навчальна діяльність визріває в надрах ігрової і лише поступово стає провідною.

Для молодших школярів у змісті навчального курсу «Я і Україна» доцільно вводити дидактичні ігри: 1) для розвитку та корекції пізнавальної діяльності (порівняння, відновлення та доповнення цілого, вилучення зайвого, узагальнення); 2) для розвитку мовлення; 3) для розвитку емоційно-вольової сфери (ігри-інсценізації, ігри з елементами сюжету). Протягом уроку доцільно створювати кілька ігрових ситуацій чи організовувати урок у вигляді сюжетно-рольової гри. Доцільно застосовувати такі дидактичні ігри, організація яких не потребує від учителя багато часу на приготування відповідного обладнання, а від учнів - запам'ятовування складних правил. Перевагу слід надавати тим іграм, які передбачають участь більшості дітей класу, швидку відповідь, довільну увагу. Під час проведення гри необхідно створювати відповідний емоційний настрій у класі.

Переможців важливо відзначати. Використання віршів, прислів'їв, загадок під час проведення гри сприяє засвоєнню навчального матеріалу. При цьому дидактичні ігри мають відповідати таким вимогам: 1) відповідати меті й темі уроку; 2) забезпечувати поглиблення, розширення та закріплення знань учнів; 3) коригувати та розвивати розумові, вольові, моральні можливості розумово відсталих молодших школярів; 4) відповідати віковим особливостям дітей, бути доступними, забезпечувати поступове ускладнення операцій аналізу, синтезу, абстрагування, узагальнення тощо. Величезні розвивальні можливості набувають ігри під час екскурсій на природу. Розкрити перед дітьми розмаїття та красу довкілля, привернути увагу до малопомітних, але істотних ознак рослинного і тваринного світу значно легше, якщо спонукати учнів до активного емоційного сприймання. Ігри з природничим матеріалом сприяють розвиткові сприйняття певного аналізатора (дотик, смак, запах), мислення та уваги (виділення істотних ознак, їх порівняння та узагальнення); опису предметів та знаходити їх за описом; знаходити ціле за частиною та частину за цілим; групувати предмети за способом їх застосування; визначати послідовність стадій розвитку рослин і тварин.

Класифікація С.Новосолової, маючи у своїй основі організаційно-функціональне джерело ігор, розрізняє:

1) самостійні ігри (виникають з ініціативи дітей): ігри-експериментування; сюжетні ігри (сюжетно-відображувальні, сюжетно-рольові, режисерські, театралізовані);

2) ігри, що виникають з ініціативи дорослого, який використовує їх з освітньою та виховною метою: навчальні ігри (дидактичні, сюжетно-дидактичні, рухливі); розважальні ігри (ігри-забави, ігри-розваги, інтелектуальні, святково-карнавальні, театральні-постановні);

3) ігри, що мають своїм джерелом історичні традиції етносу (народні).

Наведемо приклади ігор, які успішно використовуються на уроках «Я у світі»:

Гра «Так чи ні» (Розділ Людина 3 клас)

Мета: спонукати школярів замислитися про своє ставлення до здоров'я і фізичного розвитку, необхідність піклуватися про нього.

Завдання. Пригадайте, які умови необхідні для здорового розвитку дитини. Відповідайте «так» чи «ні».

Щоб бути здоровим, потрібно:

- повноцінно харчуватися;
- перебувати на свіжому повітрі;
- допізна дивитися телевизор;
- розвивати м'язи;
- читати лежачи;
- перебувати в гарному настрої;
- вчасно лягати спати;
- займатися спортом.

Сюжетно-рольова гра «Салон краси»

Мета: сприяти усвідомленню дітьми важливості догляду за своєю зовнішністю.

Опис гри. Діти об'єднуються у групи. Кожна група – окремий кабінет у Салоні краси: косметичний, перукарня, стоматологічний, фітокабінет, тренажерний зал, майстерня з пошиву одягу, майстерня з ремонту взуття.

Кожній групі потрібно обговорити та скласти перелік послуг свого кабінету; підготувати рекламу.

Демонстрація реклам.

Обговорення: Чия реклама була найбільш переконливою? Чому потрібно відвідувати Салон краси?

Висновок: Людина повинна доглядати за своєю зовнішністю. Щоб виглядати привабливо, потрібно піклуватися про своє здоров'я та зовнішній вигляд.

Гра «Мої якості»

Мета: сприяти формуванню інтересу до власної особистості; бажання удосконалюватися.

Опис гри. У кожного картка з ім'ям, записаним у стовпчик. Треба вибрати рису характеру зі словничка і записати. *Наприклад:*

Н – надійна; А – акуратна; С – старанна; Т – терпляча; Я – яскрава.

Словник. Охайна, лагідна, активна, добра, інтелігентна, ніжна, розумна, ввічлива, чесна, працелюбна, наполеглива, впевнена, сильна, спритна, стримана тощо.

Отже, значення гри неможливо вичерпати й оцінити розважально-реактивними можливостями. У тому і є її феномен, що, будучи розвагою, відпочинком, вона здатна перерости в навчання, у творчість, у терапію, у модель типу людських відносин і проявів у праці.

Список використаної літератури:

1. Байбара М.К. Методика викладання природознавства у початкових класах. -К.: Освіта, 1998. - 426 с.
2. Варзацька Л.О. Гра як засіб пізнання // Початкова школа. - 1988. - №12. - С.34-35.
3. Дідух М.В. Ігрові прийоми навчання читати // Початкова школа. - 1991.-№1.- С.10-13.
4. Паламарчук В.Ф. Як виростити інтелектуала. -Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2000. - 152 с.
5. Школьная И.А. Педагогические условия активизации игровой деятельности детей. - К., 2002. - 246 с.

Тимченко Марина,

студентка 51 групи

навчально наукового інституту педагогіки

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ НА УРОКАХ «Я У СВІТІ» ЗАСОБАМИ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Інтенсивний розвиток техносфери людської цивілізації зумовлює значний інтелектуальний розвиток суспільства. За таких умов процес соціальної стратифікації висуває нові вимоги до людської праці та до людини як до ключового чинника розвитку людства, коли домінуючим типом праці стає не структурно інтегрована, а індивідуальна, переважно інтелектуальна, озброєна науковими знаннями творча праця. Відтак, соціальне замовлення на людей, які характеризуються нестандартним критичним мисленням зростає з кожним роком, і завдяки цьому феномен "обдарованої", "творчої" людини значно актуалізується. Рівень освіти на уроках «Я у світі» значною мірою залежить від

результативності запровадження технологій навчання, що ґрунтуються на нових методологічних засадах, сучасних дидактичних принципах та психолого-педагогічних теоріях, які розвивають діяльнісний підхід до навчання.

Так як навчальний предмет «Я у світі» спрямовується на соціалізацію особистості молодшого школяра, його патріотичне і громадянське виховання, тому у процесі вивчення даного курсу в учнів формуються уявлення та поняття про цілісність світу; природне і соціальне оточення як середовище життєдіяльності людини, її належність до природи і суспільства; засвоюються уявлення і поняття, що відображають основні властивості й закономірності реального світу, розширюють і впорядковують соціальний та пізнавальний досвід, розвиваються творчі здібності.

Проблемою розвитку творчих здібностей займалися такі видатні педагоги та психологи як Дж. Гілфорд, В. Сієрвальд, К. Перлет, Б.Ф. Скіннер, К. Тейлор, П. Торранс та вітчизняні О.Є. Антонова, Н.С. Лейтес, О.М. Матюшкін, В.О. Моляко, Б.Д. Шадріков та ін. В історії питання про *здібності* висловлювалася думка про те, що творчі здібності виявляються лише в науці, літературі та мистецтві. Це сприяло відриву практичної діяльності людини від розумової праці [2]. Заперечуючи таку позицію, Л.С. Виготський підкреслює, що елементи творчості проявляються при вирішенні повсякденних життєвих задач, зокрема тих, що притаманні шкільному навчальному процесу. Така ідея поширена і в працях К.К. Платонова, А.В. Петровського, В.И. Глухова, В.Д. Богоявленської та ін.

Модернізація освіти спонукає до пошуку нових освітніх і виховних технологій, до впровадження нетрадиційних форм і методів навчання та виховання. Саме тому **метою** статті є висвітлення актуальності впровадження інтерактивних технологій із застосуванням диференційованого навчання на уроках «Я у світі», що сприяє розв'язанню таких актуальних проблем у навчанні, як:

- активізація аналітичного мислення учнів;
- розвиток дослідницьких навичок;
- розширення світогляду учнів;
- використання інформаційних технологій під час розв'язування найскладніших життєвих завдань.

На думку вченого математика, фізика та філософа Анрі Пуанкаре, творчий процес починався з постановки задачі, далі проходив процес несвідомої роботи, раптового знаходження ключа для розв'язання і, нарешті, заключна обробка результатів. Отже ми можемо говорити про творчий процес як окрему складову діяльності особистості при вирішенні будь якої задачі. А так як предмет «Я у світі» вчить дитину спілкуватися з іншими людьми, дискутувати, приймати виважені рішення, критично мислити, вирішувати складні проблеми шляхом аналізу обставин то саме на цих уроках необхідно застосовувати інтерактивні технології навчання для створення ситуації постійної пізнавальної активності. Тому актуальним на сьогодні є використання на уроках « Я у світі» технологій для формування творчої особистості, ґрунтуючись на основні положення різних форм та методів роботи, на теоретичні розробки вчених-педагогів В.І.Андрєєва, Ю.К.Богоявленської, Р.М.Грабовської, Н.В.Кузьміної, Я.О.Пonomарьова, Н.Ф.Тализіної та ін

Для покращення та удосконалення процесу освіти на уроках « Я у світі» та розвитку творчих здібностей всього класу є потреба наголосити на

диференційованому навчанні, як провідного засобу навчання учнів з різними нахилами, рівнем сприймання інформації, аналізуванню, розумінню та відтворенню. У зв'язку з цим пропонується застосовувати для різних категорій та груп дітей окремі засоби та методи для досягнення максимального результату.

Аналіз наукових джерел дозволяє дійти висновку, що диференціація – це метод пристосування змісту і процесу навчання до індивідуальних можливостей кожного учня. Науковці розрізняють диференціацію за ступенями складності, ступенем самостійності, відкрити диференціацію, приховану диференціацію.

Диференціація має переслідувати головну мету: надати можливість усім учням позбутись почуття меншовартості й водночас відчувати радість праці. Реалізація диференційованого навчання на уроках «Я у світі» полягає в тому, що вчитель не тільки використовує різні методи і форми роботи з учнями на уроці, але і систематично навчає їх способам використання тих чи інших видів навчально – пізнавальної діяльності.

При аналізі наукової літератури також було відмічено, що при таких методах навчання в дітей розвивається абстрактно-логічне мислення. Тобто це дозволяє дійти висновку, що діти з рівневою диференціацією поставлені в певні умови, самостійно вирішують складні для себе завдання і тим самим розвиваючи ліву півкулю головного мозку, яка відповідає за логічне мислення, а праву півкулю, що відповідає за наочно-образне мислення. Таким чином ми можемо припустити що в учнів на уроках «Я у світі» при диференційованому навчанні розвивається:

по-перше – самостійність, так як завдання підбираються індивідуально під кожного учня, таким чином учень самостійно виконує свою роботу, розвиваючи при цьому свої аналізаторські та творчі здібності; *по-друге* – критичність мислення – учень навчається відбору потрібної та другорядної інформації, яка потрібна для вирішення завдання; *по-третьє* – творчість, намагаючись виконати роботу, учень застосовує вже знайомі йому знання з пройденого матеріалу, з життя і у процесі синтезу знаходить вірне рішення;

по-четверте – встановленню причинно-наслідкових зв'язків, що дає можливість у подальшому правильно будувати алгоритм дій як при вирішенні завдань так і у житті; *по-п'яте* – аналізування та прогнозування наперед результату своїх дій та можливе корегування помилок.

З вище зазначеного ми бачимо, що на уроках «Я у світі» важливо диференціювати учнів за групами та рівнем успішності, щоб у подальшому кожен учень міг розвиватися зі свого певного рівня до вищого за допомогою різних прийомів. У процесі навчання вищезазначеної дисципліни в учнів формується уявлення та поняття про цілісність світу; природне і соціальне оточення як середовище життєдіяльності людини, її належність до природи і суспільства [3, с. 205]. Саме тому, крім диференційованого підходу, необхідно застосовувати й інтерактивні моделі та технології, що постійно змінюються та оновлюються.

Інтерактивні технології навчання на уроках «Я у світі» є дидактичним засобом, маючи при цьому завдання допомогти кожному учневі вдосконалювати свої індивідуальні здібності з урахуванням того досвіду пізнання, якого він уже набув. Вчитель має побачити, розкрити і розвинути індивідуальні пізнавальні можливості кожного учня, визначити педагогічні умови, необхідні для їх реалізації.

По-перше – в учнів виникає бажання до творчої, результативної роботи; *по-друге* – учні стають активними, розкутими, намагаються досягти успіху, при

цьому не порушують поведінку у класі. Вчитель сьогодення досягне успіху лише тоді на своїх уроках, коли зрозуміє, що дітям подобається все нове і цікаве.

Ідея втілення інноваційних технологій в навчання на уроках «Я світі» передбачає досягнення мети високоякісної освіти, спроможної забезпечити кожній дитині умови для самостійного досягнення тієї чи іншої цілі, творчого самоутвердження у різних типах завдань.

Для практичного втілення цієї ідеї необхідно використовувати наступні основні інноваційні технології:

- проблемне навчання;
- технологію розвитку "критичного мислення";
- інформаційно-комунікаційні технології; - проектні та дослідницькі методи в навчанні;
- технологію інтенсифікації навчання на основі схемних і знакових моделей навчального матеріалу (В. Ф. Шаталов) .

Впровадження та використання інноваційних технологій дає можливість встановити в своїй роботі різні форми взаємодії «учитель-учень», що дає можливість вчителю спрогнозувати позитивне ставлення учнів до уроку. Також використання таких видів інтерактивних вправ на уроках дає можливість доповнити предмет «Я у світі» різноманітною інформацією, а різні види діяльності заохочують дітей до роботи. Кожен учень зацікавлений у правильності своєї думки. Основна функція цих методів – навчити кожну дитину активно та вільно мислити на уроці, набувати індивідуального досвіду толерантної співпраці.

Саме тому можна зробити висновок, що використання інноваційних технологій у процесі курсу «Я у світі» дає змогу покращити зміст навчання, вдосконалити методи і форми навчання, активізувати та індивідуалізувати його. Маючи сформовані пізнавальні інтереси, дитина успішно навчатиметься, в неї з'явиться зацікавленість до навчальної діяльності.

У школі учень поглиблює і розширює свої пізнавальні інтереси, викликаючи бажання змістового і досконалого вивчення певних навчальних понять, коли матеріал виходить за межі навчального. Використання інтерактивних вправ на уроках «Я у світі» дає можливість доповнити уроки різноманітною інформацією, а різні види діяльності заохочують дітей до роботи. Кожен учень зацікавлений у правильності своєї думки. Основна функція цих методів – навчити кожну дитину творчо, активно та вільно мислити на уроці, набувати індивідуального досвіду толерантної співпраці. Отже ми можемо говорити про доцільність введення інтерактивних технологій та засобів диференціації для ефективного навчання та виховання учнів на уроках «Я у світі» для досягнення триєдиної мети.

Список використаної літератури

1. Кондратюк С. М. Технологія організації сучасного уроку в початковій школі/ С. М. Кондратюк, Л. І. Рубан // Серія: Педагогіка і психологія : зб. статей. – Ялта : РВВ КГУ, 2013. – Вип. 41. – Ч. 2. – С. 260–265.
2. Костюк Г. С. здібності та їх розвиток у дітей / Г. С. Костюк – К. – 80 с.
3. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою. 1-4 класи. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2011. – 205с.
4. Нікітін Б.П. Виникнення і розвиток творчих здібностей / Б.П. Нікітін // Радянська школа – 1994. - №4.- С.20-22.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ «Я У СВІТІ»

Міняється час, змінюються діти і водночас навчальне середовище. Сучасних дітей зараз називають «кліковими», тому що вони ростуть і розвиваються у час широкого використання комп'ютерних технологій.

Як і чим зацікавити учнів молодшого шкільного віку, щоб предмет був для них цікавим, потрібним, таким, коли на урок хочеться йти, а з уроку – ні. Напевно, найважливіше – створювати такі ситуації на уроці, щоб учні були постійно в пошуку і знаходили відповіді на різні питання. Найкраще для цього підходять уроки предмету «Я у світі».

Мета статті: визначити та обґрунтувати умови використання інтерактивних методів навчання на уроках «Я у світі».

Навчальний предмет «Я у світі» реалізує галузь «Суспільствознавство» Державного стандарту початкової загальної освіти і спрямовується на соціалізацію особистості молодшого школяра, його патріотичне і громадянське виховання. Зміст навчальної програми курсу «Я у світі» спрямований на застосування практичних методів навчання; використання набутих дитиною знань про способи громадянської активності у знайомих, змінених, нових педагогічних ситуаціях.

Цей курс за навчальним планом реалізується в 3-4 класах і охоплює такі теми: «Людина»; «Людина серед людей»; «Людина в суспільстві»; «Людина у світі», що сприяє поетапному усвідомленню учнями єдності компонентів «Я – сім'я – школа – рідний край – Україна – світ»; розкриває взаємодію у сім'ї, колективі, суспільстві; передбачає активне спілкування дітей із природним оточенням, набуття досвіду особистісного ставлення до системи цінностей демократичного суспільства. Метою предмета є особистісний розвиток учня, формування його соціальної і життєвої компетентностей на основі поетапного засвоєння різних видів соціального досвіду, який охоплює загальнолюдські, загальнокультурні і національні цінності, соціальні норми, громадянську активність, практику прийнятої в суспільстві поведінки, толерантного ставлення до відмінностей культур, традицій, різних точок зору.

За класифікацією О. Пометун, стратегії розвитку відповідають активна та інтерактивна моделі навчання. Вони протиставляються пасивній моделі, яку виділяв ще Я. Голант у 60-х роках ХХ сторіччя. Термін „пасивна” Я. Голант використовує у значенні „активність низького рівня”, тобто переважно репродуктивна діяльність за майже повної відсутності самостійності і творчості. Отже, в „пасивній” моделі навчання учень виступає в ролі „об'єкта” навчання.

Під активною моделлю розуміють застосування методів, які стимулюють пізнавальну активність і самостійність учнів: самостійна робота, проблемні та творчі завдання (часто домашні), запитання від учня до вчителя.

Л. Аристова вбачає сутність активності пізнання в перетворювальному ставленні суб'єкта до об'єкта в опосередкованій системі. В. Пилипчук, базуючись на дослідженнях Г.Щукіної, визначає активність як суспільну якість людини,

результат її соціальної людської природи і разом із тим, внутрішньо особисте інтегральне утворення, яке обумовлює і діяльність, і поведінку людини.

Слово „інтерактив” англійського походження, від слів „Interact”, де „inter” – взаємний і „act” – діяти. Таким чином, інтерактивний здатний до взаємодії, діалогу.

Витоки інтерактивних технологій знаходимо у світовій педагогіці початку ХХ сторіччя у формі лабораторно-бригадного та проектного методів. Поширенню взаємного навчання в школах Європи та Америки сприяв Дж. Ланкастер. Однак, хоча бригадно-лабораторний метод та сучасні інтерактивні технології мають спільну характеристику – вони побудовані на взаємодії учасників педагогічного процесу, - їх не можна ототожнювати. У першому випадку учасниками взаємодії є учні, а вчитель здійснює на них опосередкований вплив, сприймаючи їх як об’єкт навчання. Інтерактивні методи передбачають продуктивну взаємодію всіх суб’єктів навчання як рівних партнерів, їх діалогічне спілкування.

Подальшу реалізацію інтерактивного навчання здобуло у практиці В. Сухомлинського, у творчості вчителів новаторів 70-80 х років ХХ сторіччя (Ш. Амонашвілі, Є. Ільїна, С. Лисенкової, П. Шаталова та інших), у теорії розвивального навчання. Наприкінці ХХ сторіччя інтерактивні технології набули поширення в теорії та практиці американських шкіл.

В. Пилипчук, ґрунтуючись на концептуальних положеннях інтерактивної педагогіки Б. Норвича, виокремлює такі ідеї інтерактивного навчання:

- 1) людина повинна відчувати належність до певної групи людей;
- 2) поведінка людини зумовлена особистісними якостями;
- 3) група є організацією, діяльність якої будується на розумінні кожним членом групи своїх завдань і обмежень;
- 4) група забезпечує емоційну підтримку кожного;
- 5) групова робота підвищує ефективність оволодіння навчальним матеріалом;
- 6) робота в групі актуалізує потребу в самоосвіті.

В. Пилипчук до визначення інтерактивного навчання підходить через глибинний аналіз сутності та природи самого поняття „інтера́кція”, яке постає як „певною мірою узгоджена система дій, спрямованих на досягнення мети за рахунок інтеграції всіх елементів соціальної взаємодії”. Відповідно, інтерактивність у такій інтерпретації постає як „сприяття інтеракції як цілісного системного конструкту, що надає новій якості смислового і особистісно-екзистційного компонентам спрямованої міжособистісної, групової і колективної соціально-кібернетичної взаємодії”. Така дефініція дозволяє розглянути інтерактивність в усіх аспектах та сформулювати власне визначення інтерактивного навчання. Отже, інтерактивне навчання – це організація продуктивної взаємодії суб’єктів педагогічного процесу, спрямованої на: формування нового знання; засвоєння способів навчальних дій учнями; розвиток комунікативних умінь; соціалізацію за рахунок моделювання життєвих ситуацій. Відповідно до цього визначення, інтерактивні методи – це способи організації продуктивної взаємодії суб’єктів педагогічного процесу.

У побудові класифікації інтерактивних методів скористаємося класифікацією інтерактивних технологій О. Пометун і Л. Пироженко, які виокремлюють:

- технології кооперативного навчання (навчання відбувається в робочих групах);
- технології колективно-групового навчання (фронтальні форми роботи);

- технології ситуативного моделювання (симуляції або Імітаційні ігри);
- технології опрацювання дискусійних питань (тобто форми організації та проведення дискусій).

У межах технології кооперативного навчання автори розглядають такі методи: робота в парах, ротаційні трійки, карусель, акваріум.

Метод „Карусель” за своєю сутністю є роботою в змінних парах. Використання цього методу забезпечує обмін думками між усіма учнями класу: учні сідають по колу, обличчями один до одного. Після того, як вони обмінялись думками, зовнішнє коло рухається, тоді як внутрішнє залишається нерухомим. Таким чином, усі учні мають змогу обмінятися думками.

На уроках курсу „Я у світі” у початковій школі цей метод часто використовують для проведення взаємоопитувань: кожен учень отримує (або формулює самостійно) питання з теми по черзі задає його учням, із якими опиняється у парі. Цей метод може також використовуватись для обговорення у парах проблемних питань, які вимагають нестандартних рішень. Наприклад: „Що треба робити, щоб під час ожеледиці люди не надали?”, „Навіщо кішки вуса?”, „Як можна побудувати дім без цегли?” тощо.

Метод „Акваріум” передбачає роботу однієї групи, тоді як інші учні спостерігають за процесом її діяльності, а потім аналізують її ефективність та результативність.

Наприклад, на уроці група учнів може будувати школу майбутнього, використовуючи всі ідеї, що були висловлені колективно. Решта учнів спостерігають та оцінюють роботу групи.

Під час використання цього методу необхідно враховувати психологічні особливості молодших школярів, які не можуть тривалий час пасивно спостерігати за діяльністю інших. Тому тривалість такої вправи не має перевищувати 7-10 хвилин.

До технології колективно-групового навчання відносять методи обговорення проблеми в загальному колі (полілоги), мікрофон, незакінчені речення, мозковий штурм, аналіз ситуацій, броунівський рух.

Полілог є одним з основних інтерактивних методів, який розуміється як модифікація евристичної бесіди. За класифікацією О. Пометун, цей метод має назву „обговорення у загальному колі”. Його сутність полягає в організації інтерактивного обговорення певної проблеми, в ході якого кожен може висловити свою думку. Наприклад, у колі можуть обговорюватись такі питання: „Які справи краще робити одному, а які – разом?”, „Чи кожна людина може стати успішною?”, „Від чого залежить мода?”

Мікрофон є різновидом цього методу: висловлювати позицію можна тому, хто має в руках мікрофон. Цей метод дозволяє організувати відповіді дітей.

Метод мозкової атаки передбачає розв’язання проблеми шляхом колективного обговорення. Його особливість полягає у тому, що діти можуть висловлювати будь-які припущення, які приймаються без критики. Тільки після того, як висловлені всі припущення, версії підлягають аналізу, в ході якого формується правильне рішення проблеми.

Сутність броунівського руху полягає у тому, що учні вільно рухаються по кімнаті, хаотично об’єднуються в пари з метою отримати відповідь на запитання; або рухаються цілеспрямовано: із метою знайти парну картинку, продовження висловлювання тощо. На уроках курсу „Я у світі” для цієї вправи можна ставити

такі завдання: „Зібрати тварин у класи”, „Об’єднати тварину та її дитину, „Знайти для кожної тварини відповідну їжу”.

Технології ситуативного моделювання передбачають симуляції, імітаційні ігри. Імітаціями (імітаційними іграми) називають процедури з виконанням певних простих відомих дій, які відтворюють, імітують будь-які явища навколишньої дійсності. Учасники імітації реагують на конкретну ситуацію в рамках заданої програми, чітко виконуючи інструкцію...”.

З метою опрацювання дискусійних питань використовують методи ПРЕС, „займи позицію”, „неперервна шкала думок”, дебати тощо.

Метод ПРЕС передбачає побудову висловлювання за таким алгоритмом: Я вважаю... Тому що... Наприклад... Таким чином...

За таким алгоритмом можна вчити дітей будувати докази. Наприклад, необхідно довести, що Земля має форму кулі. Використовуючи означений метод, це можна зробити таким чином: „Я вважаю, що Земля має форму кулі.

Тому що, якщо вийти з однієї місцевості та рухатися в одному напрямку, потрапиш знову і цю місцевість. Наприклад, це довів своєю подорожжю Магеллан. Таким чином. Земля має форму кулі”.

Метод „Займи позицію” спрямований на поляризацію думок стосовно певної проблеми. Він застосовується на початку дискусії. Наприклад, може бути поставлене таке питання .. Миша польова – це корисна чи шкідлива тварина?”

Неперервна шкала думок є методом, що дозволяє висловити думку усім членам групи. Найчастіше використовується ланцюг питань-відповідей.

Кооперативне навчання є основною формою організації діяльності, що існує паралельно з груповою (фронтальною) формою та визначається як організація навчання у малих групах учнів, об’єднаних спільною навчальною метою. Реалізація означеної форми навчання вимагає об’єднання дітей у групи, склад яких може змінюватись протягом року. Проблемні запитання для всіх груп можуть бути однаковими або взаємодоповнюючими У відповідності до характеру завдання визначається зміст груп: гетерогенний (складається з учнів із різними пізнавальними можливостями) або гомогенний (складається з учнів із приблизно однаковим рівнем пізнавальних можливостей). Організація роботи в групі може бути паралельно-спільною (кожен член групи розв’язує одне із завдань, що входить до складу нагальної навчальної задачі); або власне спільною (коли одну задачу розв’язують усі разом).

Оптимальний склад груп дослідники інтерактивних технологій визначають від трьох до п’яти учнів, але на початкових шинах допускається поділ на групи з двох осіб. Під час організації роботи в групах пропонується такий розподіл ролей: спікер (або керівник групи), який зачитує завдання групі, організовує порядок виконання, підбиває підсумки роботи, визначає дисципліну; секретар, який веде записи та має бути готовий висловлювати думки як член групи; посередник, в обов’язки якого входить стежити за часом та заохочувати групу до роботи; доповідач, який доповідає про результати роботи групи.

Важливою відмінністю інтерактивних форм роботи від традиційної фронтальної чи групової є постановка мети вчителем перед дітьми. Якщо в традиційній технології переважає постановка однакової мети для кожного, що сприяє конкуренції, змаганням, то інтерактивна технологія передбачає “наявність спільної мети, що вимагає об’єднання зусиль учнів для її досягнення, розподілу

функцій та обов'язків між учасниками діяльності, співробітництва, яке засноване на взаємодопомозі в проєкті діяльності, взаємонавчання».

Список використаної літератури

1. Бібік, Н. М. «Я у світі»: зміст і методичні підходи реалізації/Н. М. Бібік // Методичний коментар до навчальних програм для 1–4 класів : Дайджест / [укл. О. В. Онопрієнко]. – Донецьк, 2012. – С. 84–90.ФС
2. Іванішена С. Форми і методи інтерактивного навчання / С. Іванішена // Поч. шк. – 2006. – №3. – С. 9-11.
3. Кукушин В.С. Современные педагогические технологии. Начальная школа : пособие для учителя / В.С. Кукушин. – Ростов-н/Д. : Фенікс, 2003. – 448 с.
4. Ліннік О.О. Методика викладання освітньої галузі «Людина і світ» / О. О. Ліннік – К. : Видавничий Дім «Слово», 2010. – С. 180-187.
5. Пометун О. І. Активні та інтерактивні методи навчання : Всі питання про диференціацію понять / О.І. Пометун. – 2004. –№ 3. – С. 10-15.
6. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / О. Пометун, Л. Пироженко. – К.: А.С.К., 2003. – 192 с.

Хом'як Анна,
студентка 33 групи
навчально-наукового інституту педагогіки
Науковий керівник: І.М. Коновальчук

УМОВИ ТА ПРИНЦИПИ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА ОСНОВІ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ І ПРИЙОМІВ ТКМ

Проблема розвитку мислення в наш час стає все більш актуальною. Сучасного учня надзвичайно важко мотивувати до пізнавальної діяльності, до пошуку шляху до мети в полі інформації і комунікації. Відбувається це тому, що діти часто відчувають серйозні труднощі в сприйнятті навчального матеріалу з усіх шкільних предметів. Причина цього - в недостатньо високому рівні розвитку мислення і, перш за все, критичного. Критичне мислення допомагає людині визначити власні пріоритети в особистому та професійному житті, передбачає прийняття індивідуальної відповідальності за зроблений вибір, підвищує рівень індивідуальної культури роботи з інформацією, формує вміння аналізувати і робити самостійні висновки, прогнозувати наслідки своїх рішень і відповідати за них, дозволяє розвивати культуру діалогу у спільній діяльності. Дані фактори обумовлюють актуальність обраної статті.

Термін «критичне мислення» відомий із робіт психологів Дж. Брунера, Л. Виготського, Ж. Піаже. У діяльності педагогів зазначений термін набуває значущості відносно недавно. Інтерес до технології критичного мислення (ТКМ) як освітньої інновації з'явився в Україні наприкінці ХХ століття, хоча в освіті США і Канади (М. Ліпман, В. Саул, С. Метьюз та інші) зазначена технологія почала розвиватися набагато раніше. В Україні питання організації навчання з метою розвитку критичного мислення учнів значною мірою розроблено вченими і дослідниками К. Бахановим, І. Бондарук, Д. Десятовим, О. Пометун, О. Тягло, С. Терно. Уперше технологія критичного мислення була розроблена харківськими

дослідниками О. Тягло, Т. Воропай. Критичне мислення школярів вивчали Ф.Ф. Минкіна та Е.А. Мухіна.

Мета статті - з'ясувати умови та принципи розвитку критичного мислення молодших школярів на основі впровадження технології та застосування методів і прийомів ТКМ.

У сучасному середовищі рівень освіти, її вплив на особистісний розвиток дитини значною мірою залежить від результативності запровадження технологій навчання, що ґрунтуються на нових методологічних засадах, сучасних дидактичних принципах та психолого-педагогічних теоріях як діяльнісного підходу до навчання. Науковець О. Пехота говорила, що вибір освітньої технології є завжди вибором стратегії, системи взаємодії, тактик навчання та стилю роботи вчителя з учнем [1, с. 11]. Одним із таких підходів під час навчання є формування навичок критичного мислення, що разом із фаховою і соціальною компетентністю забезпечує лідерство і мобільність освіченої людини на ринку праці, її готовність жити і працювати в умовах неперервних змін.

У процесі впровадження технологій критичного мислення знання засвоюються набагато краще. О. Ісаєва стверджує, що інтерактивні методи розраховані не на запам'ятовування, а на вдумливий, творчий процес пізнання світу, на постановку проблеми та пошук її вирішення [2, с. 3]. На сучасному етапі в наукових джерелах можна знайти різні визначення поняття «критичне мислення». За переконанням С. Терно, критичне мислення – це здатність використовувати певні прийоми обробки інформації, що дозволяють отримувати бажаний результат [3, с. 5].

В. Макаренко та О. Туманцова вважають, що критичне мислення має такі характеристики:

- самостійність: мислення носить індивідуальний характер;
- постановка проблеми: розв'язання проблеми стимулює людину мислити критично;
- прийняття рішення;
- чітка аргументованість: підкріплення рішення переконливими аргументами;
- соціальність: людина живе у соціумі, тому власна позиція повинна обстоюватися в результаті спілкуванні, диспуті, дискусії [4].

Можемо стверджувати, що критичне мислення – це процес, який найчастіше починається з постановки проблеми, продовжується пошуком і осмисленням інформації. Закінчується такий процес прийняттям рішення щодо розв'язання поставленої проблеми.

Проаналізувавши літературу ми дійшли висновку, що для того щоб формувати критичне мислення молодших школярів із застосуванням технології розвитку критичного мислення потрібно дотримуватися таких *принципів*:

- використання завдань, розв'язання яких потребує вищого мислення (аналіз, порівняння, узагальнення тощо);
- процес навчання організовується як дослідження;
- взаємодія «учень-учень», «учень-учитель» повинна базуватися на активній мовленнєвій діяльності;
- спонукання до вироблення власних суджень завдяки застосуванню певних прийомів мислення.

Існують певні умови, створення яких здатне спонукати і стимулювати молодших школярів до критичного мислення. Такими умовами можуть бути: час, очікування ідей, спілкування, повага до висловлювань інших, віра в сили учнів, активна позиція.

Виходячи з аналізу робіт педагогів та відомих психологів, які займалися вивченням критичного мислення та умовами, що сприяють розвитку критичного мислення молодших школярів, є:

- повага до особистості молодшого школяра;
- рефлексивність навчання та самооцінка;
- використання навичок КМ для вирішення інформальних завдань, проблем, що виходять за межі одного предмету чи навчального процесу;
- зміст та діяльність з розвитку критичного мислення;
- запитання та завдання, спрямовані на мислення високого рівня (аналіз, узагальнення, синтез, аргументація, висновки);
- використання конкретних стратегій критичного мислення;
- робота з різними джерелами знань;
- орієнтованість на постановку запитань різного рівня.

Розвиток критичного мислення молодших школярів досягається завдяки застосуванню різних методів та прийомів, які використовуються на різних етапах уроку. Найбільш актуальними, широкоживаними, які покращують розвиток критичного мислення молодших школярів, є такі методи: дискусія, метод взаємних питань, метод реконструкції, метод спрямованого читання й слухання, метод помилок, метод доведення від протилежного, метод критичної перевірки тощо.

Достатньо ефективним для формування критичного мислення молодших школярів є методичні прийоми, які роблять навчальний процес більш творчим, вчать учнів мислити, виділяти головне, висловлювати й аргументувати власні думки. Серед них:

- асоціативний куш, гранування (молодші школярі колективно створюють опорно-логічні схеми, ланцюжки, узагальнюючі таблиці);
- метод «прес» (використовується на будь-якому етапі уроку, за допомогою цього методу молодші школярі можуть висловлювати свою думку: «Я вважаю...», пояснювати причину позиції: «Тому що...», наводити приклад додаткових аргументів на підтримку своєї позиції: «Наприклад...», узагальнити, сформулювати висновки: «Отже...», «Таким чином...»);
- метод «мікрофон» (надає можливість молодшим школярам, кожному з них, сказати щось оперативно, висловити свою думку чи позицію стосовно чогось);
- «дискусія» (обмін думками молодших школярів з певної проблеми, організація дискусії може бути пов'язана з груповою роботою, результат дискусії залежить від ґрунтового оволодіння учнями необхідною навчальною інформацією);
- сенкан (вислів, який складається з п'яти рядків: слово – тема (іменник); два прикметники (означення теми); три слова, які позначають дію, пов'язану з темою; фраза з чотирьох слів (розуміння теми або ставлення до неї), слово – висновок (синонім теми);

- «мозкова атака» (ефективний метод колективного обговорення пошуку рішень, що здійснюється завдяки вільному накопиченню ідей певної теми, вираження поглядів усіх учасників обговорення);
- «символічне бачення» (ця стратегія полягає у знаходженні або побудові молодшим школярем зв'язків між об'єктом та його символом);
- «п'ятихвилинне есе» (невеличкий твір, який використовується наприкінці уроку, щоб допомогти молодшим школярам краще зрозуміти свої думки з вивченої теми та дати можливість учителю проаналізувати, що відбувається в класі на інтелектуальному рівні, ставить перед учнями два завдання: написати, що дізналися з теми; поставити запитання – «Що залишилося незрозумілим?»);
- «вільне письмо» (використовується для того, щоб надати молодшим школярам можливість в письмовій формі висловитися з проблемою і щоб надати учителю оцінити думки дітей) та інші.

Тому, щоб навчитися критично і правильно мислити молодшим школярам, необхідно навчитися ставити продумані запитання. Правильно сформульоване запитання може допомогти зіставити факти й проаналізувати свої думки. Запитання, поставлені з метою допомогти іншим, відомі як «запитання Сократа».

Використання цих та інших прийомів створює можливості для формування в молодших школярів навичок критичного мислення, які пов'язані з умінням добувати, опрацьовувати та використовувати інформацію з різних джерел, а також викладати результати її аналізу в стислій формі. Таким чином, молодші школярі на уроці охоплені активною творчою навчальною діяльністю, залучені до процесу самонавчання, самореалізації, вчать спілкуватися, співпрацювати, критично мислити, обстоювати свою позицію.

Отже, освіта XXI століття – це розвиток, виховання відповідальної особистості, яка здатна до самоосвіти і саморозвитку, вміє критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання і вміння для творчого розв'язання проблем. Формувати покоління, яке здатне навчатися протягом усього життя, створювати та розвивати цінності громадянського суспільства – ось завдання, що стоять перед учителем сучасної школи. Цьому сприяє технологія розвитку критичного мислення – педагогічна система, спрямована на формування у молодших школярів аналітичного мислення, переконання, що кожне явище має свою причину, основним результатом навчання якого має стати уміння учнів думати критично.

Використання ТКМ вносить істотні зміни в діяльність вчителя та розвиток молодшим школярем як особистості, ставить нові вимоги до професійної майстерності викладання предмета, вимагає певної організації роботи під час навчального процесу. Тому основне завдання вбачаємо в тому, щоб навчити вихованців творчо і критично мислити, полюбити сам процес зародження нової думки. На наше переконання, вчитель повинен організувати творчий процес. Якщо він буде створений, то буде і результат. Зазначені вище методи та прийоми ТКМ роботи з молодшими школярами мають великий потенціал, реалізація яких створює оптимальні умови для формування критичного мислення, здатних ефективно впливати та функціонувати в складних сучасних умовах. Застосування технології розвитку критичного мислення, на нашу думку, створює додаткову мотивацію до навчання. Молодші школярі ефективніше засвоюють матеріал, тому що це їм цікаво.

Список використаної літератури

1. Пехота О.М. Освітні технології: навч.-метод.посіб / О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін. / За заг. ред. О.М. Пехота. – К. : А.С.К., 2001. – С. 11.
2. Ісаєва О.О. Інноваційні технології у викладанні / О.О. Ісаєва // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2005. – № 9. – С. 3.
3. Терно С.О. Критичне мислення – сучасний вимір суспільствознавчої освіти / С.О. Терно. – Запоріжжя : Просвіта, 2009. – С. 5-7.
4. Линдсей Г., Халл К., Томпсон Р. Творческое и критическое мышление. – [Электронный ресурс] / Г. Линдсей, К. Халл, Р. Томпсон. – Режим доступа: <http://nkozlov.ru/library/samorazvit/d4031/#.VRzdgPysVUA>

Шадура Катерина,

студентка 51 групи

навчально-наукового інституту педагогіки

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗАСОБАМИ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ «Я У СВІТІ»

Інтеграція України в європейський освітній простір викликала необхідність переглянути деякі підходи до навчання школярів, проаналізувати фактори, що гальмують підвищення якості та формування життєспроможної особистості.

Як і чим зацікавити учнів молодшого шкільного віку, щоб предмет був для них цікавим, потрібним, таким, коли на урок хочеться йти, а з уроку – ні. Напевно, найважливіше – створювати такі ситуації на уроці, щоб учні були постійно в пошуку і знаходили відповіді на різні питання. Найкраще для цього підходять уроки предмета «Я у світі».

Проблеми інновацій досліджували педагоги Х. Барнет, Д. Гамільтон, Н. Грос, У. Кінгстон, Н. Лагервей, М. Майлз, А. Хаберман, В. Паламарчук, В. Сухомлинський. Потреба в конкретній методичній роботі, у творчій самореалізації педагога є рушійною силою інноватики. Н. Клокар стверджує, що новаторство – це «вищий ступінь педагогічної творчості, це педагогічне винахідництво нового, якого ще немає у педагогічній практиці, яке ще широко не висвітлене в педагогічній літературі»[4].

Пізнавальна активність – це самостійна, ініціативна діяльність дитини, спрямована на пізнання навколишньої дійсності й зумовлена необхідністю розв'язання пізнавальних завдань, що постають перед нею у конкретних ситуаціях. Пізнавальний інтерес - це активне мотивоване емоційне ставлення суб'єкта до предмета пізнання, яке має систематично враховуватись і розвиватись у процесі навчання, оскільки безпосередньо впливає на формування і розвиток особистісної спрямованості дитини.

Модернізація освіти спонукає до пошуку нових освітніх і виховних технологій, до впровадження інноваційних форм і методів навчання та виховання. Саме тому **метою** статті є висвітлення актуальності впровадження інновацій на уроках «Я у світі», що сприяє розв'язанню таких актуальних проблем у навчанні, як:

- активізація аналітичного мислення учнів;
- розвиток дослідницьких навичок;

- розширення світогляду учнів;
- використання інформаційних технологій під час розв'язування найскладніших життєвих завдань.

Навчальний предмет «Я у світі» реалізує галузь «Суспільствознавство» Державного стандарту початкової загальної освіти і спрямовується на соціалізацію особистості молодшого школяра, його патріотичне і громадянське виховання. Зміст навчальної програми курсу «Я у світі» спрямований на застосування практичних методів навчання; використання набутих дитиною знань про способи громадянської активності у знайомих, змінених, нових педагогічних ситуаціях.

Програмою курсу «Я у світі» визначено, що у дидактико-методичній систематизації навчального матеріалу особливо важливого значення надається зв'язку його з життям, оскільки обмеженість відповідного досвіду учнів потребує постійного залучення й аналізу життєвих вражень – цієї головної чуттєвої опори набутих знань. Це ж стосується принципу поєднання методів і прийомів навчання – він передбачає активне й свідоме нагромадження, а відтак – і узагальнення вражень із різних джерел, доцільну організацію самостійної й пошукової діяльності учнів. Це сприятиме пізнанню самими учням свого довкілля і самовизначенню у ньому, дасть можливість формувати у них елементарні навички дослідницької роботи, співпраці з іншим людьми і виробляти зацікавлене практичне ставлення до пізнаваних об'єктів.

Для практичного втілення цієї ідеї потрібно використовувати такі найбільш поширені інновації:

- особистісно-орієнтовані технології навчання;
- проблемне навчання;
- технологію розвитку "критичного мислення";
- інформаційно-комунікаційні технології;
- проектні та дослідницькі методи в навчанні;
- технологію використання в навчанні ігрових методів: рольових, ділових і інших видів навчальних ігор;
- інтерактивні технології навчання.

Впровадження та використання інновацій дає можливість встановити в своїй роботі різні форми взаємодії «учитель-учень», що дає можливість вчителю спрогнозувати позитивне ставлення учнів до уроку. Чим більше вправ на осмислення себе, своїх перспектив, тим гнучкішою й еластичнішою стає психіка дитини, тим успішніше вона входить у соціальні зв'язки.

Варто приділяти увагу *прийомам*, які допомагають накопичувати якомога більше прикладів таких діяльностей, які формують досвід: описати гарне в іншій людині; дати характеристику партнеру, визначити функцію об'єкта; розгорнути критичну характеристику явища, спробувати на щось подивитись з іншого боку, з іншої точки зору; передбачити різні варіанти розвитку подій тощо.

Під час практичної чи творчої самореалізації учня, доцільно використовувати прийоми типу: навчи мене. Це презентації соціальних проектів, участь у колективних справах, іграх тощо. Як мовиться в одному з прислів'їв народів світу «Той, кого несуть на руках, не знає, яким довгим є шлях до міста». Тож лише через подолання пізнавальних утруднень, проблем, через власні дії учень набуває соціального досвіду. Проблематизація навчального матеріалу через систему задачі-ситуації допомагає учням ув'язати розрізнені явища-деталі в широку картину

уявлень про світ, життя людини, а моральні висновки і особистісні цінності перетворити на соціально значущі.

Під час організації пошуково-дослідницької роботи учні розмірковуватимуть над запитаннями: «Що може бути наслідком таких вчинків: узяти чуже; зіпсувати якусь річ; вдарити меншого за себе?». Оскільки основним методом накопичення конкретних знань з курсу «Я у світі» є безпосередні спостереження учнів, практична й дослідницька діяльність, то основна роль предмета полягає в систематизації знань учнів, навчанні школярів зв'язувати окремі факти в ціле, розкривати їх у взаємозв'язках і взаємозалежностях.

Формування особистісно значущої картини світу здійснюється за рахунок максимальної опори на життєвий досвід, який розвивається у процесі взаємодії учня з навколишнім світом. Це стає можливим лише за умови створення такого соціокультурного середовища, в якому учні мають змогу пропустити через себе норми, приписи, правила, які прийняті в суспільному житті. Тож важливо практикувати розгляд світу і його подій з різних точок зору, з різних ролевих позицій: свідка події; учасника; того, хто сумнівається; того, хто не сумнівається; історика; учня; вчителя; директора та ін. Тут буде доцільним і використання технологій критичного мислення.

Постійна зміна ролей зумовлює широту поглядів на світ людей, вчинків, поведінки, дає змогу їх розглядати як взаємозумовлені, залежні одне від одного, створює умови для координації різних позицій.

Важливо всіляко заохочувати звернення учня до власного «Я», до використання життєвого досвіду, до проб, подолання труднощів, творення нового знання. Як показує практика, типовим недоліком у проведенні уроків з соціальної тематики є зловживання словесними методами, коли ефект засвоєння змісту пов'язується з добрим розтлумаченням норми. За такого розуміння пріоритетним стає слово. А має бути «менше вчителя» – «більше учня!», діалог – звернення до іншого, жива взаємодія, яка породжує партнерські стосунки.

Для педагога важливими стає вміння розподіляти активність – свою власну і школярів шляхом розгортання різних видів діалогічних форм. Домінуюча ж позиція вчителя знижує навчально-виховний ефект, не залишаючи часу на обдумування, нав'язує учням свою точку зору, ігнорує їхню активність. Натомість і зміст уроку, і методи його проведення мають актуалізувати рефлексивні шари свідомості учня, спрямувати кожного прагнути більшого: більше знати, читати, уміти.

Учитель віднайде такі прийоми роботи в методичному апараті підручника. Їх необхідно колекціонувати, випробовувати. Створюючи образ предмета «Я у світі», який і в змісті, і в процесі містить мотивацію до дії, спонукає до партнерських взаємин у спільній роботі, до самовираження в різних формах активності.

Такими будуть завдання типу:

- Придумай іншу кінцівку історії...
- Візьміть інтерв'ю в учня, який...
- Знайдіть докази «за» і «проти»...
- Висуньте припущення про те, що могло б трапитись, якби...
- Зробіть діораму улюбленої сцени на столі...
- Перелічіть причини, чому сподобалась і чому не сподобалась...
- Організуйте аукціон добрих справ...

- Придумайте нове призначення для...
- Складіть оголошення про...
- Придумайте рекламу...

Безумовно, необхідним елементом побудови навчального процесу є правильне оцінювання діяльності учнів, створення ситуацій успіху в процесі оволодіння програмовим матеріалом.

Орієнтуючись на підручник, учителів легко буде дозувати навчальний матеріал, організовувати практичну та пошуково-дослідницьку роботу.

Помічено: у молодшому шкільному віці важко передбачати можливі наслідки вчинків, тому послідовно вводяться прогностичні задачі типу: «Що буде, якщо...»; проєктні завдання, які потребують планування спільних дій, розподілу ролей і досягнення бажаного результату. У такий спосіб діяльність учнів спрямовується на спільне вироблення правил, створення власного життєпису, накопичення інформації про людей, які досягли успіхів у житті.

Таким чином, використання технології особистісно орієнтованого навчання спрямовується на вироблення траєкторії саморозвитку учня. Учителів важливо збагатити навчальний матеріал конкретними фактами, які близькі й зрозумілі школярам певного класу, збалансувати питому вагу інформативного й діяльнісного компонентів навчання.

Конкретні знання постають як засіб пізнання світу і життєтворчості, а не як кінцева мета. Саме тому основним завданням є забезпечення активної позиції учня у набутті особистісних цінностей. А через них – суспільно значущих.

Список використаної літератури

1. Бібік Н.М. Я у світі. 3 клас: підручник для загальноосвітніх навчальних закладів / Н. М. Бібік. – Х.: Основа, 2013. – 160 с.
2. Воронцова Т.В., Пономаренко В.С. Тренінги життєвих навичок: посібник для учнів старшого підліткового та юнацького віку /Т.В. Воронцова, В.С.Пономаренко.– К.: Освіта, 2013. – 168 с.
3. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою. 1-4 класи. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2013. – 392 с.
4. Химинець В.В., Кірик М.Ю. Інновації в початковій школі/ В.В.Химинець, М.Ю.Кірик. – Тернопіль: Мандрівець, 2010. – 312 с.

Якуба Ірина,

студентка 12 групи

навчально-наукового інституту педагогіки

Науковий керівник: Н.А. Басюк

ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У ХХІ столітті освіта докорінно змінюється, стає головним чинником впливу на розвиток системи формування професійних якостей вчителя – іде процес інформатизації освіти. Стратегія і тактика радикальних змін в освіті України чітко визначені у державній національній програмі «Освіта» («Україна ХХІ століття»), Законі України «Про освіту». В них акцентується увага на необхідності розвитку освіти на основі нових прогресивних концепцій і запровадження сучасних технологій та науково-методичних досягнень у навчальний процес; підготовки нової генерації педагогічних кадрів.

В умовах становлення інформаційного суспільства навчальний процес розглядається як засіб розвитку учнів. А головне завдання школи полягає в тому, щоб не лише дати знання, а й створити стійку мотивацію до навчання, спонукати учнів до самоосвіти, пов'язаної з розвитком їхнього творчого та критичного мислення.

У процесі навчання важлива не інформаційна технологія сама собою, а те, наскільки її використання реалізує досягнення освітніх цілей. Власне кажучи, нині освіта стоїть перед важливим завданням: навчитися правильно, оптимально й без шкоди для здоров'я застосовувати комп'ютер [5].

Однією з основних причин повільного переходу до вивчення сучасних комп'ютерних технологій є відсутність самих комп'ютерів, а також доступних за змістом та вартістю книг.

Застосування у педагогіці нових інформаційних технологій розглядали у своїх дослідженнях В.Безпалько, І.Підласий, А. Нісімчук, І.Смолук, О.Шиян та інші вчені. У праці В.Безпалько розкриті нові педагогічні інформаційні технології, суть яких – розробка методики діагностичного завдання цілей навчання. Багато вітчизняних спеціалістів у галузі комп'ютерного навчання (М.Левшин, Ф.Ривкінд, Т.Проценко), а також іноземних (А.Семенов, С.Симонович, М.Фролов, С.Пейперт, Б.Хантер) вважають, що інформатику доцільно вивчати вже у початковій школі.

Можливості сучасного уроку й системи освіти загалом значно розширюються завдяки використанню мультимедійних, інтерактивних технологій, Інтернету. Сьогодні перед педагогами стоїть важливе завдання - виховати та підготувати молодь, здатну активно включатися в якісно новий етап розвитку сучасного суспільства, пов'язаний з інформацією. Нині дитина опановує комп'ютер раніше, ніж навчається грамотно писати чи критично читати.

Головне завдання вчителя початкових класів – навчити дитину вчитися, самостійно здобувати знання. Помиляються ті вчителі, які вважають, що у ХХІ столітті можна навчити дитину вчитися і закріпити міцні знання учня лише за допомогою класної дошки і крейди. Інновації повинні розпочатися ще в дошкільному закладі й обов'язково бути безперервними у школі – від першого класу до одинадцятого.

Саме використання інформаційно-комунікаційні технологій дає нам можливість змінити зміст освіти та сприяє [3, с. 12-14]:

- кращому сприйняттю й засвоєнню дітьми навчального матеріалу;
- зростанню інтересу до пізнання;
- індивідуалізацію навчання;
- розвитку творчих здібностей учнів;
- скороченню видів роботи, що стомлюють дітей;
- використанню різних аудіовізуальних засобів (музики, графіки, анімації) для збагачення змісту і посилення мотивації навчання;
- більш динамічній подачі матеріалу;
- формуванню в учнів адекватної самооцінки та створенню умов для самостійної роботи;
- самоосвіті й самовдосконаленню особистості учня й учителя;
- засвоєння і учнями, і учителями нових важливих знань, умінь, навичок.

Але слід зауважити, що комп'ютер не заміняє вчителя, а тільки доповнює його. Основне завдання методики викладання будь-якого предмета – формування інформаційного середовища, що забезпечує досягнення педагогічних цілей.

Американський дослідник С.Пейперта розробив мову програмування ЛОГО, розраховану на навчання програмування учнями молодшого шкільного віку. Він обґрунтовує тезу, що головне – дати дитині можливість керувати комп'ютером, а не перетворювати її на додаток до машини.

Більш широко розкриває можливості комп'ютера і його застосування в навчанні Н.Ротмістров. Він вважає, що нові комп'ютерні технології дозволяють перейти до перетворення ЕОМ у сильний засіб освіти, в якому змодельовані всі аспекти процесу навчання – від методичного до презентаційного. Нові комп'ютерні технології дозволяють якісно підняти презентаційні можливості ПК і інтерактивності процесу навчання з ним.

Найефективніше впливає на людину інформація, яка діє на кілька органів чуття, і запам'ятовується вона тим краще й міцніше, чим більше каналів було активізовано.

«Педагог має подбати про те, щоб якомога більше органів чуття – око, вухо, голос, чуття мускульних рухів і навіть, якщо можливо, нюх та смак, взяли участь в акті запам'ятовування. За такого дружного сприймання всіх органів в акті засвоєння ви переможете найлінійнішу пам'ять» [2].

Як відомо, за допомогою органів слуху людина сприймає тільки 15% інформації, за допомогою органів зору – 25%, проте за комплексного сприйняття інформації за допомогою органів зору та слуху кількість інформації збільшується до 65%.

Звісно ж, досягти цього на уроці можна й за допомогою традиційних засобів навчання – плакатів, таблиць, макетів, записів на дошці й т. ін., проте за допомогою комп'ютерних технологій можна використовувати на уроці наочність вищого рівня: відеоматеріали, анімаційні фрагменти, інтерактивні моделі тощо, які дають змогу продемонструвати ті явища, які традиційні засоби зробити не можуть.

Будь-який електронний засіб має деякі переваги перед друкованими (схемами, таблицями) [1]:

- використання образотворчих можливостей;
- можливість забезпечити навчальний матеріал анімаційними малюнками;
- можливість моделювати;
- можливість швидко й ефективно тестувати або в інший спосіб перевіряти знання учнів.

Сьогодні існує декілька видів нових інформаційних технологій, які використовуються на уроках у початкових класах:

- розробка мультимедійних уроків, інформативних, тематичних, релаксаційних, мотиваційних роликів;
- навчально-розвивальні програми з елементами гри (дитяча електронна енциклопедія «Школа вовка Панаса», «Збірка розумних іграшок. 1 – 4-й класи»);
- науково-популярні відео програми («Золотий глобус», «Твої веселі друзі звірята», «Уроки тітоньки Сови: географія-малюно» тощо);
- вихід в Інтернет.

У багатьох країнах вміння працювати з комп'ютером вважається вже не комп'ютерною грамотністю, а просто грамотністю. Тому стає зрозумілою та зацікавленість, що виявляють до комп'ютерної грамотності педагоги, які займаються пошуками шляхів адаптації школи до сучасної освіти, зокрема, О.Андрусик – керівник проекту «Сходинки до інформатики», програмісти

Ю.Фролов, Б.Білицький, О.Максименко, М.Жданов, методисти Й.Ривкінд, Н.Андрусич, Г.Шаваран.

Незважаючи на те, що даній проблемі нині приділяється значна увага, є багато невирішених питань. Тому ми поставили за мету вивчити досвід роботи вчителів щодо застосування інформаційних технологій на уроках у початкових класах.

Щоб комп'ютер дійсно був корисним у початковій школі, необхідно, щоб учитель початкових класів був готовий до використання комп'ютерних технологій, а також є необхідною наявність якісного технічного й програмного забезпечення [4].

Учителі початкових класів розглядають комп'ютер як потужний дидактичний засіб, що залучає дітей до активної праці, підвищує їхній інтерес до навчання, сприяє повнішому засвоєнню матеріалу і підвищує ефективність навчання.

Комп'ютер стає для дітей другом і помічником у багатьох корисних справах. Удало підібрані комп'ютерні програми, як правило, забезпечують розвиток творчих здібностей дітей, їх інтересів, вмінь і навичок, є найпотужнішими джерелами розвитку пізнавальної активності та інтелектуальних почуттів дитини.

Список використаної літератури

1. Кравчук О. Застосування інформаційних технологій на уроках у початковій школі / О. Кравчук // - Рідна школа. – 2004. – С.44-46.
2. Морзе Н. Основи Інформаційно-комунікаційних технологій. – К.: Видавнича група ВНЗ, 2008. – С. 211-215.
3. Петлюшенко Н. Упровадження комп'ютерних технологій у початковій школі / Н. Петлюшенко // Початкове навчання та виховання. – 2012. – С.12-16.
4. Пономаренко Л. Мультимедійна підтримка навчального процесу // Початкова освіта,. – 2012. - №1-2. – С. 16
5. Таргоній О. Використання інформаційних технологій на уроках у початкових класах / О. Таргоній // Сучасна школа України. – 2011. – С.42-44.

РОЗДІЛ 4.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ВИХОВАННЯ ДИТИНИ В СІМ'Ї

Баглай Ганна,
студентка 11 групи
навчально – наукового інституту педагогіки.
Науковий керівник: Н.А. Басюк

ПСИХОЛОГО – ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИХОВАННЯ ДИТИНИ У СІМ'Ї

Сім'я – особлива атмосфера, де дитина ділиться своїми радістю і горем, роздумами та сумнівами. Сім'я – найбільша вихователька підростаючих поколінь, невтомна плекальниця високої духовності та гуманізму, національного духу, характеру, свідомості, психології і патріотизму. Тому, перш за все, у вихованні дитини відіграють велику роль саме батьки.

Метою даної статті є проаналізувати місце та роль сім'ї у вихованні дитини.

Чеський педагог-гуманіст, письменник, громадський діяч – Ян Амос Коменський у 1632 році видав посібник під назвою «Материнська школа», в якому розповів про вплив матері на розвиток дитини. Посібник складається з порад для матерів у вихованні дітей. Педагог досліджував проблему виховання батьками дітей. Він вважав, що дітям варто прищеплювати такі якості:

1. Помірність (навчати їсти й пити в міру необхідності, не перевищуючи природні потреби).
2. Охайність (навчити охайно їсти, тримати в чистоті своє тіло й одяг).
3. Повагу до старших (вміння поважати дії, слова та погляди дорослих).

Вагомий внесок у розвиток теорії та практики сімейного виховання здійснив відомий педагог А.С. Макаренко. Його вважають одним із засновників сімейної педагогіки. Ученому - практику вдалося розв'язати актуальну для того часу проблему «дефіциту» підручника для батьків за допомогою написання «Книги для батьків».

А.С. Макаренко вважав, що сім'я – незмінний обов'язковий фактор всебічного виховання дитини. Основою доброзичливого клімату в сім'ї є, за А.С. Макаренком, ставлення батька до матері й навпаки, відношення батьків до дітей. З появою дитини у батьків породжується почуття відповідальності й усвідомленості сили свого прикладу. Діти стають для батьків стимулом до самовдосконалення.

Саме з народженням дитини батьки стають чистішими, благороднішими, культурнішими та обізнанішими. Недарма педагог акцентує свою увагу на питанні самовиховання батьків, вважаючи найголовнішим методом «батьківський контроль над кожним своїм кроком» [5, с. 260]. З метою правильного батьківського виховання педагог закликає батьків дотримуватися почуття міри у всьому, а, перш за все, у проявах любові до дітей. А.С. Макаренко казав: «Правильне виховання – це наша щаслива старість, погане виховання – це наше майбутнє горе, це наші сльози, наша провина перед іншими людьми, перед усією країною» [5, с. 255].

«Мистецтву виховання властива та особливість, що майже всім воно здається справою знайомою і зрозумілою, а декому навіть справою легкою – і тим

зрозумілішим і легшим здається воно, чим менше людина з ним обізнана теоретично і практично. Майже всі визначають, що виховання потребує терпіння; дехто вважає, що для цього потрібні вроджені здібності та вміння, тобто навички; але дуже мало хто переконаний, що крім терпіння, природних здібностей і навичок, необхідні ще й спеціальні знання... Одна практика без теорії – то вже, що знахарство в медицині», - зазначав К.Д. Ушинський [8].

В.В. Мозоль – спеціаліст вищої категорії, старший вихователь ГПД, у своїй статті «Робота з батьками у школі: теорія і практика» визначила «Золоті правила для батьків»:

1. Більшість дітей – «звичайні». Не робіть зі своєї дитини вундеркінда, окреслюючи непосильні вимоги, орієнтуючи на недосяжні еталони. Дитина повинна частіше відчувати задоволення від того, що вона щось може, ніж тривожитися з приводу того, чого не може зробити.

2. У різних дітей – різні здібності (розумові, художні, математичні, організаційні, вольові, чуттєві). Здібності необхідно розвивати! Але ваше перше завдання – визначити оптимум вашої дитини.

3. Не орієнтуйте навіть найбільш здібну дитину на винятковість! На цьому шляху на неї чекає розлад із самою собою, адже завжди поруч знайдеться хтось більш обдарований, працелюбний.

4. Реалізувати задуми в житті може лише активна дитина. Виховуйте людину дій, учинків.

5. Не повчайте у незнанні! Правильно виховувати може лише той, хто знає дитину – розуміє її чесноти і вади, відчуває її настрій, добре орієнтується в її інтересах, смаках, цінностях, звичках, здібностях.

6. Викореніть зі своєї практики вираз: «Роби, раз я вимагаю». Замініть цю форму вимоги на іншу: «Роби, тому що цього не можна не зробити». Зростаючи, особистість повинна звикнути до виконання вимог не на догоду зовнішньому розпорядженню, а тому що вони розумні, доцільні.

7. Довіряйте дитині. Людина, яка виростає в довірі, іде по життю спокійно – відкрита, товариська, доброзичлива. Будьте терплячими! Ставтеся терпляче до дитячих проявів: процес розвитку є випробовуванням не лише для дорослих, але й для самої дитини. Виховуйте її вимогливою любов'ю.

8. Ніколи не кажіть, що через усі життєві проблеми не залишається часу на виховання дитини.

Зараз виховання є головною сферою діяльності старших поколінь, тому до батьків ставляться не лише соціально – психологічні, але й педагогічні вимоги.

В народі кажуть: «Посієш звичку – пожнеш характер», тому один із основних чинників творення характеру дитини – батьківський. Саме батьківський авторитет відіграє велику роль у вихованні дитини. Як батьки себе поставлять перед дитиною, так вона і буде себе відчувати разом з ними.

Виховання дітей у сім'ї є першоосновою розвитку дитини як особистості. Духовний вплив батьківського дому на формування особистості створюється завдяки щирій материнській ласці, любові батька, хатньому теплу, піклуванню, затишку і захисту, родинній злагоді.

Особливу роль у вихованні дітей, звичайно, відіграє мама. Від неї діти найчастіше беруть любов до оточуючого світу, жагу до знань, почуття відповідальності. Мати для дитини є духовним наставником, вона створює в домі атмосферу благополуччя.

Родинне благополуччя значно впливає на розвиток дитини. Батьківська підтримка, дружнє родинне коло має позитивний вплив на дитину. При таких умовах дітки почувають себе вільними, захищеними, потрібними. В благополучній сім'ї діти виростають відповідальними, цілеспрямованими вихованими. З самого малку батьки навчають їх бути сильними, цілеспрямованими, не ображати інших, старанно навчатися тощо.

Однак є сім'ї, які взагалі не цікавляться вихованням своєї дитини або ж проблемні сім'ї. До проблемних сімей відносять:

1. неповні сім'ї;
2. сім'ї, які мають недостатнє матеріальне забезпечення;
3. сім'ї, які мають погані житлові умови;
4. сім'ї, у яких батьки вживають наркотики, алкоголь.

Про виховання дітей в такій родині немає й що сказати. Адже саме такі сім'ї є прикладом того, як може погано впливати безвідповідальне виховання на дітей, а особливо – молодшого шкільного віку. Наприклад, коли батьки у своїй лексиці використовують нецензурні слова або ж гірше – вживають алкоголь, дітям хочеться наслідувати їх, робити те, що їх батьки. Адже це їм здається «можна!».

Дитина завжди має відчувати материну любов і ніжність, батькове тепло й увагу. Вчені дослідили, що без батькового тепла та ніжності, без матеріної ласки діти хворіють, у них часто стаються серйозні психічні зриви. Для того, щоб дитина нормально фізично й розумово розвивалась, їй необхідно приголубити 7-8 разів на день, поцілувати, похвалити, подякувати тощо.

Значна частина сімей припускається помилок у вихованні дітей. А є й така частина, яка взагалі не приділяє йому уваги. Деяким батькам простіше дати в руки дитині телефон, щоб вона не плакала, аніж заспокоїти її втішними методами.

Зараз більшість дітей захоплюється комп'ютерними іграми, які шкодять психічному здоров'ю дітей. Звідси агресивність, дратівливість, злість, недосипання. Тому батькам варто пояснювати дітям, що книжка корисніше від комп'ютера. Адже книга – кращий друг і порадник для людини.

Найкращий спосіб виховати дітей добрими – це зробити їх щасливими. Але на це здатні лише щасливі батьки. Дуже важливо, щоб батьки цікавилися життям дитини: відвідували шкільній й позашкільні заходи, концерти, батьківські збори, запитували про навчальні та спортивні досягнення своїх дітей.

Важливо створювати для своїх дітей ситуацію успіху. Тобто хвалити за конкретні здобутки. Наприклад, добре виконану роботу, гідний вчинок, добру оцінку, гарну поведінку тощо. Таким чином, складається стереотип позитивної самооцінки, який допоможе в майбутньому боротися з будь – якими труднощами.

Якщо дитина в сім'ї не чує ніжних слів, не відчуває любові, добра та щастя, якщо її не сприймають як особистість, то дитяче серце наповнюється почуттями злості, відчуження, непотрібності.

Емоційно відчужені діти намагаються вижити, тому вони часто йдуть проти правил. При цьому відмовляються від прив'язаності на користь сили. Їм не потрібно, щоб їх любили, їм важливо, аби їх боялися. Особливо це характерно тим дітям, які зазнавали систематичного жорстокого ставлення і насилля. Вони часто запитують себе: «Чому мене не люблять?», «Чому я нікому не потрібен?»

Зазвичай, батьки виносять вирок: «Ненормальна дитина!». Вони не хочуть розібратися в причинах такої поведінки. Батьки реагують на дії дитини, не намагаючись зрозуміти, що коїться в її маленькому дитячому серці.

Причиною такої поведінки, зазвичай, є брак батьківської любові. Дитяча агресія- це спроба пошуку любові та розуміння дорослих. Діти розуміють, що поведяться погано, то одразу опиняються в центрі уваги, яка їм дуже потрібна. Тому вони навмисне створюють конфліктні ситуації.

Власна поведінка батьків – головний фактор у вихованні дітей. Особистий приклад батьків – найкращий спосіб пояснення. Дуже важко заборонити хлопчикові курити, якщо батько сам курить. Найкраще виховання дітей – це самовиховання батьків.

Родинне виховання ефективне лише в тому випадку, коли батьки володіють сучасними педагогічними вміннями, знаннями і застосовують їх практично. Недосвідченість батьків, їхнє намагання зважати тільки на свій досвід, брак певних знань і навичок призводить до серйозних помилок.

Досить часто батьки у вихованні дітей допускаються великих помилок. Одним із типів неправильного виховання є гіперопіка. Це надмірна опіка без урахування індивідуальних особливостей, інтересів і схильностей самої дитини або ж зведення навіть незначних його успіхів у ранг видатних здібностей – виховання за типом «кумира сім'ї». Гіперопіка виражається в прагненні батьків: оточувати дитину підвищеною увагою, у всьому захищати його, навіть якщо в цьому немає реальної необхідності, супроводжувати кожен його крок, оберігати від можливих небезпек, які нерідко є плодом батьківського уяви, турбуватися з приводу і без приводу, утримувати дітей біля себе, «прив'язувати» до свого настрою та почуттям, зобов'язувати діяти певним способом.

Якщо батьки «служать» дитині, захищають від труднощів, лестять дитину, то вони не виховують її, а навпаки, стають для неї слугами. Тому варто у процесі виховання не допускати даних помилок.

Кожна дитина рано чи пізно повинна вступити в самостійне життя. І чим більше її до цього надмірно опікали, захищали, тим менше вона буде підготовлена до самостійного життя.

Отже, сім'я – це важливий елемент соціальної структури суспільства. Вона відіграє надзвичайно важливу роль у житті дитини, адже саму у сім'ї створюється найбільше суспільне багатство – людина. Тут вона народжується і формується як особистість. Тому всім батькам хочеться пишатися своїми дітьми, адже найкраща батьківська спадщина — це добре виховані діти.

Список використаної літератури:

1. Калиниченко Н.П. А.С. Макаренко і питання сімейного виховання // Початкова школа. - 1988.- №3. - С.13 – 15.
2. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання: Навч. посібник. – К.: Вища школа, 1997.
3. Макаренко А. С. Книга для батьків. - К.: Рад. школа, 1980. – 327 с.
4. Мозоль В.В. Робота з батьками теорія та практика // Початкове навчання. - 2015. - №25 - 26. - С. 17.
5. Ушинський К. Д. Собрание сочинений. – М. – Л., 1948. – С. 225.

МІСЦЕ І РОЛЬ СІМ'Ї У ВИХОВАННІ ДИТИНИ

Дитина народжується у сім'ї, робить перші кроки, пізнає навколишній світ, себе саме у сімейному колі. Саме сім'я для дитини стає першим вихователем.

Висвітленню теоретичних і практичних аспектів виховання дітей присвячено багато вітчизняних (Л. Алексєєва, І. Бех, З. Зайцева, О. Киричук, С. Максименко, М. Стельмахович, М. Фіцула та ін.) і зарубіжних (А. Адлер, К. Аронс, Р. Ноттебаум, Є. Россберг, Б. Салліван, Р. Скіннер та ін.) досліджень.

Відомий педагог, академік АПН України М. Стельмахович, який уперше в історико–педагогічній науці дослідив національну систему сімейного виховання в Україні, дає таке визначення сім'ї: «Сім'я – це життєдайний осередок, що приводить на світ Божий, плекає найвищу цінність людства – дітей, цвіт нації, майбутнє народу, завдяки яким кожен батько і мати мають реальну можливість повторити та продовжити себе у своїх потомках» [5, с.3].

У психолого–педагогічній літературі виділяють такі типи сімей:

- нуклеарна – вперше така назва вжита в 1949 р. американським соціологом Джорджем Мердоком; це сімейна група, що характеризується незалежністю (відокремлена від близьких та сусідів), нечисельністю (батьки та 1 чи 2 дітей) та динамічністю (може швидко змінювати місце проживання, професію, соціальний статус);
- розширена (або складна) сім'я – сімейна група, що складається більше як з двох поколінь родичів, які проживають в одному будинку (квартирі) або дуже близько один від одного;
- повна сім'я, в якій є обидва члени подружжя;
- неповна сім'я, в якій тільки один із батьків (чоловік або жінка) виховує дітей;
- реконструйована сім'я, де один з батьків помер, другий взяв новий шлюб або вони розлучилися;
- сім'я, з якої індивід походить;
- сім'я, яку індивід збудував;
- патріархальна сім'я (керівна роль чоловіка, діти і дружина носять прізвище батька);
- матріархальна сім'я (керівна роль жінки).

Сімейне виховання – це одна з форм виховання дітей, що поєднує цілеспрямовані педагогічні дії батьків з повсякденним впливом сімейного побуту [2, с.306].

Виховання – складна, але доступна кожній дорослій людині напружена праця, яка потребує постійної уваги, щирості, справедливості. Це ґрунтовна, систематична, відповідальна робота. Батьки мають чітко визначити конкретну мету виховання, деталізувати й продумати програму її досягнення. Адже правильно виховувати дитину набагато легше, ніж потім її перевиховувати.

Проблеми сімейного виховання та усвідомленого батьківства вдало розв'язував А. Макаренко. Він вважав, що «виховання дітей – найголовніша сфера

нашого життя. Наші діти – це майбутні громадяни нашої країни й громадяни світу. Наші діти – це майбутні батьки й матері, вони теж будуть вихователями своїх дітей. Наші діти – наша старість. Правильне виховання – це наша щаслива старість, погане виховання – це наше майбутнє горе, наші сльози, наша провина перед людьми, перед усією країною» [3, с.37].

К. Ушинський стверджував, що провідна роль у вихованні дітей належить саме батькам. «Важко виразити словами, – писав К.Ушинський, – те особливе світле, щось, що народжується у нашій душі, коли ми згадуємо тепло рідного сімейного гнізда. До глибокої старості залишаються в нас якісь сердечні зв'язки з тією родиною, з якої ми вийшли» [4, с.74].

В. Сухомлинський вважав, що «сім'я – це джерело, водами якого живиться повноводна річка нашої держави» [1, с.6].

Ефективність виховання дітей у сім'ї залежить від створення в ній належних умов. Головна умова сімейного виховання – міцний фундамент сім'ї, що базується на її непорушному авторитеті, подружній вірності, любові до дітей і відданості обов'язку їх виховання, піднесенні ролі батьків у створенні та захисті домашнього вогнища, забезпеченні на їх прикладі моральної підготовки молоді до подружнього життя.

Успіх сімейного виховання значною мірою залежить від організації домашнього побуту, традицій сімейного життя: порядку в сімейному господарстві, залучення дітей до розподілу бюджету сім'ї, загального режиму дня, визначення для кожного робочого місця, зокрема для навчальних занять, дотримання певних сімейних правил (кожна річ має своє місце, прийшов з прогулянки – вимий руки та ін.). Домашній затишок облагороджує дітей.

Провідну роль у сімейному вихованні відіграє мати. Саме вона найсильніше впливає на дітей, особливо в сфері духовно-морального виховання. Діти, які виростають без материнського тепла і ласки, похмурі, як правило, замкнені, злостиві, вперті.

Не меншим є й вплив батька, особливо коли йдеться про виховання хлопчиків. Проте виконати свої виховні функції батько і мати можуть лише за умови, що вони є справжнім авторитетом для дітей.

Важко переоцінити роль дідусів і бабусь у сімейному вихованні. Однак це не означає, що батьки повинні перекладати на них свої батьківські обов'язки. Дитині потрібні ті й ті. Сімейне виховання повноцінне лише за розумного поєднання виховного впливу першовихователів – батьків та багатих на життєвий досвід помічників і порадників – дідусів і бабусь.

Виховання дітей в сім'ї не завжди успішне. Негативний вплив на нього мають об'єктивні (неповна сім'я, погані житлові умови, недостатнє матеріальне забезпечення) та суб'єктивні (слабкість педагогічної позиції батьків) чинники.

Значна частина сучасних сімей припускається помилок у вихованні дітей. Родини, які продукують так званих педагогічно занедбаних дітей, з погляду педагогіки можна поділити на такі три групи: педагогічно неспроможні, педагогічно пасивні та антипедагогічні.

Перша група – сім'ї, в яких батьки намагаються виявити певну активність у вихованні дітей, проте роблять це невміло. Їх виховний вплив непослідовний, педагогічно необґрунтований. Найчастіше вони керуються власним досвідом, якого набули, коли свого часу їх виховували батьки (авторитарний стиль,

обмеження свободи, погрози і покарання або всюдозволеність, потурання примхам).

Друга група – сім'ї, які не виявляють особливої активності у вихованні дітей, тобто педагогічно пасивні. Вони з об'єктивних (хвороба, зайнятість, часта відсутність) або суб'єктивних (відсутність єдиної точки зору на виховання, розлад між батьками, часті конфлікти та ін.) причин не можуть належним чином виховувати дітей.

Третя група – сім'ї, що характеризуються антипедагогічними, аморальними умовами виховання дітей. У таких сім'ях панує дух неповаги до правил моралі та вимог законів. Батьки своєю поведінкою (пияцтво, злочинство, розпуста тощо) створюють у сім'ї антипедагогічну обстановку, намагаються виправдати відхилення від норм поведінки у своїх дітей.

Сім'я функціонує на основі спільного побуту, економічного, морально-психологічного укладу, виховання дітей, взаємної відповідальності.

Життєдіяльність сім'ї реалізується через основні її функції: матеріально-економічну (бюджет сім'ї, організація споживчої діяльності, участь у суспільному виробництві, набуття професії, відновлення втрачених на виробництві сил); житлово-побутову (забезпеченість житлом, ведення домашнього господарства, організація побуту); репродуктивну (продовження людського роду); комунікативну (створення сприятливого сімейного мікроклімату, внутрісімейне спілкування, взаємостосунки сім'ї з мікро- і макросередовищем, контакт із засобами масової інформації, літературою, мистецтвом); виховну (формування особистості дитини, передача їй соціального досвіду); релактивну (організація вільного часу та відпочинку).

Сучасні сім'ї різноманітні, і від того, в якій саме живе дитина, залежить, яким змістом наповнюється процес формування її особистості. Умовно сім'ї поділяють на благополучні та неблагополучні.

Благополучна сім'я – сім'я з високим рівнем внутрішньої сімейної моральності, духовності, координації та кооперації, взаємної підтримки та взаємодопомоги, з раціональними способами вирішення сімейних проблем.

Неблагополучна сім'я – сім'я, яка через об'єктивні або суб'єктивні причини втратила свої виховні можливості, внаслідок чого в ній виникають несприятливі умови для виховання дитини.

Отже, головним інститутом виховання є сім'я. Те, що дитина в дитячі роки набуває в сім'ї, він зберігає протягом усього подальшого життя. Важливість родини в тому, що в ній дитина знаходиться протягом значної частини свого життя, і по тривалості свого впливу на особистість жоден з інститутів виховання не може зрівнятися з сім'єю. У ній закладаються основи особистості дитини, і до вступу до школи він вже більш ніж наполовину сформувався як особистість. Сім'я – це особливого роду колектив, який грає у вихованні основну, довгострокову і найважливішу роль.

Список використаної літератури:

1. Батьківські збори / [авт. тексту Т. В. Виноградова]. – Х.: Вид. група «Основа», 2006. – 237 с. – (Серія «Класний керівник»)
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 375 с.
3. Макаренко А. С. Книга для батьків. – К.: Рад. школа, 1980. – 327 с.
4. Стельмахович М. Г. Українська народна педагогіка. – К.: ІЗМН, 1997. – 232 с.

5. Стельмахович М. Г. Українська родина педагогіка: Навчальний посібник. – К.: ІСДО, 1996. –288 с.

Дьохтярчук Наталія,
студентка 12 групи
навчально-наукового інституту педагогіки
Науковий керівник: Н.А. Басюк

СІМ'Я ЯК ФАКТОР ДУХОВНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ

З перших днів появи дитини на світ сім'я покликана готувати її до життя та практичної діяльності, в домашніх умовах забезпечити розумну організацію її життя, допомогти засвоїти позитивний досвід старших поколінь, набуті власного досвіду поведінки і діяльності.

Оскільки мета виховання підростаючого покоління – формування всебічно розвиненої особистості, сім'я, як і школа, здійснює моральне, розумове, трудове, естетичне і фізичне виховання.

Ефективність виховання дітей у сім'ї залежить від створення в ній належних умов. Головна умова сімейного виховання – міцний фундамент сім'ї, що базується на її непорушному авторитеті, подружній вірності, любові до дітей і відданості обов'язку їх виховання, материнському покликанні жінки, піднесенні ролі батьків у створенні та захисті домашнього вогнища, забезпеченні на їх прикладі моральної підготовки молоді до подружнього життя.

Проблемою сімейного виховання займалися Я. А. Коменський, П.Ф. Лесгафт, А.С. Макаренко, І.Г. Песталоцці, Ж.Ж. Руссо, К.Д. Ушинський, В.П. Вахтерів, К.Н. Вентцель, Х.Д. Джайнотт, Д. Локк, Дж. Рескін та інші.

Важливим у сімейному вихованні є те, наскільки родина живе інтересами всього народу, інтересами держави. Діти прислухуються до розмов батьків, є свідками їхніх вчинків, радіють їхнім успіхам чи співчують невдачам. Виховний вплив сім'ї зростає, якщо батьки цікавляться не лише навчанням, а й позанавчальною діяльністю своїх дітей. За таких умов інтереси сім'ї збігаються з інтересами суспільства, формується свідомий громадянин країни.

Дієвим чинником сімейного виховання є спільна трудова діяльність батьків і дітей.

Успіх сімейного виховання значною мірою залежить від організації домашнього побуту, традицій сімейного життя: порядку в сімейному господарстві, залучення дітей до розподілу бюджету сім'ї, загального режиму дня, визначення для кожного робочого місця, зокрема, для навчальних занять, дотримання певних сімейних правил. Домашній затишок облагороджує дітей.

Провідну роль у сімейному вихованні відіграє мати. Саме вона найсильніше впливає на дітей, особливо в сфері духовного-морального виховання. Діти, які виростають без материнського тепла і ласки, похмурі, як правило, замкнені, злостиві, вперті.

Не меншим є й вплив батька, особливо, коли йдеться про виховання хлопчиків. Проте виконати свої виховні функції батько й мати можуть лише за умови, що вони є справжнім авторитетом для дітей.

Сім'ю можна назвати колискою духовного народження людини. Вчені Я.А. Коменський, П.Ф. Лесгафт, А.С. Макаренко, І.Г. Песталоцці, Ж.Ж. Руссо, К.Д. Ушинський, В.П. Вахтерів, К.Н. Вентцель, Х.Д. Джайнотт, Д. Локк, Дж. Рескін визначають сім'ю як університет людських відносин, що забезпечує всебічний і гармонійний розвиток особистості, збереження і зміцнення фізичного, морального та психічного здоров'я дитини.

Я.А. Коменський у своїх педагогічних працях підкреслює: чим духовно багатша людська особистість, тим серйозніше і відповідальніше вона ставиться до дітей.

У підлітковому віці дитина починає прагнути до самоутвердження: саме в цей період виникає багато конфліктів з батьками, з учителями. «Я – сам!» І відштовхуються випробовування «на дорослість». Тоді домівка здається ледве чи не кліткою, з якої треба летіти світ за очі.

Юність уже цілком заклопотана самовлаштуванням у житті; батьки нерідко сприймаються як «підсобна сила». Внутрішні зв'язки помітно слабшають: почуття витрачаються на подругу, друга, на різноманітні захоплення, зокрема й на такі, які стануть професією. В такий час молоді люди часто виступають лише споживачами домашніх благ і меншою мірою соратниками батьків.

Виховання дітей в сім'ї не завжди успішне. Негативний вплив на нього мають об'єктивні чинники. Найвагомішою серед об'єктивних причин є неповна сім'я, яка з'являється в силу того, що в усіх вікових групах від 20 до 50 років смертність чоловіків більш як утричі вища, ніж жіноча. Разом з великою кількістю розлучень це призводить до збільшення кількості сімей, у яких мати виховує дітей сама. У неповній сім'ї процес виховання ускладнюється, оскільки діти значну частину часу бездоглядні, неконтрольовані, перебувають на вулиці, нерідко контактують з аморальними людьми.

Негативно позначаються на вихованні дітей і погані житлові умови сім'ї. Як свідчать дані спеціального обстеження, в Україні більше половини молодих сімей не мають окремого житла навіть через 10 років подружнього життя, майже половина сімей проживає з батьками в незадовільних для виховання дітей житлових умовах. У таких сім'ях батьки часто не можуть забезпечити дитину постійним робочим місцем, тому їй важко зосередитися над завданням, з'являється роздратованість, незадоволення, а згодом і небажання виконувати його.

Значна частина сучасних сімей припускається помилок у вихованні дітей. Родини, які продукують так званих педагогічно занедбаних дітей, з погляду педагогіки можна поділити на такі три групи: педагогічно неспроможні, педагогічно пасивні та антипедагогічні.

Перша група — сім'ї, в яких батьки намагаються виявити певну активність у вихованні дітей, проте роблять це невміло. Їх виховний вплив непослідовний, педагогічно необґрунтований.

Друга група — сім'ї, які не виявляють особливої активності у вихованні дітей, тобто педагогічно пасивні. Вони з об'єктивних або суб'єктивних причин не можуть належним чином виховувати дітей. У таких сім'ях стосунки між батьками напружені, конфліктні. За сімейними негараздами вони не знаходять часу для виховання дітей, втрачають контроль за ними.

Третя група — сім'ї, що характеризуються антипедагогічними, аморальними умовами виховання дітей. У таких сім'ях панує дух неповаги до правил моралі та вимог законів. Батьки своєю поведінкою створюють у сім'ї антипедагогічну

обстановку, намагаються виправдати відхилення від норм поведінки у своїх дітей, протиставляють вимогам школи свої сімейні вимоги.

Сучасні сім'ї різноманітні, і від того, в якій саме живе дитина, залежить, яким змістом наповнюється процес формування її особистості. Умовно сім'ї поділяють на благополучні та неблагополучні.

Благополучна сім'я — сім'я з високим рівнем внутрішньо сімейної моральності, духовності, координації та кооперації, взаємної підтримки та взаємодопомоги, з раціональними способами вирішення сімейних проблем.

Неблагополучна сім'я — сім'я, яка через об'єктивні або суб'єктивні причини втратила свої виховні можливості, внаслідок чого в ній виникають несприятливі умови для виховання дитини.

Захистити дітей від сімейного неблагополуччя може система регулювання сімейного виховання. Організацію допомоги батькам, якщо вони мають бажання нею скористатися, здійснюють вчитель, школа на основі формування стосунків співробітництва, взаємодопомоги, взаєморозуміння

Найбільше багатство Матері й Батька — це їх здорові, добре виховані діти. Ні маєтки, ні модерні автомобілі, ні вишуканий одяг, і величезні рахунки в банках, ні високі посади не підносять авторитету батьків. Споконвіків наш народ пошановував тих батьків, які народили й виховали достойних дітей. Кожен батько й мати мають пам'ятати, що першорядне завдання — виховати достойних дітей. У цьому сенсі вони несуть відповідальність перед своїми нащадками, перед суспільством загалом.

Діяльність дорослої людини з погляду соціальної значимості варто оцінювати передусім не з погляду ефективності виконання професійних функцій, а залежно від рівня вихованості у дітей.

Список використаної літератури

1. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості/Василя Олександровича Сухомлинським// Вибір. твори: В 5 т.-К, 1976-1980.-Т3.
2. Франкова криниця: Вивчення творчості І.Франка в школі: посібник для вчителя / За ред.. Л.М.Кіліченко. — К.: Рад.шк., 1981. — 288с.

Іщук Олена,

студентка 11 групи

навчально-наукового інституту педагогіки

ВПЛИВ ВЗАЄМОВІДНОСИН У СІМ'Ї НА ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сім'я є природним середовищем первинної соціалізації дитини, джерелом її матеріальної та емоційної підтримки, засобом збереження і передавання культурних цінностей від покоління до покоління. З перших днів появи дитини на світ сім'я покликана готувати її до життя та практичної діяльності, в домашніх умовах забезпечити розумну організацію її життя, допомогти засвоїти позитивний досвід старших поколінь, набути власного досвіду поведінки й діяльності.

Для жінки сім'я - це можливість нормального існування, спокій і впевненість у собі, матеріальна і моральна підтримка, відчуття радості й щастя, повноцінне виховання дітей. Чоловіку сім'я надає стимул до життя, допомагає у подоланні труднощів і негараздів. Для дитини сім'я відіграє важливе значення насамперед

тому, що дає перші й найважливіші знання про життя, про взаємини з людьми. Сім'я «створює матеріальні та моральні умови для її зростання, формує моральні життєві основи та статево-рольові установки» [1, с. 76].

Проблема культури мовлення завжди була у центрі посиленої уваги вітчизняних лінгвістів і методистів (Н.Д. Бабич, І.К. Білодід, О.М. Біляєв, С.Я.Єрмоленко, М.А. Жовтобрюх, А.П. Каніщенко, А.П.Коваль, Л.І.Мацько, М.І. Пентиліук, М.М. Пилинський, В.М. Русанівський та ін.). Вченими визначено питання мовної культури людини та суспільства, теорії мовної норми, комунікативні якості культури мовлення, психологічний та психолінгвістичний аспекти породження та особливостей усно мовленнєвих висловлювань, які досліджували Л.С. Виготський, М.І. Жинкін, І.О. Зимня, О.О. Леонтьєв, С.Л. Рубінштейн, І.О. Синиця та ін.

Належна культура мовлення - це свідчення розвинутого інтелекту і високої загальної культури особистості. Одним із завдань культури мовлення є подолання мовних стереотипів: стереотипи мовлення - це стереотипи мислення.

Проблема культури мовлення проявляється в таких основних аспектах: нормативність, адекватність, естетичність, поліфункціональність мовлення. Нормативність - це дотримання правил усного і писемного мовлення: правильне наголошування, інтонсування, слововживання, будова речень, діалогу, тексту тощо. Нормативність - це, так би мовити, "технічна" сторона мовлення, дотримання загальноприйнятих стандартів. Мова наша багата, їй властива розвинена синоніміка та варіантність на фонетичному, лексичному і граматичному рівнях. Наше завдання - розвинути в собі здатність оптимального вибору мовних засобів відповідно до предмета розмови, співробітника, мовленнєвої ситуації.

Культура мовлення несумісна з багатослів'ям, словоблуддям, фальшивою патетикою, славослів'ям. Шляхи підвищення особистої культури мовлення різноманітні.

Плекання культури мовлення - обов'язок кожного. Для багатьох категорій мовців воно входить у професійні обов'язки. Це освітяни, працівники культури, державного апарату, засобів масової інформації, духовенство.

Рідне слово є важливим засобом виховання людини. Відомий український педагог В.О. Сухомлинський писав: "Мова – це віконця, через які дитина бачить світ". [4, с. 24] Видатний учитель вважав, що мова є складовою духовної культури дитини та її культури мови зокрема: "Багата мова – багатий духовний світ, розвинуте почуття краси слова – висока моральна культура. Убогість слова – це убогість думки, а убогість думки веде до моральної, інтелектуальної, емоційної, естетичної товстошкірості".

Якби дитина, навчаючись говорити змалку, розвиваючи своє мовлення в дитячому садку, оволодіваючи мовою в школі, постійно чула правильну, літературно-нормативну вимову, просто відпала б проблема неграмотності (залишилися б лише поодинокі випадки індивідуальної низької грамотності).

Виховна функція сім'ї полягає у задоволенні індивідуальних потреб дорослих членів у батьківстві та материнстві, взаєминах з дітьми, їхньому вихованні, самореалізації у дітях. Завдяки реалізації цієї функції сім'я забезпечує соціалізацію молодих поколінь, їхню підготовку до майбутнього життя. У сім'ї виховуються і дорослі, і діти. Тому у виховній функції виділяють три основні аспекти:

Перший - формування особистості дитини, розвиток її здібностей та інтересів, передача від дорослих дітям накопиченого суспільством соціального досвіду,

вироблення в них морально-етичних знань та способів поведінки, забезпечення розумового, фізичного та естетичного розвитку дітей.

Другий аспект - систематичний виховний вплив сімейного колективу на кожного його члена протягом усього життя.

Третій аспект - постійний вплив дітей на батьків.

Саме через сім'ю від самого народження, дитина стає як індивідом, так і членом певної соціальної групи. Сімейне виховання - складова процесу виховання молодих поколінь, який поєднує як цілеспрямовані дії батьків, так і стихійний вплив сім'ї. Останній становить неусвідомлені, неконтрольовані впливи (манера поведінки, звички, спосіб життя тощо), які регулярно повторюються і підспільно впливають на дитину. Тому, під сімейним вихованням розуміємо не тільки цілеспрямований виховний вплив на дитину, а й усю систему внутрішньо-сімейної взаємодії, яка формує цінності, орієнтації, систему потреб, інтересів, звичок, поведінку дитячої особистості.

Широкий спектр проблем щодо виховання дітей у сім'ї містять роботи В. Сухомлинського. Зазначаючи, що виховує дитину сім'я в цілому, її загальний дух, культура людських стосунків, педагог підкреслював, що створюють цей дух самі батьки. «Без батьківської мудрості, - писав він, - немає виховної сили сім'ї. Батьківська мудрість стає духовним надбанням дітей; сімейні відносини, побудовані на відповідальності, мудрій любові і вимогливості батька і матері, самі стають великою виховною силою» [2, с. 21].

Спираючись на це твердження, В. Сухомлинський визначив і сформулював певні умови успішного виховання дітей у сім'ї. До них він відносив:

- суспільну і моральну відповідальність батьків за дітей;
- сприятливий сімейний мікроклімат;
- спільну трудову діяльність батьків і дітей у сім'ї;
- розумну організацію життя і побуту.

Надаючи сімейному вихованню одну з провідних ролей у формування дитячої особистості, В.О. Сухомлинський особливу увагу фокусує на аналізі такого його феномену, як батьківська любов, у якій він убачав гармонію доброти й вимогливості, ласки й суворості. Однак, звертаючи увагу на роль батьківської любові у формуванні дитячої особистості, педагог водночас застерігав від помилкового її розуміння, від хибних дій, які є цілком прийнятними з погляду батьків, а насправді приносять гіркі плоди. Серед значної кількості різновидів «цієї безглуздої любові» В.О. Сухомлинський вирізняв три основні види: любов замилювання, деспотичну любов і любов відкupu [2, с. 22].

Значну увагу проблемам сімейного виховання приділяв А.С. Макаренко, вбачаючи його сутність в організації сімейних відносин, у створенні правильного загального способу життя, життєрадісної щасливої атмосфери. Недоліки у поведінці й характері дітей, на його переконання, є сигналом для перегляду батьками власної поведінки і загалом взаємовідносин у сім'ї [3, с. 56].

Спілкування є однією з найбільш важливих сфер духовної життєдіяльності людини. Вищі психічні функції дитини, такі як пам'ять, увага, мислення, формуються спочатку в спілкуванні з дорослим і лише потім стають повністю довільними. В процесі спілкування з дорослим і однолітками, дитина пізнає закони поведінки, норми людських взаємин. Правильно побудоване спілкування - це і є процес виховання і розвитку дитини.

Аналіз особливостей проблемних дітей і специфічних дефектів спілкування з

однолітками дозволив виділити основні напрями роботи:

По-перше необхідно порушити справжній інтерес дитини до людей, що оточують її, примусити її задуматися про їх інтереси, потреби. Така інформація може допомогти дитині більш ефективно встановити справжній характер ставлення до себе, а у випадку виниклих розбіжностей уникнути розповсюдження власної негативної оцінки з виниклою ситуацією на відношення до себе і, відповідно, на взаємини з тими, що оточують її.

По-друге необхідно навчити дитину не прикладати мірку досконалості ні до себе ні до інших, не допускати звинувачення, виховати в собі прагнення у важку хвилину залишатись в контакті, навчитись бачити позитивне в негативному та невдалому спілкуванні.

Високі вимоги до своїх друзів та близьких створюють потенційне джерело для образ, дитина таким чином виходить за межі звичайних спокійних контактів та залишається соціально ізольованою. Психологічна компенсація цього явища пов'язана з прищепленням дитині уміння подивитись на себе з боку, об'єктивно оцінити свою поведінку й дії.

Третій напрям розвитку функцій спілкування пов'язане з навчанням їх прийомам саморегуляції свого стану, що дозволило б їм уникати конфліктів та бути соціально-гнучким.

Велике значення треба приділяти навчанню дітей вираженню дружніх почуттів, посмішки, спокійного темпу мовлення.

Велике значення для розвитку навиків спілкування має уміння підтримувати загальну бесіду, брати участь в колективному обговоренні теми, необхідно навчити правилам участі у спілкуванні: уважно вислуховувати кожного, не перебиваючи, обговорювати всі виниклі ідеї по черзі, не говорити дуже довго і швидко, чітко і ясно виражати свою точку зору, договорюючи до кінця.

Отже, процес виховання повинен включати дитину у виховну діяльність, точніше-самодіяльність, яка розгортається під дією педагогічних впливів. Цього можна досягти за умови, якщо система виховних впливів проектуватиметься з максимальним урахуванням розвитку її психологічних закономірностей і особливостей у певному віковому періоді. Тут доречним уявляється введення у виховний процес методу розв'язання виховних завдань, що поєднує в собі новітні ідеї педагогічної та вікової психології щодо джерел, рушійних сил та закономірностей розвитку підростаючої особистості. Його відмінною рисою порівняно з традиційними є те, що він активізує природну необхідність приймати рішення самостійно, без зовнішнього примусу, а також забезпечує таку операційну систему впливів, яка робить виховний процес достатньо керованим і прогнозованим.

Список використаної літератури

1. Біляєв О. Культура мовлення вчителя словесника // Дивослово. – 1995. - №1. – С.37.
2. Хорошовська О. Розвиток українського мовлення молодших школярів// Початкова школа. – 1997. - №8. – С.14-16.
3. Калмикова Л., Марченко. Психолінгвістичні й лінгвометодичні підходи до змісту формування у першокласників мовленнєвих умінь і навичок міркувати // Початкова школа. – 2000. - №5. – С.5.
4. Хорошовська О. Розвиток українського мовлення молодших школярів // Початкова школа. – 1997. - №8. – С.14-16.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ФАКТОРИ ЕФЕКТИВНОСТІ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

На сьогоднішній день чітко постає питання ролі та функції сім'ї у вихованні молодших школярів. Проблеми, особливості виховання дітей данного віку є досить важливими. Труднощі в навчанні, причини невдачі у вихованні переконують нас в тому, що визначальна роль у вихованні дитини відводиться не тільки школі (вчителям, психологам, соціальним педагогам), але й належить сім'ї, яка стає координатором і регулятором у процесі виховання дитини, закладає основний фундамент виховання.

Дослідженням соціально-педагогічних умов ефективності сімейного виховання молодших школярів займалися такі вчені, як Я.А.Коменський, П.Ф.Лесгафт, А.С.Макаренко, І.Г.Песталоцці, Ж.-Ж.Руссо, К.Д.Ушинський, В.П.Вахтерів, К.М.Вентцель, Х.Д.Джайнотт, Д.Локк, Дж.Рескінга ін.

Молодший шкільний вік - це той період, коли активне прийняття участі сім'ї у вихованні залишає слід у розвитку, вихованні і навчанні дитини. Сюди потрібно віднести реалізацію дитиною своїх можливостей і здібностей, розвиток творчого потенціалу, її креативних здібностей та творчої активності. Тому, на сьогодні вивчення соціально-педагогічних умов ефективності сімейного виховання молодших школярів є актуальною задачею, яка постає перед педагогами, психологами, соціальними працівниками.

Мета статті – аналіз соціально-педагогічних умов ефективного сімейного виховання дітей молодшого шкільного віку.

Сім'я - це перша громадська ступінь у житті людини. Вона з раннього віку спрямовує свідомість, волю, почуття дітей. Сім'я - колыска духовного народження людини, важливий і багато в чому незамінний етап у розвитку кожної особистості. Перша причина особливої ролі сім'ї у вихованні – стійкість, сталість та довготривалість впливу, друга – її різнобічність.

Джерелом благополуччя дитини в сім'ї, умовою правильного виховання, щасливого дитинства є любов до неї батьків. Почнемо з того, що діти дуже чуйно реагують на любов і ласку, гостро переживають їх дефіцит. Живучи в родині, за словами В.О.Сухомлинського, дитина повинна бути впевнена, що її, хтось дуже-дуже любить і вона теж когось любить безмежно. Така любов створює відчуття захищеності, душевного комфорту. При цьому Людина активніше досягає світ, легко здобуває знання. У неї вільніше розкривається обдарування, вона впевненіше визначає свою дорогу в житті, вибирає друзів. Справжня батьківська любов вчить Людину культурі почуттів, розуміння добра, формує почуття обов'язку, чуйності, допомагає зрозуміти головний моральний принцип: людина людині друг і брат [1].

Однак батьківська любов може бути різною - від сліпої, нерозумної, до нерозривно пов'язаною з почуттям батьківського обов'язку, відповідальності за формування дитячої особистості. Важливою умовою виховання дітей у сім'ї є авторитет батьків – це вплив батька і матері на дітей заснований на повазі і любові до батьків, довірі до їхнього життєвого досвіду, слів і вчинків [2]. Любов до

батьків і повага до них, визнання їх авторитету далеко не завжди збігаються. Без авторитету не можна виховати дитину, формувати в ній якості хорошої людини. Дуже важливо, щоб в сім'ї закріплювалися навички і звички правильної поведінки, які формуються у дитини в школі. Єдині узгоджені вимоги сім'ї та школи - одна з умов правильного виховання дітей у сім'ї. Там, де педагог і батьки діють узгоджено, краще здійснювати навчально-виховну роботу [2].

Важливими умовами виховання молодшого школяра є взаємини: школа-родина - дитина. Іноді батьки вважають, що з приходом дитини в школу знижується роль сім'ї у її вихованні, адже основний час тепер діти проводять у стінах навчального закладу. Відзначимо, що вплив сім'ї не тільки не знижується, а й зростає. На жаль, сучасний напружений темп життя, зміна умов побуту вплинули на характер спілкування батьків з дітьми: воно стає рідкісним, все більш формальним. Бесіди з молодшими школярами підтверджують, що їх потреба в внутрішньо сімейному спілкуванні велика. Організація змістовного і досить тривалого спілкування з дітьми - необхідна умова їх виховання в будь-якому віці [3]. Неможна залишити без уваги й батьківське виховання словом. Відомо, що «словом можна вбити, словом можна врятувати, словом можна полки за собою повести». «Слово, звернене до дитини, - говорив педагог В.О. Сухомлинський, - має бути перш за все людським, чуйним, терпимим» [4].

Однією з головних умов є емоційний клімат сім'ї і моральне виховання дитини. З твердженням, що дитина - це особистість, не завжди згодні батьки, тому що під поняттям «особистість» вони мають на увазі людину з цілісним і сильним характером, самостійного, впевненого в собі, своїх можливостях. Саме таким і хотіли б бачити багато батьків своїх дітей. Але для того, щоб дитина сформувалась як особистість, треба багато зусиль. Розпочинати необхідно з народження дитини. Брак уваги, прояви батьківської любові, спілкування з малюком негативно позначається на його емоційному і моральному розвитку, на його світосприйнятті. Аналіз поведінки правопорушників свідчить, що делінквентна поведінка характерна для дітей, які страждали від нестачі любові в сім'ї. Не можна забувати, що молодший школяр ще багато в чому живе емоціями і що саме емоційне середовище впливає на його духовний світ. Позитивний емоційний клімат сім'ї, де переважають радість, оптимізм, душевність, любов і ніжність, потрібен дитині для його психічного здоров'я. Тому, якщо батькам щось не подобається в дитині, в її поведінці, рисах характеру, то їм слід пам'ятати, що дитина є дзеркальним відображенням батьків. Ми можемо сміливо говорити про різні функції сім'ї та широкий спектр ролей, які виконує сім'я у вихованні своєї дитини. Насамперед - це:

а) репродуктивна - у будь-якій сім'ї найважливішою є проблема дітонародження. Цілісність сексуальної потреби, що забезпечує продовження роду, і любові як вищого почуття робить неможливим відділення одного від іншого;

б) господарсько-економічна - включає харчування сім'ї, придбання і утримання домашнього майна, одягу, взуття, благоустрій житла, створення домашнього затишку, організацію життя і побуту родини, формування і витрачання домашнього бюджету;

в) регенеративна - означає успадкування статусу, прізвища, майна, соціального становища;

г) освітньо-виховна - (соціалізація). Полягає в задоволенні потреб у батьківстві та материнстві, контактах з дітьми, їх вихованні, самореалізації в дітях;

д) сфера первісного соціального контролю - моральна регламентація поведінки членів сім'ї в різних сферах життєдіяльності, а також регламентація відповідальності і зобов'язань у відношенні між подружжям, батьками і дітьми, представниками старшого і середнього покоління;

е) рекреативна - пов'язана з відпочинком, організацією дозвілля, турботою про здоров'я і благополуччя членів сім'ї.

ж) духовного спілкування – розвиток особистостей членів сім'ї, духовне взаємозбагачення;

з) соціально-статусна - надання певного соціального статусу членам сім'ї, відтворення соціальної структури;

і) психотерапевтична - дозволяє членам сім'ї задовольняти потреби в симпатії, повазі, визнанні, емоційній підтримці, психологічному захисті.

Сім'я - це перший учитель і незамінний вихователю для молодшого школяра, супутник життя дитини, яка вибудовує лінію виховання в відповідності зі своїми бажаннями і інтересами. Бувають випадки, коли сім'я просто не розуміє своєї найважливішої функціональної значущості у вихованні молодшого школяра. Головне, що потрібно це глибоке розуміння батьками своєї функціональної значущості у вихованні дитини. Сім'я формує, виховує і розвиває якості і особливості особистості відповідно до своїх потреб. Ще раз повторюючись, батьки по волі своїй визначають вектор виховання і розвитку дитини. Виховувати - не означає говорити дітям хороші слова, наставляти і повчати їх, а, перш за все, самому жити по –людськи [5]. Хто хоче виконати свій обов'язок щодо дітей, залишити в них про себе добру пам'ять, яка служила б потомству заповітом, як жити, той повинен почати виховання з самого себе. Головні підстави, яких батькам необхідно триматися при вихованні дитини під час сімейного його життя: чистота, послідовність у відношенні слова і справи при звертанні з дитиною, відсутність сваволі в діях або обумовленість цих дій і визнання особистості дитини постійним звертанням з ним як з людиною і повним визнанням за ним права особистої недоторканності.

Отже, до соціально-педагогічних факторів ефективності сімейного виховання молодших школярів нами віднесено: стиль батьківського спілкування; психологічну атмосферу в сім'ї, безумовну любов до дитини; знання та вираховування на практиці індивідуально-психологічних та вікових особливостей дитини, співпрацю зі школою, з педагогічним колективом, з соціально-психологічними службами; активність батьків у житті дитини; авторитет батьків.

Перспективи подальшого вивчення соціально-педагогічних факторів ефективності сімейного виховання учнів молодшого шкільного віку ми вбачаємо у просвітній роботі з батьками та розробці тематики бесід для батьків.

Список використаної літератури

1. Жук А.И., Казамирская И.И., Жук О.Л., Коновальчик Е.А. Основы педагогики. – Мн.: Аверсэв, 2003. – 349 с.
2. Стельмахович М.Т. Українська родина педагогіка: навч. посібник. - К., 1996.
3. . Стельмахович М.Т. Українське родинознавство. - Івано-Франківськ, - 1994. - с. 3.
4. Теоритичні основи виховання і навчання: навчальний посібник / Харк. держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. - 2-е вид., випр. і доп. - Харків: ОСВ, 2002. - 400 с.

Конопальська Тетяна,
студентка 11 групи
навчально-наукового інституту педагогіки
Науковий керівник: Н.А. Басюк

ВПЛИВ БАТЬКІВСЬКИХ ВЗАЄМИН НА ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ ДИТИНИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Одним із завдань батьків є формування моральних якостей своїх дітей. Це питання є досить актуальним, адже сім'я- найперша і найважливіша ланка виховання, саме в ній закладається духовне ядро особистості, основи її моралі. Тому відносини в родині відіграють велике значення, ефект цього впливу накопичується з віком і відображається на характері особистості та її моральних якостях.

Проблема морального виховання знайшла відображення у працях Н.М.Трофімової, Я.І. Колдунова, І.Ф. Харламова, Л. Виготського, Я.А.Коменського, Г. Костюка, П. Лесгафта, Дж. Локка, А. Макаренка, І. Песталоцці, М. Пирогова, В. Сухомлинського, К. Ушинського та ін., в яких розкривається сутність основних понять теорії морального виховання, вказуються способи подальшого розвитку принципів, змісту, форм, методів морального виховання.

Саме на прикладі сім'ї дитина ще з ранніх літ формує своє світосприйняття. З віком у дитини виникає певна модель поведінки, яка майже на 90% копіює поведінку батьків. Адже батьки - це найперші вихователі, які є ідеалом для дітей. Саме у сім'ї формується людяність, духовність, гідність, а також культ матері та батька, роду і народу. Неабияким авторитетом користуються ті батьки, які сумлінно ставляться до праці, сімейних обов'язків та активні в громадському житті. Такі батьки є авторитетним прикладом для своїх дітей. Тому дуже важливо, щоб між самими батьками панували гармонійні відносини. Це є головним чинником формування у дитини моральних якостей. Адже без єдності в сім'ї неможливе повноцінне виховання дитини.

Насамперед взаємини між батьками впливають на розвиток дитини та її моральні якості. Батьки формують своєю діяльністю модель поведінки дитини в майбутньому, її уявлення про світ. Батьки є найкращими вихователями і тому вони насамперед відповідають перед власною совістю та державою за виховання своїх дітей. Тому вони повинні створити якомога позитивний та сприятливий клімат у сім'ї для формування моральних якостей дитини.

Безумовно, впливає і склад сім'ї, адже ідеальним варіантом є повна родина, в якій є тато й мама, але так складається не завжди. У повній родині існує емоційний зв'язок між усіма членами сім'ї. Факт розлучення батьків створює чимало травматичних чинників. Батьки не повинні пригнічувати авторитет один одного в очах дітей. Може з'явитися відхилення у навчанні, моральному розвитку, надмірна тривога. Тому в такій ситуації завдання дорослих докласти всіх зусиль, щоб уникнути тяжких наслідків розлучення, які можуть позначитися на розвитку дитини.

Важливу роль відіграє в сім'ї спілкування батьків між собою та дітьми. Сімейне спілкування сприяє інтелектуальному та соціальному розвитку дитини. Воно повинно ґрунтуватися на повазі, піклуванні та любові один до одного. У розмові члени сім'ї повинні дотримуватися гідної поведінки, тобто: відсутність критики, лихослів'я, образ, максимальна повага, доброзичливість і бажання зрозуміти свого співрозмовника. Ці людські прояви складають підґрунтя для виховання гармонійної особистості. Однак не всі батьки дотримуються цієї поведінки. Більшість батьків не розуміють, якої шкоди завдають розвитку своїй дитині. Адже вона сприймає всю інформацію, яка надходить від батьків, і зможе потім її використати у своїй поведінці з оточуючими людьми, що може призвести до небажаних наслідків.

Спілкування в сім'ї є своєрідним індикатором виховання дитини. Завдяки йому можна визначити рівень ставлення членів родини один до одного, побачити, як діти й батьки взаємодіють, як відбувається обмін інформацією та зрозуміти наскільки міцний між ними духовний контакт. Спілкуючись з дитиною, батьки повинні приділяти увагу саме повсякденному спілкуванню. Адже усі суперечки виникають тому, що батьки не обдумують свої розмови та вчинки стосовно дітей. Зазвичай, це прояв спонтанних дій та емоцій. Не всі батьки вміють правильно будувати спілкування з дитиною, що має базуватися на дотриманні принципів рівності та дружби, і є вкрай важливим компонентом для створення благополучного клімату в сім'ї.

Народна педагогіка надає неабиякого значення психологічного клімату в сім'ї як основному чиннику формування особистості. «Нашо клад, як у сім'ї лад», - кажуть у народі. Цей вислів несе в собі глибокий педагогічний зміст. Побутує думка: добра та сім'я, де виростають добрі діти [4]. Тому позиція батьків повинна бути заснована на любові, щоб в сім'ї між батьками й дітьми були сприятливі відносини, було порозуміння і умови для розвитку кожного члена сім'ї як особистості. Лише тоді формуються конструктивні відносини в родині, дитина почуває себе комфортно і має всі умови для нормального формування особистості.

Сімейні взаємини – це відносини дитини з батьками, які чинять на нього виховний ефект і задовольняють його потребу в спілкуванні. Це важливий елемент виховання, тому що вони виступають у якості зв'язку та відносин, що виникають між її членами. Всі сімейні взаємини можна умовно розділити на три великі групи це: партнерські відносини, диктат (патріархат або матріархат) та конкурентні відносини.

Партнерські відносини або співробітництво - це ідеальний варіант організації шлюбного союзу. У подружжя є спільні цілі, вони рівноправні і незалежні у фінансовому сенсі, легко знаходять компроміси, налагоджуючи конфліктні ситуації. У такій родині немає скандалів, лайки і чвар - всі проблеми вирішуються мирно, шляхом переговорів. Партнерський тип сімейних відносин в чистому вигляді зустрічається рідко, але відображає все, до чого слід прагнути.

Диктат або класичний варіант патріархальної (матріархальною сім'ї) проявляється домінуючим становищем одного з подружжя. Постійне придушення ініціативи і почуття власної гідності інших членів сім'ї веде до порушень у формуванні особистості дітей, виникнення внутрішнього конфлікту. Патріархальний тип сім'ї являє собою верховенство чоловіка, який є основним здобувачем і приймає всі рішення - від побутових проблем до обговорення ситуацій особистого характеру. Жінці в такому союзі відводиться другорядна роль

домогосподарки без права вираження своєї думки. Протилежні відносини з групи диктату - матриархат. Відносини між чоловіком і жінкою будуються на керуючій ролі дружини. Чоловікові залишається або підкоритися і займатися побутом, або протестувати і йти.

Третій тип сімейних відносин - конкурентні. Від партнерських відносин їх відрізняє велика кількість конфліктів по різних питаннях - через неможливість виділити когось із подружжя як домінанти та невміння знаходити компроміс, чоловік і дружина не можуть навчитися домовлятися. Єдиний вихід для таких сімей - «дистанційний» шлюб з метою збереження самоповаги.

Значення внутрішньосімейних відносин у становленні та розвитку людини зумовлено як тим, що вони є першим специфічним зразком суспільних відносин, з якими людина стикається з моменту народження, так і тим, що в них фокусується і знаходить своєрідне мініатюрне вираження все багатство суспільних відносин.

Виховувати і формувати світобачення дитини необхідно, коли її життєвий досвід тільки починає накопичуватися. Саме в дитинстві визначається спрямованість особистості, з'являються перші моральні установки, погляди. Для морального виховання важливо, що батьки є і організаторами життя дитини, і об'єктами пізнання, реальними носіями тих моральних цінностей, до яких у дитини формується певне ставлення.

Моральне виховання - це цілеспрямована взаємодія дорослого і дитини з метою формування моральних почуттів і якостей, засвоєння моральних норм і правил, розвитку моральних мотивів і навичок поведінки. Моральність визначається сферою вчинків по відношенню до інших людей, відображаючи практично - діяльну позицію людини. При цьому моральність не є вродженою властивістю, до моральності дитина прилучається в процесі свого розвитку, під час свого спілкування з людьми. Чим раніше розпочнеться прилучення дитини до моральних цінностей, тим міцніше вони зміцняться як риси особистості, складаючи моральний вигляд людини.

Моральне виховання особистості - складний і багатогранний процес, що включає педагогічні та соціальні явища.

Основні завдання морального виховання:

1. формування моральної свідомості;
2. виховання і розвиток моральних почуттів;

Моральні якості - це вищі якості людини, головними категоріями їх визначальними є категорія добра і совісті, належного на благо; вони охоплюють сукупність дій (служіння), принципів, норм моральної поведінки і складаються на основі тих реальностей і вчинків, на основі яких людина оцінює, схвалює, тобто сприймає їх як добрі, благі, справедливі [1].

Успіх сімейного виховання залежить від організації домашнього побуту, традицій сімейного життя та взаємин між батьками і дітьми. На думку В. О. Сухомлинського, батьківська любов-це могутня сила виховання, це здатність відчувати серцем найтонші духовні потреби людини; вона передається від батька і матері без слів і пояснень, передається прикладом[3].

Отже, спілкування, взаємодії батьків з дітьми та між собою сприяють розвитку та закріпленню певних особливостей дитячої поведінки і характеру, визначають напрям розвитку самосвідомості. Саме у сім'ї закладаються майбутні цінності дитини у житті. Тому головним критерієм формування моральних якостей дитини є клімат у сім'ї та взаємини між батьками.

Список використаної літератури

1. Виховання моральних цінностей дітей молодшого шкільного віку [Електронний ресурс]: <http://www.ua-referat.com>
2. Онуфрієнко Л. О. Як сім'я впливає на становлення особистості дитини // Обдарована дитина. – 2012. – №4. – С.52-55.
3. Острогляд Н. В. Вплив сім'ї на розвиток морально-естетичних якостей дитини // Класному керівнику. Усе для роботи. – 2011. – №12. – С.5.
4. Цибульська Н. А. Формування комунікативної культури в сім'ї // Педагогічна майстерня. – 2014. – №1. – С.5-6.
5. Ярмолицька С., Демидась С. Формування гармонійних батьківсько-дитячих відносин у родині // Психолог. – 2014. – №24. – С.21-25.

Кулик Анжела

студентка 31 групи

навчально-наукового інституту педагогіки

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СІМ'Ї І ШКОЛИ У МОРАЛЬНОМУ ВИХОВАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Проблема морального виховання стає більш актуальною. Вона однаково хвилює громадськість, педагогів, батьків, уряди багатьох країн світу. Своєчасне моральне виховання дітей дуже необхідне для оздоровлення суспільства. Ефективність процесу морального виховання значною мірою залежить від узгодження зусиль усіх виховних інститутів і, насамперед, школи та сім'ї. Із зростанням вимог суспільства до особистості виникла необхідність широких досліджень розвитку та функціонування морального виховання. Це особливо важливо, коли йдеться про молодший шкільний вік, коли закладаються основи особистості.

Проблеми морального розвитку підростаючого покоління, взаємодія школи і батьків стали головними темами наукових робіт, статей, монографій багатьох українських педагогів, філософів, діячів культури. Так, вивченням специфіки молодшого шкільного віку та розробленням нових методів їхнього виховання займалися В.Білоусова, К.Ушинський, М.Стельмахович, О.Вишенський, О.Платиця та ін. Основні напрями наукової розробки різних аспектів морального виховання молодших школярів відображені в працях А.Калюжного, А.Макаренка, В.Сухомлинського, Л.Болотіної та ін. Теоретичні основи виховання у школярів моральних якостей, з'ясування їх суті й умов формування знайшли висвітлення в працях З.Васильєва, І.Беха, Л.Матвєєвої, Н.Крупської, С.Кириленко та ін. Вагомий внесок у розв'язання проблеми взаємозв'язку сім'ї і школи зробили Г.Дудчак, М.Кудрявцева, Н.Дерев'янкіна, Т.Тарарака, Ю.Кричевська та ін. Однак проблема співпраці сім'ї і школи у моральному вихованні молодших школярів залишається недостатньо розробленою як в теоретичному, так і в практичному аспектах.

Сім'я є моделлю суспільства на конкретному історичному етапі розвитку, відображає його моральні та духовні особливості. Сім'я — невелика соціальна група, до якої входять поєднані шлюбом чоловік і жінка, їх діти (власні або усиновлені), кровні родичі, інші особи, пов'язані родинними зв'язками з подружжям. Сім'я відновлює духовні й фізичні сили людини, заряджає її енергією для активної участі в суспільному житті. У ній відбувається не тільки фізичне народження людини, але й первинна соціалізація й виховання, духовне дозрівання

особистості. Особливо актуальним це є для школярів, адже саме в молодшому шкільному віці батьківське відношення здобуває вирішального значення для становлення й закріплення образу свого "Я". Цей образ і відношення до себе формується під впливом того образу, що склався в батьків. Спілкування батьків з дитиною визначається установками щодо неї, що відображають особливості їхнього сприйняття й розуміння дитини.

Дослідженнями встановлено, що життєдіяльність сім'ї реалізується через основні її функції: матеріально-економічну, житлово-побутову, репродуктивну, комунікативну, виховну.

Сім'я є різнобіковим колективом. Структура її багато в чому залежить від звичаїв, культурних і національних традицій, моральних та правових норм. У межах її формується система стосунків між старшими та молодшими, батьками і дітьми, що визначає психологічний клімат в сім'ї. Тут формується світогляд дитини, ставлення до навколишнього світу. Спільне ведення домашнього господарства впливає на рівень матеріальної забезпеченості, можливості самореалізації особистості, її смаки, уподобання, ціннісні орієнтації, культуру.

На розвиток дитини впливає родинне оточення, психологічний клімат в сім'ї, характер взаємовідношень між батьками. Любов, взаємоповага, взаєморозуміння, задоволеність від власних стосунків, демократичний, спокійний стиль спілкування, впевненість, організованість в сім'ї позитивно впливає на дитину. В той же час конфліктні відносини між батьками створюють у сім'ї постійну емоційну напругу, викликають роздратування, тривожність, невпевненість у дітей, порушують основи їх соціального розвитку.

Протягом усього життєвого шляху особистості сім'я є тим найближчим мікросоціальним оточенням, яке опосередковує і визначає своєрідність її життєдіяльності, тому сім'я виступає провідним фактором соціалізації особистості. Під соціалізацією ми розуміємо процес входження індивіда в суспільство, активного засвоєння ним соціального досвіду, соціальних ролей, норм, цінностей, необхідних для успішної життєдіяльності в певному суспільстві.

Педагоги в молодших класах виступають у ролі безпосередніх організаторів, і саме вони в процесі повсякденного життя і діяльності підводять дітей до розуміння норм і правил поведінки. Адже, чим менший вік дитини, тим безпосереднішим має бути моральне виховання, її необхідно не навчати, а привчати до добрих вчинків, нахилів, манер, навичок і звичок культурної поведінки. "Майстерність і мистецтво морального виховання особистості полягають у тому, щоб моральні цінності розкривалися перед юними серцями в яскравих образах, які захоплюють думку і хвилюють душу, пробуджують прагнення до ідеалу" [6, с.121].

Саме вихованню високих моральних цінностей у дітей присвячена вся творчість видатного педагога В.О.Сухомлинського. У своїх працях «Проблеми всебічного розвитку особистості», «Народження громадянина», «Павлиська середня школа» та ін. Василь Олександрович виклав свої погляди на проблему морального виховання. На його думку моральне виховання-це цілеспрямований і систематичний вплив на свідомість та поведінку людей, що формує моральні якості відповідно до ідеалів та принципів моралі. Важливим елементом формування культури особистості В.О.Сухомлинський вважав засвоєння вимог, правил, норм поведінки, в яких розкривається „азбука моральної культури”.

1. "Ти живеш серед людей. Кожний твій вчинок, кожне бажання відбивається на людях, які тебе оточують. Є чітка межа між тим, що тобі хочеться, і тим, що можна..."

2. Ти користуєшся благами створеними іншими людьми. Люди дають тобі частя дитинства. Плати їм за це добром.

3. Всі блага і радість життя створюються працею... своєю працюваністю ти примножуєш честь сім'ї, роду і створюєш своє ім'я...

4. Будь добрим і чуйним до людей. Допомагай слабким і беззахисним. Безсердечність породжує байдужість, байдужість породжує себелюбство, а себелюбство - джерело жорстокості.

5. Не будь байдужим до зла. Борись проти зла, обману, несправедливості... Найбільше зло відступництво, зрада високих ідеалів" [6, с.121]

Дбаючи про ефективну взаємодію з батьками, учитель повинен враховувати важливість таких чинників:

1. Запрошення батьків до співробітництва (доброзичливість, відкритість у спілкуванні з батьками — перший крок до співпраці з ними).

2. Дотримання позиції рівноправності (об'єднання зусиль учителя та сім'ї школяра можливе за взаємного визнання ними рівноправності).

3. Визнання важливості батьків у співпраці (учитель повинен завжди наголошувати на важливій ролі батьків у вихованні та розвитку дитини).

4. Вияв любові, захопленості їх дитиною (психологічний контакт із батьками виникає одразу, як тільки вчитель виявляє розуміння дитини, симпатизує їй, бачить позитивні та негативні риси).

5. Пошук нових форм співпраці (учитель може запропонувати одному з батьків організувати батьківські збори, разом визначивши їх тематику, структуру тощо).

Отже від того, як батьки сприймають і розуміють дитину, її потреби, інтереси, психологічні стани й переживання, та відповідно взаємодіють з нею, залежить сприйняття й оцінка дитиною себе, формування позитивного або негативного образу "Я", прийняття або неприйняття своєї особистості. Батьківські установки щодо дітей впливають на усвідомлення ними мотивів свого поведіння й діяльності, формування цінностей та ідеалів, вироблення оцінок і самооцінок, за якими діти оцінюють себе й людей, які їх оточують. Все це позначається на соціальній адаптації дітей. Молодший шкільний вік як ніякий інший характеризується найсильнішою залежністю від дорослих – батьків та вчителів, і проходження того етапу становлення особистості багато в чому визначається тим, як складаються відносини дитини з дорослими. Самі дорослі не завжди розуміють, яким чином їхні особистісні якості стають надбанням дітей, як своєрідно, відповідно специфіці дитячого віку вони інтерпретуються, яке значення набувають для дитини. Усвідомлена або неусвідомлена батьківська й педагогічна авторитарність породжує в молодших школярів дефіцит неординарності, почуття власного достоїнства, невпевненість у собі й багато інших якостей, що ускладнюють сприятливе становлення особистості.

Список використаної літератури

1. Азаров Ю.П. Семейная педагогика. — М.: Политиздат, 1982.
2. Бех І.Д. Виховання підростаючої особистості на засадах нової методології// Педагогіка і психологія. — 1999.-№3. — С. 5

3. Бех І.Д. Проблема методів виховання у сучасній школі // Педагогіка і психологія. — 1996. — № 1. — с. 20
4. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання: навч. посібник. — К.: Вища школа, 1997.
5. Лозова В.І., Троцько Г.В. Теоретичні основи виховання і навчання. — Харків, 1997.
6. Сухомлинський В.О. Вибрані твори у 5 т. - К: Рад. шк., 1976. — Т.1.-С. 120-121
7. Ковалев С.В. Психология современной семьи: Информ.-метод. материалы к курсу «Этика и психология семейной жизни»: Кн. для учителя. — М.: Просвещение, 1988.— 208 с.

Левченко Зарина,
студентка 11 групи
навчально - наукового інституту педагогіки
Науковий керівник: Н.А. Басюк

МІСЦЕ І РОЛЬ СІМ'Ї У ВИХОВАННІ ДИТИНИ

Сім'я впливає на все життя людини, але найбільш значна її роль на самому початку життєвого шляху, коли закладаються моральні основи особистості. У перші роки життя дитини формуються засоби особистості: характер, емоції, якості, які повинна сформувати саме мати з батьком. Сім'я легше й ефективніше всього здійснює індивідуальний підхід до людини, формуючи з перших днів життя моральні якості. У сфері духовно-морального виховання провідну роль відіграє мати. Якщо батьки зможуть реалізувати зміст морального виховання, то їм легко буде закладати якості громадянина, патріота нашої держави і решту необхідних загальнолюдських позитивних якостей, які потрібні для того, щоб успішно іти по життю, досягати своєї цілі, будувати відносини з близькими людьми.

Розробником теорії сімейного виховання вважається А.С. Макаренко. Його ідеї щодо формування колективістських відносин у сім'ї, піднесення батьківського авторитету, поваги до батьків, збагачення методів і засобів сімейного впливу на вихованців, формування гармонійної особистості є актуальними і сьогодні. Макаренко вважав, що виховання дітей - найважливіша галузь нашого життя. «Наші діти - це майбутні батьки і матері, вони теж будуть вихователями своїх дітей. Правильне виховання – це наша щаслива старість; погане виховання – це наші сльози, майбутнє горе, провина перед суспільством, Всевишнім, усією країною (бо ми виховуємо громадянина України)» [5]. Особливу увагу він звертав на мету виховання в сім'ї. У деяких родинах можна спостерігати повну бездумність в цьому питанні: просто живуть поруч батьки і діти, і батьки сподіваються на те, що все само собою вийде. У батьків немає ні ясної мети, ні визначеної програми. Звичайно, у такому випадку результати будуть завжди випадкові. Те, що дитина здобуває в сім'ї, вона зберігає протягом усього свого життя. Важливість родини як інституту виховання обумовлена тим, що в ній дитина знаходиться протягом значної частини свого життя.

Свою концепцію сімейного виховання А.С. Макаренко описав у роботі „Книга для батьків" (1937 рік) та „Лекції про виховання дітей", які педагог встиг прочитати по радіо, але в друкованому вигляді вони побачили світ вже після

смерті автора. Педагог не ставив собі за мету створити методику сімейного виховання, а лише «допомогти батькам оглянутись, задуматись, розкрити очі» [3-5]. Коло проблем, що розглядаються в цих роботах, досить широке: загальні умови сімейного виховання, виховне значення структури сім'ї та специфіка виховання однієї дитини, сімейний колектив та його особливості, роль батька й матері та їх авторитету у вихованні дітей, статеве виховання дітей, взаємозв'язок сім'ї і школи та багато інших [2, с. 34].

Вагомий внесок у розв'язання проблеми сімейного виховання здійснює В.О. Сухомлинський. Видатний педагог наголошував, що «сім'я – це найменша клітинка нашого суспільства, в якій, як у фокусі, відображається все життя нашої країни. І чим сильніший виховний вплив робить сім'я на особистість дитини, чим активнішу життєву позицію займають батьки в суспільстві, тим вищі їхні моральні достоїнства і культурний рівень» [5-8]. Він постійно цікавився проблемами сімейного виховання, умовами і особливостями виховання дітей у різних сім'ях, вивчав позитивний досвід, підмічав найістотніші і найбільш типові вади та недоліки сімейного виховання, шукав причини цих недоліків. "Щоб добре вивчити дітей, треба добре знати сім'ю - батька, матір, братів, сестер, дідусів і бабусь" [1].

В.О.Сухомлинський вважав, що Батьківщина починається із сім'ї, що найважливіші риси і якості громадянина-патріота своєї Батьківщини зароджуються в сімейному вихованні, що діти - продовження не тільки нашого роду, а й нашого соціального ладу, наших завоювань і благородних намірів. І від того, які духовні цінності візьме від нас молодь, залежатиме майбутнє нашого народу і суспільства.

Ефективність виховання дітей у сім'ї залежить від створення в ній належних умов. Головна умова сімейного виховання – міцний фундамент сім'ї, що базується на її непорушному авторитеті, подружній вірності, любові дітей і відданості обов'язку їх виховання, материнському покликанні жінки, піднесення ролі батьків у створенні та захисті домашнього вогнища. Немає більшої радості для батьків, ніж вдячність дітей за добро і благо, створене для них батьками. І немає гіркішого й сумнішого почуття для батьківського й материнського серця, ніж байдужість дітей, які забули про все добре, зроблене для них рідними.

Дитяче щастя за своєю природою егоїстичне. Добро і благо, створені дорослими, діти сприймають як належне. До тих пір, поки дитина не відчула, не пережила на власному досвіді, що найважливіше джерело її радості - це праця дорослих, вона буде переконана в тому, що мати й батько існують лише для того, щоб робити її щасливою.

Досвід показує, що роботу з батьками треба розпочинати з перших днів перебування дитини у школі. Насамперед ідеться про психолого-педагогічну грамотність батьків, рівень якої залишається низьким.

У концепціях гуманістичної психології велике значення надається дитячо-батьківським стосункам, особливо емоційному контакту матері із дитиною. Ранній емоційний досвід дитини є важливим чинником формування особистості. Фундамент розвитку здорової психіки закладається за умов, коли дитина відчуває любов батьків, захищеність і повне прийняття.

Недостатня допомога від дорослих у період формування у підлітка світоглядних установок може призвести до тяжких особистісних криз: втрати сенсу життя, «філософської інтоксикації». Труднощі у спілкуванні з ровесниками

чи гіпертрофовані реакції групування теж можуть накласти свій відбиток на подальше життя людини в соціумі.

Перехід від конфронтації з дітьми до порозуміння з ними батьки мають розпочати із запитань, поставлених самим собі «Що хоче дитина показати такою поведінкою? Чому вона заперечує батькам? У чому хоче переконати?». Якщо дитина не слухається і батьки відчують себе безпорадними, то не потрібно розмірковувати над тим, як змусити дитину бути слухняною в певній ситуації, краще запитати себе: «Як дитина може виявити себе в цій ситуації більш прийнятною поведінкою?» і визначити, як поводитися, щоб сприяти позитивним змінам.

Щоб задовольняти базові соціальні потреби дитини, батьки мають бути особистісно зрілими й внутрішньо цілісними людьми. Не можна вимагати від дітей більшого рівня зрілості, ніж той, яким володіють їхні батьки. Саме батько й мати повинні бути провідниками для дітей на шляху їх особистісного зростання. Якщо батьки чи інші дорослі, які виховують дитину, не зможуть організувати правильне виховне середовище, тобто забезпечити умови для реалізації соціальних потреб дитини, то спеціальні заходи психологічної корекції будуть малоефективними.

Окрім негативних наслідків неправильного виховання, особливо потрібно відзначити згубний вплив на розвиток дитини несприятливих обставин у сім'ї, викликаних конфліктними взаєминами між батьками. Дитина не може визначити, хто з батьків правий. Вона не знає, на чий бік пристати, і тяжко страждає, буквально «розриваючись на частини» між батьками, співпереживаючи їм обом, тому що вона любить їх обох і потребує однаково любові батька й матері. Пізніше вона навчиться відгороджувати себе від таких переживань, почне уникати сімейних сцен, ідучи з дому, або не звертати на них увагу, інколи навіть підсміюватися над «дивацтвами» батьків. Однак цей захист буде досягнуто дорогою ціною – ціною відчуження від батьків, пихатості і зневаги до них, егоїзму, цинічного ставлення до почуттів інших людей та неусвідомлюваних порушень у формуванні особистості. Наприклад, мати, переконуючи дитину «не любити тата», тим самим примушує її брехати, робити вигляд, що вона справді більше не любить тата, щоб догодити матері. Через це дитина стає нещирою та потайливою.

Отже, сенс життя людини – у продовженні роду людського, народженні дітей, забезпеченні умов для їх фізичного, психологічного і соціального розвитку. Тому сім'я є провідним соціальним інститутом суспільного розвитку. Сім'я є природним середовищем первинної соціалізації дитини, джерелом її матеріальної та емоційної підтримки.

Список використаної літератури

1. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання. - К.: Вища школа, 2005.
2. Макаренко А.С. Книга для батьків. - К.: Радянська школа, 1980. – 327с.
3. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: Навчальний посібник. - К.: 2009 – 655с.
4. Савченко О.Л. Дидактика початкової школи: підручник для студентів педагогічних факультетів. - К.: Абрис, 1997.
5. Фіцула М.М. Педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. - К.: Академія, 2010.
6. <http://osvita.ua/home/upbring/293>.

ПРОБЛЕМА СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Труднощі батьківських взаємин в сім'ї завжди привертали увагу педагогів та науки в цілому, адже сім'я - це один із найважливіших факторів впливу на виховання дитини і значення цих факторів досить важко переоцінити. Нажаль, сьогодні сім'я переживає серйозні труднощі, викликані умовами кризових явищ, які існують в українському суспільстві зараз у наш час, і це негативно позначається на внутрішньо-сімейній атмосфері, знижує ефективність виховної функції родини, вносить далеко не завжди педагогічно виправдані зміни в її зміст, призводить до того, що сімейне виховання стає об'єктом критики з боку держави, яка вимагає підвищення відповідальності батьків за виховання дітей.

Відомо, що стиль сімейного виховання, його зміст і цілі найчастіше формуються не усвідомлено, на основі установлених традицій, наслідуваних із попередніх поколінь. Однак, порівняно з минулими роками, реалії сьогодення призводять до розвитку такого явища як відсутність соціального порядку, що дає значний вплив на становище сучасної української родини та на процес сімейного виховання дітей в цілому.

До причин, що знижують виховний потенціал сім'ї, відносять її певну відмежованість від здобутків психолого-педагогічної науки, зокрема незнання батьками сучасних технологій сімейного виховання дітей, мета яких полягає у покращенні внутрішньо-сімейного становища, створенні сприятливих умов для різноманітних взаємодій у сімейному колективі, усуненні основних кореневих причин сімейних конфліктів як між самими дорослими членами родини, так і між батьками та дітьми.

Постійного самовдосконалення вимагає і складний процес виховання дітей, коли дорослий разом із дитиною начебто заново пізнає навколишній світ, пізнає оточуючих їх живих істот. Нетворчий підхід до цієї дуже складної і досить важливої справи, невміння, а іноді й навіть небажання усвідомлювати потреби дітей породжує усім відому проблему поколінь, старшого та молодшого, а іноді обертається значними втратами для обох сторін, які можуть бути як моральними, так і психічними незгодами.

Усе це робить актуальним проблему сімейного виховання дітей у сучасних умовах, спонукає до пошуків таких педагогічно зумовлених методів до її розв'язання, які б забезпечували орієнтацію батьків на особистість дитини, надавали б можливості для її гармонійного розвитку, враховуючи при цьому її індивідуальні особливості та природні обдарування.

Проблеми сім'ї та її вплив на дитину хвилювали людей вже з давніх часів. У творах великих мислителів минулого Платона, Аристотеля, Я.А. Каменського, Ж.-Ж. Руссо знаходимо їх ставлення до родини як фактору виховання і впливу її на розвиток дитини; оцінку ролі сім'ї у становленні як особистості і подальшого життя кожної людини. У Росії вивченням цієї проблеми займалися такі видатні вчені як Н.І. Новиков, О.М. Радищев, В.Ф.Одоевський, А.І. Герцен, Н.І. Пирогов, Н.А. Добролюбов, К.Д. Ушинський, Л.М. Толстой, А.С. Макаренко,

В.А.Сухомлинський. У нашій країні відомі дослідники особливостей формування особистості дитини-М.І. Буянов, Д.М.Добрович, С.В. Ковальов, Н.В Бондаренко, І. В. Гребенников, В. Я. Титаренко.

Значну увагу проблемам сімейного виховання приділяв А.С.Макаренко, вбачаючи його сутність в організації сімейних відносин, у створенні правильного загального способу життя, життєрадісної щасливої атмосфери. Недоліки у поведінці й характері дітей, на його переконання, є сигналом для перегляду батьками власної поведінки і загалом взаємовідносин у сім'ї [3].

Широкий спектр проблем щодо виховання дітей у сім'ї містять роботи В.О.Сухомлинського. Зазначаючи, що виховує дитину сім'я в цілому, її загальний дух, культура людських стосунків, педагог підкреслював, що створюють цей дух самі батьки. «Без батьківської мудрості, - писав він, - немає виховної сили сім'ї. Батьківська мудрість стає духовним надбанням дітей; сімейні відносини, побудовані на відповідальності, мудрій любові і вимогливості батька і матері, самі стають великою виховною силою» [4].

Спираючись на це твердження, педагог визначив і сформулював певні умови успішного виховання дітей у сім'ї. До них він відносив:

- суспільну і моральну відповідальність батьків за дітей;
- сприятливий сімейний мікроклімат;
- спільну трудову діяльність батьків і дітей у сім'ї;
- розумну організацію життя і побуту.

Надаючи сімейному вихованню одну з провідних ролей у формування дитячої особистості, В.О.Сухомлинський особливу увагу фокусує на аналізі такого явища, як батьківська любов, у якій він убачав гармонію доброти й вимогливості, ласки й суворості. Однак, звертаючи увагу на роль батьківської любові у формуванні дитячої особистості, педагог водночас застерігав від помилкового її розуміння, від хибних дій, які є цілком прийнятними з погляду батьків, а насправді приносять гіркі плоди. Серед значної кількості різновидів «цієї безглуздої любові» В.О.Сухомлинський вирізняв три основні види: любов замилювання, деспотичну любов і любов відкупу.

Любов замилювання розбещує душу дитини. Основним принципом її життя стає «дев'із дикуна, негідника і хулігана: все, що я бажаю, мені дозволяється, ні до кого мені діла немає, головне - моє бажання». Виховуючись в атмосфері постійного замилювання, дитина не усвідомлює того, що людське співжиття регулюється певними нормами, найпростішими механізмами яких є прості слова «можна», «не можна», «треба». І тоді з неї виростає капризний, хворобливий егоїст, котрий не тільки не рахується з думками, бажаннями, потребами інших людей, навіть найрідніших - батька, матері, дідуся, бабусі, а й навіть не враховує саму можливість їх існування.

Змальовуючи негативні ознаки замилювання та його наслідки, В.О.Сухомлинський зовсім не виступає за вияв до дітей байдужості, викорінювання почуття любові до них із самої батьківської душі. Однак повсякчас говорити про це дітям, зазначає він, - значить розбещувати їх. Адже за умов, коли батьки постійно повторюють синові або дочці, що ті є найважливішою радістю і смыслом їхнього життя, у дітей зміцнюється переконаність у тому, що вони роблять дорослим велику ласку, одержуючи від них матеріальні й духовні блага, вони вважають себе «центром Всесвіту, навколо якого повинні крутитися всі - мати, батько, дідусь і бабуся...» .

Наступний різновид нерозумної, інстинктивної батьківської любові - це любов деспотична. Основна вада деспотизму полягає в тому, що «в дитині змалку перекручується уявлення про добре начало в людині, вона перестає вірити в людину і людяність. В обстановці деспотичного самодурства, дрібязкових причіпок, постійних докорів маленька людина оздоблюється». В.О. Сухомлинський, звертаючись до батьків і матерів, попереджаючи їх від надмірного захоплення своєю владою, педагог радить їм поважати дитяче бажання бути хорошим, берегти його як найтонший рух людської душі, не зловживати нею, не перетворювати мудрості батьківської влади на деспотичне самодурство. А для цього батьки мають пам'ятати, що син і дочка - «така сама людина як і вони, її душа гнівно протестує, коли хтось намагається зробити її іграшкою свого свавілля».

Сім'ї, де побутує любов відкupu, не можуть дати дитині необхідний соціальний досвід, адже «вони живуть серед людей і не знають людей; їх серцям зовсім незнайомі й недоступні тонкі людські почуття, насамперед ласка, співчутливість, жалість, милосердя». Аналогічні якості такі батьки формують і у своїх дітей.

У сучасній сім'ї все міцніше вкорінюється демократичний стиль життя, який би дитині по відношенню до батьків, більш рівноправну позицію. Але демократичний стиль, в деяких випадках, може перетворитися на попустительський, що найчастіше негативно впливає на особистість дитини та її спосіб життя.

Позиція дитини в сім'ї змінюється в залежності від її віку. Чим менше їй років, тим центральніше місце вона займає в сім'ї, тим сильніше її залежність від батьків. Коли вона стає старшою, то її залежність зменшується, навпаки, зростає її автономність, помітно зрівнюються її права з іншими членами сім'ї.

На позицію дитини впливає кількість дітей в сім'ї. Позиція єдиної дитини відрізняється від позиції дитини в багатодітній родині, так само як і первістка - від наймолодшого.

У будь-якому періоді життя дитини батьки є для неї прикладом як особистості. Завдяки цьому з дитячих років більшість людей у своїй поведінці наслідують батьків, які з колиски обдаровують її одним з прекрасних людських проявів - батьківською любов'ю. Цей взаємозв'язок має величезне значення для дитини, так як впливає на формування характеру, життєвих позицій, на її поведінку, ставлення до людей в цілому і, звичайно ж, на формування її особистості. Батьки формують інтереси дитини, впливають на вибір друзів, на вирішення питання про майбутню професію, на її ставлення до сексуальних проблем, на вироблення соціальної позиції. Маючи свою, запозичену у батьків систему цінностей, дитина може порівнювати її з поглядами і поведінкою своїх друзів-ровесників [2].

Сім'я - невід'ємний елемент соціальної структури суспільства, сполучна ланка між ним і людиною, що забезпечує неперервність спадковості між поколіннями. З одного боку, сім'я - замкнене об'єднання людей, що захищає свій внутрішній світ, свої таємниці та секрети, протистоїть зовнішньому впливу. Якщо позбавити сім'ю її внутрішнього світу, зробити все, що в ній відбувається, відкритим для суспільства, вона розпадеться. З іншого боку, сім'я є відкритою для різноманітних процесів суспільного розвитку і це не руйнує її, а, навпаки, сприяє задоволенню потреби в спілкуванні з іншими людьми, гарантує почуття безпеки. Отже, сім'я тісно пов'язана з суспільством. Кожний її член входить до різних об'єднань та

соціальних груп: виробничих і навчальних колективів, дитячих та юнацьких організацій, громадських об'єднань, політичних партій, вступає у відносини з підприємствами торгівлі, охорони здоров'я, з місцевою владою, сусідами тощо [1].

В даний час дуже гостро стоїть проблема впливу сім'ї на розвиток дітей. Бездоглядність, девіантна поведінка, надмірна агресія, жорстокість у дітей... цей список можна продовжувати до нескінченності. Нарешті, просто замкнутість, часті депресивні стани у дітей, нетовариський і невпевненість у собі - все це часто результат порушення сімейних взаємин. Дітям не вистачає ласки, любові, уваги і просто спілкування з батьками.

За останні роки сім'я втратила багато цінностей, які століттями вважалися основою сімейного виховання. Різні стилі догляду, спілкування, взаємодії батьків з дітьми сприяють розвитку та закріпленню певних особливостей дитячої поведінки і характеру, визначають напрям розвитку самосвідомості. З огляду на це, найголовнішим показником сприятливості батьківсько-дитячих взаємин є їх адекватність, що означає тотожність, достатню відповідність можливостям, здібностям, індивідуальним особливостям дитини. Прийняття дитини такою, якою вона є, з її своєрідністю природженого темпераменту, характеру, що формується, особливостями особистості, що розвиваються, неодмінно визначає адекватні уявлення про неї та необхідні способи поводження.

Однією з важливим передумов належного та ефективного розв'язання цих завдань є знання засобів, методів і форм сімейного виховання, яке ґрунтується на гуманізмі та демократії.

Список використаної літератури:

1. Бех І.Д. Особистість народжується в сім'ї // Початкова школа. - 2002. - № 2. - С. 12-15.
2. Дитяча психологія: типи сімейних відносин [Електронний ресурс] - режим доступу: <http://azps.ru>
3. Макаренко А.С. Книга для родителей. - М.: Педагогика, 1988.
4. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка.-К.: Рад. школа, 1978.

Молчанець Ірина,
студентка 11 групи
навчально-наукового інституту педагогіки
Науковий керівник: Н.А. Басюк

СПІЛЬНА РОБОТА ШКОЛИ ТА СІМ'Ї У ВИХОВАННІ ОБДАРОВАНОЇ ДИТИНИ

Сучасна доба сповнена змінами та інноваціями, диктує свої умови життя; це епоха інтелекту, цінності розуму та обдарувань. Саме за людьми з неординарним мисленням та світосприйняттям, власним підходом до розв'язання типових для більшості завдань майбутнє усього людства. Не обдарованих дітей не буває – існує думка у педагогіці. Тому головне завдання - вчасно помітити, підтримати, створити належні умови для становлення і розвитку природних здібностей та обдарувань. Результат цього процесу не може бути забезпечений ні окремо батьками, ні самими педагогами у школі. Важливою умовою ефективної навчально-виховної роботи з обдарованими дітьми є співробітництво школи та сім'ї. Не втрачають актуальності слова відомого педагога В.О. Сухомлинського: «Час і батькам, і вчителям глибоко усвідомити, що ні школа без сім'ї, ні сім'я без

школи не можуть справитись з найтоншим, найскладнішим завданням – становленням людини» [4, с.74].

Проблема співпраці школи та сім'ї не є новою і вивчається уже впродовж тривалого часу видатними педагогами та вчителями-практиками. Це Я.А. Коменський, Ж.-Ж.Руссо, К.Д. Ушинський, А.С. Макаренко, В.О. Сухомлинський, О.А. Захаренко, Ю.В. Бабанський, М.М. Поташник та інші.

Давно стало очевидним, що спільна робота педагогів і батьків є найціннішим інструментом, що дозволяє скласти для кожного учня особистісний виховний маршрут. Крім того, спільна робота взаємно збагачує знаннями кожного з її учасників. Педагог, як і лікар, повинен досліджувати духовний світ дитини. Спілкування з дитиною лише тоді є вихованням, коли в руках учителя наукові знання про її особистість.

Позитивних результатів можна досягнути лише тоді, коли буде створено умови для реалізації творчого потенціалу кожної дитини. Важливо допомогти дитині пізнати себе, свої здібності, нахили, допомогти їй накреслити індивідуальну програму свого розвитку на більш чи менш віддалену перспективу з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей. Важливо не лише вчасно помітити здібності та обдарування дитини та підтримати їх, але й не нашкодити надмірною опікою.

Проблема взаємодії школи і сім'ї, належить до найскладніших і найважчих. Оскільки педагогічні явища та процеси у наші дні ще тісніш пов'язані між собою, завдання, які висуває життя перед школою, стають настільки складними, що без високої педагогічної культури всього суспільства і, насамперед, сім'ї зусилля вчителів, якими б значними вони не були, виявляються недостатньо ефективними. Аналогічні проблеми стоять і перед сім'єю. Тому що всі труднощі, які виникають у складному процесі шкільного виховання, вкорінюються і у сім'ю, особливо на тлі сучасних суспільно-економічних контрастів. Формування правильних взаємин і розвиток особистості залежить насамперед від того, якими людьми постають перед дитиною мати й батько, як пізнаються людські стосунки і суспільне оточення.

Обговорюючи питання взаємодії сім'ї та школи у вихованні обдарованих, не можливо обминути аналізу самого поняття «обдарованість». Обдарованість - це високий рівень здібностей людини, що дозволяє їй досягти особливих успіхів у певній галузі діяльності[2, с.10]. Розрізняють загальну і спеціальну обдарованість. Загальна розумова обдарованість виявляється в оволодінні всіма видами діяльності, для успішного здійснення яких необхідні певні розумові якості. Спеціальна обдарованість пов'язана з певними видами діяльності, в яких вона найбільше розвивається.

В. В. Щорс розрізняє такі види обдарованості:

- соціально - лідерська;
- художня - музична, образотворча, сценічна;
- психомоторна – спортивні здібності;
- інтелектуальна – здатність аналізувати, мислити, зіставляти факти (серед інтелектуальних дітей є такі, які навчаються відмінно з 1-2 предметів і не встигають з інших);
- академічна – надзвичайна здатність до навчання взагалі, стають відмінними спеціалістами;

· творча – нестандартне бачення світу й нешаблонне мислення (але такі діти часто не досягають поставленої мети і є невдахами. З дитинства вони всіх дратують. Важливо таку дитину побачити і допомогти їй).

Існує думка, що ніхто не знає дитину краще, ніж її батько чи тим більш мати. Проте така позиція часто далека від реальності сьогодення. Більш того, саме школа та педагоги мають допомогти батькам у вихованні їхньої обдарованої дитини. Не маючи відповідних знань з педагогіки чи психології, батьки можуть обрати помилковий спосіб сприйняття своєї дитини. Більш того, як стверджують сучасні психолого-педагогічні дослідження обдаровані діти часто є відверто «незручними» або проблемними у сім'ї та класних колективах. Саме для батьків у їх ставленні до обдарованої дитини часто характерне схиляння до крайнощів [5, с.52].

Це може бути переобтяження одними заняттями (музикою, танцями, малюванням тощо), зменшуючи кількість ігор та прогулянок; очікування від дитини більшого, ніж вона здатна сприйняти, зробити; вважають, що соціально-комунікативні можливості розумово обдарованої дитини є такими ж високими, як і інтелектуальні; надають своєму вундеркінду привілейоване становище в родині, що негативно позначається на дитині, невинувато залучають дитину до вирішення «дорослих» родинних проблем, чим завдають шкоди її емоційному розвитку; не завжди знаходять правильний підхід до дитини, ставлять до неї вимоги, як до дорослої, не вміють досягти взаєморозуміння, встановити щирі, товариські взаємини.

Педагоги мають навчити батьків керівництву розвитком творчих здібностей і обдарованості у своїх дітей. Тут важливе значення мають відкриті запитання, творчі дискусії, глибоке знання батьками психологічної сутності творчого процесу, віра в інтелектуальні сили дитини. Для дитини батьки повинні створити умови, щоб обдарована дитина мала змогу самостійно здійснювати свою індивідуальну діяльність. Завдання батьків полягає в максимальному сприянні, стимулюванні активності та розвитку в дитини винахідливості, ініціативи, творчого підходу до навчання.

Можна реалізовувати найрізноманітніші форми взаємодії. Широку перспективу відкривають сучасні інформаційні технології. Інтернет – сайти навчальних закладів давно стали для батьків джерелом корисної, пізнавальної та фахової допомоги, з якою вони можуть ознайомитись у зручний для них час.

У наш час спілкування мобільними телефонами витіснило практично «живу» розмову, яка відбувається не лише під час відвідувань батьками школи, але й у разі, коли вчителю варто практично переконатись у тому, наскільки комфортно дитині у сім'ї. Саме відвідування родини дозволяє вчителю вивчити середовище, у якому виховується обдарована дитина. Прийшовши в сім'ю обдарованої дитини повторно, вчитель обов'язково перевіряє виконання своїх рекомендацій, даних в попередній раз. Цікавиться, що змінилося після першого відвідування сім'ї, чи вдалося батькам обладнати куток для занять і праці дитини, як дитина справляється з дорученими йому обов'язками.

Найбільш поширена колективна форма взаємодії педагогів і батьків – батьківські збори, творчий підхід педагога до організації та проведення яких дозволяє поєднувати в їхніх межах цікаві для батьків варіанти взаємодії: батьківські лекторії, конференція з обміну досвідом, вечір запитань і відповідей, диспут-роздум з питань виховання, зустріч з адміністрацією, вчителями класу. Під

час таких зустрічей можна обговорити наступні питання: «Що таке обдарованість?», «Спілкування з обдарованою дитиною», «Як виявити обдарованість своєї дитини?», «Як розвивати нахили та здібності дитини?», «Розвиток почуття відповідальності в обдарованих дітей». Досить ефективними в індивідуальній роботі з батьками обдарованих дітей є пам'ятки, які вручають батькам обдарованих дітей. Часто саме ці пам'ятки допомагають у вихованні обдарованих дітей в сім'ї.

Цікавими й пізнавальними для всіх учасників виховного процесу стають спільні справи, заходи, спільне з батьками та дітьми відвідування музеїв, виставок, організація екскурсій, виставок робіт батьків і дітей, конкурсів виробів. Великі виховні можливості закладені в індивідуальних формах: бесіда, задушевна розмова, консультація, спільний пошук вирішення проблеми. Пошук індивідуального стилю спілкування з кожним з батьків є обов'язковою умовою його ефективності.

Успіх здійснення поставлених перед школою завдань щодо роботи з обдарованими дітьми багато в чому залежить від характеру тих взаємовідносин, які складаються між учителем і батьками. Основою таких взаємовідносин має стати цілковита довіра. Ініціатором такої довіри буде вчитель. Педагог повинен володіти високорозвиненим почуттям відповідальності перед батьками за навчання і виховання дітей, постійно вивчати і всебічно знати сім'ї учнів; бути радником, другом, довіреною особою кожної сім'ї, зберігати відомі йому сімейні таємниці; завжди пам'ятати про ранимість батьківських почуттів і не ображати їх нетактовною оцінкою недоліків в навчанні і поведінці дитини або тим більше публічним негативним висловлюванням про дітей; уміти показати дітям позитивні якості їх батьків і, спираючись на це, сприяти підвищенню їх авторитету; рахуватися з думкою батьків про свою діяльність, терпляче сприймати їх критичні зауваження в свою адресу, не забувати при цьому, що самокритичність педагога підіймає його авторитет в очах батьків.

Отже, оптимальний розвиток обдарованих дітей значною мірою залежить від рівня співпраці у виховній роботі школи і сім'ї. Цю істину повинні добре засвоїти не тільки вчителі, а й батьки. Так само як і діти, батьки повинні жити своєю школою, відвідувати батьківські збори та бувати у школі поза ними, обмінюватися своїми думками і спостереженнями з класними керівниками. Школа ж повинна прагнути до об'єднання зусиль щодо успішного навчання, виховання та розвитку обдарованої дитини. Тому що особистісне становлення та майбутнє утвердження обдарованої дитини у суспільстві завдяки своїм природнім здібностям та обдаруванням – спільна мета педагогічних колективів та батьківської громадськості.

Список використаної літератури

1. Бех І.Д. Особистість народжується в сім'ї / І.Д.Бех // Початкова школа. – 1994. – №2. – С. 8 – 10.
2. Волощук І. С.Обдарованість: сутність і типологія. Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика. Збірник наукових праць. Випуск 2. – К.: Інститут обдарованої дитини АПН України, 2009. – с.9-25.
3. Демченко В.В., Рабченко Т.С.Виховання обдарованої дитини в сучасному навчальному закладі. Навчально – методичний посібник.- Рівне: РОІППО – «Ліста – М».- 2004. – 180с.

4. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям / Сухомлинський В.О – К. : Радянська школа, 1997. – С.72–79.

5. Євдокименко Л. Роль школи та родини у розвитку обдарованої дитини// Освіта та розвиток обдарованої особистості.- 2014.– №3(22)/03.- С.51 – 54.

Поліщук Олена,
студентка 31 групи
навчально-наукового інституту педагогіки

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СІМ'Ї ТА ШКОЛИ У ВИХОВАННІ МОРАЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Проблема морального виховання набуває дедалі більшої гостроти як глобальна. Вона однаково хвилює громадськість, педагогів, батьків, уряди багатьох країн світу. Своєчасне моральне виховання дітей конче необхідне для оздоровлення суспільства. Ефективність процесу морального виховання значною мірою залежить від узгодження зусиль усіх виховних інститутів і, насамперед, школи та сім'ї. Зміст освіти нині не завжди будується з урахуванням наукових досягнень та принципів гуманізму. Це веде до переосмислення ролі взаємодії школи та сім'ї в моральному вихованні учнів. Із зростанням вимог суспільства до особистості, до підвищення її моральної культури виникла необхідність широких досліджень розвитку та функціонування морального виховання. Це особливо важливо, коли йдеться про молодший шкільний вік, коли закладаються основи особистості.

У Концепції загальної середньої освіти зазначається, що взаємодія загальноосвітніх закладів, сім'ї і суспільства у вихованні дітей, їх адаптація до умов соціального середовища здійснюється в ході спільної діяльності соціальних інститутів як ефективної співпраці на досягнення спільної мети.

Спираючись на філософські, педагогічні, психологічні дослідження, наука дедалі активніше шукає шляхи поліпшення морального виховання особистості. Ця проблема була об'єктом пошуків В.Білоусової, К.Ушинського, М.Стельмахович, О.Вишенського, О.Платиці та ін. Основні напрями наукової розробки різних аспектів морального виховання молодших школярів відображені в працях А.Калюжного, А.Макаренка, В.Сухомлинського, Л.Болотіної та ін. Теоретичні основи виховання у школярів моральних якостей, застосування їх суті й умов формування знайшли висвітлення в працях З.Васильєва, І.Беха, Л.Матвєєвої, Н.Крупської, С.Кириленко та ін.

Вагомий внесок у розв'язання проблеми взаємозв'язку сім'ї і школи зробили Г.Дудчак, М.Кудрявцева, Н.Дерев'янкіна, Т.Тарарака, Ю.Кричевська, та ін.

Сім'я є моделлю суспільства на конкретному історичному етапі розвитку, відображає його моральні та духовні особливості.

Сім'я – невелика соціальна група, до якої входять поєднані шлюбом чоловік і жінка, їх діти (власні або усиновлені), кровні родичі, інші особи, пов'язані родинними зв'язками з подружжям [1, с.212].

Сучасні сім'ї різноманітні, і від того, в якій саме живе дитина, залежить, яким змістом наповнюється процес формування її особистості. Умовно сім'ї поділяють на благополучні та неблагополучні.

Благополучна сім'я – сім'я з високим рівнем внутрішньої моральності, духовності, координації та кооперації, взаємної підтримки та взаємодопомоги, з раціональними способами вирішення сімейних проблем [4, с.14].

Сучасні благополучні сім'ї мають і певні особливості: деякі батьки намагаються не стільки «формувати» особистість дитини, дисциплінувати її, скільки допомагати в її індивідуальному розвитку, добиватися емоційної єдності, розуміння, співчуття. Є батьки, які, крім цього, ще й прагнуть жорстко контролювати не тільки поведінку, а й внутрішній світ дитини, її думки, бажання тощо. Це призводить до глибоких сімейних криз, конфліктів, втрати навіть зовнішніх ознак благополучної сім'ї. Душевний дискомфорт змушує дитину шукати притулку в різних соціальних середовищах.

Неблагополучна сім'я – сім'я, яка через об'єктивні або суб'єктивні причини втратила свої виховні можливості, внаслідок чого в ній виникають несприятливі умови для виховання дитини [4, с.18].

До неблагополучних сімей належать:

- сім'ї, де батьки – алкоголіки, наркомани – ведуть аморальний спосіб життя. У таких сім'ях формування дитини спотворюється;
- сім'ї асоціальні. Члени конфліктують з морально-правовими нормами суспільства, схильні до правопорушень;
- сім'ї конфліктні. У них відбуваються постійні конфлікти між батьками, батьками і дітьми, що проявляються у сварках, суперечках, взаємних образах, грубоощах, навіть бійках.
- сім'ї неповні. У них дитину виховує один з батьків, переважно матір. Виникають вони здебільшого внаслідок: розлучення подружжя, смерті одного з батьків, позбавлення батьківських прав тощо.
- сім'ї, зовні благополучні. Систематично припускаються серйозних прорахунків у сімейному вихованні через низьку педагогічну культуру та неосвіченість (сім'ї, де взаєностосунки з дітьми є формальними).
- сім'ї соціального ризику. Це – соціально незахищені сім'ї, які потребують соціальної допомоги та підтримки (малозабезпечені, багатодітні, з дітьми-інвалідами, батьками-інвалідами, неповні).

Отже, педагогічне середовище розвитку дитини створюється в процесі сімейного виховання, залежить від типу сім'ї. Розуміння цього педагогами сприяє поглибленню зв'язків з нею, пошуку можливостей щодо корекції сімейного виховання, підвищення педагогічної культури батьків, захисту дитини від несприятливого впливу неблагополучної сім'ї.

Розуміння та врахування особливостей сучасної сім'ї вчителями і батьками сприяють реалізації її виховних можливостей.

Ширшим за сім'ю виховним середовищем є родина (подружжя та інші близькі родичі, які живуть разом).[3,С.42-46].

Родинне виховання – це виховання дітей в родині батьками, родичами, опікунами або особами, які замінюють батьків.

Таке виконання не належить до окремих педагогічних явищ, а відбувається в контексті життя родини, на основі внутрішньо родинних стосунків, трудових і опікунських обов'язків, родинно-побутової культури. Рівень його зумовлений станом родини.

Необхідною умовою правильного морального виховання дітей є тісний контакт між сім'єю і школою, взаєморозуміння і взаємоповага між учителями і

батьками. Якщо батьки поважають школу і прислухаються до порад учителів зокрема класного керівника, підносять в очах дітей авторитет школи й вчителів, діти краще вчаться старанно виконують свої шкільні обов'язки.

Тісний взаємозв'язок школи та сім'ї може розвиватися завдяки педагогічній освіті батьків і залученню їх до виховної роботи.

Разом з тим аналіз досліджень показує, що розробка питань формування поглядів, переконань, системи морального виховання учнів на сучасному етапі потребує оновленого підходу з метою поглибленого вивчення зв'язків всіх виховних інститутів, зокрема взаємодії школи та сім'ї у моральному вихованні молодших школярів.

Таким чином, функції школи та сім'ї в питанні морального виховання молодших школярів взаємоперетинаються та взаємодоповнюють одне одного, що створює сприятливі умови для організації їх взаємодії.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми морального виховання молодших школярів у взаємозв'язку сім'ї і школи. Потребують розробки нові педагогічні технології морального виховання учнів, збагачення й урізноманітнення форм роботи з батьками.

Отже, проблема взаємодії сім'ї і школи є досить актуальною на сучасному етапі розвитку суспільства.

Від того, як батьки сприймають і розуміють дитину, її потреби, інтереси, психологічні стани й переживання, та відповідно взаємодіють з нею, залежить сприйняття й оцінка дитиною себе, формування позитивного або негативного образу «Я», прийняття або неприйняття своєї особистості. Батьківські установки щодо дітей впливають на усвідомлення ними мотивів свого поведінки й діяльності, формування цінностей та ідеалів, вироблення оцінок і самооцінок, за якими діти оцінюють себе й людей, які їх оточують. Все це позначається на соціальній адаптації дітей.

Список використаної літератури

1. Болотина Л.Р. Педагогика: учебное пособие для педагогических институтов. - М.: Просвещение, 2007. - 212 с.
2. Вишневецький О. Концепція демократизації українського виховання // Концептуальні засади демократизації та реформування освіти в Україні. Педагогічні концепції. - К.: Школяр, 2007. - С. 78-122.
3. Дудчак Г.С. Виховання особистості через створення оптимального середовища // Початкова школа. - 2006. - №6 - С. 42-46.
4. Коментар до Базового компонента початкової освіти в Україні / Наук. ред. О. Л. Кононко. - К., 2003. - 14 с.

ДЛЯ НОТАТОК

[illegible]

Наукове видання

Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти

Збірник наукових праць

Комп'ютерний макет: Н.А. Басюк
Надруковано з оригінал-макета авторів

Підписано до друку 18.02.17. Формат 60х90/16. Папір офсетний.
Гарнітура Time New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 12,8. Обл. вид. арк. 13.0. Наклад 100. Зам. 116.

Видавництво Житомирського державного університету імені Івана Франка
м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40
Свідоцтво про державну реєстрацію:
серія ЖТ № 10 від 07.12.04 р.